

LÁSZLÓ BALÁZS

Az 1811. évi  
erdélyi  
büntetőkódex-  
javaslat

GONDOLAT

Jogtörténeti  
Értekezések 55.

# JOGTÖRTÉNETI ÉRTEKEZÉSEK 55.

Sorozatszerkesztő  
MEZEY BARNA

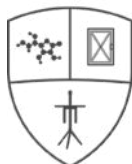
# LÁSZLÓ BALÁZS

## Az 1811. évi erdélyi büntetőkódex-javaslat

Büntetőtörvény a bűncselekményekre  
megfelelően rovandó méltó büntetéseket illetően,  
hogy az Erdélyi Nagyfejedelemség  
és a hozzá tartozó Partium  
minden bíróságának szabályként szolgáljon

## JOGTÖRTÉNETI ÉRTEKEZÉSEK 55.

A kötet az Eötvös Loránd Kutatási Hálózat tagjaként  
az ELTE Magyar Állam- és Jogi Történeti Tanszékén működő  
MTA–ELTE Jogi Történeti Kutatócsoport programja keretében jelenik meg.  
[mtajogtortenet.elte.hu](http://mtajogtortenet.elte.hu)



**ELKH**  
Eötvös Loránd  
Kutatási Hálózat

Az előszót, a bevezető tanulmányt, a kiegészítéseket és a jegyzeteket írta,  
a kódexet és a további latin forrásokat fordította  
László Balázs

A fordítást lektorálta  
Béli Gábor

A kötetet lektorálta  
Balogh Elemér

A kötetet szerkesztette  
Megyeri-Pálffy Zoltán

Minden jog fenntartva. Bármilyen másolás, sokszorosítás,  
illetve adatfeldolgozó rendszerben való tárolás  
a kiadó előzetes, írásbeli hozzájárulásához van kötve.

© László Balázs, 2022

[www.gondolatkiado.hu](http://www.gondolatkiado.hu)  
[facebook.com/gondolatkiado](https://facebook.com/gondolatkiado)

A kiadásért felel Bácskai István  
A borítót - Megyeri-Pálffy Zoltán ötlete alapján - tervezte Lipót Éva  
Tördelő Jeszenszky Katalin

ISBN 978-963-556-263-3  
ISSN 0134-0026

# TARTALOM

Előszó	11
Az 1811. évi erdélyi büntetőkódex-javaslat a magyar tudománytörténeti előzmények tükrében	13
Bevezetés	13
A büntetőjog-tudományi munkák korai előzményei – a <i>Hármaskönyv</i> és a <i>Directio Methodica A Praxis Criminalis</i> és hatása	14
Huszti András és a <i>Jurisprudentia Hungarico-Transilvanica</i>	22
Huszty István és a <i>Jurisprudentia Practica</i>	27
Tarnói Gochetz Gábor és a <i>Systema Praxis Criminalis</i>	31
Bodó Mátyás és a <i>Jurisprudentia Criminalis</i>	34
Az 1795. évi magyarországi kódextervezet	42
Az 1811. évi erdélyi kódexjavaslat	47
Konklúzió	58
Az 1811. évi erdélyi büntetőkódex-javaslat fordításának céljai, kihívásai és segédeszközei	60
Lábjegyzetek helyett – megjegyzések a magyar szöveghez	65
Büntetőtörvény a bűncselekményekre megfelelően rovandó méltó büntetéseket illetően, hogy az Erdélyi Nagyfejedelemség és a hozzá tartozó Partium minden bíróságának szabályként szolgáljon	69
Első rész A büntetőtörvényekről	69
Első cím A büntetőjog általános fogalmairól	69
Első cikk A büntetőjog tárgyáról	69
Második cikk A bűncselekmények beszámításáról	71
Harmadik cikk A büntetésekről általában és azok osztályáról	74
Negyedik cikk A halálbüntetésekről	76
Ötödik cikk A testi büntetésekről	77

<i>Hatodik cikk A polgári büntetésekről</i>	78
<i>Hetedik cikk A bírójogáról és döntéséről a büntetéseket illetően</i>	80
<i>Nyolcadik cikk A körülményekről, amelyek a büntetéseket súlyosítják</i>	82
<i>Kilencedik cikk A büntetéseket enyhítő okokról általában</i>	83
<i>Második cím A bűncselekményekről, amelyek a mindenható Isten tiszteletét és a vallást sértik</i>	86
<i>Első cikk Az istenkáromlás bűncselekményéről</i>	86
<i>Harmadik cím A bűncselekményekről, amelyek a közálladalmat közvetlenül sértik</i>	88
<i>Első cikk A felségsértés bűncselekményéről és a hűtlenség bélyegéről</i>	88
<i>Második cikk A nyilvános erőszaktevésekről</i>	90
<i>Harmadik cikk A közvagyonlopásról</i>	91
<i>Negyedik cikk A tisztvadászásról</i>	93
<i>Ötödik cikk A közhivatallal visszaélésről</i>	93
<i>Hatodik cikk A kötelességszegésről az igazságszolgáltatási eljárásban</i>	94
<i>Hetedik cikk A pénzhamisítókról és a királyi kincstár közértékpapírjaival és a fémekkel kapcsolatos kötelességszegőkről</i>	95
<i>Nyolcadik cikk Az áruba bocsátott termékek meghamisításáról</i>	96
<i>Kilencedik cikk A mértékek meghamisítóiról</i>	97
<i>Tizedik cikk A katonaszökevények pártolóiról</i>	98
<i>Tizenegyedik cikk A lázadásokról és zavargásokról</i>	99
<i>Tizenkettedik cikk Azok büntetéséről, akik a köztekintéllyel szembehelyezkednek</i>	100
<i>Tizenharmadik cikk A közőrizet megsértéséről</i>	101
<i>Negyedik cím A bűncselekményekről, amelyek az élet biztonságát sértik</i>	102
<i>Első cikk A büntetlen emberölésekről</i>	102
<i>Második cikk A közönséges és gondatlan emberölésről</i>	104
<i>Harmadik cikk A rokongyilkosságról</i>	105
<i>Negyedik cikk A csecsemőgyilkosságról</i>	106
<i>Ötödik cikk A csecsemők kitételéről</i>	108
<i>Hatodik cikk A magzatelhajtás tudatos előidézéséről</i>	109
<i>Hetedik cikk A rablógyilkosságról</i>	109
<i>Nyolcadik cikk A bérért megrendelt emberölésről, amit bérgyilkosságnak mondanak</i>	111
<i>Kilencedik cikk A fondorlatos emberölésről</i>	112
<i>Tizedik cikk A mérgezésről</i>	112
<i>Tizenegyedik cikk A mérgek és ártalmas orvosságok árusításáról</i>	114



<i>Tizenkettedik cikk A zavargásban elkövetett emberölésről</i>	115
<i>Tizenharmadik cikk Az önveszejtésről vagy öngyilkosságról</i>	116
<i>Tizennegyedik cikk A párbajról</i>	117
<i>Tizenötödik cikk A verésekről vagy sebütésekről</i>	117
<i>Tizenhatodik cikk Az öncsonkításról</i>	119
<i>Tizenhetedik cikk A joghatóság alá tartozókkal szembeni sanyargatásról</i>	120
<i>Tizennyolcadik cikk A vesztegzárak, úttilalmak, valamint az egészség ügyében kiadott iránymutató szabályok áthágásáról, és az ezekre rendelt büntetésről</i>	120
<i>Tizenkilencedik cikk Az emberrablásról</i>	122
<i>Ötödik cím A bűncselekményekről, amelyek a vagyon biztonságát sértik</i>	122
<i>Első cikk E bűncselekmények általános fogalmáról és osztályozásáról</i>	122
<i>Második cikk A lopásról általában és annak fajairól</i>	123
<i>Harmadik cikk A közönséges, valamint a lovak, csordák és nyájak tárgyabéli lopásról</i>	123
<i>Negyedik cikk A szentségtörő lopásokról</i>	126
<i>Ötödik cikk A rablásról és az útonállók befogadóiról</i>	126
<i>Hatodik cikk A talált dolgok lopásáról</i>	127
<i>Hetedik cikk A lopott dolgok megvásárlásáról</i>	128
<i>Nyolcadik cikk A lopásokról, amelyeknek vádja a helyi közösségeket terheli</i>	129
<i>Kilencedik cikk A gyűjtőgatókról</i>	131
<i>Tizedik cikk A határok megrontásáról vagy határjelek elmozdításáról</i>	133
<i>Tizenegyedik cikk A szökevényeknek és azok pártfogóinak büntetéséről</i>	133
<i>Tizenkettedik cikk Azoknak büntetéséről, akik a marhavészt terjesztik</i>	135
<i>Hatodik cím A bűncselekményekről, amelyek az erkölcsök tisztaságát sértik</i>	136
<i>Első cikk E bűncselekmények általános fogalmáról</i>	136
<i>Második cikk A természet elleni fajtalanyságról</i>	137
<i>Harmadik cikk A kurválkodásról</i>	138
<i>Negyedik cikk Az ágyastartásról</i>	139
<i>Ötödik cikk A paráználkodásról</i>	140
<i>Hatodik cikk A házasságtörésről</i>	141
<i>Hetedik cikk A többes házasságról és kettős házasságról</i>	142
<i>Nyolcadik cikk A vérfertőzésről</i>	143



<i>Kilencedik cikk Az erőszaktevétről</i>	144
<i>Tizedik cikk A nőrablásról</i>	145
<i>Tizenegyedik cikk A kerítésről</i>	146
<i>Tizenkettedik cikk A közbotrányt keltő cselekményekről</i>	146
<i>Tizenharmadik cikk Azok büntetéséről, akik törvénytelen korban házasságra lépnek, és ilyeneket összeeskütnék</i>	147
<i>Hetedik cím A bűncselekményekről, amelyek a jó hírnév és a becsület biztonságát sértik</i>	147
<i>Első cikk E bűncselekmények általános fogalmáról</i>	147
<i>Második cikk A becsületsértési bántalmakról</i>	148
<i>Harmadik cikk A becsületsértő levelekről és képekről</i>	149
<i>Nyolcadik cím A bűncselekményekről, amelyek a közbizalom és a közhitel biztonságát veszélyeztetik</i>	149
<i>Első cikk E bűncselekmények általános fogalmáról</i>	149
<i>Második cikk A családi bűncselekményekről általában</i>	149
<i>Harmadik cikk Az eskütörésről</i>	150
<i>Negyedik cikk A hamis oklevelek készítéséről és azoknak meghamisításáról, amelyeket becsületesen készítettek</i>	152
<i>Ötödik cikk A hamis pecsétek készítéséről és azok használatáról</i>	153
<i>Hatodik cikk Az álorcás bevallásokról</i>	154
<i>Hetedik cikk A csalárd vagyronveszejtőkről vagy úgynevezett bukottakról</i>	154
<i>Nyolcadik cikk A szemfényvesztésről</i>	155
<b>Második rész A büntetőeljárások rendszabásáról</b>	156
<i>Első cím A büntető igazságszolgáltatásról</i>	156
<i>Első cikk Az erdélyi büntetőbíróóságokról és azok ügyköreiről</i>	156
<i>Második cikk A büntetőbíróóság illetőségéről</i>	161
<i>Harmadik cikk A büntető- és közönséges ügyek különbözőségéről és minőségéről</i>	161
<i>Negyedik cikk A büntetőügyek közvádlóiról és a közönséges keresetekről</i>	162
<i>Második cím A bűncselekmények és az elkövetők felderítéséről</i>	164
<i>Első cikk A bűncselekmények gyanújeleiről</i>	164
<i>Második cikk Az elkövetők feljelentéséről</i>	166
<i>Harmadik cikk Az általános vizsgálat</i>	168
<i>Harmadik cím A közönséges elkövetők befogatásáról</i>	170
<i>Első cikk A tisztokról, akik a befogandó elkövetők tekintetében rendelkeznek</i>	170
<i>Második cikk Az elkövetők befogatásáról</i>	171

<i>Harmadik cikk A vádlottak javairól, amelyeket maguknál tartanak, amikor tömlöcöztetik őket</i>	174
<i>Negyedik cikk A vádlottak óvadékairól és jóállásairól</i>	175
<i>Negyedik cím A büntetőügyek előkészítéséről</i>	176
<i>Első cikk A vádlottak vizsgálatáról és az előzetes vizsgálatokról</i>	176
<i>Második cikk A per megindításáról</i>	178
<i>Harmadik cikk A perfelvételről avagy a vádlevélről</i>	178
<i>Negyedik cikk Az iratok közléséről</i>	180
<i>Ötödik cikk A kifogásokról</i>	181
<i>Hatodik cikk A per befogadásáról és az ügy érdemi folyásáról annak ítéletre bocsátásáig</i>	181
<i>Ötödik cím A büntetőügyek bírói megvitatásáról</i>	188
<i>Első cikk A bizonyítások fokairól, és a büntetések alkalmazásáról</i>	188
<i>Második cikk Az ítéletekről</i>	192
<i>Hatodik cím A büntetőügyek jogorvoslatairól</i>	193
<i>Első cikk A kimentésről</i>	193
<i>Második cikk A bírói újítás jogorvoslatáról és az ügyvédszövetség visszavonásáról</i>	193
<i>Harmadik cikk A fellebbezésről és a folyamodványról</i>	194
<i>Hetedik cím A módoszatokról, amelyek által bíróságon kívülre válik a büntető keresetek és ítéletek foganata</i>	196
<i>Első cikk A bűncselekmények elévüléséről</i>	196
<i>Második cikk A kegyelmezésről</i>	197
<i>Nyolcadik cím A végrehajtásról</i>	197
<i>Első cikk A büntetések helyeiről</i>	197
<i>Második cikk A végrehajtási cselekményről</i>	198
<i>Harmadik cikk A bűnösök eltemetéséről</i>	199
<i>Negyedik cikk Az elítéltek vagyonáról</i>	200
<i>Ötödik cikk Az elengedendő vádlottakkal szembeni végrehajtásról</i>	201
<i>Kilencedik cím A felmentésekről</i>	201
<i>Tizedik cím A statáriális jogról és annak eljárásáról</i>	202
Az 1811. évi (erdélyi) 42. törvénycikk	205
A szentesítést megtagadó királyi leirat	207
Jogtörténeti Értekezések	209



# ELŐSZÓ

Az 1811. évi erdélyi büntetőkódex-javaslat latin nyelven – a korabeli országgyűlési jegyzőkönyvekben és azok digitalizált változatában a világhálón is – hozzáférhető szövege magyar nyelvre fordításának és forráskiadásként történő megjelentetésének gondolatával Nánási László keresett meg 2017 őszén. Ő volt az, aki a hazai jogtörténészek közül – a Kolozsvárott utóbb, 2018-ban megjelent *Erdély jogtörténete* című könyv<sup>1</sup> egyes büntetőjogi fejezeteinek szerzőjeként is – vizsgálni kezdte e javaslat kodifikációs folyamatait és az elkészült opus főbb megoldásait.<sup>2</sup>

Beszélgetéseink során elmondta egyebek mellett azt is, hogy kutatásai során Jakab Elek történésznél a 19. század utolsó éviben talált arra vonatkozó utalást, hogy az 1820-as években készült egy magyar nyelvű szövegváltozat a kódexjavaslatból, azonban az nyomtatásban nem jelent meg, a magyar nyelvű kéziratot pedig már a 19. század végén sem sikerült felkutatni. Nánási László – amennyire megismerhettem – a javaslat (újbóli) magyarra fordításától leginkább azt remélte, hogy könnyebben vizsgálhatóvá válik annak a büntető anyagi és eljárásjog 18–19. századi fejlődési pályáján elfoglalt helye, és ezáltal – összevetve különösen az 1795. évi magyarországi tervezettel – valamelyest bevonhatóvá válik a hazai jogtörténet-tudományi vizsgálódás látókörébe is. A fordítást, illetve a korszak erdélyi jogi sajátosságainak és azok gyökereinek

<sup>1</sup> VERESS Emőd (szerk.): *Erdély jogtörténete*. Kolozsvár, 2018. Forum Iuris. A kötet második bővített és javított kiadása: VERESS Emőd (szerk.): *Erdély jogtörténete*. Budapest–Kolozsvár, 2020. HVG-Orac–Forum Iuris

<sup>2</sup> NÁNÁSI László: 5.3. Büntetőjog. In VERESS Emőd (szerk.): *Erdély jogtörténete*. Kolozsvár, 2018. Sapientia, Forum Iuris, 297–337. p.; NÁNÁSI László: 6.3.3. A magyar büntetőjog Észak-Erdélyben 1940–44 között. In VERESS Emőd (szerk.): *Erdély jogtörténete*. Kolozsvár, 2018. Sapientia, Forum Iuris, 432–446. p.

megértését segítő – minthogy személyes érdeklődésem középpontjában inkább a középkori magyar közjogtörténet vizsgálata áll – több szakirodalmi forrást osztott meg velem, majd miután 2018 januárjában megkezdtem a kódexjavaslat fordítását, a részére fejezetenként megküldött magyar szöveget mindig szakmai lelkesedéssel üdvözölte.

A fordítással 2019 tavaszán készültem el, majd annak nyelvi lektorálást követően – amiért ezúton is köszönetet mondok állandó konzulensemnek és mentoromnak, Béli Gábor jogtörténésznek, aki annak idején a magyar jogtörténet és a középkori latin nyelvű források saját fordításon alapuló feldolgozása felé terelte a figyelmemet – merült fel annak gondolata, hogy a büntetőkódex-javaslat fordítását bevezető tanulmányokkal és kiegészítő megjegyzésekkel felszereltem kísérlethetnének meg közre adni. Ennek reményében készítettem el 2020-ban a kódexjavaslatot a magyar tudománytörténeti előzmények sorában elhelyező bevezető tanulmányt, a fordítás céljait, kihívásait és segédeszközeit, illetőleg a fordításhoz kapcsolódó néhány megjegyzést taglaló kiegészítő anyagokat, továbbá – Nánási László ötlete alapján és vele egyeztetve – a kódexjavaslatban hivatkozott korábbi jogszabályok lábjegyzetelését, valamint a kódexet hatályba léptetni hivatott 1811. évi erdélyi 42. törvény-cikk javaslatának és a szentesítést megtagadó királyi leiratnak magyar nyelvű fordítását.

A továbbiakban – saját szerzőségem keretei között maradva – ezeknek az anyagoknak a közlésére szorítkozhatok. A kodifikációs folyamat és az erdélyi büntetőjog későbbi alakulása tekintetében pedig, amely kérdésköröket Nánási László dolgozta volna fel (és munkaanyagaink megosztásának tanúsága szerint ez előbbi részében szinte el is készült), az olvasót az említett *Erdély jogtörténete* című könyv általa írt – jóllehet, a forráskiadási terveinknél kevésbé részletező – vonatkozó fejezeteinek megismerésére buzdíthatom.

E gondolatokkal kívánom megköszönni Nánási Lászlónak a terjedelmes kódex fordításának felvetését és buzdítását, a megkezdett – és váratlanul félbemaradt – közös jogtörténeti munkálkodásról megemlékezni, az olvasót pedig vizsgálati tárgyunk felé terelni.

# AZ 1811. ÉVI ERDÉLYI BÜNTETŐKÓDEX-JAVASLAT A MAGYAR TUDOMÁNY- TÖRTÉNETI ELŐZMÉNYEK TÜKRÉBEN

## Bevezetés

Az 1811. évi erdélyi büntetőkódex-javaslat, akárcsak Magyarországra vonatkozóan az 1795. évi tervezet – amelyek kidolgozása közel egyidőben, az 1790-es évek elején kezdődött – a közbűncselekményekre vonatkozó büntető anyagi jogi és eljárási szabályokat tartalmazó, átfogó, írott jogi norma kívánt lenni. Mindkét tervezetre igaz az is, hogy az uralkodó általi szentesítés esetén a maga érvényesülési területén az első átfogó szabályozást nyújtó jogszabály lehetett volna a döntően szokásjogi előzmények után. E szokásjogi előzmények is tartalmaztak ugyan a tágabb értelemben vett büntetőjog területéhez tartozó normákat, mégis – ahogy Balogh Elemér fogalmaz – középkori jogunk éppen a büntetőjog terén „a legnagyobb szabályozatlanság állapotában volt”.<sup>3</sup> Ilyen történelmi adottságok mellett az 1811. évi erdélyi kódexnek a büntetőjog fejlődésében elfoglalt helye – minthogy a korábbi szokásjoggal történő kimerítő összevetés parttalan és ehelyütt jószerével lehetetlen volna – leginkább a büntető anyagi jogot és büntető eljárásjogot feldolgozó tudománytörténeti előzményekkel, a büntetőjog-tudomány néhány korai alkotásával történő összevetés alapján fogható meg.

Bár a 16. századtól (a királyi) Magyarország és Erdély különféle formációkban alapvetően külön igazgatás alatt álltak, részben, de nyilvánvalóan a közös szokásjogi előzményekből is eredően, az erdélyi jog és jogtudomány nem szakadt el teljesen a magyar jogtól és jogtudománytól. Ezért aztán az 1811. évi erdélyi büntetőkódex-javaslat tudománytörténeti előzményeit a 18. századi

<sup>3</sup> BALOGH Elemér: A magyar büntetőtörvény-tervezetek szerkezeti fejlődése. In TÓTH Károly (szerk.): *Tanulmányok dr. Nagy László egyetemi tanár születésének 90. évfordulójára*. Acta Universitatis Szegediensis: Acta Juridica et Politica 64. Szeged, 2004. Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának tudományos bizottsága, 27. p.

magyar büntetőjog-tudományi művekben (is) kell keresnünk, és ezek mellett említést kell tennünk egy kimondottan az erdélyi jogot tárgyaló forrásról.

A 18. század közepétől megjelenő, ténylegesen jogtudományi munkák mellett (és részben azok előtt) azonban meg kell említeni néhány – a maga korában a gyakorlatban és kvázi jogirodalmi kútfőként is használt – forrást, amelyek közül kiemelkedő jelentőségű a Werbőczy István *Hármaskönyve*, valamint a *Praxis Criminalis*, ugyanis – ahogy Hajdu Lajos fogalmaz –, még a 18. század második felében is ezeken alapult a magyar „feudális” büntetőjog rendszere.<sup>4</sup> A jogirodalmi források maguk korabeli gyakorlati hatása pedig annak ellenére sem elhanyagolható (sőt!), hogy – bár már a 18. századi büntetőjog-tudományi munkák rendszerint szólnak a bíró szükséges jártasságáról –, a büntetőügyekben legtöbbször eljáró<sup>5</sup> megyei törvényszék (*sedria*) bírái esetében a jogi tudás hivatalos igazolását csak a 19. század 40-es éveitől követelték meg.<sup>6</sup>

### **A büntetőjog-tudományi munkák korai előzményei – a *Hármaskönyv* és a *Directio Methodica***

A magyar jog történetének korai, gyakorlati és tudományos érdemű munkája, a leginkább jogkönyvnek tekinthető és a gyakorlatban ekként is hasznosított forrása Werbőczy Istvánnak az 1811. évi erdélyi büntetőkódex által is többször hivatkozott *Hármaskönyve* (1514), amelyet azonban a szakirodalom – ahogy Nagy Ferenc összegzi – „sem céljánál, sem tartalmánál fogva nem tekinti a büntetőjog tudományos művelése kísérletének”.<sup>7</sup> A szerző maga tehát nem tudományos művet kívánt alkotni, utóhatása azonban ebbe az irányba vitte az opust. Ahogy a Szent Korona többi országában, úgy Erdélyben sem lépett hatályba törvényként a *Hármaskönyv*, de a gyakorlatban a kezdetektől fogva használták jogforrásként.<sup>8</sup> Bár a mű túlnyomó részben a nemesi magánjog szokásjogi szabályait foglalja össze, a szerző számos helyen definiál vagy

<sup>4</sup> HAJDU Lajos: *Az első (1795-ös) magyar büntetőkódex-tervezet*. Budapest, 1971. Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó, 30. p.

<sup>5</sup> MEZNERICS Iván: *A megyei büntető igazságszolgáltatás a 16–19. században*. Értekezések Eckhart Ferenc jogtörténeti szemináriumából I. Budapest, 1933. Sárkány-Nyomda R.-T., 26. p.

<sup>6</sup> Uo. 17. p.

<sup>7</sup> NAGY Ferenc: A (büntetőjog)tudomány ismérveiről, hazai előzményeiről és kezdeteiről. In JUHÁSZ Zsuzsanna – NAGY Ferenc – FANTOLY Zsanett (szerk.): *Ünnepi kötet dr. Cséka Ervin professzor 90. születésnapjára*. Acta Universitatis Szegediensis: Acta Juridica et Politica 74. Szeged, 2012. SZEK Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, 356–357. p.

<sup>8</sup> DOMOKOS Andrea: Az Erdélyi Fejedelemség büntetőjoga. In VERESS Emőd (szerk.): *Erdély jogtörténete*. Kolozsvár, 2018. Forum Iuris, 215. p.



magyaráz egyes – és nem feltétlenül csak magánjogi – jogintézményeket, illetve helyenként saját álláspontját is igyekszik beépíteni a jogi normák sorába.

Találhatunk Werbőczy művében olyan témákat is, amelyek erőteljesen közjogias jellegűek, sőt, kifejezetten büntetőjogi kérdések is több helyen kerülnek bemutatásra, bár ezeknél is gyakran felfedezhető valamilyen magánjogi-vagyoni jogi összefüggés. Ezek közül kiemelhető a hűtlenség bűncselekményének kérdésköre, amelynek anyagi jogi, eljárásjogi és végrehajtási jogi aspektusait a szerző a mű különböző pontjain, összesen mintegy negyven címbe érinti, és lényegében elmondható, hogy annak jogi megítéléséről áttekinthető képet ad.<sup>9</sup> Más büntetőjogi témákat azonban általában nem tárgyal ilyen részletesen Werbőczy, ezért Finkey Ferenc fejtegetése a *Hármaskönyv* büntetőjogi tárgyú rendelkezéseiről kissé túlzóan keltheti azt a látszatot, hogy Werbőczy a teljes magyar büntetőjog rendszerét beledolgozta volna művébe.<sup>10</sup> Balogh Elemér pedig megjegyzi, hogy Werbőczy az általa vizsgált büntető anyagi jogi kérdéseket is zömében perjogi megfogalmazásban közli.<sup>11</sup>

Az igazság, a jog és a jogtudomány, a jogforrások, a pertani alapfogalmak, valamint a bíróra, a bírói meggyőződésre és lelkiismeretre vonatkozó általános, tankönyvszerű leírásokat tömörítő *Bevezetésből* kiemelhető, hogy magánjog és közjog megkülönböztetése során Werbőczy az utóbbi szemléltetésére éppen büntetőjogi példát hoz: „kiváltképpen a főhatalmat, az országok kormányzatát és a nyilvános érdeket tartja szem előtt, s a vallási ügyekre, az egyházi és világi hatóságokra vonatkozik, minélfogva, aki a papokat és vallásos dolgokat, avagy a világi hatóságokat, azaz a nép kormányzóit megsérti: mindenkitől közbűntett vádjával támadható meg”.<sup>12</sup>

Az *Első rész*-ben megtalálható egyéb mellett a nemesi sarkalatos szabadságok közé tartozó letartóztatási tilalom és az e tilalom alóli, egyes bűntettekhez kapcsolódó kivételszabálynak; a hűtlenségbe nem esett, de fővesztéssel sújtott rablók, tolvajok és gyilkosok vagyona sorsának; valamint a hűtlenségi és a főbenjáró ítélet közötti különbségeknek leírása.<sup>13</sup> A nemes letartóztatásának tilalmából, és ebből adódóan a tortúra főszabálykénti alkalmazhatatlanságából

<sup>9</sup> Vö. LÁSZLÓ Balázs: A hűtlenség intézménye a Hármaskönyvben. In BALOGH Elemér – HOMOKI-NAGY Mária (szerk.): *Tripartitum trium professorum. Három szegedi jogtörténetész.* Pólay Elemér Alapítvány Könyvtára 58. Szeged, 2017. Pólay Elemér Alapítvány–Iurisperitus Kiadó, 107–118. p.

<sup>10</sup> FINKEY FERENC: *A magyar büntetőperjogi tudomány háromszázados fejlődéstörténete 1619–1914.* Sárospatak, 1948. (Kiad.: Sárospatak, 2000. A Jogászok a Kultúráért Alapítvány, Sárospatai Nyomda Kft.) 47–48. p.

<sup>11</sup> BALOGH 2004. 26. p.

<sup>12</sup> WERBŐCZY ISTVÁN: *Tripartitum. A dicsőséges Magyar Királyság szokásjogának Hármaskönyve.* Ford. CSIKY Kálmán. Budapest, 1990. Téka Könyvkiadó, 29. p.

<sup>13</sup> Uo. 72–73., 86–90. p.

eredeztetni egyébiránt Finkey azt, hogy hazánkban nem honosodott meg egészen a nyugati típusú inkvizitórius eljárás.<sup>14</sup>

A jogforrásokat, per- és ítéletfajtákat, valamint a per folyását és a bizonyítás szabályait részletesen tárgyaló *Második részben* megtalálhatók egyebek mellett az álorcásságra, a hitszegőkre és hamis esküvőkre (ludasokra), a főbenjáró és a fejeváltási ítéletekre, ezek végrehajtására, a kegyelemre, a letartóztatásra, az elítélt javaiban való öröklésre, a széksértésre, a patvarra, valamint a nyelvváltási ítéletre vonatkozó megállapítások.<sup>15</sup> Erdély vonatkozásában külön kiemelés érdemel annak a kérdésnek tárgyalása, miszerint a hűtlenségi büntetés esetén a vagyonkobzás kiterjed a Szent Korona alá tartozó valamennyi országrészen bírt javakra, a főbenjáró és a fejeváltási ítélet azonban csak az eljáró bíró illetékessége szerinti területre (így külön-külön Magyar-, Dalmát-, Horvát-, Tót- vagy Erdélyországra) terjedhet ki.<sup>16</sup>

A *Harmadik részben* ír Werbőczy többek között az emberölők díjáról (*homagium*), meglehetősen részletességgel az önvédelem és jogos védelem szabályairól, valamint a nyilvános gonosztevők üldözéséről.<sup>17</sup> Az erdélyi jog tekintetében azonban e rész I–IV. címei a leglényegesebbek, amelyek az egyes országrészek (a Szent Korona alá tartozó országok) részben közös, részben különböző jogáról, saját jogalkotásáról és jogalkalmazásáról, ezen belül példákkal is szemléltetve a különös erdélyi szokásjogról, valamint az erdélyi kiváltságos székelyekről szólnak.<sup>18</sup>

A *Hármaskönyv* nem egyszerűen csak egy az erdélyi jog forrásai között. Dósa Elek az általa részletesen feldolgozott „erdélyhoni” jogtudomány forrásainak (az országos törvények és a szokásjog) egész rendszerét Werbőczy művének jogforrástanára építi fel: a 16. századig terjedő időszak törvényi és szokásjogi forrásait tulajdonképpen azzal egyezően határolja be, magát a *Hármaskönyvet* pedig a régi magyar királyok végzeményei után, az *Approbatæ Constitutiones*, a *Compilatae Constitutiones* és az újabb törvénycikkék előtt, az országos törvények között sorolja fel.<sup>19</sup>

Említést érdemel még Kithonich János királyi jogügyigazgatónak a bíróságok polgári és büntetőügyekben alkalmazott gyakorlatát néhány anyagi jogi utalással kiegészítve tárgyaló, nagyrészt a *Hármaskönyv* magyarázatán alapuló, de a két mű születése között eltelt évszázad újabb dekrétumaikat is figyelembe

<sup>14</sup> FINKEY 1948. 40–41. p.

<sup>15</sup> WERBŐCZY 1990. 337–339., 362–363., 382–384., 400–407., 411–415., 421–434. p.

<sup>16</sup> Uo. 415–417. p.

<sup>17</sup> Uo. 487–488., 506–513., 532–533. p.

<sup>18</sup> Uo. 477–487. p.

<sup>19</sup> DÓSA ELEK: *Erdélyhoni jogtudomány. Melyet az alkotmányos Erdélyhonban az 1000-dik év oltá törvényszerűen költ, s az 1849-dik évig érvényességgel bírt törvények és szokások szerint. I. könyv: Erdélyhoni közjogtan.* Kolozsvár, 1861. Nyomatott Gámán Jánosnál, 3–4. p.

vevő tankönyv jellegű munkája, a *Directio Methodica* (1619).<sup>20</sup> Kithonich műve ugyan nem kifejezetten a büntető anyagi és eljárásjog kimerítő tudományos elemzésére törekszik, de a szerző, hasonlóan Werbőczy művéhez, számos jogintézmény egzakt definícióját kínálta, illetve az opus a joggyakorlat mellett a későbbi tudományos munkákra is hatott. Kimondottan sokszor hivatkozva például a 18. század közepén Huszti András az erdélyi magyar jogtudományról szóló könyvében (lásd alább).

A *Hármaskönyv* több évszázadon átívelő pályafutásának fényében a *Directio Methodica* tudománytörténeti jelentősége megítélésének nehézségét jól szemlélteti Nagy Ferenc, amikor a művet – Finkey találó paradoxonát felidézve – a magyar büntető(per)jog tudománya szerény úttörőjének nevezi.<sup>21</sup> Maga Finkey azonban e jelző mellett – bár maga is megjegyzi, hogy e mű jelentősége nem mérhető a *Hármaskönyvhöz* – Kithonich művét felbecsülhetetlen forrásműnek és hézagpótlónak is nevezi, amely megnyitotta a magyar büntető perjog háromévszázados fejlődését; a mű szerzőjét pedig Finkey a magyar büntető perjogi tudomány első képviselőjének titulálja.<sup>22</sup>

## A *Praxis Criminalis* és hatása

Bár maga nem jogtudományi mű, mégis a magyar büntetőjog-tudomány történetének jelentős állomása a III. Ferdinánd által Alsó-Ausztria számára kiadott büntető rendtartás, a *Ferdinandea* (1656) Kollonics Lipót esztergomi érsek által 1687-ben latinra fordítottat (majd másodízben 1718-ban kiadott<sup>23</sup>) *Praxis Criminalis*, amely törvényként ugyan sohasem lépett hatályba Magyarországon, de bekerült a *Corpus Juris Hungarici* gyűjteményébe, ezzel pedig pozitív hatásai mellett – Finkey szerint – sajnálatosan az addig ki nem tejesedett, valódi inkvizitórius eljárás elemeit is erősítette a hazai gyakorlatban.<sup>24</sup> Ha általánosan alkalmazott törvényé nem is válhatott, a *Praxis Criminalis* három irányból is hatott a jogfejlődésre.

Először, kodifikált büntetőjog hiányában több helyen alkalmazták azt a gyakorlatban, igaz, a jogtörténeti kutatások eredményei szerint kizárólag Magyarország területén.<sup>25</sup> Egyértelműen kimutatható például a Dunántúlon Zala,

<sup>20</sup> BÉLI Gábor: *Magyar jogtörténet. A tradicionális jog. 2. kiadás.* Budapest–Pécs, 2000. Dialóg Campus Kiadó, 30., 226. p.

<sup>21</sup> NAGY 2012. 357. p.

<sup>22</sup> FINKEY 1948. 47–52. p.

<sup>23</sup> KOLLONICZ, Leopoldus (ed.): *Forma proucessus iudicii criminalis, seu praxis criminalis.* Editio II. Tyrnaviae, 1718. Typis Academicis, per Joannem Andream Hormann

<sup>24</sup> FINKEY 1948. 41–42. p.

<sup>25</sup> BÉLI 2000. 151. p.

Somogy és Tolna megyék vármegyei bíraskodásában és a kamarai igazgatás alá került városokban (például Pesten és Budán), de soha nem a nemesek vonatkozásában.<sup>26</sup> Ezzel szemben Erdélyben a *Hármaskönyv* mellett olyan, a büntetőjogot a magánjoggal vegyesen tárgyaló sajátos erdélyi jogforrások és szokásjogi gyűjtemények jelentek meg, mint Bethlen Gábor perrendtartása, a *Specimen Juridicprocessus* (1619), illetve az *Approbatae Constitutiones*<sup>27</sup> (1653) és a *Compilatae Constitutiones*<sup>28</sup> (1669); ezek mellett a *Praxis Criminalis* közvetlen alkalmazását a jogtörténet-tudomány eddig nem mutatta ki.<sup>29</sup>

Másodsor, a büntető anyagi jog és a büntetőeljárás szabályait átfogóan tárgyaló magyar, illetve erdélyi jogszabályok hiányában a *Praxis Criminalis* hatott a jogtudományra is, mind a kérdéses jogterületek tárgyalásának szerkezete, mind az egyes jogi fogalmak és jogintézmények szintjén. Erőteljesen kimutatható ez a hatás például Huszty Istvánnál<sup>30</sup> és Bodó Mátyásnál,<sup>31</sup> akit pedig az erdélyi joggyakorlatban is hivatkoztak.<sup>32</sup>

Harmadsor, a *Praxis Criminalis* nyilvánvalóan hatással volt a jogalkotásra és a kodifikációs törekvésekre is. Példának okáért Mária Terézia ausztriai büntetőtörvénye, a *Constitutio Criminalis Theresiana* (1768) – miközben az eljárásjogban inkább a cseh tartományoknak készült *Constitutio Criminalis Josephina* (1707) szolgált mintájául –, a *Praxis* számos rendelkezését szó szerint átvette, főleg az anyagi jogi szabályok körében.<sup>33</sup> A *Theresiana* pedig szokásjogi forrásként részben és földrajzilag szórványosan szintén beépült a hazai joggyakorlatba, Erdélyben jellemzően a szász területeken.<sup>34</sup> Törvényként azonban az uralkodónő többszöri nekifutásra sem tudta elfogadtatni azt – ahogy a büntetőjogi szabályokat is tartalmazó *Codex Theresianus Transsylvanicus*nak nevezett, kifejezetten Erdélynek készült tervezetet (1764) sem.<sup>35</sup> Végül, ahogy a *Theresiana* szabályai is hatottak például Huszty

<sup>26</sup> BÉLI Gábor – KAJTÁR István: *Az osztrák (-német) büntető jogszabályok hatása a magyar jogban a 18. században (a Praxis Criminalis)*. Dolgozatok az állam- és jogtudományok köréből XIX. Különnyomat. Pécs, 1988. Janus Pannonius Tudományegyetem, 29., 39–40., 56–57. p.

<sup>27</sup> *Approbatae Constitvtiones Regni Transylvaniae & Partivm Hvngariae eidem Annexarvm*. Clavdiopoli, 1815. Typis Lycei Regii. In *Erdély Országának Három Könyvekre osztatott Törvényes Könyve. Melly Approbata, Compilata Constitutiokból, és Novellaris Articvlusokból áll. Első Könyv. Approbata Constitutiok*. Kolosvár, 1815. Királyi Lyceum

<sup>28</sup> *Compilatae Constitvtiones Regni Transylvaniae & Partivm Hvngariae eidem Annexarvm*. Clavdiopoli, 1815. Typis Lycei Regii. In *Erdély Országának Három Könyvekre osztatott Törvényes Könyve. Melly Approbata, Compilata Constitutiokból, és Novellaris Articvlusokból áll. Második Könyv. Compilata Constitutiok*. Kolosvár, 1815. Királyi Lyceum

<sup>29</sup> DOMOKOS 2018. 215. p., NÁNÁSI 2018. 297–300. p.

<sup>30</sup> NAGY 2012. 361. p.

<sup>31</sup> BÉLI–KAJTÁR 1988. 57. p.

<sup>32</sup> NÁNÁSI 2018. 299. p.

<sup>33</sup> BÉLI–KAJTÁR 1988. 29., 35–37. p.

<sup>34</sup> BÉLI 2000. 151. p.; NÁNÁSI 2018. 299–300. p.

<sup>35</sup> NÁNÁSI 2018. 300–302. p.

András jogtudós munkásságára, úgy a *Praxis Criminalis* bemutatott gyakorlati, jogelméleti és jogalkotási hatásai is tovább- és továbbburjánzottak kölcsönös hatásaikban mindhárom területen.

A *Praxis Criminalis* két részre, ezeken belül 58, illetve 42 cikkre tagolódik. Szerkezete – ami azután visszaköszön a jogirodalomban is, főleg Huszty István-nál és Bodó Mátyásnál<sup>36</sup> – processzuális szemléletű. Az *Első rész* főleg az általános eljárási szabályokat, a *Második rész* pedig az egyes bűncselekményeket tárgyalja az azokhoz kapcsolódó speciális eljárási szabályokkal együtt, miközben még hiányzik az anyagi jogi általános rész (illetve annak egyes szegmensei is az általános eljárási szabályok között jelennek meg). A mű felépítése, ahogy Balogh Elemér a hasonló szerkezetű 1712. évi – ún. Bencsik-féle – büntető-törvény-javaslat kapcsán írja, „jellemzően mutatja a kor gondolkodását: az eljárásjog első helyet foglal el, mert az egykorú felfogás szerint a bírónak előbb van szüksége az elfogatás módozatainak ismeretére, mint a bűncselekmények tényállásának szabályozására”.<sup>37</sup> Egyébként is, az anyagi és az eljárásjogi normák élesebb elkülönülése és az anyagi jognak az eljárási szabályok előtt történő elhelyezése csak „a 19. század hatalmasan fellendült büntetőjogi irodalma, s ennek tanítása nyomán az európai büntetőjogkönyvek” által terjedt el.<sup>38</sup>

Az *Első rész*ben található például a büntető joghatóságra (1–2. cikkek), a perbeli személyekre, a feljelentésre és a vádra (8–9., 20–21., 41. cikkek), a bizonyításra, a gyanújelekre és a kínvallatásra (12–19., 22–25., 32., 35–40. cikkek), a befogatásra, a letartóztatásra és a menlevelekre (3–7., 26–29. cikkek), az ítéletre és a jogorvoslatokra (42., 47., 50. cikkek), az elévülésre (43. cikk), a büntetésekre, azok végrehajtására és az elítélt vagyonának sorsára vonatkozó szabályok (48–49., 51–53., 55., 57–58. cikkek), valamint a bűncselekményre általánosságban érvényes enyhítő és súlyosító körülmények (44–45. cikkek).

A *Második rész* az egyes bűncselekményeket taglalja, anélkül, hogy nagyobb szerkezeti egységekben kifejezetten megnevezné a bűncselekménycsoportokat, mégis a védett jogtárgyak szerint rendelve egymás mellé azokat. A jogtárgyak sorrendje pedig többé-kevésbé a deliktumok megítéléséhez, súlyosságához igazodik, így az első három helyen az istenkáromlás (59. cikk), a boszorkányság (60. cikk), majd a felségsértés, lázadás és hazaárulás tényállásai (61. cikk) követik egymást. A 62–72. cikkek differenciáltan szabályozzák az élet elleni bűncselekményeket, a különböző bűnösségű, motivációjú vagy speciális sértett elleni emberölési alakzatokat, de itt található olyan jelenségek is, mint az önvédelemben elkövetett ölés, a büntetendő öngyilkosság és a mérgezés. A 73–82. cikkekben olvashatók – ugyancsak meglehetősen differenciáltan – a nemiséggel

<sup>36</sup> NAGY 2012. 362. p.

<sup>37</sup> BALOGH 2004. 28. p.

<sup>38</sup> FINKEY 1948. 20. p.

kapcsolatos bűncselekmények szabályai, majd a 83–86. cikkekben a vagyon elleni deliktumok (gyűjtogatás, lopás, szentségtörő lopás, rablógyilkosság). A 87–94. cikkekben a változatos csalási-hamissági bűncselekmények sorakoznak, mint a pénz-, pecsét-, mérleg- és mértékhamisítások, határjelekkel kapcsolatos deliktumok, rágalmozások, a perbenszalás és a szemfényvesztés. A bűncselekmények nyolcadik körébe tartozik az emberrablás, a fogolyszökés és az ebben történő közreműködés (95–97. cikkek), a 99. cikk pedig a külön nem nevesített bűncselekményekre vonatkozó rövid megállapítást tartalmaz (miszerint azok esetében a közönséges jog szabályai szerint kell eljárni).

A *Praxis Criminalis Második részében*, az egyes bűncselekményekre vonatkozó szabályok szerkezetében több olyan megoldást találunk, amelyek visszaköszönek a 18. századi büntetőjog-tudományi munkákban is, ilyenek a tényállási elemek és a kiszabandó büntetés meghatározását követően a speciális enyhítő és súlyosító körülmények, a gyanújelek, valamint a vallató kérdések felsorolása. Bár a *Praxis* büntetési rendszere még meglehetősen szigorú, mondhatni kegyetlen,<sup>39</sup> azonban vitathatatlan eredménye és hatása az utókorra (mind a gyakorlatra, mind a jogirodalomra) – egyes alapfogalmak meghatározása mellett – az általános és speciális enyhítő és súlyosító körülmények differenciált rendszerének, a vizsgálatra, a befogatásra, illetve a kényszer-vallatásra vonatkozó gyanújelek rendszerének meghonosítása, valamint egyes bűncselekménytípusok dogmatikájának – így az élet elleni, a vagyon elleni vagy éppen a nemiséggel kapcsolatos bűncselekmények – részletes és differenciált kimunkálása.<sup>40</sup>

A *Praxis Criminalist* követő jelentősebb büntető jogalkotási aktusok közül említést érdemel a *Theresiana*, bár a maga korában már nem feltétlenül volt korszerű (Finkey szerint például a korábbi századokat meghazudtolóan kegyetlen büntetési rendszere már a 18. század végén sem lehetett követendő minta<sup>41</sup>). Éppen ezért a rendelkezéseit az uralkodó utóbb több intézkedésével felülírta, mint például a részletes törvényi szabályok híján leginkább a *Praxis*

<sup>39</sup> BÉLI 2000. 152. p.

<sup>40</sup> BÉLI–KAJTÁR 1988. 33–34. p.

<sup>41</sup> FINKEY Ferenc: *Az 1792. évi büntetőtörvényjavaslat 150. évfordulója*. Székfoglaló előadás. A Debreceni Tisza István Tudományos Társaság I. Osztályának Kiadványai VIII. kötet 8. füzet. Debrecen, 1942. Debrecen sz. kir. város és a Tiszántúli református egyházkerület könyvnyomdavidallata, 10. p.



*Criminalis* hatfokú vagy Bodó tizenegyfokú rendszere szerint, vagy akár egészen önkényesen alkalmazott tortúra<sup>42</sup> megszüntetése kapcsán 1776-ban (amely rendelkezést azonban a gyakorlat eleinte nem tartott be maradéktalanul, míg nem a kormányzat 1783-ban végleg betiltotta a kínvallatást<sup>43</sup>). Mégis, a *Praxis Criminalis* vívmányainak a jogalkotásba történő továbbvitele, illetve a gyakorlatba és a jogtudomány felé történő közvetítése mellett a jogtudomány számára is fontos – így különösen Huszti András munkásságában visszaköszönő – többleteredményt is felmutatott a *Theresiana*: példának okáért visszaszorította a magánosok vádlói fellépését, részletesen kimunkálta a tanúbizonyítás szabályait, és általában az eljárási szabályai részletesebbek voltak a *Praxis* rendelkezéseinél.<sup>44</sup>

Jóllehet, II. József reformjai – Meznerics Iván szavaival élve – néhány évre egészen felforgatták a (megyei) igazságszolgáltatás képét,<sup>45</sup> azonban az 1787-ben hatályba léptetett büntetőtörvénye, a *Josephina* csupán három évig volt hatályban, így hosszabb távon a gyakorlatra sem fejthetett ki jelentős hatást.<sup>46</sup> Bár voltak előremutató megoldásai, mint a halálbüntetés eltörlése és helyette a szabadságvesztés preferálása, azonban a tényleges társadalmi környezettől való idegensége – például a büntetés-végrehajtás megfelelő intézményrendszerének hiánya,<sup>47</sup> az előírások merevsége<sup>48</sup> – miatt a gyakorlatban és a büntetőjog tudományában sem tudott mély nyomot hagyni. E hiányosságait vélhetően csak tetézte az uralkodónak a magyar viszonyokhoz igazításra irányuló törekvéseket letörő akarata és a rendeleti hatályba léptetésnek a magyar jogi hagyományoktól való idegensége.<sup>49</sup> Bizonyos esetekben pedig a haladó szemlélet is olyan elavult megoldásokkal keveredett, mint a nagyobb elrettentés érdekében a szabadságvesztés súlyosított – tulajdonképpen halálos ítélettel egyenértékű – alakzataként a korábban már eltörölt gályarabság felélesztése gályavontatás formájában, amit Finkey szemléletesen „baromi sorsra kárhoztatásnak” nevez.<sup>50</sup>

<sup>42</sup> HAJDU Lajos: *Bűntett és büntetés Magyarországon a XVIII. század utolsó harmadában.* (Nemzet és Emlékezet.) Budapest, 1985. Magvető Könyvkiadó, 81–85. p.

<sup>43</sup> Uo. 89–90. p.

<sup>44</sup> BÉLI-KAJTÁR 1988. 35–39. p.

<sup>45</sup> MEZNERICS 1933. 25–26. p.

<sup>46</sup> BÉLI 2000. 151. p.

<sup>47</sup> FINKEY Ferenc: *Büntetéstan problémák.* A M. Tud. Akadémia Jogtudományi Bizottságának kiadványsorozata. 4. szám. Budapest, 1933. Sylvester Irodalmi és Nyomdai Rt., 100–101. p.

<sup>48</sup> NÁNÁSI 2018. 303–306. p.

<sup>49</sup> KORSÓSNÉ Delacasse Krisztina: A csalás törvényi szabályozásának alakulása a XIX. századi büntetőjogi kodifikáció előtt. A XVIII. század végének két kodifikációs kísérlete Magyarországon. *Acta Universitatis Szegediensis: FORVM Acta Juridica et Politica*, 2019. 1. sz. 100–101. p.

<sup>50</sup> FINKEY 1933. 106. p.



## Huszi András és a *Jurisprudentia Hungarico-Transilvanica*

A 18. század közepének jelentős tudományos munkái sorában időrendben az első, és a vizsgált művek közül az egyetlen, amely kifejezetten az erdélyi jogtudomány termékének tekinthető, a Kolozsvári Református Kollégium tanárának, Huszi Andrásnak a *Jurisprudentia Hungarico-Transilvanica* [Magyar-erdélyi jogtudomány] című könyve.<sup>51</sup> E mű jelentőségét jól mutatja Kolosváry Bálint megemlékezése,<sup>52</sup> aki a korszak erdélyi jogéletéről szólva úgy fogalmaz, hogy „olyan romok közé” kell visszavezetnie az olvasót, „amelyeket elfedett és eltemetett egészen a feledés pora”, ugyanakkor sajnálattal jegyzi meg, hogy Huszi művét „a forrásművek közül szinte érthetetlen módon kinullázta az irodalom”, és ennek következményeként az „oly gyorsan kiveszett a köztudatból, s nem érvényesíthette azt a termékenyítő hatást, melyet valóban mélyen szántó és sokoldalú [sic] tudományos ismeretről tanuskodó (sic) fejtegetései fölmutathattak volna”.<sup>53</sup> Valójában azonban nem a későbbi szerzők hibája Huszi művének mellőzése, hiszen az 1742. évi dévai református zsinat elkoboztatta és – néhány fennmaradt példány kivételével – megsemmisíttette azt.<sup>54</sup>

Huszi ötvenöt címre osztotta művét, azonban a címek mögött fellelhető tartalom alapján két nagyobb részt és ezeken belül két-két jelentősebb témakört különíthetünk el. Az első nagyobb egység témakörei az igazság és jog (1–13. cím), valamint a jogforrások (14–25. cím), míg a második logikai rész a *causa* (26. cím) elemzése után a perbeli személyekkel (27–39. cím), majd a per folyamatával (40–55. cím) foglalkozik. E könyvnek nincs kifejezetten büntetőjogi része, sőt, az erdélyi jog vizsgált intézményeit is alapvetően magánjogi nézőpontból szemléli, rendszeresen visszautalva Werbőczy *Hármaskönyvére* és Kithonich *Directio Methodicá*jára. Ugyanakkor a szövegben elszórta számos helyen – jellemzően a magánjogi ügyek szabályaitól való eltérés kapcsán – találunk a büntetőügyekre vonatkozó megállapításokat is. E szerkesztésmódból pedig az következik, hogy Huszi általános megállapításai, amelyek tehát jellegükönél fogva nem kifejezetten és kizárólag a magánjogra és annak eljárásjogára vonatkoznak, a büntető anyagi és eljárásjog tekintetében is irányadók.

<sup>51</sup> HUSZI, Andreas: *Jurisprudentia Hungarico Transilvanica*. Cibinii in Transilvania, 1742. A Johanne Barth.

<sup>52</sup> Kolosváry Bálint Huszi Andrásról szóló, az „Erd. muzeum-egylet társad, és jogi szakosztályában 1913. febr. 15-én tartott” előadása tanulmányként az *Erdélyrészi Jogi Közlöny* több számában jelent meg folytatólagosan: KOLOSVÁRY Bálint: Huszi András, az első erdélyi jogtanár és munkássága. *Erdélyrészi Jogi Közlöny*, 1913. 8. sz. 86–87. p.; 9. sz. 95. p.; 10. sz. 105–106. p.; 11. sz. 114–115. p.; 12. sz. 124–125. p.

<sup>53</sup> KOLOSVÁRY 8. sz. 86. p.

<sup>54</sup> FINKEY 1948. 68. p.

Huszt munkája, bár elsősorban a *Hármaskönyvből* indul ki, nem ragaszkodik ahhoz szolgálai módon, a joghoz kapcsolódó jelenségek, fogalmak elemzésével messze meghaladja annak kereteit, különösen a XXVI. címtől kezdve pedig átalakul „a perjogi alapismeretek encyclopaediájává [sic]”, ezáltal munkájának „éppen a perjog művelői részéről történt teljes elmellőzése alig található magyarázatra avagy inkább mentségre”.<sup>55</sup>

Az igazság és jog témakörében a szerző külön címet szentel az igazság, a jog és jogtudomány, a jog(tudomány) osztályozása, majd az isteni természet-jog, a népek joga, az isteni pozitív jog, továbbá az ember alkotta jog, a római magánjog, a kánonjog, a feudális jogok, valamint az erdélyi magyar jog, végül a magánjog és közjog, illetve az írott és nem írott jog kérdéseinek tárgyalására. Az igazságról értekezve kifejti, hogy annak elérése a jogtudomány célja is.<sup>56</sup> Kiemelhetők innen a jogtudománnyal kapcsolatos, az egész művet átható megállapításai, amelyeknek lényege szerint a jogtudomány célja a gyakorlati érvényesülés szolgálata, így aki akár az alapos tudásnak, akár a megfelelő alkalmazási képességnek híján van, az nem jogtudós, hanem „tudákos betürágó” (sic) vagy „üres szájaskodó, patvarkodó”.<sup>57</sup>

Az erdélyi magyar jogról szóló 11. cím lényegében végigvezeti az olvasót Erdély történelmében, utalva a dákokra, a rómaiakra, a magyar jogra, a székelyek és a szászok kiváltságaira, illetőleg az erdélyi jog három írásos forrásaként önálló szakaszokat szentel az 1811. évi büntetőkódexben is több helyen hivatkozott *Hármaskönyvnek*, valamint az *Approbatæ Constitutiones* és a *Compilata Constitutiones* gyűjteményeinek.<sup>58</sup> Kifejti azt is, hogy e három írott jogforrás érvényét ismerte el I. Lipót, majd III. Károly király is, ezért ezek alkalmazandók minden – így akár polgári, akár bűnvádi – ügyben, illetőleg hogy ezeken kívül minden más írásos gyűjtemény – így az erdélyi joganyag magános gyűjteményei –, valamint Kithonich és más jogtudósok írásai csak a jog magyarázására használhatók, a bizonyításban nem.<sup>59</sup>

A jogforrásokat taglaló címek között Huszti a törvényekre vonatkozó általános megállapítások után a szokásjogról, majd a fejedelem rendelkezéseiről (16–20. címek) ír, ezeket követi a törvények felfüggesztése és a méltányosság, általában a törvények értelmezése, majd ennek általános és különös szabályai, végül a törvények alkalmazása. Husztinál törvény – általánosságban – minden írott jog, és ahogy Werbőczy is idézte<sup>60</sup> Modestinus közismert megállapítását,

<sup>55</sup> KOLOSVÁRY 1913. 8. sz. 87. p.

<sup>56</sup> HUSZTI 1742. 1. p.

<sup>57</sup> KOLOSVÁRY 1913. 9. sz. 95. p.

<sup>58</sup> HUSZTI 1742. 44–52. p.

<sup>59</sup> Uo. 52. p.

<sup>60</sup> WERBŐCZY 1990. 40. p.

minden törvény megenged vagy tilt, büntet vagy parancsol.<sup>61</sup> Megadja továbbá a törvénysértés (a törvény kifejezett szava elleni véték) és a büntetés (a szenvedés bajsága, amelyet a felsőbbbség rótt ki a rossz cselekedet miatt) alapvető fogalmát.<sup>62</sup> Az írott törvénytől különböző íratlan jog pedig a szokásjog, amely a korábbi írott törvényt is félreteszi és lerontja.<sup>63</sup>

A fejedelem rendelkezéseinek (*constitutiones*) általános szabályai között kiemeli a szerző, hogy azok akkor bírnak törvényerővel, ha a fejedelem úgy akarja.<sup>64</sup> Az uralkodó általános hatályú rendelkezései közül a *rescriptum* valamilyen közjogi alapú előterjesztésre kiadott rendelés;<sup>65</sup> a *decretum* a felek közötti vitás kérdésben hozott döntés vagy ítélet, amely akkor rendelkezik törvényerővel, ha benne a fejedelem a régi és homályos törvényt értelmezi, vagy ha kifejezetten kimondja, hogy annak tartalmát más ügyekben is alkalmazni kell;<sup>66</sup> míg az *edictum* a fejedelem által saját elhatározásból alkotott új jogi szabályt jelöli.<sup>67</sup> A *privilegium* pedig nem más, mint a fejedelem által az országgyűlés közreműködése nélkül alkotott különjog (*lex singularis*), amelyhez kapcsolódva Huszti megjegyzi, hogy különjogot az országgyűlés is alkothat, de arra nem alkalmazható a privilegium megnevezés.<sup>68</sup>

A törvény értelmezésének elvei között utal a szerző egyebek mellett a szavak általános értelmének elsődlegességére, a rendszertani értelmezésre és a törvényhozó akaratának figyelembevételére,<sup>69</sup> de kiemeli azt is, hogy kétség esetén mindig a gyengébb fél javára kell döntenet, amit még azzal a kiegészítéssel lát el, hogy ebből eredően inkább kell a felmentésre hajlani, mint az elítélésre.<sup>70</sup> Ebben az *in dubio pro reo* máig is élő elvét ismerhetjük fel. A jog alkalmazása körében pedig a mű elhatárolja a jogtudósok általi, a jegyzői, az ügyvédi és a bírói jogalkalmazást.<sup>71</sup>

A mű perjoginak tekinthető része a rövid 26. címmel kezdődik, amelyben a szerző az ehelyütt leginkább ügynek fordítható *causa* kérdését vizsgálja, amelynek kettős definícióját adja: az a tárgy, amelyből a per születik, és amelyet a bíró előtt megvitatnak, illetve a bíró által eldöntendő kétes vagy ellentmondásos kérdés; illetve amelyet elhatárol a bíróságon kívüli vita, a per,

<sup>61</sup> HUSZTI 1742. 55. p.

<sup>62</sup> Uo. 58., 56. p.

<sup>63</sup> Uo. 59–61. p.

<sup>64</sup> Uo. 63. p.

<sup>65</sup> Uo. 63–64. p.

<sup>66</sup> Uo. 66–67. p.

<sup>67</sup> Uo. 68. p.

<sup>68</sup> Uo. 69. p.

<sup>69</sup> Uo. 84–96. p.

<sup>70</sup> Uo. 92. p.

<sup>71</sup> Uo. 96. p.

a kereset és az ítélet fogalmától.<sup>72</sup> A 27. címben Huszti megkülönbözteti az egyházi, a világi és a vegyes, továbbá a világi törvénykezésen belül a bűnvádi és a polgári törvénykezést, de itt fejt ki azt is, hogy amíg a perekben általában három főszemély, a bíró, a felperes és az alperes vesz részt, addig a büntetőügyekben csak két főszemély szerepel, a vádlott (ehelyütt ugyancsak *reus*) és a felperes helyett is eljáró bíró.<sup>73</sup>

Az illetékes bíróságról szólva Huszti megemlíti, hogy a büntetőbíróság illetékességét az elkövetés megkezdésének vagy befejezésének helye, illetve a tettenérés helye alapozhatja meg, szökevény esetén pedig ott folytatható le az eljárás, ahol az a lábát megvetette.<sup>74</sup> Különbséget tesz továbbá a 29. címben az erőszak nélküli joghatóság (*iurisdictio*) és az erőszak hatalma (*imperium*) között, megjegyezve, hogy a végrehajtás és a pallosjog, minthogy erőszakot foglalnak magukban, utóbbi körébe tartoznak.<sup>75</sup> A 34. címben kifejtettek szerint a bíró hivatalnok, aki – egyéb feltételek és kizáró szabályok mellett – jó és alkalmas, a köz által az ítélkezésre felhatalmazott, a jogban jártas és a törvényeket tudó, minden gyanú felett álló, testileg és értelmileg egészséges, nemes férfi.<sup>76</sup> Ugyancsak a bíró személyéhez kapcsolódnak a 35–37. címek, a bírói hivatal, a bírói lelkiismeret és a bírói meggyőződés kérdései.

A bíróra vonatkozó rendelkezések közé beékelődött, a felperesre, az alperesre, a teljeskörű meghatalmazottakra és az ügyvédekre vonatkozó 30–33. címek megállapításai közül – bűnügyek vonatkozásában – kiemelhető a korábban már érintett *favor reorum* elve, továbbá annak követelménye, hogy az alperes (vádlott) személye a bíró és a tanúk személyétől különböző legyen, végül az a kitétel, miszerint nem járhat el ügyvédként az, akit bűncselekmény miatt elítéltek.<sup>77</sup> További perbeli személyekként tárgyalják a 38–39. címek az ülnököket és a bírósági jegyzőket. Huszti az ülnökök működésével kapcsolatosan negyvenkét szabályt sorol fel, elsőként azt, hogy az ülnökök esküdt ülnökök; míg a 22–24. szabályok kifejezetten a büntetőügyekre vonatkoznak (a bűncselekmény beismerését nem érhetik el a büntetlenség ígéretével; törvényes gyanújelek nélkül a vádlottal szemben nem alkalmazhatnak semmilyen kényszerűt; a vádlott mindenféle védekezését meg kell hallgatniuk).<sup>78</sup>

A per folyamatához sorolható címek között a szerző elsőként a bizonyításról és a vélelmekről értekezik. A büntetőügyek kapcsán kiemeli, hogy ott a nem teljes bizonyítás nem fogadható el; továbbá a bizonyítás eredménye

<sup>72</sup> Huszti 1742. 97. p.

<sup>73</sup> Uo. 99–100., 102. p.

<sup>74</sup> Uo. 106. p.

<sup>75</sup> Uo. 108–109. p.

<sup>76</sup> Uo. 141–146. p.

<sup>77</sup> Uo. 119., 129. p.

<sup>78</sup> Uo. 164–166. p.

körében azt, hogy ha a felperes nem bizonyít, úgy az alperest fel kell menteni.<sup>79</sup> Ez lényegében a bizonyítási kötelezettség és a bizonyítási teher megállapítása. Az okirati bizonyítás (41. cím), a felismertetés (48. cím) és a szemle (49. cím) tekintetében Huszti nem említi a büntetőügyekben alkalmazandó különös szabályokat, a tanúbizonyítás (42. cím) körében pedig az emelhető ki, hogy a teljes bizonyításhoz – egyebek hiányában – két, minden gyanú felett álló tanú egybehangzó vallomása szükséges és elegendő.<sup>80</sup>

Az eskübizonyítást a szerző öt címben taglalja, kifejtve az általános szabályok (43. cím) között, hogy az eskü valójában inkább az egyezkedés, mint a bizonyítás körébe tartozik.<sup>81</sup> A 44., illetve 47. címekben körülírt, a peres felek közötti önkéntes eskü, illetve a felperes általi per tárgya iránti (perdöntő) eskü a büntetőperben – a perbeli személyek kapcsán tett korábbi megállapításokra figyelemmel – kizárható. A törvény (bíró) előtti eskü (45. cím) körében Huszti rögzíti, hogy büntetőügyben a terheltet nem lehet esküvel megkínálni, különösen, ha a halálának közeli veszélye fenyeget; a kényszereskü (46. cím) fajtái közül pedig a (bizonyítást) pótló eskünek büntetőeljárársban egyáltalán nincs helye, mentő eskünek pedig csak akkor, ha a gyanújelek nem látszanak elégségesnek a marasztaláshoz.<sup>82</sup>

A vallomásokról (ehelyütt tudniillik az alperesi, vagyis terhelti vallomásokról) és a befolyásolásról szóló 50. címben Huszti – más jogintézményekhez viszonyítottan – részletesebben kitér a büntetőügyekre. Eszerint a bíróság előtt tett beismerő vallomás önmagában is elegendő lehet az elítéléshez, ha az önkéntes, kényszer- és befolyásmentes, továbbá ha kitér minden lényeges részletre és az öt lényeges kérdésre (elkövette-e a bűncselekményt?, hol követte el?, kivel követte el?, milyen eszközzel követte el?, mikor követte el?); a bíróságon kívüli beismerés elégséges gyanújelként szolgál a kínvallatáshoz; míg a kínvallatással elért beismerés akkor elegendő az ítélethozatalhoz, ha a bűnjel vagy megfelelő gyanújel is rendelkezésre áll.<sup>83</sup>

A szavazatok számítása körében kiemeli a mű, hogy büntetőügyben szavategyenlőség esetén a vádlottat fel kell menteni.<sup>84</sup> Az ítéletet taglaló 52. cím megállapítása szerint ahányfélék a keresetek, annyifélék lehetnek az ítéletek is, azonban egyik osztályozásuk szerint megkülönböztethetők a polgári, a büntető- és a vegyes ítéletek, a büntető ítélet pedig lehet főbenjáró, főválsági, hűtlen-ségi, patvarkodási, nyelváltsági, széksértési, tisztvesztési, becsületvesztési,

<sup>79</sup> HUSZTI 1742. 172–173. p.

<sup>80</sup> Uo. 187. p.

<sup>81</sup> Uo. 190. p.

<sup>82</sup> Uo. 198., 201. p.

<sup>83</sup> Uo. 212–213. p.

<sup>84</sup> Uo. 216. p.

kisebb hatalmaskodási vagy makacssági (ezeket azonban a mű nem tárgyalja részletesebben).<sup>85</sup>

Végül, az ítélt dologról és a végrehajtásról szóló 53–54. címek után Huszti az utolsó, 55. címben az arra vonatkozó különböző álláspontokat gyűjti össze, hogy azok összeütközése esetén a bírónak vajon a bizonyítékok vagy a lelkiismeret alapján kell-e döntenie, és e körben azt a következtetést fogalmazza meg, hogy a bírónak az igazságot kell szolgálnia, így a hamis tanúkat meg kell büntetni, a közt meg kell tisztítani a becstelen gyűlölködőktől, az ártatlanul megvádoltakat pedig fel kell oldozni.<sup>86</sup>

Huszti művének tudományos jelentőségét Finkey nem kevesebbre értékeli, mint hogy az tudományos szempontból magasan felette áll három kortársa – tudniillik Huszty István, Tarnói Gochetz Gábor és Bodó Mátyás – alább bemutatásra kerülő műveinek.<sup>87</sup> E kiválóságát azonban az ismertett okokból (elkoboztatása és megsemmisítettése miatt) nem tudta kiteljesíteni. Végül, Huszti könyvének gyakorlati hasznáról szólva megjegyezhetjük, amiként – elsősorban perjogi vonatkozásaiban – Kolosváry Bálint is megjegyzi, hogy az „az akkori kor tudományos perjoga”, de „nem mondhatjuk, hogy csakis kizárólag a 18. század magyar – erdélyi perjogának volna feldolgozása”, ugyanis „a gyakorlat és jogtudomány éppen a perjognál az ő korában két egymástól felette távoli jogéleti jelenség”.<sup>88</sup>

## Huszty István és a *Jurisprudentia Practica*

A következő jelentős, immár magyarországi büntetőjog-tudományi munka az Egri Érseki Jogakadémia tanárának, Huszty Istvánnak *Jurisprudentia Practica* [Gyakorlati jogtudomány] című könyve.<sup>89</sup>

Huszty három könyvből álló műve sem tisztán büntetőjogi irányultságú, tulajdonképpen a magánjog és a büntetőjog szabályainak terjedelmes foglalata. Ugyanakkor nem tartalmazza az egyes jogintézmények részletes szabályozásának kimerítő leírását, számos helyen megelégszik a vonatkozó jogszabályhelyek megjelölésével. Az első könyv előszava szerint, amiként a jogok is az emberi személyekhez, dolgokhoz és cselekedetekhez kapcsolódnak, úgy képezik a személyek különbözősége és jogai, az ítéletek fajai, a bírói eljárások fokai,

<sup>85</sup> HUSZTI 1742. 223–224. p.

<sup>86</sup> Uo. 250. p.

<sup>87</sup> FINKEY 1948. 67. p.

<sup>88</sup> KOLOSVÁRY 1913. 11. sz. 114. p.

<sup>89</sup> HUSZTY, Stephanus: *Jurisprudentia practica seu commentarius novus in jus Hungaricum*. Budaë, 1745. Typis Veronicæ Nottensteinin, Viduæ



az eljárási formák és módozatok az első, a dolgok osztályozása, a tulajdon szerzése és az emberi cselekedetek gyakorlata a második, míg a bűncselekmények és az azokra kirovandó büntetések a harmadik könyv tárgyát.<sup>90</sup>

A 67 címre tagolt *Első könyv* tárgyalja például az igazság, a jog, a törvény és a szokás (1–4. címek), egyes státuszok (12–15. címek), a bíró, a felperes és az alperes (20–21., 23. címek), a királyi *fiscus* (30. cím), a per, a kereset, az idézés, a perfelvétel és általában a bizonyítás (33., 37–39., 50. címek), az ítélet és általában a végrehajtás (57–58. címek), a fellebbezés és más perorvoslatok (61–67. címek) kérdéskörét.

A *Második könyv* 88 címe között olvashatunk például a dolgok osztályozásáról (1. cím) a tulajdon- és birtokszerzésről (2–3. címek), általában a kötelemkről és egyes kötelemkről (5., 10–17. címek), a királyi adományozásról és a királyi *consensus* jogáról (18–23. címek), a gyámságról (27–36. címek), végrendelkezési és öröklési szabályokról (40–56. címek), de itt kerülnek tárgyalásra a magándeliktumok (77–86. címek), ezek között is nagy részletességgel a kisebb és nagyobb hatalmaskodás esetei (78–80. címek).

A bűncselekményeket és az azokra kirovandó büntetéseket tárgyaló *Harmadik könyv* mindössze 37 címet foglal magában, ezen belül pedig négy nagyobb egységre tagolható. Az 1. cím a mai fogalmaink szerinti büntető anyagi jog általános részének felel meg, amely a közbűncselekményekre vonatkozó általános szabályokat foglalja össze. A 2–9. címek mutatják be a közbűncselekmény miatt folytatott büntetőeljárás főbb szabályait, így a pallosjogra, a vádolásra, a befogatásra és tömlöcöztetésre, a kivizsgálásra, az illetékes bíróságra, a menlevelekre, a menedékjogra és a kínzásra vonatkozó szabályokat. A 10–34. címek az egyes közbűncselekményeket tárgyalják és e körben keresetmintákat is közöl a szerző. A 35–36. címek az elítéltek vagyonára és a kegyelmezésre vonatkozó szabályokat tartalmaznak. A *Harmadik könyv* a kifejezések értelmezését segítő 37. címmel zárul.

A közbűncselekményekre vonatkozó általános megállapítások között Huszty mindenekelőtt definiálja és a magándeliktumoktól elhatárolja a közbűncselekményt, amely külön törvényben közjellelűnek meghatározott, az illetékes tiszt által közkeresettel üldözendő bűncselekmény.<sup>91</sup> A főbenjáró és egyéb büntettek elhatárolásánál a halálbüntetésnél enyhébb büntetesként megjelöli a vagyoni és a testfenyítő büntetéseket, valamint a száműzetést (más helyen pedig a hivatalvesztést is); a rendes (nevesített) és rendkívüli (nem nevesített) bűncselekmények, illetve a valódi és kvázi-bűncselekmények megkülönböztetését pedig a tényállás és a büntetés pontos törvényi meghatározottsága,

<sup>90</sup> HUSZTY 1745. I. k. 17. p.

<sup>91</sup> Uo. III. k. 4. p.



illetve a bűnösség alakzatai alapján végzi el.<sup>92</sup> E cím alatt beszél Huszty egyebek mellett a vádlotti pozíció örökösökre szállásának kizártságáról, az egyes bűncselekmények egyenkénti megbüntetésének követelményéről és a társas elkövetői alakzatokról.<sup>93</sup>

Az eljárási szabályok köréből kiemelésre érdemes, hogy Huszty elhatárolja a feljelentést a vádolástól, amely utóbbi már a tett igazolását és a bizonyíték benyújtását is jelenti, leírja a vádlói perképeség feltételeit (e körben azonban a tisztí kereseteken kívüli felperességet is bemutatja), megkülönbözteti a általános kivizsgálást (amely csak arra irányul, hogy történt-e tényállásszerű cselekmény, és azt ki követte el) a különös kivizsgálástól (amely már konkrét személlyel, vádlottal szemben folyik), továbbá rögzíti az eljáró bíróság illetékességét megalapozó okokat.<sup>94</sup>

Az egyes bűncselekmények között a szerző kifejezett módon nem állít fel és nem nevesít a védett jogtárgy szerinti csoportokat, azonban részben e tekintetben is árulkodó lehet a *Harmadik könyv* szerkezete, az egyes tényállások sorrendje. A 10–11. címek alatt tárgyalja a felségsértést és a hűtlenség bélyegét. A szerző kiemeli, hogy a felségsértés a legsúlyosabb közbűncselekmény, és annak anyagi jogi szabályai – a Szent István dekrétumaiban írtakra szorítózkodó elkövetési magatartások, a sértett jogtárgy mibenléte, a királyné sértetti körből való kizárása, az ártatlan utódokra is kiterjedő vagyoni büntetés – mellett különös eljárási és végrehajtási szabályokat is megjelöl.<sup>95</sup> A hűtlenséget elhatárolja a felségsértéstől (amellyel szemben itt az ártatlan utódok része sértetlen marad, más a bírói fórum és az eljárásrend), illetve a főbenjáró ítélettől (amellyel szemben itt a fő- és jószágvesztés egyszerre érvényesül, az ingatlanok nem visszaválthatók, a felek nem egyezkedhetnek).<sup>96</sup> A szerző utal arra is, hogy az 1723. évi törvényhozás a hűtlenség korábbi esetei közül – amelyeket a *Hármaskönyv* például igen tág körben határozott meg<sup>97</sup> – némelyeket főbenjáró vagy még enyhébb megítélésű bűncselekményekké minősített, azonban új eseteket is bevezetett, például ha valaki ellenségeskedés nélkül (mert az már felségsértés lenne) a Szent Korona közálladalmá, a király vagy az ország méltósága ellen nyilván kiáll, vagy ha a hivatalos pecséttel eljáró bírók vagy hiteleshelyek hivatalból eljárva hamis okleveleket készítenek.<sup>98</sup>

Ezeket követi a szándékos és gondatlan emberölés (12–13. címek), utóbbi körben utalva a büntetlenséggel járó vétlen emberölésre is, majd a jogos

<sup>92</sup> HUSZTY 1745. III. k. 5. p.

<sup>93</sup> Uo. III. k. 7., 9–10. p.

<sup>94</sup> Uo. III. k. 15–16., 23–27. p.

<sup>95</sup> Uo. III. k. 41–48. p.

<sup>96</sup> Uo. III. k. 53–54. p.

<sup>97</sup> WERBÓCZY 1990. 83–86. p.

<sup>98</sup> HUSZTY 1745. III. k. 51–52. p.

védelem mérsékletének megállapítási feltételei (kiemelve az ok-, módozat- és időtényezőket és a kitérés kötelezettség hiányát<sup>99</sup>) és alkalmazásának következményei (14. cím), azután a rablógyilkosság és a kifosztás (15. cím). A bűncselekmények sorában később következik, de személy elleni erőszakos jellege folytán ideillik még a szülőkkal szembeni verések és sebütések bűncselekménye (29. cím), amelynek körében Huszty arra is visszautal, hogy az atya- és anyagyilkosság nem e tényállás szerint, hanem a szándékos emberölés súlyosabban minősülő eseteként értékelendő.<sup>100</sup>

A szándékos emberölés tárgyalása során – az egyenes ölési szándék és a közvetett (esetlegesen) szándék elhatárolása mellett – Huszty megkülönbözteti az egyszerű emberölést annak különös alakzataitól, amilyenek például – az említett atya- és anyagyilkosság mellett – a feleségölés, a csecsemőgyilkosság, rokongyilkosság, valamint a minősített emberölésektől, amely körbe tartozik egyébektől a szentségtörő gyilkosság, a bérnyilkosság, a csalárd ölés, a mérgezés, vagy az előre kitervelt emberölés, amelyek a bírói belátás szerinti súlyosított halálbüntetéssel büntetendők.<sup>101</sup>

A 16. cím az isteni tekintély ellen irányuló boszorkányság fajait határozza meg, amely bűncselekmény alapesetben fővesztéssel, ha pedig harmadik személy megkárosításával járt, élve elégetéssel büntetendő.<sup>102</sup> Bár a címek sorrendjében nem egymást követik, a boszorkánysággal azonos védett jogtárgyat jelöl meg a szerző az istenkáromlás (28. cím) és az egyháziak elleni erőszaktétel (30. cím) tekintetében.

Ismét egymást követő rendben, a 17–24. címek alatt tárgyalja Huszty a nemi erkölcs elleni bűncselekmények néven összefoglalható deliktumokat, ilyenek pedig a házasságtörés, a többes vagy kettős házasság, a természet elleni fajtlanság, az erőszaktétel, a vérfertőzés, a paráználkodás és ágyastartás, a kerítés, valamint a nőrablás.

A közrend, a közállapotok ellen irányuló gyújtogatás (25. cím) és nyilvános erőszaktevés (26. cím) közül előbbi főszabályként halálos büntetést von maga után, utóbbinál pedig az okozott sérelem nagysága szerint lehet halálos vagy enyhébb büntetést kiszabni. Ha a gyújtogatót mégsem ítélik halálra, úgy a büntetés mellett kötelezni kell őt az okozott károk és költségek megtérítésére is.<sup>103</sup>

A vagyon elleni bűncselekmények közül hosszabban értekezik Huszty a 27. címben a lopásról, amelynek rendes büntetése a kötél általi halál, kiemelve, hogy azt a kötél elszakadása esetén is végre kell hajtani, kitérve továbbá az enyhébb büntetés kiszabásának eseteire, a lopás speciális fajtát képező szentségtörő

<sup>99</sup> Huszty 1745. III. k. 73–76. p.

<sup>100</sup> Uo. III. k. 119. p.

<sup>101</sup> Uo. III. k. 56., 58., 61. p.

<sup>102</sup> Uo. III. k. 81–84. p.

<sup>103</sup> Uo. III. k. 107–108. p.

lopásokra és a tetten ért tolvajjal szembeni eljárásra. A 31. címben tárgyalt csalás körében a szerző kiemeli a csalás általános fogalmának elemeit (az egyenes szándékot, a megtévesztést és a károkozást<sup>104</sup>), nevesíti a csalás egyes speciális alakzatait (a hamis oklevelekkel és a hamis pecsétekkel történő visszaéléseket), de utal arra is, hogy a csalásnak további fajtái is ismeretesek a gyakorlatban.

A közrend, a közállapotok és a vagyon elleni bűncselekmények metszetében helyezhetőek el a várakkal (házakkal) űzött visszaélések (32. cím), amely deliktumnak enyhébb alakzata az uraság házának elidegenítése, elcsalása, súlyosabb alakzata pedig annak erőszakos elfoglalása; illetőleg a jobbágsanyargatás (33. cím), amely a jobbágyok törvényes mértéken felüli gazdasági kizsákmányolása ellen irányuló tényállás.

A 34. címben nem nevesített vagy rendkívüli deliktumok megjelölés alatt utal Huszty azokra a közbűncselekményekre, amelyek korábban nem kerültek részletes kimunkálásra, de amelyeket ugyancsak a köz jogával (közkeresettel) kell üldözni, és amelyekre a törvény konkrét büntetési nemet és mértéket nem állapít meg, hanem azok büntetése bírói mérlegelésen alapul, és akár a halálbüntetésre is kiterjedhet. E bűncselekmények példáiként nevesíti az emberablást, a csecsemők kitételét és a csecsemők gondatlan megfullasztását.<sup>105</sup>

## Tarnói Gochetz Gábor és a *Systema Praxis Criminalis*

Az előbbieknél kisebb terjedelmű és – különösen az anyagi jog terén, az egyes bűncselekmények tárgyalása során – kevésbé részletgazdag és kimerítő jellegű hazai büntetőjog-tudományi munka az ügyvédként, illetve bíróként tevékenykedő Tarnói Gochetz Gábornak a *Systema Praxis Criminalis* [A büntető gyakorlat rendszere] című könyve.<sup>106</sup> Érdekesség, hogy a mű budai kiadója azonos Huszty István egy évvel korábban megjelent könyvének kiadójával.

Gochetz műve esetében is a processzuális jelleget erősíti, hogy a tizenhat cikkből álló *Első rész* néhány anyagi jogi jellegű jogintézmény mellett zömében az eljárás általános szabályait tárgyalja. Ugyanakkor a *Második rész*, amely a főbb bűncselekményeket vizsgálja velősen, mindössze kilenc cikkben és alig tizenhat oldal terjedelemben, szinte kizárólag anyagi jogi megállapításokra szorítkozik. Nagy Ferenc szavaival: Gochetz műve elsősorban „büntető-eljárás compendium”, kivonat.<sup>107</sup>

<sup>104</sup> HUSZTY 1745. III. k. 121. p.

<sup>105</sup> Uo. III. k. 125. p.

<sup>106</sup> GOCHETZ de Tarno, Gabriel: *Systema praxis criminalis Inclute Regni Hungariae, Pertiumque eidem adnexarum, in duas partes divisum*. Budae, 1746. Typis Veronicæ Nottensteinin, Viduae

<sup>107</sup> NAGY 2012. 360. p.

A terjedelmesebb, tizenhat cikket és negyvennégy oldalt átívelő *Első rész* címe: a gonosztevőkről és gonosztettekről általában. Az I. cikk az elkövetők és a bűncselekmények fajtáiról értekezik, kiemelve, hogy ezek típusait a bírónak mindig meg kell vizsgálnia, mivel ezektől függ, hogy idézésnek vagy befogatásnak lesz-e helye. A nem nemes elkövetőt mindig el kell fogni idézés nélkül, a helyben lakó nemest és a magános deliktumot (lopást, emberölést, házasságtörést stb.) elkövető, nem helyben lakó nemest idézni kell, míg a közönséges, nyilvános gonosztettet (nyilvános gyújtogatást, hamisítást, rablógyilkosságot stb.) elkövető nemest el kell fogni, akárcsak az elkövetés helyén tetten ért nemeseket.<sup>108</sup> A II–III. cikkek az előzetes idézés nélküli befogatás, illetve az idézés szabályait, a IV. cikk pedig a gonosztevők felírását és a bárhol elfogható és elfogandó felírt gonosztevőkkel szembeni eljárást részletezik.

Az V–IX. cikkekben található a tágabb értelemben vett bizonyítási eljárásra vonatkozó megállapítások, így elsőként a bíróság eljárására (a résztvevőkre, a vizsgálandó kérdésekre és az eljárási cselekményekre) vonatkozó általános szabályok, majd a holttestek és sérülések bírói és orvosi vizsgálata és az ezekből vonandó következtetések, azután a bizonyítékok, majd a gyanújelek és annak leírása, hogy azok mely bűncselekményre utalhatnak, végül pedig a kínvallatás szabályai.

A X. cikk a mű terjedelméhez viszonyítva hosszasan értekezik a büntetés fajairól, valamint a büntetést súlyosító és enyhítő körülményekről, méghozzá – a gyanújelekhez hasonlóan – az egyes bűncselekményekhez kapcsolva azokat. Ezt követik az elfogott elkövetőnél lévő dolgok kezelésére (XI. cikk), a gonosztevők és bűncselekményeik felírására – ezzel tulajdonképpen az elévülés kizárására<sup>109</sup> – és egyéb esetekben az elévülésre (XII. cikk), majd az elkövető és a sértett közönséges tisztai keresetet kizáró megállapodására vonatkozó szabályok (XIII. cikk), a XIV. cikk pedig a halálbüntetéssel fenyegetett bűncselekmények esetén kizárja a kezességvállalást. Végül a XV–XVI. cikkekben Gochetz a fellebbezésre és a perújításra, illetve a büntetések végrehajtására vonatkozó megállapításokkal zárja az eljárásjogi részt.

Az egyes bűncselekmények tárgyalása körében első helyen áll az istenkáromlás (XVII. cikk), amely a súlyosabb, közvetlenül az istenség ellen irányuló esetében már első alkalommal is halálbüntetéssel büntetendő, enyhébb esetben ilyen büntetés a harmadízbeni elkövetés esetén következhet. A szerző a halálbüntetéssel összefüggésben – eljárásjogi kitérőként – érinti a pallosjognak nem örvendő ítélkező helyek kivételes joghatóságát is.<sup>110</sup> Ugyancsak az Isten és a hit ellen irányuló deliktumként írja le a szerző a XVIII.

<sup>108</sup> GOCHETZ 1746. 1–3. p.

<sup>109</sup> Uo. 36. p.

<sup>110</sup> Uo. 45–46. p.

cikkben a boszorkányságot, amelynek lényege az ördöggel való szövetkezés, és amely a súlyosabb, nyilvánvaló esetében már első ízben is, kevésbé súlyos esetben – tudniillik, ha csak annak nyomait vagy eszközeit találják meg az elkövetőnél – a második esetben halálbüntetéssel fenyegetett.<sup>111</sup>

A XIX. cikkben tárgyalt emberölés körében Gochetz megkülönbözteti a mindig halálbüntetéssel büntetendő szándékos alakzatot, a testi sértésre irányuló szándékkal elkövetett ölést (amely az eszköz ölésre alkalmassága függvényében büntethető halállal vagy fogsággal), a csak fogsággal büntetendő gondatlan és az egyik módon sem büntethető vétkes emberölést, továbbá kitér a jogos védelemben elkövetett (büntetlen) ölésre és a jogos védelem túllépésének (a túllépés mértéke szerint büntetendő) esetére, valamint a többek általi elkövetés lehetséges felelősségi eseteire.<sup>112</sup>

Hosszabban értekezik a szerző a lopásról a XX. cikkben, ahol a lopás gyűjtőneve alatt említi a közönséges lopást, annak súlyosabban büntetendő erőszakos fajait, továbbá a szentségtörő lopást és a zsebtolvajlást, de utal arra is, hogy a lopásnak további különös fajtái vannak, amelyek az 1659. évi 15. artikulus szerint – a rendi különbségekre figyelemmel – büntetendők. Érdekességként kiemelhető még, hogy a kísérlet és az elkövetési érték önkéntes megtérítése esetén is a rendes büntetés helyett bírói mérlegelésen alapuló (enyhébb) büntetésnek van helye, illetve hogy többek által elkövetett lopás esetén a büntetés fajtát meghatározó elkövetési értékhatár vizsgálatánál a teljes elkövetési értéknek csak az egy elkövetőre eső arányos része veendő figyelembe.<sup>113</sup>

A XXI–XXIII. cikkek a házasság és nemi erkölcs elleni bűncselekményeket taglalják, elsőként a házasságtörést (amely lehet egyszerű vagy kettős) és mindössze egy-egy mondatban a paráználkodást és az erőszakos paráználkodást, majd a bigámia neve alatt a kétférfjuséget és a kétnejuséget, végül a természet elleni fajtalanságot és a bestialitást. A XXIV. cikk pedig a csecsemők kitételéről és a magzatelhajtásról szól röviden. Végül a XXV. cikkben Gochetz a gyűjtőfogalmat tárgyalja, kiemelve, hogy annak büntetése az 1723. évi 11. törvénycikkre, valamint más (külföldi) jogokra is figyelemmel az élve elégetés, illetve hogy büntetendők az e cselekményt előkészítő magatartások is.<sup>114</sup>

Gochetz műve a *Második részben*, a tényállásokhoz kapcsolódóan már nem jelöl meg speciális enyhítő vagy súlyosító körülményeket, gyanújeleket és vallató kérdéseket sem, de ezen túlmenően is elmondható, hogy az anyagi jog tekintetében meglehetősen szűkszavú. Számos, a *Praxis Criminalis* tényállásai között és az azon alapuló tudományos művekben is megtalálható

<sup>111</sup> GOCHETZ 1746. 46–48. p.

<sup>112</sup> Uo. 48–51. p.

<sup>113</sup> Uo. 51–54. p.

<sup>114</sup> Uo. 59–60. p.

bűncselekményről nem ejt szót, és a tárgyalat deliktumkörben is rövid tényállás-meghatározásra és a büntetés feltüntetésére szorítkozik, amely az esetek igen nagy számában még a halálbüntetés valamely formája. Nagy Ferenc szerint Gochetz művén az uralkodó kegyetlen felfogása mellett főleg Benedikt Carpzov XVII. századi német jogtudós, valamint – Bónis György megállapításaira utalva – a Bencsik Mihály által 1712-ben kidolgozott büntető kódex-tervezet hatása érezhető.<sup>115</sup> Maga Gochetz azonban a művét lezárva – Carpzov és mások mellett – V. Károly *Constitutio Criminalis Carolináját* (1532) jelöli meg forrásként.<sup>116</sup> Érdekeség, hogy a *Constitutio Criminalis Carolina* Meznerics Iván megyei büntető-igazságszolgáltatást tárgyaló művének irodalomjegyzékében is szerepel, mint a magyar büntetőeljárásra nagy befolyást gyakorolt külföldi jogkönyv,<sup>117</sup> Gochetz Gábor könyvét azonban nem említi Meznerics.

### Bodó Mátyás és a *Jurisprudentia Criminalis*

Időrendben Huszti András, Huszty István és Tarnói Gochetz Gábor művei után következik, ismertségében és büntetőjog-tudományi jelentőségében azonban vélhetően azokat is meghaladja a Nagyszombati Egyetem tanárának, Bodó Mátyásnak *Jurisprudentia Criminalis* (büntető jogtudomány) című könyve,<sup>118</sup> amely már ténylegesen a büntető anyagi és eljárásjog tárgyalására összpontosít. A mű címdalának szövegéből rögtön kiolvasható annak alapvető szerkezete, miszerint az *Első rész* a büntetőjog és a büntetőeljárás, a közbűncselekmények és a gonosztevők, valamint az ezekkel szembeni eljárásrend általános szabályait tartalmazza, míg a *Második rész*ben a közbűncselekmények és a magán deliktumok, valamint azok büntetésének és megbüntetésük módjának különös szabályai találhatók. Bodónál tehát már a jogi alapintézményektől és a magánjogtól elkülönülő, de még anyagi, eljárási és végrehajtási szabályokat is felölelő büntetőjoggal találkozunk, azon belül pedig elkülöníthető általános részt (1–48. cikkek), amely néhány anyagi jogi kérdés mellett zömében az általános eljárási szabályokat taglalja, és az egyes bűncselekményeket, azok anyagi jogi elemzését és a hozzájuk kapcsolódó esetleges különös eljárási szabályokat tárgyaló különös részt (49–104. cikkek) találunk.

Az 1. cikkben Bodó a büntetőeljárást a bűncselekmények üldözésére rendelt közönséges törvényhatósági tisztii eljárásként definiálja,<sup>119</sup> majd a közbűn-

<sup>115</sup> NAGY 2012. 360. p.

<sup>116</sup> GOCHETZ 1746. 60. p.

<sup>117</sup> MEZNERICS 1933. 133. p.

<sup>118</sup> BODÓ, Mathias: *Jurisprudentia criminalis secundum praxim et constitutiones Hungaricas in partes duas divisa*. Posonii, 1751. Ex typographia Joannis Michaelis Landerer

<sup>119</sup> Uo. 1. p.



cselekmények és magán deliktumok különbözőségére – minthogy közönséges eljárásnak előbbiek miatt van helye – vonatkozó kitérő után a keresetösségi jog örökösökre szállásának kérdéskörét vizsgálja. A közbűncselekmények általános szabályairól szóló 2. cikk részletesebben foglalkozik a bűncselekmény-fogalmakkal (köz- és magánbűncselekmény, büntett), a bűnösségi fokokkal (szándék, gondatlanság, véltenség), az elkövetési módokkal (tett, szó, írás, tanács), az ezekhez kapcsolódóan változó tényállási elemekkel (indíték, személy, hely, idő, mennyiség, minőség, eredmény) és a részesi alakzatokkal.

A nemes és nem nemes gonosztevőkkel szembeni eljárás mód különbözőségével, a büntetőbírói hatalommal és a közgyűléses bíróságokkal foglalkozó cikkeket követően a 6. cikkben tárgyalja a szerző a büntetőügyekbeni felperesség-alperesség kérdését, kifejtve, hogy mivel a bíró és a felperes személyének el kell különülnie, ezért a vármegyei tisztügyész látja el a vádlói feladatokat, a felmentett vádlott pedig nem élhet viszontkeresettel a vádlóval szemben.<sup>120</sup> A 7–8. cikkek pedig a Bodó által a bűncselekmények felderítése két módjának nevezett feljelentésekről, illetve az általános (tette irányuló, *in rem*) és különös (*in personam*) vizsgálatról szólnak, amely utóbbinak két formája: a bíróságon kívüli és a bírói vizsgálat.<sup>121</sup>

A tanúbizonyítás jelentőségét mutatja, hogy Bodó kilenc cikket szentel a tanúkkal kapcsolatos kérdéseknek, ezekben a tanúzási képesség és a tanúzási akadályok kérdését, a tanúvallomások bizonyító erejét (e körben tulajdonképpen az *unus testis nullus testis* elve rajzolódik ki<sup>122</sup>), a kihallgatás módját, a vallomástétel módját, a tanú költségeit és ellátmányát, a távolmaradás következményeit, a tanúk menleveleit és sértetlenségét, a hamis tanúzást (a hamis tanú a hitszegőkre vagy ludasokra a *Hármaskönyv*ben megjelölt<sup>123</sup> büntetéssel – a Korona sérelmére jószágvesztéssel, megszégyenítéssel és a felperesi per-képesség elvesztésével, magános sérelmére pedig a felperes díjával és kettőszáz forint főválsággal – büntetendő<sup>124</sup>), végül pedig a tanúvallomásnak a vádlottal történő megismertetését tárgyalja. A tanúk menlevelei után következő 16. cikk – egyfajta kitekintésként – általánosságban szól a menlevelekről.

A 19. cikktől kezdődően a vádlott személyéhez és a vele szembeni intézkedésekhez szorosabban kapcsolódó jogintézmények sorakoznak. Bodó előbb a védelemre felkészüléshez szükséges idő és az ügyvéddel érintkezés lehetőségének kötelező biztosítását taglalja röviden, azután a befogatásra és tömlöcztetésre, az illetékes bíróságra, az elfogatólevélre, majd a menedékjogra vonatkozó megállapítások következnek meglehetősen részletességgel.

<sup>120</sup> BODÓ 1751. 17. p.

<sup>121</sup> Uo. 18–19. p.

<sup>122</sup> Uo. 26. p.

<sup>123</sup> WERBÓCZY 1990. 362–363. p.

<sup>124</sup> BODÓ 1751. 32. p.



A 24–28. cikkekben a szerző jelentős terjedelemben ír a gyanújelekről, előbb azok általános jellemzőit taglalja, azután a kínvallatáshoz nem elégséges közönséges és távoli gyanújelekről, a gyanújelek bizonyító erejéről, majd a kínvallatáshoz elégséges gyanújelekről és a gyanújelekkel terhelt vádlottal szembeni eljárás szabályairól értekezik. E gondolatkört a mű logikai rendjében érthető módon a kínvallatással kapcsolatos megállapítások követik. Bodó a 29. cikkben, a tortúra általános jellemzése körében számos esetet – és részben külföldi példákat is – említ, ahol kínvallatásnak már nincs helye, rögzíti azonban azt is, hogy az intézmény a hazai eljárásrendben továbbra is szokásban van.<sup>125</sup> Ezt követik a kínvallatás során is tagadó vagy egyáltalán nem nyilatkozó vádlottal szembeni eljárás szabályai, utóbbi esetben kiemelve azt is, hogy a bíró köteles feltárni a nem nyilatkozó vádlott ártatlanságát.<sup>126</sup> A 31. cikk a tortúra hatására beismerő vádlottakkal általánosságban foglalkozik, majd egyes bűncselekmények (emberölés, árulás, mérgezés, gyújtogatás, boszorkányság) beismerésének speciális esetei következnek (32–36. cikkek), a 37. cikk kifejti, hogy a bíró a kínvallatás során tett beismerés mellett köteles az egyéb körülményeket is megvizsgálni az elítéléshez.<sup>127</sup> A 38. cikk a beismerés visszavonása esetére megengedi az ismételt kínvallatást, a 39. cikk pedig a kínzás mérséklését követeli meg arra az esetre, ha a kínzás miatt a vádlott elhalálozásának veszélye áll fenn, vagy ha már súlyosabb sérüléseket szenvedett. A 40. cikk a kínvallatást követő beismerésen alapuló elítélés egyéb feltételeit, a 41. cikk pedig a kínvallatás ellenére is tagadó és egyéb körülmények alapján sem elítélhető vádlottal szembeni további eljárás szabályait (kötelező esküre bocsátást) jelöli meg. E gondolatkört a jogosulatlan vagy eltúlzott kínvallatás következményeinek ismertetése zárja (42. cikk).

A 43–44. cikkek a tortúra nélküli beismerés visszavonásának, illetve a kínvallatás nélkül kihallgatott vádlott tagadásának esetköreit tárgyalják, ezt követik a vádlottat mentő vagy a büntetést enyhítő körülmények (45. cikk) és a büntetést súlyosító körülmények (46. cikk), majd a büntetések (47. cikk) és végül a vádlott bírói vizsgálatának szabályai (48. cikk). A 47. cikkben a büntetéstan általános megállapítások (fogalom meghatározás, osztályozás stb.) mellett egyes bűncselekmények alapeseti és súlyosított büntetéseit is tárgyalja a szerző.

A 45–46. cikkek kapcsán ki kell emelni, hogy ez Bodó művének egyik legfontosabb, legrészletesebben kimunkált része. A háromszázhuszonöt számozott oldalt tartalmazó könyvből a vádlottat mentő vagy a büntetést enyhítő körülmények általános részi tárgyalásának terjedelme nem kevesebb, mint negyvenegy oldal, a súlyosító körülményeké további négy oldal. Ezen túlmenően az

<sup>125</sup> BODÓ 1751. 66–69. p.

<sup>126</sup> Uo. 73. p.

<sup>127</sup> Uo. 80–81. p.

egyes bűncselekményeket taglaló *Második Részben* találhatunk egymással az alapcselekmény és a speciális (enyhébb vagy súlyosabb megítélésű) alakzat viszonyában álló tényállásokat, ilyenek például az emberölési, a lopási vagy a csalási bűncselekményi alakzatok. Végül, egyes bűncselekményi tényállásokhoz kapcsolódóan is megjelöl a szerző különös, az adott bűncselekményhez kapcsolódó enyhítő és súlyosító körülményeket.

Az általános mentő vagy enyhítő körülmények között Bodó elsőként az életkort tárgyalja, e körben kitér a teljes korúság és a törvényes kor kérdéseire is, végül azonban kimondja, hogy a bűnelkövetőknél nem az életkornak, hanem a szellemi és ítélőképességnek van jelentősége.<sup>128</sup> További általános mentő vagy enyhítő körülmények az időskorúság, a testi gyengeség, a szellemi betegség és gyengeség különböző típusai (példának okáért a komorkórosak, az őrzöngők, a balgák és az együgyűek, valamint a kórosan ittasak és az erősen felindultak), az önkéntes beismerés, a bűnjelek bizonytalansága, a siketnémaság, a szeretet (például a bűncselekmény motívumában megjelenő releváns családi kapcsolatból eredően<sup>129</sup>), a tévedés, az ijedelem és a szükség, a becsületes előélet, valamint az időmúlás, de általános enyhítő ok lehet a nemek közötti különbözőségekből eredően az elkövető női mivolta is. Ugyancsak enyhébb megítélés alá esik az eredménytelenül maradó kísérlet, vagy a tömegben történő elkövetés esetén a tényleges okozó bizonytalansága, valamint más bűncselekmények és bűnelkövetők felfedése. Általános súlyosító körülmények pedig a bűnismétlés, az okozott sérelem helyrehozhatatlansága, másoknak bűncselekményre rábírása, a nagyobb veszély vagy különös kegyetlenség, valamint a rovottmúltúság, de itt értékelendők az elkövetés helyének, idejének vagy a sértett személyének egyes különös körülményei is. Bodó végül úgy összegzi megállapításait, hogy általánosságban a bűncselekmény és a büntetés enyhítésére vagy súlyosítására szolgálhatnak a bűncselekmény, az elkövető, a sértett, a szándék, a hely, az idő és az elkövetési mód körülményei, de már itt utal arra is, hogy az egyes bűncselekményekhez további jellegzetes, speciális enyhítő és súlyosító körülmények tartozhatnak.<sup>130</sup>

Az egyes bűncselekményeket tárgyaló *Második részben* sem találunk az egyes tényállásokat tartalmazó cikkeknél nagyobb szerkezeti egységet, vagyis a szerző kifejezetten nem kategorizálja a deliktumokat. Ugyanakkor azok sorrendisége alapján a főbb bűncselekménycsoportok itt is felismerhetők, sőt, látszólag a legsúlyosabb megítélésű cselekmények megelőzik az enyhébbeket.

A 49. cikk az isteni tekintélyt sértő istenkáromlásról szól, amelynek Bodó három alakzatát különíti el: a közvetlenül az istenség és annak szentsége ellen

<sup>128</sup> BODÓ 1751. 91–92. p.

<sup>129</sup> Uo. 109. p.

<sup>130</sup> Uo. 135. p.

elkövetett, a Boldogságos Szűz Mária és más szentek ellen elkövetett, illetve a közvetetten, a Szentlélek vagy a teremtés ellen elkövetett alakzatokat, amelyek közül az első alakzat harmadízben elkövetve halálbüntetést von maga után.<sup>131</sup> A szerző megjelöl a deliktumhoz tartozó különös enyhítő és súlyosító körülményeket is, majd a cikk az e bűncselekmény miatti eljárásban alkalmazandó vallató kérdések felsorolásával zárul.<sup>132</sup>

Az 50. cikk tárgya a felségsértés és a pártütés, amelyeket Bodó akként határol el egymástól, hogy előbbi a fejedelem és az ország méltóságát sértő, de ellenségeskedés nélküli, utóbbi pedig ellenségeskedéssel is járó közbűncselekmény; az 51. cikkben tárgyalt hűtlenség bélyegéről pedig – visszautalva az előbbi tényállásokra is – azt fejtegeti a szerző, hogy amiként a pártütés a felségsértés egyik faja, és minden pártütés egyben felségsértés is, de nem minden felségsértés valósít meg pártütést, ugyanúgy minden pártütés a hűtlenség bélyegével is jár, de a hűtlenség bélyege – ami ugyancsak a fejedelem és az ország méltóságát sértő közbűncselekmény – többnyire nem hordoz ellenségeskedést, és a hűtlenség esetköre eljárása és büntetése is különbözik a felségsértési büntetéstől.<sup>133</sup> Itt határolja el Bodó a hűtlenségi büntetést a főbenjáró büntetéstől, a hűtlenség egyéb szabályainál pedig számos korábbi forrás, így a *Hármaskönyv*, II. Ulászló 1514. évi törvénye, valamint az III. Károly 1715., 1723. és 1729. évi törvényeinek rendelkezéseit idézi fel, utalva arra is, hogy a *Hármaskönyv* meglehetősen tág felsorolásához viszonyítva a hűtlenségi cselekmények köréből számos, elsődlegesen más jogtárgyat sértő bűncselekmény sorolandó más közbűncselekmény vagy a nagyobb hatalmaskodás magándeliktumának tényállása alá; a szűkebb értelmű hűtlenség két esete eszerint a nyilvánvaló szembehelyezkedés a király és az ország Szent Koronájának közálladalmával, illetve hamis okleveleknek bírók, hiteles helyek és hiteles pecséttel rendelkező más közméltóságok általi készítése.<sup>134</sup>

Az 52–65. cikkekben tárgyalja Bodó az élet elleni bűncselekményeket. Elsőként az emberölésről értekezik, és azt úgy definiálja, mint embernek ember általi elveszejtése, szűkebb értelemben pedig mint embernek szándékos és erőszakos elveszejtése.<sup>135</sup> Az előbbi fogalomnak – ahogy arra a szerző is utal – számos fajtája ismert, utóbbi pedig tulajdonképpen az alapbűncselekmény, az egyszerű szándékos emberölés. Felsorolja a büntetlen (jogos) emberölés eseteit – mint az önvédelem, az egyéb jogos védelem, a törvényes büntetés-végrehajtás, valamint a katona általi jogszerű ölés a háborúban –,

<sup>131</sup> BODÓ 1751. 144–145. p.

<sup>132</sup> Uo. 146–147. p.

<sup>133</sup> Uo. 148., 156. p.

<sup>134</sup> Uo. 156–160. p.

<sup>135</sup> Uo. 162. p.

majd megkülönbözteti a közvetlen és közvetett emberölést.<sup>136</sup> Az istenkáromláshoz hasonlóan e cikk végén is megtalálható a vallató kérdések felsorolása.

Az 53. cikk a többek által elkövetett emberölés típusait (közösen elhatározott és végrehajtott ölés, dulakodásban egyvalaki által elkövetett ölés, csődületben elkövetett ölés) különbözteti meg, amelyek esetén különbözőképpen alakulhat a bűnösök felelőssége is,<sup>137</sup> míg az 54–55. cikkek privilegizált esetként mutatják be a vétlen és gondatlan emberölés, illetve a szükségbeni emberölés, avagy az önvédelem mérsékletének esetköreit, utóbbinál hosszasan sorolva a speciális vallató kérdéseket is. Az 56–57. cikkek a súlyosabb megítélésű alattomban elkövetett szándékos emberölés, illetve a csődületben elkövetett emberölés gyanújeleit ismertetik, utóbbi esetben speciális enyhítő és súlyosító körülmények felsorolásával kiegészítve. Ezt követően kerül bemutatásra a tágabb értelemben vett (szülő, fiúgyermek, leánygyermek, házastárs és mások sérelmére elkövetett) rokongyilkosság, amely immár nem jár a hűtlenség bélyegével, továbbá annak enyhítő és súlyosító körülményei; majd a rokongyilkosság különös alakzataiként a csecsemőgyilkosság – gyanújeleivel, enyhítő és súlyosító körülményeivel, valamint vallató kérdéseivel – és a férj- vagy feleségölés következik (58–60. cikkek).

A 61–66. cikkek további speciális emberölési alakzatokként írják le a tudatos magzatelhajtást, a csecsemőknek nyilvánvalóan halál okozására irányuló vagy azt eredményező kitételét, a büntetőeljárás vagy a büntetés előli menekvést szolgáló öngyilkosságot, a bérgyilkosságot (ahol a bérgyilkos és a gyilkokbérló egyaránt felel) és a mérgezést. Az öngyilkosság kivételével valamennyi tényállásnál felsorolja Bodó a jellemző gyanújeleket, valamint az enyhítő és súlyosító körülményeket, továbbá a csecsemők kitétele és az öngyilkosság kivételével megjelöli a vallató kérdéseket is. Az élet elleni bűncselekményeket követi két kisebb súlyú személy elleni erőszakos tényállás: a tagcsönkítés, valamint a szülő sérelmére elkövetett verés és sebítés (66–67. cikkek).

A 68. cikk tárgyalja a boszorkányságot, amelyet Bodó a mérgezés másik fajtájának nevez, minthogy az nem más, mint az ördöggel kötött szerződésből gonosz és ártalmas suttogásokkal, igézésekkel és ámtításokkal az életben, a tagokban vagy a vagyoni javakban okozott ártalom; de megjegyzi azt is, hogy a boszorkányságról részletesebben értekezni veszélyes, mert a jogtudósok véleménye nem egységes abban a kérdésben, hogy léteznek-e boszorkányok.<sup>138</sup> A boszorkányság különböző fajai között a szerző kiemeli a varázslás és a jövendőmondás típusait, említést tesz az ördögűzőkről és az alakváltókról is; és felhívja a figyelmet arra, hogy a vádlotti beismerés az ellenőrizhetetlensége miatt

<sup>136</sup> BODÓ 1751. 163–165. p.

<sup>137</sup> Uo. 173–174. p.

<sup>138</sup> Uo. 216. p.

nem elégséges az elítéléshez, ha annak valótlansága nyilvánvaló; majd a vallató kérdések felsorolását követően önálló cikkben (69. cikk) tárgyalja a boszorkányság bizonyításának módozatait. A 70. cikk pedig a mérgezőkkel szemben a bizonyítás során alkalmazható vízpróbát, illetve mérlegpróbát (helyesen inkább istenítéletet) mutatja be, kizárva ellenben a rostával vagy viasszal végzett próbát.<sup>139</sup>

Differenciáltan és részletesen, szinte minden esetben a jellemző gyanújeleket, az enyhítő és súlyosító körülményeket, valamint a vallató kérdéseket is felsorolva tárgyalja a szerző a nemi erkölcs elleni bűncselekményeket, sorrendben: a házasságtörést, a vérfertőzést, a paráználkodást, kurválkodást és ágyastartást, a természet elleni bűnös bujaságot, fajtalanságot és bestialitást, a nemi kényszerítést avagy erőszakot, a kettős vagy többes házasságot, a hajadonok vagy asszonyok erőszakos elrablását, a kerítést, a kettős eljegyzést és végül a nemiség keresztények és zsidók, törökök vagy más hitetlenek közötti tiltott gyakorlásának eseteit (71–80. cikkek).

A vagyoni jellegű bűncselekmények körében is jellemző, hogy a deliktum definícióját és a tényállási elemek elemzését követően Bodó a speciális gyanújeleket, enyhítő és súlyosító körülményeket, valamint vallató kérdéseket taglalja. Elsőként a súlyos megítélés alá eső gyűjtogatással foglalkozik, ezt követi a lopás, majd ez utóbbinak minősített esete, a szentségtörő lopás (81–83. cikkek). Személy elleni erőszakos jellegüket tekintve az élet elleni és a testi épség elleni deliktumok között is elhelyezkedhetnek, azonban Bodónál a vagyoni elleni bűncselekményeknél szerepelnek az emberrablás és személyek elragadása, eladása, megvásárlása (84. cikk), valamint a rablógyilkosság, a kifosztás és a rablás (85. cikk). Ezeket követi egy járulékos jellegű deliktumcsoport a tolvajok, útonállók segítése, befogadása és a lopott dolgok megvásárlása (86. cikk).

A 87–90. cikkek röviden, a tényállási elemek körülírására és a kirovandó büntetésre koncentráltan, valamint a vonatkozó törvényhelyek megjelölésével tárgyalnak négy, vegyesen a személyek és javak sérelmével járó tényállást: a nyilvános (mai fogalmaink szerint leginkább garázda) erőszaktevést, az egyháziak (személyek és javak) elleni erőszakot, a várak, házak eladását (és elfoglalását), valamint a jobbágysanyargatást.

A 91. cikkben a csalásra vonatkozó általános szabályok vezetnek fel a következő nagyobb gondolati egységet. Bodó elmondja, hogy a család, amely általános értelemben másnak a valóság eltorzításával történő megkárosítása,

<sup>139</sup> Bodó 1751. 235. p.

elkövethető szavak, írás, tettek vagy használat (jellemzően más nevének, személyiségének használata) útján.<sup>140</sup> Bemutatja a tipikus megtévesztő magatartásokat, majd ezeknek megfelelően tárgyalja a következő cikkekben – ismét részletesen, többnyire a speciális gyanújelek, enyhítő és súlyosító körülmények, valamint vallató kérdések megjelölésével – a csalás jellegű speciális tényállásokat, mint a hamis bírók, ügyvédek, tanúk és feljelentők eljárása, az óvadék megsértése, a pénz- és borhamisítás, a hamis oklevelek és pecsétek készítése, a mérlegek és mértékek meghamisítása, az álorcásság (magukat személyükben vagy származásukban másnak mutató személyek), a szemfényvesztés (különös fondorlattal elkövetett csalás), valamint a határok, határjelek megsértésének esetei (92–97., 99–100. cikkek). Minthogy a személyiségi jogok elmélet- és intézményrendszere ekkor még korántsem épült ki, a bennük foglalt valótlan állítások alapján Bodó logikusan a családi deliktumok között tárgyalja a becsületsértő levelek és a gyalázkodók kérdéskörét (98. cikk).

Könyvének utolsó cikkeiben Bodó ismét erősebb eljárásjogi éllel bíró kérdéseket taglal, mint a felmentő és bűnösítő ítéletek joghatásai, és a marasztalás vagyoni következményei (101. cikk), valamint a kegyelem (102. cikk). A 103. cikkben néhány általános érvényű szabályt állapít meg a kínvallatás és az eljárásban érvényesülő jogkorlátozás kapcsán, majd – hasonlóan Huszti Andráshoz – vizsgálja a bíró hivatalos tudomása (a bizonyítás eredménye) és lelkiismerete összeütközésének kérdését. Végül a 104. cikkben a bíró ítéletével kapcsolatos alapvető elvárásokat fogalmazza meg, miszerint a bíró ítélete nem lehet önkényes és korlátoktól mentes, hanem tudomása és lelkiismerete mellett a gyanújelekre, a bizonyításra, a kínvallatás és a befogatás eredményeire, az emberi és az isteni jog szabályaira, továbbá az értelem és az igazságosság elveire, valamint kétség esetén a jogtudomány megállapításaira is támaszkodnia kell.<sup>141</sup>

Bodó, valamint Huszti András, Huszty István és Gochetz ismertetett műveinek jelentőségét mutatja és emeli az is, hogy a büntetőjog-tudományi munkák korábbi hiányát követően a 18. század közepének e viszonylag gyors egymásutánban sorakozó munkái után ismét több mint egy fél évszázadnak kellett eltelnie ahhoz, hogy a magyar büntetőjog-tudomány – Vuchetich Mátyás és Szlemenics Pál munkássága révén – újabb jelentős tudományos könyvekkel gazdagodjon.<sup>142</sup>

<sup>140</sup> BODÓ 1751. 300–301. p.

<sup>141</sup> Uo. 325. p.

<sup>142</sup> NÁNÁSI László: Az első magyar jogász-akadémikus, Szlemenics Pál élete és munkássága (1783–1856). *Acta Universitatis Szegediensis: FORVM Acta Juridica et Politica*, 2013. 2. sz. 180. p.



## Az 1795. évi magyarországi kódextervezet

Bár szerkesztésében Szirmay Antal és Reviczky József személyében a kor legkiválóbb jogtudósai és egyben legelesebb gyakorlati szakemberei közé tartozó<sup>143</sup> jogászok vettek részt, ugyancsak a jogalkotás és nem a jogtudomány terméke hazánkban az 1795. évi büntetőkódex-tervezet, amelynek kidolgozása – hasonlóan az 1811. évi erdélyi büntetőkódex-javaslatához – II. József halálát követően, az 1790-es évek legelején kezdődött meg. E munka jelentőségét a jogirodalom leginkább abban ragadja meg, hogy a szokásjog és a gyakorlat összegyűjtése (és legfeljebb néminemű továbbgondolása) helyett a magyar büntetőjog történetében lényegében először valódi kodifikációs terméknek tekinthető, továbbá a büntető anyagi és eljárásjog többé-kevésbé átfogó és kizárólagos szabályozására irányult, ami korábban még a *Corpus Iuris Hungaric*be felvett jogforrások összességére sem volt igaz.<sup>144</sup> Ezzel függ össze a hatályba léptető törvénycikk (tervezetének) két rendelkezése is, miszerint minden más, a kódexszel ellentétes törvény hatályát veszti, illetve hogy a bírót a törvény betű szerint köti, és azt minden polgárnak tudomására kell hozni.<sup>145</sup>

Finkey Ferenc szerint „a XVIII. század harmadik negyedéig az európai büntetőjog a kegyetlenség, az emberietlenség, a szemet-szemért ótestamentumi vak igazságának, a vérfenyítő hatalommal, a tényleg véres büntetésekkel való elrettentés, az állami bosszú elvein nyugodott”.<sup>146</sup> Ilyen előzményekhez képest az 1795. évi tervezetről, bár tetten érhetők benne a felvilágosodás büntetőjogának egyes vívmányai, mégis a tényleges tartalom, így az eljárási szabályok és az egyes tényállások vizsgálata – és a döntően a szokásjogra és a gyakorlatra építő 18. századi büntetőjog-tudományi munkákkal történő összevetése – alapján azt kell mondani, hogy e tervezet sem szakadt még el teljesen a szokásjogi hagyománytól. Még mindig inkább egyfajta átmenet a régi magyar jog és valamiféle új – közkeletű megnevezéssel felvilágosult – magyar büntetőjog között. Ahogy Korsós né Delacasse Krisztina megállapítja, e tervezet sem teljesíti maradéktalanul „a modern törvénykönyvekkel szemben támasztott ama elvárásokat, hogy jussanak el az absztrakció magas fokára, bírjanak konzekvens fogalomkészlettel, és tökéletesen érvényesüljenek bennük a korszerű büntetőjogi elvek”.<sup>147</sup> E kettős jelleg a sajátos társadalmi közegből (is) adódott: míg az uralkodó osztály, a nemesség saját előjogait védendő, nem

<sup>143</sup> FINKEY 1942. 11. p.

<sup>144</sup> HAJDU 1971. 25., 31. p.

<sup>145</sup> Uo. 172–173., 389. p.

<sup>146</sup> FINKEY 1942. 6. p.

<sup>147</sup> KORSÓSNÉ 2019. 111. p.



kívánt lényegbevágó büntetőjogi reformot végrehajtani, addig a kodifikációs bizottság nyitottabb volt a korszerűbb, haladó megoldásokra.<sup>148</sup>

Hajdu Lajos, aki a legnagyobb terjedelemben foglalkozott a tervezettel, a magyar büntetőjog fejlődésében kiemelkedő fontosságúnak nevezi azt, de megjegyzi, hogy nyilvánvalóan túlzóak azok a megállapítások, amelyek szerint a tervezet alkotóit a francia szellemi befolyás, illetve az emberi jogok és a jogegyenlőség elmélete hatotta át, végső soron egyazon szintre emelve a tervezetet az 1791-es francia *Code Pénallal*.<sup>149</sup> Azt egyébként a tervezetet méltató Finkey is megjegyzi, hogy nagyon kérdéses az, hogy a szerkesztők egyáltalán ismerték-e az 1791-es francia büntetőtörvényt, az azonban bizonyos, hogy annak szellemi alapján dolgoztak ők is.<sup>150</sup> Ugyancsak a tervezet jelentőségét mutatja – ha kissé túlzóan is – Finkey másik megállapítása, miszerint a tervezet a rendi különbségekre tekintet nélküli büntetési rendszerével „az első pörölycsapást készül mérni a nemesség rendi különállására”.<sup>151</sup>

Az 1795. évi tervezet a rövid előszó és az alapelvek megfogalmazását követően az első részében az eljárásjogi szabályokat, a második részében az egyes bűncselekményeket tartalmazza. Az előszóból annak első ízben történő és előremutató deklarálása érdemel kiemelt, hogy a kodifikációs bizottság „e mű egészének tárgyalása során a modern társadalom és annak minden egyes polgára biztonságát tűzte ki maga elé általános célul”.<sup>152</sup> Az előszónak az eljárásjogi részre vonatkozó ama megállapításában pedig, miszerint „az a fő célja, hogy a bűnösök elnyerjék biztos büntetésüket, az ártatlanoknak viszont a törvények mindig biztos oltalmat nyújtsanak”, Hajdu annak kifejezését látja, miszerint az igazságszolgáltatás fő célja az anyagi igazság felderítése.<sup>153</sup>

Az alapelvek főleg a bűncselekményekre, azok alanyaira, az elkövetői és a bűnösségi alakzatokra, a stádiumokra és a büntetésekre – köztük még a halálbüntetésre, de már a halmazati büntetés kezdetleges szabályozására is – vonatkozó általános megállapításokat tartalmaznak, de büntetés-végrehajtási és eljárásjogi elemeket is találunk közöttük, mint a bíró törvényhez kötöttsége, az alkalmas bizonyítékok felhasználása és a védelem jogainak garantálása, éppen ezért az alapelvek sora nem tekinthető valódi anyagi jogi általános résznek, illetőleg már itt megmutatkoznak bizonyos dogmatikai hiányosságok (például a bűncselekmény-fogalom kellő differenciálásának hiánya).<sup>154</sup> De legalábbis,

<sup>148</sup> HAJDU 1971. 139–140. p.

<sup>149</sup> Uo. 27–29. p.

<sup>150</sup> FINKEY 1942. 13. p.

<sup>151</sup> Uo. 5. p.

<sup>152</sup> HAJDU 1971. 175., 390. p.

<sup>153</sup> Uo. 176–177., 390. p.

<sup>154</sup> Uo. 391–400. p.

„bátran nevezhetők az anyagi és perjogi normák általános részi előképének”.<sup>155</sup> Finkey Ferenc szerint például ez a tervezet „az első bátor kísérlet hazánkban a büntetési rendszer emberissé tételére”.<sup>156</sup> Az alapelvek többnyire korszerű megállapításai ugyanakkor nem minden esetben lettek következetesen végigvezetve a kódextervezet tételes rendelkezésein.<sup>157</sup>

Bár a többségében az anyagi jog területéhez tartozó alapelvek között eljárásjogi megállapításokat is találhatunk, és a tervezet két nagyobb része közül az eljárási szabályok még itt is megelőzik az egyes bűncselekményeket tárgyaló anyagi jogi részt, megállapítható, hogy az 1795. évi tervezet részben már szakít a processzuális szemlélettel. Az eljárásjogi szabályokat – az inkább anyagi jogi jellegű mentő, enyhítő és súlyosító körülmények, valamint a végrehajtási kegyelem mellett – az első részben általános jelleggel rögzíti, az egyes bűncselekményeknél már csak elvétve és kis terjedelemben találunk speciális eljárási szabályokat.

A tizennyolc szakaszra tagolt *Első rész*, az eljárásjogi rész súlypontjait jól tükrözi, hogy az első hat cikk az elfogásról és az őrizetről szól, igaz, ezen belül az elfogás előzményei címet viselő I. szakasz nagyobb részében valójában a feljelentést taglalja, rögzítve az általános feljelentési kötelezettség szabályait és annak kivételeit, megkülönböztetve a feljelentési kötelezettségtől a hatóságok felderítési kötelezettségét.<sup>158</sup>

A bíróról és a büntető-igazságszolgáltatásról szóló VII. szakasz a bírói joghatóság és illetékesség szabályait jelöli meg röviden, megtartva a rendi különbségtételt akként, hogy nemessel szemben csakis a vármegyei hatóság ítélezhet, továbbá a legsúlyosabb deliktumok esetén (amelyek körében, máris megtörve a kódex kizárólagos és teljes büntetőjogi szabályozásának látszatát, az 1723. évi 7. és 11. törvénycikkekre utal) fenntartva a királyi ítélőtábla kizárólagos joghatóságát.<sup>159</sup> A vádemelésről szóló és még az előbbinél is sommásabb VIII. szakasz mindössze annyit rögzít, hogy a királyi ítélőtáblára tartozó ügyekben a királyi *fiscust*, egyébként pedig az adott ügyre ítélkezési hatalommal felruházott joghatóság *fiscus*át illeti a vádemelés joga.<sup>160</sup>

A bírói vizsgálatot és a bizonyítékokat tárgyaló IX–X. cikkekben a kódex a konkrét kérdések felsorolása nélkül megjelöli az elkövetőre és a cselekményre vonatkozóan feltárandó kérdésköröket, előírja a terhelt kihallgatásának általános kötelezettségét, kizárja a kényszervallatást és a tisztítóesküt, a tanúk esetében megengedi azonban a megerősítő eskübizonyítást; hosszasan értekezik

<sup>155</sup> BALOGH 2004. 29. p.

<sup>156</sup> FINKEY 1933. 107. p.

<sup>157</sup> HAJDU 1971. 201–203. p.

<sup>158</sup> Uo. 401–402. p.

<sup>159</sup> Uo. 411–413. p.

<sup>160</sup> Uo. 413. p.

a bizonyítékok, és a bűnjelek bizonyító erejéről, továbbá (a korábbi irodalomhoz képest kisebb terjedelemben) a gyanújelekről, de olyan garanciális szabályokat is rögzít, mint a terhelt részére tolmács biztosításának kötelezettsége.<sup>161</sup>

Az ítékezésre vonatkozó általános szabályokat (ítélkezés terjedelme, határidők, kifogások, a védelem egyes jogai, a határozathozatal szabályai) taglaló XI. szakasz és az ítélettel foglalkozó XIV. szakasz közé ékelődnek a mentő és enyhítő, valamint a súlyosító körülményeket rögzítő szakaszok, majd a XV–XVIII. szakaszokban következnek – meglehetősen röviden – a fellebbezés, a perújítás, a végrehajtás és a (végrehajtási) kegyelem témakörei.

Az egyes bűncselekményeket tárgyaló *Második rész*ben a szakaszok számozása újrakezdődik, és a kódextervezet összesen ötvenhárom szakaszban szabályozza a nevesített közbűncselekményeket. Ezeket követik a kódexben meg nem nevezett bűntettekhez vonatkozó egyes megállapítások (LIV. szakasz), majd az inkább eljárásjogi jellegű, a statáriális jogról szóló külön törvénycikk tervezetének közlése.<sup>162</sup> Az 1795. évi tervezet – szemben a korábbi jogirodalommal – nem csupán egymás mellé rendeli az azonos vagy hasonló jogtárgyat sértő bűncselekményeket, de kifejezetten meg is jelöli azok csoportjait.

Elsőként, az I–XVIII. szakaszokban sorolja fel a kódex a közbiztonság elleni bűncselekményeket, amely jogtárgy jelentőségét jól mutatja, hogy a tényállások harmada tartozik ebbe a körbe: a hűtlenség, a király és az országlakó nemesek jogai elleni bűntettek, a lázadás és a zendülés, az oltalomlevél megsértése, a közhatalmaskodás, a határjel elmozdítása vagy megsgyejel lerombolása, a hatósági jogkörbe való beavatkozás, a közőrizet megsértése, a bűnözők rejtegetése, a katonaszökevények pártolása, a törvényellenes hivatalvadászás, a közhivatali állással visszaélés, a közpénztárak hűtlen kezelése, a pénzürmék és közértékpapírok készítése és hamisítása, a hamis feladás vagy rágalmozás, a hamis tanúzás vagy hitszegés, a tanúságtétel megtagadása büntetőperben, valamint az alárendelt személyek elleni erőszak. Hajdu ezeket a deliktumokat három nagyobb csoportra, az ország külső és belső biztonságát veszélyeztető bűntettekhez, az igazságszolgáltatás rendjét sértő bűntettekhez, valamint az állam gazdasági érdekeit veszélyeztető deliktumokra osztja.<sup>163</sup> Ez a felosztás – a kódex szerkezetét követve – némiképp eltér a korabeli deliktumok Hajdu által más helyen leírt jogelméleti felosztásától, miszerint a politikai bűncselekmények három főbb csoportja a lázadás és zendülés, hatóság vagy rendelkezése elleni izgatás, becsmérzés és a hatósági jogkör bitorlása, illetőleg a pénz- és okirathamisítás, valamint a kizárólagos hatósági jogok megsértése.<sup>164</sup>

<sup>161</sup> HAJDU 1971. 413–427. p.

<sup>162</sup> Uo. 510–512. p.

<sup>163</sup> Uo. 297–332. p.

<sup>164</sup> HAJDU 1985. 281–282. p.

Hasonlóan terjedelmes, tizennégy szakaszt (XIX–XXXII. szakaszok) ölel fel a polgárok élete és testi épsége elleni büntettek köre: az emberölés, a szülőgyilkosság és egyéb, a vérségi jogokat sértő emberölések, a csecsemőgyilkosság, az *abortus* előidézése, a csecsemők kitétele, a bérgyilkosság, a megégetés (mérgezés), a mérgező és ártalmas orvosságok árusítása, a rablógyilkosság, a büntetendő öngyilkosság (ami valójában már csak az öngyilkosságban közreműködést, valamint az öngyilkossági kísérlet miatti, orvosi és lelkigondozással járó őrizetet jelenti<sup>165</sup>), a párbaj, az öncsonkítás, az ütlegetés, megsebesítés és csonkítás, valamint a szülők megverése.

A polgárok becsületét sértő egyetlen tényállásként a becsületsértést tartalmazza a kódex (XXXIII. szakasz), majd a polgárok javait, vagyonát és szabadságát veszélyeztető büntettek meglehetősen változatos és különféle súlyú deliktumokat összefoglaló köre következik az útonállással és rablással, az emberrablással, a nőrablással, a nemi erőszakkal, a lopással, a tolvajok támogatásával, a csalárdsággal, illetve csalással, az okiratok és pecsétek hamisításával, a levéltitok megsértésével, valamint a gyújtogatással (XXXIV–XLIII. szakaszok). Végül a XLIV–LIII. szakaszokban következnek az erkölcsök megrontására irányuló büntettek, így a vallás elleni büntettek, az istenkáromlás, a bigámia és poligámia, a vérfertőzés, a házasságtörés, a kerítés, a bujálkodás és paráználkodás, a természetellenes fajtalankodás, a közbotrányt okozó cselekedetek, valamint a csavargás és a csavargók pártfogása.

A *Praxis Criminalis* és a 18. század közepének tankönyvei után az 1795. évi tervezetben az egyes – egyébként a büntetendő cselekmények tekintetében az előbbiekkal igen nagy átfedést mutató – bűncselekmények leírása rövidebb és általában letisztultabb. Lévén a tervezet nem tankönyv, nem feledkezik bele a tényállási elemek taglalásába, sem a jogelméleti álláspontok vagy a gyakorlat bemutatásába. Itt is találunk külön szakaszban jelölt, de egymással az általános és különös viszonyában álló deliktumokat (mint az emberölés és annak külön nevesített fajtái), illetve egyes tényállásokon belül is, bár a korábbiaknál jóval szűkebb körben, találkozhatunk súlyosító és/vagy enyhítő körülmények megjelölésével (például az emberrablás, a nőrablás, vagy legnagyobb terjedelemben az emberölés és a lopás körében<sup>166</sup>).

Az elkövetési magatartásokat jellemzően csak a büntetési tételek (börtön esetén alsó és felső határ megjelölésével) felsorolása követi, a bűnösség fokához mérten változó mértékekben. A korábbi, processzuális szemléletre jellemző megoldások, így a vallató kérdések és a különböző irányultságú gyanújelek deliktumonkénti felsorolása, hiányoznak. A diszpozíció-szankció rendjét – a már említett, szűk körű speciális súlyosító és enyhítő körülmények

<sup>165</sup> HAJDU 1971. 473. p.

<sup>166</sup> Uo. 462–465., 481., 483., 486. p.

mellett – csak elvétve törik meg egyéb különös szabályok. Ez utóbbiakra lehet példa a hűtlenség körében az *Első rész* általános eljárási szabályainak alkalmazására történő kifejezett utalás,<sup>167</sup> a katonaszökevények pártolása körében egyes rokoni fokok kizárása az elkövetői körből és mentesítése a büntetés alól,<sup>168</sup> vagy a részesi alakzatok kiemelése.

## Az 1811. évi erdélyi kódexjavaslat

Rátérve végül az 1811. évi erdélyi kódexjavaslat<sup>169</sup> tárgyalására, minthogy annak szövege teljes egészében közlésre kerül, ehelyütt inkább a büntetőjog-tudomány történetének ismertetett forrásaival fennálló hasonlóságait és különbségeit indokolt kiemelni az előbbieken alkalmazott szempontok mentén.

Ahogy arra a bevezetésben is utaltam, a kódexjavaslat történetéhez hozzátartozik, hogy a kodifikációt előkészítő bizottságot még az 1791. évi erdélyi országgyűlés állította fel, és a bizottság már 1793-ra elkészítette a tervezetet, azt azonban csak az 1810–1811. évi országgyűlés tárgyalta meg 1810. december 5. napja és 1811. január 15. napja közötti ülésein, majd a módosított és kiegészített szöveget az 1811. július 17. napján a 42. törvénycikkkel fogadta el.<sup>170</sup>

Első ránézésre is szembetűnő, hogy a *Praxis Criminalis*, az ismertetett büntetőjog-tudományi művek és az 1795. évi kódextervezet processzuális szemléletből adódó megoldásával szemben, az 1811. évi erdélyi büntetőkódexjavaslat az anyagi jogot már az eljárásjog szabályait megelőzően tárgyalja, még hozzá immár valódi általános részre és az egyes bűncselekményeket tárgyaló – és e körben nyomokban, de már csak kivételesen, még eljárásjogias elemeket is tartalmazó – különös részre osztva. E megoldás újszerűségét mutatja, hogy az a magyar büntetőjog-tudományi irodalomban is csak hosszú évekkel később, Szlemenics Pál *Fenyítő törvényszéki magyar törvény* című munkájában<sup>171</sup> jelenik meg.<sup>172</sup> (Megjegyzendő azonban, hogy Szlemenics e munkájában a törvényszéki fenyítő jog tudományos és törvényi forrásainak felsorolásánál csak a hazai

<sup>167</sup> HAJDU 1971. 446. p.

<sup>168</sup> Uo. 454. p.

<sup>169</sup> Sanctio Criminalis quoad poenas delictis aequas prompte irrogandas, pro omnibus tribunibus Magni Transylvaniae Principatus, Pertiumque eidem adnexarum pro Norma deserviens. In *Az Erdélyi Nagy Fejedelemség MDCCCIXdik esztendőről MDCCCXdikre által nyújtott, és Sz. Jakab Havának 9dik napjától fogva, Kolosvár várossában folytatva tartott országos gyűlésének jegyző könyve*. Kolosvár, 1811. Nyomtatott a Réformátum Kollégium betűivel, Török István által, 1129–1231. p.

<sup>170</sup> NÁNÁSI 2018. 306. p.

<sup>171</sup> SZLEMENICS Pál: *Fenyítő törvényszéki magyar törvény*. Buda, 1836. A Magyar Kir. Egyetem Könyvnyomtató Intézetéből

<sup>172</sup> NÁNÁSI 2013. 191. p.

elemekre – köztük Huszty István, Gochetz Gábor és Bodó Mátyás műveire, valamint az 1795. évi tervezetre – utal,<sup>173</sup> az erdélyi jogra, így Huszti András könyvére és az 1811. évi javaslatra azonban még csak kitekintésként sem, így – a két ország[rész] közjogi különállására is tekintettel – semmilyen alappal nem állítható, hogy az 1811. évi javaslat szerkezete hatott volna Szlemenicsre.)

A büntetőtörvényekről szóló *Első rész* – vagyis a büntető anyagi jog – nyolc címből épül fel, amelyek közül az *Első cím* (A büntetőjog általános fogalmairól) az anyagi jog általános része, a további címek pedig a védett jogtárgy szerint megkülönböztethető hét csoportban tárgyalják az egyes bűncselekményeket, ez a különös rész. Az anyagi jog általános része kilenc cikket tartalmaz, ezek azonban jóval több alapvető jogintézményt, jogi fogalmat tárgyalnak, mint ami a cikkek megnevezéséből kiolvasható.

A büntetőjog tárgyáról szóló *Első cikk* meghatározza a büntetőjog és a közönséges tisztí keresettel üldözendő közbűncselekmény fogalmát, megkülönböztetve utóbbit a magánbűncselekményektől, amelyekre a kódex tárgyi hatálya nem terjed ki; majd felsorolja a később tárgyalásra kerülő hét bűncselekménycsoportot, amelyek: a mindenható Isten tiszteletét és a vallást sértő, a közálladalmat és annak tekintélyét közvetlenül sértő, az élet biztonságát sértő, a vagyon biztonságát sértő, az erkölcsök tisztaságát sértő, a közönséges becsület biztonságát sértő, valamint a közbizalmat és a közhitel biztonságát veszélyeztető deliktumok. Érdekesség, hogy a kódexjavaslat bűncselekményosztályozása lényegesen különbözik a Dósa Elek által a közbűncselekmények jogtudományi csoportosításánál felvázolt rendszertől, amely szerint Erdélyben a közbűncselekmények két nagycsoportra oszthatók: a polgárzat elleni és a polgárok elleni bűnökre; előbbiek közé a hűtlenség, a közcsendháborítás, a vallásértés, a hitszegés, a közhivatallal visszaélés, a közkötelesség elmulasztása, a közhitel csorbítása, közkinestár károsítása, széktörés, az igazság kiszolgáltatásának gátlása és a közkereskedés gátlása; míg utóbbiak közé a gyilkosság, a bénítás, a fajtalanság, a tolvajság (lopás), a rablás, a gyűjtogatás és az ingyen gazdálkodtatás tartozik.<sup>174</sup> Az erdélyi jogban ismeretes magán deliktumokat pedig egyébiránt – kitérve az általa közkövetelésű bűnöknek nevezett közbűncselekményekre is<sup>175</sup> – hosszasan tárgyalja Dósa az erdélyi magánjogot leíró könyvében, a büntényi kötelezettségek (kötelmek) címszó alatt.<sup>176</sup>

<sup>173</sup> SZLEMENICS 1836. 13., 43. p.

<sup>174</sup> DÓSA ELEK: *Erdélyhoni jogtudomány. Melyet az alkotmányos Erdélyhonban az 1000-dik év óta törvényszerűen költ, s az 1849-dik évig érvényességgel bírt törvények és szokások szerint. II. könyv: Erdélyhoni magyar magánjogtan.* Kolozsvár, 1861. Rom. Kath. Lyceumi Nyomda, 520., 542. p.

<sup>175</sup> Uo. 520–549. p.

<sup>176</sup> Uo. 518–519., 549–580. p.



A bűncselekmények beszámításáról szóló *Második cikk*ben a bűncselekmény fogalma mellett megtalálhatók a büntethetőséget kizáró okokra, az elkövetői alakzatokra, a stádiumokra és a bűnösségi alakzatokra vonatkozó általános megállapítások, míg a *Harmadik cikk* jelöli meg a büntetés fogalmát, célját, kiszabásának főbb elveit és csoportjait. Ezt követik a halálbüntetés, a testi büntetések és a polgári büntetések általános szabályai (Negyedik–Hatodik cikkek), majd a büntetés bíró általi meghatározásának főbb irányvonalai és a mérlegelés szabályai (Hetedik cikk). Végül a *Nyolcadik*, illetve a *Kilencedik cikk*ben található az általános súlyosító, illetve enyhítő körülmények, kiegészítve azzal a megállapítással, hogy „az általános súlyosító vagy enyhítő körülmények mellett még több különös is van, bármely bűncselekményre azok különböző sajátos vagy különös tulajdonságai szerint”.<sup>177</sup>

A különös részi bűncselekménycsoportok sorában első helyen állnak a mindenható Isten tiszteletét és a vallást sértő deliktumok, amelyek közül a javaslat csak a legsúlyosabbat, az istenkáromlást nevesíti, a korábbi forrásokhoz hasonlóan annak is megkülönböztetve súlyosabb, közvetlen és enyhébb, közvetett alakzatát, majd felsorolva speciális súlyosító és enyhítő körülményeit. Azután – külön nem nevesítve – felsorolja az azonos jogtárgyat sértő kisebb súlyú deliktumokat, mint például az ateizmus, a bevett vallásokon kívüli egyéb vallások terjesztése, a vallásgyakorlás vagy az istentisztelet zavarása. Hasonlóan a magyarországi 1795. évi kódextervezethez, a boszorkányság üldözéséről – amit Finkey a középkori és újkori európai büntetőjog (egyik) legsötétebb foltjának nevez<sup>178</sup> – már e javaslat is lemond, azonban a közbizalom és közhitel elleni bűncselekmények közé tartozó speciális csalási deliktum, a szemfényvesztés lehetséges elkövetési magatartásai között – részletesebb taglalás nélkül – megjelenik a varázslás és a jövendőmondás.<sup>179</sup>

A közálladalmat és annak tekintélyét közvetlenül sértő bűncselekmények között első és legsúlyosabb a felségsértés és a hűtlenség bélyege, amelyek tekintetében a javaslat visszautal a *Hármaskönyv* szabályozására, de akként, hogy annak rendkívül tág hűtlenségi bűncselekményköréből lényegében csak a már Szent István korában is ismert alakzatokat, az uralkodóra törést, a hazárulást és az összeesküvést tekinti e legsúlyosabban büntetendő közbűncselekménynek. A *Hármaskönyv* egyéb hűtlenségi tényállásairól pedig kifejezetten kimondja, hogy azok „sem a jelleget illetően, sem a büntetést illetően a feltüntetett felségsértési és hűtlenségi bűncselekményekkel azonos elbírálás alá nem eshetnek” és ezért „a bűncselekményeknek másik, természetüknek inkább megfelelő osztályaihoz, mégis nyilván az alább felsorolásra kerülő

<sup>177</sup> *Sanctio Criminalis...* 1142. p.

<sup>178</sup> FINKEY 1948. 22. p.

<sup>179</sup> *Sanctio Criminalis...* 1194. p.



bűncselekménycsoportokhoz soroltatnak, amelyek a közálladalmat, valamint a Fejedelem és a hivatali előjárók tekintélyét a királyi javak csalárd bitorlásával vagy vakmerő engedetlenséggel, valamint a közügyek intézésében fondorkodással és nyilvános erőszaktevével közvetlenül ugyan, mégis a bélyeg terhe nélkül sértik”.<sup>180</sup> Érdekes azonban, hogy Dósa Eleknel – aki a hűtlenséget a magánjog körében, a tulajdonszerzés kapcsán tárgyalja – a hűtlenség Erdélyben ismét felöleli az I. Mátyás és II. Ulászló törvényeiben, a *Hármaskönyv*ben és az *Approbatae Constitutiones* gyűjteményében, valamint az 1791. évi erdélyi 5. törvénycikkben foglalt esetköröket.<sup>181</sup> Dósa egyébként leírja – zömében itt is a *Hármaskönyvre* alapozva – a hűtlenséghez kapcsolódó, a büntetőkódex-javaslatban nyilvánvalóan nem szereplő magánjogi jogkövetkezményeket, mint a hűtlennel szembeni vagyoni követelések érvényesítése, a vagyon felkérése és a királyi birtokadományozás.<sup>182</sup> A régi jogi hagyományt követve a javaslat fenntartja a székelybirtok vagyonkobzás alóli mentességét.<sup>183</sup>

A közálladalmat és annak tekintélyét közvetlenül sértő további bűncselekmények a nyilvános erőszaktevés (amit a javaslat a zavargás és nyilvános botrány, gyilkosság vagy közhivatalnok megtámadása alapján határol el a hatalmaskodástól<sup>184</sup>), a közvagyonlopás, a tisztvadadás,<sup>185</sup> a közhivatallal visszaélés, a kötelelességszegés igazságszolgáltatási eljárásban, a pénzhamisítás és a királyi kincstár közértékpapírjaival és a fémekkel kapcsolatos kötelelességszegés, az áruba bocsátott termékek meghamisítása, a mértékek meghamisítása, a katonaszökevények pártolása, a lázadás és zavargás, a köztekintéllyel szembehelezkedés, valamint a közőrizet megsértése; amelyek közül a közvagyonlopás és a közhivatallal visszaélés esetében jelöl meg speciális súlyosító és enyhítő körülményeket a javaslat.

Az *Első rész Negyedik címében* szabályozott élet biztonságát sértő bűncselekmények körében a javaslat először felsorolja a büntetlen emberölési eseteket, valamint a jogos védelem bűncselekménybe fordulásának eseteit, majd következik a közönséges – felindulásból elkövetett – és gondatlan emberölés (enyhítő körülmények megjelölésével), a súlyosabban minősülő rokongyilkosság, csecsemőgyilkosság majd a csecsemők kitétele (utóbbi két esetben a jellemző gyanújelek felsorolásával), az enyhébb megítélésű magzatelhajtás (ugyancsak a jellemző gyanújelek felsorolásával), a rablógyilkosság, majd

<sup>180</sup> *Sanctio Criminalis...* 1145. p.

<sup>181</sup> Dósa 1861. II. k. 272–274. p.

<sup>182</sup> Uo. 275–280. p.

<sup>183</sup> *Sanctio Criminalis...* 1144–1145. p.

<sup>184</sup> Uo. 1145. p.

<sup>185</sup> A tisztvadadás – a törvénytudományi szótárak magyarázatai szerint: fortélyos tisztre vágyódás, helytelen tisztvágy vagy tisztkeresés – valamely közhivatal tisztességtelen úton történő megszerzését jelenti.

a bérgyilkosság (egyaránt súlyosító és enyhítő körülmények megjelölésével), a fondorlatos emberölés (orgyilkosság). Eme halált okozó bűncselekményeket követi a *Tizedik cikk*ben a mérgezés, amely lehet halált okozó vagy anélkül elkövetett (itt is felsorolja a javaslat a jellegzetes bizonyítékokat, súlyosító és enyhítő körülményeket), majd a mérgek és ártalmas orvosságok árusítása. Ugyancsak enyhébben büntetendő a zavargásban elkövetett emberölés (*Tizenkettedik cikk*), ha a halált közvetlenül okozó elkövető kiléte nem állapítható meg; míg a *Tizenharmadik cikk* a korábbi korok logikája mentén büntetni rendeli az öngyilkosságot, ha a gonosztevő a kiszabott halálbüntetést elkerülendő végez önmagával. További bűncselekmények e csoportban a tilos magánbosszúnak minősülő<sup>186</sup> párbaj, a verés és sebütés, az öncsonkítás (ha katonai szolgálat elkerülését célozza), a joghatóság alá tartozók sanyargatása, a vesztegzárak, úttilalmak, valamint az egészség ügyében kiadott iránymutató szabályok áthágása és végül az emberrablás.

A vagyon biztonságát sértő bűncselekmények (Ötödik cím) tárgyalása fogalommeghatározással kezdődik, amely valóban annak rögzítését takarja, hogy a kódexben fel nem tüntetett vagyon elleni támadások mint hatalmaskodási cselekmények, a magánadeliktumok közé tartoznak.<sup>187</sup> A *Második cikk* definiálja a bűncselekménycsoport alaptényállásának tekinthető lopást, és megjelöli annak speciális elkövetési alakzatait. A *Harmadik cikk* a közönséges lopásról és a súlyosabban minősülő csordák és nyájak tárgyabéli lopásról szól (ezek súlyosító és enyhítő körülményeinek meghatározásával), a *Negyedik cikk* pedig a szintén súlyosabban minősülő szentségtörő lopást tárgyalja.

Az *Ötödik cím Ötödik cikk*ében szabályozott rablásról – mintegy kriminológiai kitekintéssel – kimondja a normaszöveg, hogy ugyan a rablógyilkoságnál kisebb súlyú cselekmény, mégis az Erdélyben tapasztalható rendkívüli elszaporodottsága miatt főszabályként (enyhítő körülmények hiányában) ez is kötélt általi halállal büntetendő.<sup>188</sup> Ugyanebben a cikkben említi a javaslat az útonálló befogadását (ami lényegében a lopáshoz vagy rabláshoz kapcsolódó bűnsegélyt és bűnpártolást takarja), majd a következő két cikkben a talált dolgok lopását (ma: jogtalan elsajátítás) és a lopott dolgok megvásárlását (ma: orgazdaság); utóbbi körében a javaslat magánjogi kitekintéssel élve leírja az orgazda vagyoni (megtérítési) felelősségének alakzatait is annak függvényében, hogy neki az eladó szavatosságot vállalt-e.<sup>189</sup>

A *Nyolcadik cikk*, amelynek elnevezése a *lopásokról, amelyeknek vádjá a helyi közösségeket terheli*, ténylegesen a helyi közösségek megtérítési kötelezett-

<sup>186</sup> *Sanctio Criminalis*... 1165. p.

<sup>187</sup> Uo. 1169. p.

<sup>188</sup> Uo. 1172. p.

<sup>189</sup> Uo. 1173–1174. p.

ségét taglalja arra az esetre, ha a területükön elkövetett lopás vagy más vagyon elleni deliktum elkövetőjét kiszolgáltatni nem tudják – ez a rendelkezés egyfajta biztosítási-kárviselési jelleget hordoz –, azzal, hogy a közösség tagjai közül a közösség bírója, esküdtjei, az őnök és a csordákat őrző napszámosok nagyobb arányban viselik a kárt, ha a mulasztásuk megállapítható.<sup>190</sup> Az *Ötödik cím* további vagyon elleni közbűncselekményei a gyújtogatás (speciális súlyosító és enyhítő körülmények megjelölésével), a határok megrontása vagy határjelleg elmozdítása, a szökés és a szökevények pártfogása, valamint a marhavész terjesztése.

A *Hatodik cím*ben az erkölcsök tisztaságát sértő bűncselekmények tárgyalása ugyancsak a deliktumkör általános definiálásával indul. A normaszöveg szerint e bűncselekményeknek három típusa különböztethető meg: egyeseket a faj természete ellen, másokat a nemek természete ellen követnek el, vannak továbbá olyan bujaságok, amelyeket ugyan természetes rendben, de a házassági renden kívül gyakorolnak.<sup>191</sup> E fejezet változatos tényállásai a természet elleni fajtalanság, a kurválkodás, az ágyastartás (amellyel összefüggésben a normaszöveg röviden kitér a család társadalmi szerepére és a házastársak közötti bizalom és hűség jelentőségére<sup>192</sup>), a paráználkodás, a házasságtörés (speciális súlyosító és enyhítő körülmények felsorolásával), a többes és kettős házasság, a vérfertőzés (oldalágon is, a házasságra lépésre tilalmas vérségi fokokban), az erőszaktetel, a nőrablás, a kerítés, a közbotrányt keltő cselekmények, valamint a törvénytelen korban házasságra lépés és ilyen személyek összeesküvése. A többes és kettős házasság kapcsán megjegyzendő, hogy azokat a javaslat a korábbi forrásokkal egyezően poligámiának és bigámiának, vagyis többnejűségnek és kétnejűségnek nevezi, de a tényállásból egyértelmű, hogy a két- és többférjűség, vagyis a biandria és a poliandria ugyancsak büntetendő.

A rövid *Hetedik cím* a közönséges becsület biztonságát sértő deliktumokat tárgyalja, először elhatárolva azokat a magánszemély sérelmére elkövetett és magándeliktumnak minősülő bántalmaktól,<sup>193</sup> majd a hatóságok és tisztviselők sérelmére elkövetett becsületsértési bántalmakról, illetve a becsületsértő levelekről és képekről szólva.

Az anyagi jogi általános rész utolsó (Nyolcadik) címe a közbizalmat és a közhitel biztonságát veszélyeztető deliktumokat veszi sorra. Hasonlóan a vagyon elleni bűncselekmények szabályozásának szerkezetéhez, az *Első cikk* a védett jogtárgyat, a *Második cikk* pedig e bűncselekmények alaptényállását, a csalást jelöli meg röviden. A védett jogtárgy közelebbről nem az általános,

<sup>190</sup> *Sanctio Criminalis...* 1175–1176. p.

<sup>191</sup> Uo. 1180. p.

<sup>192</sup> Uo. 1181. p.

<sup>193</sup> Uo. 1188. p.

hanem a kereskedelemhez kapcsolódó közbizalom és közhitelesség,<sup>194</sup> ezzel a csalások jellege a hamisítási bűncselekményektől némiképp a vagyoni elleni deliktumokhoz közelít – a külön címben történt elhelyezés ellenére is. Speciális csalási-hamisítási tényállások az eskütörés (aminek lényege az esküvel megerősített polgári kötelék megsértése, és amelynél nem feltétlenül szükséges elem a vagyoni károkozás<sup>195</sup>), az oklevél-hamisítás (aminek célja egy harmadik személy jogának elveszejtése és megkárosítása a hitelességnek köz- vagy magános formáit utánozva<sup>196</sup>), a hamis pecsétek készítése és használata, továbbá az álorcás bevallások (másnak nevével és személyével visszaélve, harmadiknak megcsalása és megkárosítása végett hiteleshelyek és hiteles személyek előtt tett nyilatkozatok<sup>197</sup>), a csalárd vagyონveszejtés (ehhez hasonló elvű tényállás ma a csődbűncselekmény), és végül a különös fondorlattal elkövetett csalásként azonosítható szemfényvesztés (*stellionatus*), amelyről a normaszöveg megjegyzi, hogy „miként annak minden fajtáit felsorolni lehetetlen volna, úgy annak különböző fajtáit illetően a büntetést sem lehet határozottan rögzíteni, hanem a bűncselekmény minősége szerint az egyéb csalókkal és minősített tolvajokkal szemben az előbbieken meghatározott büntetések a bölcs és igazságos bírói meghatározáshoz igazodván maradjanak”.<sup>198</sup>

Az egyes bűncselekmények taglalását követően az anyagi jogi szabályok sora egy az általános részhez – az *Első cím*hez – kívánczó bekezdéssel zárul, amelynek lényege szerint egyrészt „a jelen büntetőtörvényben kifejtett vagy azoknak tökéletesen megfelelő bűncselekmények és az ugyanebben meghatározott büntetések tekintetében, még ha a korábban létezett hazai törvények másként rendelkeztek is, nem amazok, hanem szigorúan jelen rendtartás előírása követendő”, másrészt „az ehelyütt ki nem fejtett, sem azoknak meg nem felelő esetekben pedig továbbra is a hazai törvények és a büntető novelláris cikkelyek rendelkezése követendő”.<sup>199</sup>

A büntető eljárásjog szabályait tárgyaló *Második rész* tíz címből épül fel, ezek közül az *Első* a büntető igazságszolgáltatásról szól. Ennek *Első cikke* felsorolja az elsőfokú, valamint az ezekhez tartozó fellebbviteli és felülvizsgálati bíróságokat, megjegyezve, hogy bizonyos esetekben a terheltet megilleti a fellebbvitel mellőzésével közvetlenül a felülvizsgálati bírósághoz folyamodás joga, továbbá minden elítéltnak lehetősége van (végrehajtási) kegyelemért folyamodni az uralkodóhoz,<sup>200</sup> majd leírja a földesúri törvényszékek (amelyek hatás-

<sup>194</sup> *Sanctio Criminalis...* 1189. p.

<sup>195</sup> Uo. 1190. p.

<sup>196</sup> Uo. 1191. p.

<sup>197</sup> Uo. 1192. p.

<sup>198</sup> Uo. 1194. p.

<sup>199</sup> Uo. 1194. p.

<sup>200</sup> Uo. 1195. p.

körének gyakorlásáról, annak átadásáról és átvételéről a földesúr dönthet) működésének különös szabályait azzal, hogy egyébként e fórumokon is alkalmazni kell a kódexet.<sup>201</sup>

Az *Első cím* további cikkei taglalják az illetékességi okokat, a büntetőeljárások típusait (ami lehet a rövid vagy a legrövidebb per szerinti eljárás, illetve kivételes esetekben statáriális eljárás<sup>202</sup> – a hosszú, rövid és legrövidebb perek szabályait egyébként részletesen tárgyalja Dósa Elek<sup>203</sup>), illetőleg a közönséges kereset, a közvád és a közvádló intézményét. A perbeli személyeket tárgyalva a felperesség körében Dósa a magánszemély felperestől megkülönbözteti a „közfelperest”, aki olyan „hivatalnok, aki hivatali kötelességénél fogva folytatja a reá bízott ügyeket”.<sup>204</sup> Közfelperesek pedig – ahogy írja – a közügyigazgató, az alispán, az alkirálybíró, a szabad királyi városokban egy tanácsnok, illetve az egyházi közfelperesek.<sup>205</sup> Ugyanezen kérdés kapcsán Meznerics azt fejti ki, hogy a 16–17. századok fordulójától kezdődően a köz érdekeit sértő bűncselekmények miatt a vád képviselője a magános sértettől mindinkább a hatósági személyként eljáró *magistratus*-ra tevődik át, a következő századforduló környékén pedig megindul a megyei tisztviselői hivatalok szervezése, amely utóbbiak a büntetőeljárás szerep mellett egyéb feladatokat (árvek jogvédelme, közalapítványok felügyelete, stb.) is elláttak.<sup>206</sup>

A kódex rendelkezései azonban bőven túlmutattak (volna) a Dósa és Meznerics által leírtakon, az alábbiak szerint. A központi fórumok előtti közvádló a főügyigazgató, akit a javaslat az ország közvádlójának nevez, és aki „azoknak vádjait is felülvizsgálni tartozik, akiket alsóbb székek elé vonnak, és a törvényhatóságok közvádlóit, ha kötelességüket elhanyagolták, meginteni és a törvények folytán üldözni tartozik”.<sup>207</sup> Az alsóbb szintű bíróságok előtti közvádlói működéséről pedig úgy rendelkezik a kódex, hogy „az alsóbb székek előtt mostanáig állított többi közvádló a jövőre eltöröltetvén, a büntető- és közönséges ügyek gondosabb elintézése és gyorsítása végett elrendeltetik, hogy az egyes ítélő székek és tisztviselők előtt, minden más kötelezettségüket elvéve, csakis a büntető- és közönséges ügyek intézésére, megfelelő fizetéssel ügyészeket kell állítani”, majd felsorolja ezek eljárás feladatait, és rájuk az eljárás joga

<sup>201</sup> *Sanctio Criminalis...* 1195–1198. p.

<sup>202</sup> Uo. 1199. p.

<sup>203</sup> Dósa Elek: *Erdélyhoni jogtudomány. Melyet az alkotmányos Erdélyhonban az 1000-dik év óta törvényszerűen költ, s az 1849-dik évig érvényességgel bírt törvények és szokások szerint. III. könyv: Erdélyhoni magyar pertan.* Kolozsvár, 1861. Nyomatott az Ev. Ref. Főtanoda betűivel, 189–205., 205–299., 299–327. p.

<sup>204</sup> Uo. 6. p.

<sup>205</sup> Uo. 8–9. p.

<sup>206</sup> MEZNERICS 1933. 32–33., 36–38. p.

<sup>207</sup> *Sanctio Criminalis...* 1199. p.

mellett annak kötelezettségét is telepíti.<sup>208</sup> Kiemelve ezek közül azt is, hogy az ügyész „a saját neve alatt, de hivatalból, és pedig mindig a hivatali előljáró, a tiszti kar, illetőleg a helyi tisztviselő tudomásával és engedelmével az eljárás alá vont alperesekkel szemben keresetet emelni” tartozik,<sup>209</sup> e rendelkezésekben lényegében nem kevesebbet láthatunk, mint a felelős ügyészekből álló, önálló, állami ügyészi szervezet kialakításának gondolatát, mintegy háromnegyed évszázaddal annak 1871-ben történt megvalósulása előtt.

A bűncselekmények és az elkövetők felderítéséről szóló *Második cím* tárgyalja a gyanújeleket (jóval kisebb hangsúllyal, mint a 18. századi jogirodalom), a feljelentést (amit a kódex általános kötelezettségként ír elő, néhány kivétel megállapításával<sup>210</sup>), valamint az általános vizsgálatot (ami „a még kétséges bűncselekmény és annak bűnszerzője ellen irányul a per megindítása előtt”, és ami különbözik a különös vizsgálattól, „amelyet a gyanújelek által terhelt személy ellen végeznek”).<sup>211</sup> A *Harmadik cím* a befogatásról, valamint ehhez kapcsolódóan a befogatott személy magánál tartott javairól és az óvadékról szól. Hasonlóan a Gochetz Gábor által részletesebben felvázolt<sup>212</sup> (ott tudniillik a magánéljuttatásokra nézve is vizsgált) rendszerhez, a nemesi előjogokon alapuló megkülönböztetést megtartva, a lakóhellyel és egyéb javakkal bíró nemesek elfogását csak szökés és tettenérés esetén engedi meg; ugyanakkor olyan előremutató rendelkezéseket is tartalmaz, mint a befogatott személyek kötelező orvosi vizsgálata.<sup>213</sup> Kifejezetten megjegyzi a normaszöveg azt is, hogy nem ismeri el a gyakorlatból már kivett menedékjogot, mivel az az igazságnak nyilvánvaló akadálya.<sup>214</sup> És valóban, amíg Huszty István és Bodó a 18. század közepén még tárgyalták e jogintézményt, a 19. században már – többek között Szlemenics Pál és Vuchetich Mátyás is – elavultnak tartották azt.<sup>215</sup>

A büntetőügyek előkészítését taglaló *Negyedik cím* egészen a bírói döntéshozatalig jut az eljárás folyamatában. A cím első öt cikke a terhelt bíróságon kívüli (kutatásra, szemlére és kihallgatásra is kiterjedő) vizsgálatának, a per megindításának (az idézésnek és a terhelti jelenlétnak), a perfelvételnek (amely az ügyvédi széken kikiáltással történik) és a vádlevélnek (így a vád kellékeinek) – kitérve a csökönyösen távolmaradó személy gyorsított marasztalására –, az iratok (kölcsonös) közlésének, a kifogásoknak (azzal, hogy a vádlott alaptalan kifogásai esetén bírságotól van helye) szabályait írja le. A terjedelmes

<sup>208</sup> *Sanctio Criminalis...* 1199–1201. p.

<sup>209</sup> Uo. 1200. p.

<sup>210</sup> Uo. 1202–1203. p.

<sup>211</sup> Uo. 1204. p.

<sup>212</sup> Vö. GOCHETZ 1746. 1–3. p.

<sup>213</sup> *Sanctio Criminalis...* 1206., 1208. p.

<sup>214</sup> Uo. 1207. p.

<sup>215</sup> MEZNERICS 1933. 76. p.



*Hatodik cikk* szól a per befogadásáról és az ügy érdemi folyásáról annak ítéletre bocsátásáig. Itt találhatóak egyebek mellett a vádlottnak a vádra adandó érdemi válaszára és bizonyítási indítványaira, a védelem felkészülési idejére, a vádlott bírói kihallgatására (ezzel összefüggésben kihallgatásmethodikai és kihallgatástaktikai módszerekre, valamint a tiltott befolyásolásra és a kényszervallatás tilalmára – amely alól mégis egyfajta enyhe kivételnek tűnik a bűntársak felfedése érdekében alkalmazott rövid béklyóbüntetés, illetve négy alkalommal egymás után kicsapandó száz bot- vagy korbácsütés<sup>216</sup>), a tanúbizonyításra, a szembesítésre, a felismerésre (ma: felismerésre bemutatás), a szemlére és kutatásra, a kiküldött bíróra és végül a bizonyítás befejezését követően az iratanyag megismertetésére és a perbeszédnek benyújtásával a per letételére vonatkozó rendelkezések.<sup>217</sup>

A büntetőügyek bírói megvitatásáról szóló *Ötödik cím* előbb a bizonyítás fokát és ezzel összefüggésben az egyes bizonyítékok bizonyító erejét tárgyalja, itt térve ki egyes – szubjektív – tanúzási akadályokra is, majd az ítélet meghozatalának és kihirdetésének szabályai, tartalmi elemei, valamint az ítéletet követően a büntetés végrehajtása érdekében elrendelendő befogadás szabályai következnek, kitérve a személyes védekezés végett meg nem jelenő terhelttel szembeni eljárásra is.<sup>218</sup>

A *Hatodik cím*ben szabályozott jogorvoslatok sorában első az ügyvédi széken történt meg nem jelenése folytán távollétében elítélt terhelt kimentése, amely alapján – ha azzal nyolc napon belül élt – biztosítani kell számára a védekezése előadásának lehetőségét. Hasonlóan röviden szól a kódexjavaslat a halasztó hatályú bírói újításról és az ügyvédszó visszavonásáról, amelyek közül utóbbit csak az első irományokban elkövetett ügyvédi hibák miatt engedi meg, a további iratok hibái már csak az újítás során orvosolhatók.<sup>219</sup> A fellebbezés folytán az ügyek legfeljebb háromszintű eljárásban bírálhatók el, vagyis elvileg kétszeri fellebbezés lehetséges, azonban a normaszöveg megjelöl olyan esetek is, amikor csak egyszeri fellebbezésnek van helye (valójában ez lehet a leggyakoribb eset, mivel idetartoznak a nem kiemelkedő és nem csekély súlyú deliktumok), míg a legkisebb súlyú bűncselekmények esetén egyenesen kizárt a fellebbezés. Meznerics megjegyzi, hogy amíg a régi magyar jogban a fellebbezés joga csak a marasztalt terheltet illette meg, a vádló legfeljebb csak csatlakozhatott ahhoz, azonban a 18–19. századok fordulóján kialakul a tisztii ügyész önálló fellebbezési joga.<sup>220</sup> Az 1811. évi erdélyi kódexjavaslat azonban e kérdésben

<sup>216</sup> *Sanctio Criminalis...* 1215. p.

<sup>217</sup> Uo. 1213–1219. p.

<sup>218</sup> Uo. 1219–1222. p.

<sup>219</sup> Uo. 1222–1223. p.

<sup>220</sup> MEZNERICS 1933. 123. p.



még a régi jog szabályát követi.<sup>221</sup> A jogorvoslatok sora a halálra ítélt vádlott uralkodóhoz címzett (kegyelmi) folyamodványával zárul, amelyet a kódex hűtlenségi deliktum esetén is megenged.

A *Hetedik cím* rendelkezik azokról a „módozatokról, amelyek által bíróságon kívülivé válik a büntető keresetek és ítéletek foganata” – nevezetesen az elévülésről és a kegyelemről. Az elévülés körében különbséget tesz a büntethetőség (bűncselekmény) és a büntetés (végrehajtás) elévülése között, továbbá ismeri az elévülés nyugvásának intézményét; míg a kegyelem az uralkodó által a Királyi Kormányzóság előzetes meghallgatását követően gyakorolható végrehajtási kegyelem, amelynek lényege a halálbüntetés helyett valamely enyhébb büntetési forma meghatározása, amelyet azután szigorúan végre is kell hajtani.<sup>222</sup>

A végrehajtásról szóló *Nyolcadik cím* szól az egyes büntetési nemek végrehajtásának helyéről és módjáról, a tömlöcök kialakításáról és az elkülönítési szabályokról, a végrehajthatóság feltételeiről, a halálbüntetéssel sújtottak eltemetéséről (itt tér ki arra is a kódex, hogy az ítélet-végrehajtókat, hóhérokat a korábbi közvélekedéssel szemben nem lehet becstelenségnek tartani), valamint a vagyonkobzással vagy anélkül elítéltek vagyonának sorsáról.<sup>223</sup>

A *Kilencedik cím* definiálja a felmentést, rögzítve, hogy arról ítéletben kell rendelkezni, majd lényegében a bizonyítási kötelezettség és a bizonyítási teher elveit fogalmazza meg, miszerint „ha a vádló semmit vagy nem elégségesen bizonyít, a vádlottat fel kell menteni”, végül pedig kimondja, hogy a bíróság a felmentett vádlottat esküre kötelezheti arra nézve, hogy a vele szemben folytatott eljárást nem fogja megbosszulni.<sup>224</sup>

Legvégül a *Tizedik cím* a statáriális jogról és annak kivételes eljárásáról értekezik, amely eljárás uralkodói jóváhagyás alapján, kizárólag tetten ért vagy az üldözőkkel erőszakosan szembeszálló haramiákra, fosztogatókra, közönséges gyújtogatókra, illetve a zavargók és zendülők hangadóira alkalmazható; különös összetételű bíróság, megszakítás nélküli gyorsított eljárásban, egyenkénti fogva tartás mellett jár el, a büntetés pedig a jogorvoslat kizárásával, késedelem nélkül (három óra felkészülést követően) végrehajtandó halálbüntetés; amennyiben pedig a bíróság nem hozza meg a halálos ítéletet, az elkövető felmentése és szabadítása helyett a rendes szabályok szerinti büntetőeljárás lefolytatására kerül sor.<sup>225</sup>

A kódexjavaslat az országgyűlés általi elfogadás keltezésével (Kolozsvárott, 1811. július 17. napján) zárul, és a javaslat címének Erdély és a Partium özszes bíróságára vonatkozó utalása, valamint az eljárásjogi szabályok körében

<sup>221</sup> *Sanctio Criminalis...* 1224. p.

<sup>222</sup> Uo. 1224–1225. p.

<sup>223</sup> Uo. 1226–1228. p.

<sup>224</sup> Uo. 1229. p.

<sup>225</sup> Uo. 1229–1231. p.

az eljáró bíróságok felsorolása mellett ugyancsak Erdély és a Partium „három nemzete karainak és rendjeinek általános gyűlése” megjelölésével ismét kifejezésre juttatja, hogy a kódex hatálya – valamennyi nemzet általi elfogadása révén – az Erdélyben élő valamennyi nemzet valamennyi bíróságára kiterjed.

## Konklúzió

Az 1811. évi erdélyi büntetőkódex-javaslat erdélyi és magyar büntetőjog-tudományi előzmények tükrében történő vizsgálata alapján megállapíthatjuk, hogy a javaslat számos tekintetben továbbviszi a korábbi dogmatikai megoldásokat, ugyanakkor több tekintetben meg is haladja azokat. Ehhez már mintául szolgálhatott – és Nánási László szerint egyes teljesen megegyező szövegű rendelkezéseik tanúsága szerint szolgált is – a javaslatnak az 1810-ben elfogadott francia *Code Pénal* is.<sup>226</sup>

Rendelkezései között a *Hármaskönyv* egyes szabályai nemcsak a korábbi szokásjogból visszamaradt töredékeként bújnak meg, hanem a normaszöveg sok helyen kifejezetten is utal Werbőczy művére. Hasonló utalások találhatók a szövegben az *Approbatæ Constitutiones* és a *Compilatæ Constitutiones* rendelkezéseire, valamint néhány korábbi erdélyi törvénycikkre. A *Hármaskönyvre* irányuló hivatkozásokkal szemben a kódexjavaslatban – minthogy általában az erdélyi jogban sem mutatható ki annak közvetlen alkalmazása – a *Praxis Criminalis* felhívására nem kerül sor. A *Praxis* rendelkezéseire bőven építő *Theresiana* azonban éppen Erdélyben fejtett ki a magyarországinál nagyobb hatást, így nem véletlen, hogy a *Praxis* számos szerkezeti megoldása – amelyek egyébként a 18. század közepi büntetőjog-tudományi munkákban is visszaköszönnek – a kódexben is felfedezhető.

Az 1811. évi erdélyi büntetőkódex-javaslat a processzuális szemléletet már egyértelműen meghaladja, a korábbiaknál nagyobb hangsúlyt fektet az anyagi jog általános szabályainak kimunkálására, és az anyagi jog különös részében, az egyes bűncselekmények tárgyalása során már csak elvétve tartalmaz speciális eljárási szabályokat, a speciális vallató kérdések gyakorlatilag eltűntek a normaszövegből. Megmaradnak azonban a *Praxis* és a 18. század közepi büntetőjog-tudományi munkák szerkezetéhez hasonlóan az általános és speciális súlyosító és enyhítő körülmények, illetve néhány tényállásnál – bár a korábbiaknál jóval kisebb jelentőséggel – még speciális gyanújelek megjelölésére is sor kerül.

A javaslat alapvetően szakít a tortúra intézményével, visszaszorítja a halálbüntetés – és különösen a súlyosított halálbüntetések – alkalmazását, illetőleg

<sup>226</sup> NÁNÁSI 2018. 307. p.

egyres rendelkezéseiben már visszaköszönnek a mai büntetőjogunkban is alapvetőnek tekintett elvek, mint a *nullum crimen*, a *nemo tenetur* vagy az *onus probandi* elvei. Ugyanakkor továbbra is számol a földesúri bíraskodással, megtart egyes testfenyítő és megszégyenítő büntetések, meghatározza az egyes bizonyítékfajták értékét, valamint rengeteg tekintetben fenntartja a nemesek és nem nemesek közötti rendi különbségtételt.

Összességében tehát az 1811. évi erdélyi büntetőkódex-javaslatban – miként a vele azonos időszakban keletkezett és hasonló sorsú 1795. évi magyarországi tervezetben is – a korábbi századok „feudális” büntetőjogának elemei keverednek a felvilágosodás egyes büntetőjogi megoldásaival. Ugyanakkor az erdélyi kódexjavaslat olyan előremutató megoldásokat is tartalmaz, amelyek még az 1795. évi tervezetben sem szerepeltek – mint a valódi anyagi jogi általános rész vagy az önálló, állami közvádloi intézményrendszer gondolata.

Mindezek mellett – és részben ellenére – az erdélyi országgyűlés által 1811. július 17. napján elfogadott javaslat uralkodói szentesítésére nem került sor, majd I. Ferenc az 1834-ben kelt leiratával üzent meg az országgyűlésnek, hogy a javaslatot – mivel részben a megalkotása óta eltelt hosszabb idő miatt sem felel meg a kor legújabb kívánalmainak – nem fogadja el, és inkább egy újabb kódex kidolgozását javasolja.<sup>227</sup>

<sup>227</sup> NÁNÁSI 2018. 311. p.

# AZ 1811. ÉVI ERDÉLYI BÜNTETŐKÓDEX-JAVASLAT FORDÍTÁSÁNAK CÉLJAI, KIHÍVÁSAI ÉS SEGÉDESZKÖZEI

Az 1811. évi erdélyi büntetőkódex tervezete<sup>228</sup> mellett a Kolozsvárott ülésző 1809–1810. évi erdélyi országgyűlés – illetőleg az országgyűlést megelőzően a büntető kodifikációért felelős bizottság – közel harminc, a kódex rendelkezéseivel kapcsolódó törvény tervezetét munkálta ki. E jogalkotási anyagok többsége a büntetőtörvényben megjelölt egyes bírói fórumokra vonatkozó részletszabályokat tartalmazott. Külön kiemelésre érdemesek az 1811. évi (erdélyi) XLI. és XLII. törvénycikkek, amelyek közül előbbi az eljárási rend részletszabályait, utóbbi pedig a kódex hatálybalépésével kapcsolatos rendelkezéseket határozta meg. E javaslatok – akárcsak a büntetőtörvény maga – uralkodói szentesítés hiányában nem emelkedtek törvényerőre.

Az 1811. évi XLII. törvénycikk 2.) bekezdése fogalmazta meg az alábbi rendelést: „*Ut vero Sanctio eadem Criminalis ad omnium quorum interest notitiam et intelligentiam eo exactius perveniat, tempore, & modalitate praecedenti Articulo quoad Ordinem Processualem statuta, haec quoque Sanctio Criminalis in Hungaricam etiam Lingvam vertenda, & tam in Latina, quam Hungarica lingua Typis excudenda est.*” [Hogy pedig eme büntetőtörvény mindenkinek, akiket érint, minél pontosabban tudomására és értésére jusson, az eljárási rendet illetően az előző törvénycikkben meghatározott időben és módon ez a büntetőtörvény is lefordítandó magyar nyelvre is, és úgy latin, mint magyar nyelven kinyomtatandó.] A büntetőkódex magyar nyelvre történő fordításával és hozzáférhetővé tételével tehát – bár az eredeti szándéktól egészen eltérő célból – egy több mint kettőszáz évvel azelőtti országgyűlési akarat teljesedhet be.

<sup>228</sup> Míg másutt a kolozsvári országgyűlés által elfogadott javaslatról beszélünk, helyütt az országgyűlés által meg nem vitott anyagot még tervezetnek nevezhetjük.

A latin szöveg magyar nyelvre fordításának jellegét és kihívásait e munka elsődleges célja – a forráskiadás szándéka – határozta meg. Amennyiben ugyanis a fordítás célja a büntetőkódex egészének vagy egyes rendelkezéseinek, jogintézményeinek tudományos elemzése, szaktanulmányban forrásként történő felhasználása lett volna, úgy elégséges lehetett volna a latin szöveg olyan mérvű és terjedelmű fordítása, ami az egyes rendelkezések, jogintézmények jogi lényegének megértéséhez szükséges. A későbbi olvasó számára pedig a büntetőkódex átfogó ismeretét a szöveg teljes fordítása helyett a jogi lényegre koncentrált részleges fordításon alapuló részletesebb elemzés, szövegmagyarázat segíthetné (akár a fordított szövegrészek latin nyelven történő feltüntetése nélkül is, csupán azok tartalmának szabadabb szóhasználatú ismertetésével). Ezzel szemben a forráskiadást célzó fordítás során figyelemmel kellett lenni arra, hogy a jogszabályszöveg nagyobb terjedelmű elemzésére e körben nincs lehetőség. A magyar nyelvre lefordított jogszabályszövegnek ezért önmagában kell alkalmasnak lennie arra, hogy az eredeti szöveg jellegét és értelmét a lehető legteljesebb mértékben adja vissza.

A forráskiadás célja is kettős. Egyfelől és általánosságban, e fordítással jogtörténelmünknek, jogi kultúrtörténelmünknek egy több mint kettőszáz éves darabja menthető meg az utókor számára egy olyan korban, amikor a latin nyelv és a latin jogi szaknyelv ismerete mindinkább visszaszorulóban van, és féltő, hogy a latin nyelven fennmaradt középkori és kora újkori jogforrásaink a latin nyelv ismeretének hiányában továbbra is feldolgozatlanok maradnak, és előbb vagy utóbb feldolgozhatatlanokká is válnak. Másfelől és konkrétan, e forráskiadás segítséget nyújthat a magyar, illetve közelebbről az erdélyi büntetőjog-történet kutatóinak és az összehasonlító jogtörténet művelőinek, amennyiben a rendelkezésükre álló korabeli vizsgálati anyagot bővíti egy önmagában is figyelemre méltó terjedelmű és tartalmú jogszabályjavaslattal, amely jellegében érdekes átmenetet képez a középkori büntetőjog és a felvilágosodás korát követő újabb büntetőjogi szemlélet eszközrendszerei között. Mert ahogy Finkey Ferenc egy bő évszázaddal ezelőtt kifejtette, a tételes jogtudományokra – így a büntetőjogra – nézve az egyetemes jogtörténeti és az elemző, magyarázó módszernek egyenlő súlyt kell biztosítani.<sup>229</sup>

A fordítás során segédanyagként használható (és ténylegesen is használt) források közül a hazai jogtörténeti tankönyvek szerepe elenyésző, mivel azok Erdély tekintetében jellemzően csak az igazgatási és a bírósági struktúra sajátosságait emelik ki röviden, valamint a különös állású népek jogállásának főbb jellemzőit mutatják be. Az erdélyi törvények alaposabb feldolgozására – és különösen az uralkodó által nem szentesített, törvényerőre nem emelkedett

<sup>229</sup> FINKEY FERENC: *A jogtanítás módszerének reformja és a gyakorlati joganyag-gyűjtemények.* Rektori székfoglaló értekezés. Pozsony, 1917. Eder István Könyvnyomdájából, 11. p.

törvényjavaslatok, kodifikációs anyagok ismertetésére – e forrásokban nem került sor. A büntetőjogi kodifikáció hazai folyamatának bemutatása során sem esik szó az erdélyi büntetőkódex javaslatáról.

A részben hazai jogtörténészek közreműködésével született, Erdély jogtörténetét feldolgozó új, 2018-ban megjelent kötet a büntetőjog témakörén belül már szentel néhány oldalt az 1811. évi törvényjavaslatnak.<sup>230</sup> Ez a terjedelem – bár a hazai szakirodalmi forrásokhoz viszonyítva jelentős és üdvözölhető – a javaslat előkészítésének és az uralkodó általi szentesítés elmaradásának főbb mozzanatai mellett csupán a kódex szerkezetének és legfőbb jellemvonásainak felvillantására elegendő.

Az erdélyi jog tekintetében szűkszavú hazai jogtörténet-tudományi tankönyvektől eltérően az erdélyi jog – méghozzá leginkább a perjog – megismerését, egyes jogintézmények megértését és a megfelelő szakkifejezések használatát segíthetik a témát a 19. és 20. században feldolgozott könyvek: az *Erdélyhoni jogtudomány* perjogi könyve<sup>231</sup>, illetve az *Erdélyi perjogi emlékek*<sup>232</sup> című kötet. E források természetesen nem az 1811. évi büntetőkódex-javaslat rendelkezéseit elemzik, de tartalmukból a fordítás során is hasznosítható ismeretek szerezhetők például az erdélyi bírói fórumrendszeréről, a perek alapvető jellemzőiről és egyes perjogi intézményekről, illetőleg az alkalmazott jogi terminusok helyes jelentéséről. Irodalmi forrásként használható még Hajdu Lajosnak az erdélyi büntető joggyakorlat alakulását a 18. század utolsó évtizedeire vetítetten vizsgáló, konkrét ügyeket is bemutató és szöszedetet is tartalmazó elemzése.<sup>233</sup>

A kódex fordítását, rendelkezéseinek megértését segíthetik a szövegben található, korábbi jogszabályokra mutató hivatkozások is. E hivatkozások tárgyai napjainkban jellemzően magyar, esetleg latin nyelven is hozzáférhetőek, részben nyomtatásban is, a világhálón pedig kivétel nélkül, így a források azonos tárgyú rendelkezéseinek összevetésével ellenőrizhető a kódex fordításának tartalmi helyessége. A szövegben hivatkozott legrégebbi ilyen jogforrás a *Hármaskönyv*<sup>234</sup>, amelynek szabályait tizenkettő különböző helyen hívja fel a kódex. Ennél is több, tizenhárom helyen utal az *Approbatæ Constitutiones*<sup>235</sup> rendelkezéseire, az erdélyi országgyűlések által 1540 és 1653 között elfogadott

<sup>230</sup> NÁNÁSI 2018. 306–311. p.

<sup>231</sup> DÓSA 1861. III. k.

<sup>232</sup> BÓNIS György (kiad.): *Erdélyi perjogi emlékek. Idea Processuum 1776. Id. Szász Károly perjogi előadásai 1836.* Kolozsvár, 1942. Erdélyi Tudományos Intézet. Minerva Irodalmi és Nyomdai Műintézet Rt.

<sup>233</sup> HAJDU Lajos: Bűnözés és büntetőbíráskodás Erdélyben (valamint a Partiumban) a jozefinista büntetőjogi reformok előtti években. *Levéltári Közlemények*, 1989. 2. sz. 219–321. p.

<sup>234</sup> WERBÓCZY 1990.

<sup>235</sup> *Approbatæ Constitutiones...*



erdélyi törvények gyűjteményére, amely ugyan magyar nyelven került összeállításra, azonban – jellemzően éppen a témánk szempontjából fontos, jogi jelentőséggel bíró kifejezések között – számos latin megjelölést tartalmaz. Három helyen és mindannyiszor az *Approbatae* vonatkozó rendelkezéseinek jelölése mellett hivatkozik a szöveg a *Compilatae Constitutiones*<sup>236</sup> szabályaira, az erdélyi országgyűlések által 1654 és 1669 között elfogadott cikkelyekre.

Utalást találunk a szövegben a névtelen és hamis feljelentésekről szóló 1791. évi 24. törvénycikkre, valamint a jobbágyok örök időkre való személyes lekötöttségének az eltörléséről és a nekik bizonyos föltételek alatt megengedett szabad költözésről szóló 1791. évi 26. törvénycikkre is, míg a katonaszökevények pártolóival szembeni szabályok körében a kódex szinte szó szerint átveszi a normaszövegben számszerűen is hivatkozott 1751. évi 2. és 3. törvénycikk rendelkezéseit. E törvények mint erdélyi törvények magyar nyelven is olvashatók az *Ezer év törvényei* című elektronikus jogszabálytárban.<sup>237</sup> Hivatkozik továbbá a kódex egy alkalommal – mégpedig a folyamodványok tárgyában – az 1691. évi *Diploma Leopoldinum* szabályozására is.

A büntetőeljárás szabályainak körében a büntetőkódex-javaslat hat alkalommal utal a polgári ügyek törvénykezési rendjének (*Ordo iudiciarius*<sup>238</sup>) szabályaira, mégpedig oly módon, hogy egyes eljárásjogi intézmények részletszabályait egyáltalán nem írja le, hanem kizárólag e törvénykezési rendre utalással határozza meg azokat. A fordítás további segédanyagaként használható a kódex szövegében nem hivatkozott, de az *Ordo iudiciarius*hoz hasonló jellegű, eljárási részletszabályokat tartalmazó forrás, a Királyi Tábla 1777. évi rendszabása.<sup>239</sup>

Az 1811. évi erdélyi büntetőkódex-javaslat kodifikációs munkálatainak elindításával tulajdonképpen egy időben, 1791-ben kezdődött meg a magyarországi büntetőtörvény kidolgozása is, amely munkának eredménye az 1795. évi (első) büntetőkódex-tervezet<sup>240</sup> lett. A két tervezet egyik közös jellemzője – miként arra a megnevezésükben is utalunk – hogy végül egyik sem emelkedett törvényerőre. Az 1795. évi tervezet az alapelvek megfogalmazását követően az eljárásjogi szabályokat tartalmazza, majd az anyagi jogi rendelkezésekkel zárul, míg az 1811. évi erdélyi javaslat első része vonatkozik az anyagi jogra,

<sup>236</sup> *Compilatae Constitutiones...*

<sup>237</sup> <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torvenyei> (Wolters Kluwer Kiadó)

<sup>238</sup> *Ordo Iudiciarius pro omnibus Tribunalibus, et Foris Iudiciariis Regni Hungariae Partiumque eidem adnexarum praescriptus*. Viennae, 1785. Typis Joan. Thom. Nob. de Trattnern, Sac. Caes. Reg. Aul. Typogr. et Bibliop.

<sup>239</sup> *Az Erdélyi Törvényes Királyi Tábla számára (1777-ik esztendőben adott) Rend Szabás, mely magyarrá fordítottat Marus-Vásárhelyt 1825-ik esztendőben*. Kolosvár, 1828. A Királyi Lyceum betűivel

<sup>240</sup> HAJDU 1971. 389–512. p.

második része az eljárásjogra, alapelvi jellegű rendelkezéseket pedig az anyagi jog szabályai között határoz meg. Bár a két kódextervezet szerkezetében és részletszabályaiban is mutatkoznak különbözőségek, mégis közös bennük, hogy részben a korábbi szokás- és írott jog szabályaira építenek, de már megjelennek bennük a felvilágosodás büntetőjogának egyes vívmányai is. Összességében pedig elmondható, hogy – ha némiképp eltérő szerkezetben és eltérő minősítésekkel is – mind az eljárásjog, mind az anyagi jog tekintetében alapvetően hasonló jogintézményekkel és tényállásokkal operálnak. Mindezekre tekintettel a Hajdu Lajos által részletesen feldolgozott és teljes terjedelemben kiadott 1795. évi büntetőkódex-tervezet mind a jogintézmények lényegének megértése, mind a korabeli jogi kifejezések használata tekintetében jelentős segítségül szolgálhat az 1811. évi erdélyi büntetőkódex-javaslat megértése, magyarra fordítása során.

Végül, de nem utolsósorban, az egyes latin szóalakok és jogi szakkifejezések megértésében és a korszak nyelvezetéhez lehetőség szerint igazodó legpontosabb fordításában a kutató-fordító segítségére lehetnek a korabeli latin–magyar szótárak, szakszótárak, ezek közül is mindenképp a *Törvénytudományi Műszótár*,<sup>241</sup> de jól használható a *Közhasznú Magyarázó Szótár*<sup>242</sup> és a *Magyar Törvénykezési Szótár*<sup>243</sup> is.

Ahogy a fordítási munka előbb felsorolt segédanyagai – azok száma, jellege – mutatják, az 1811. évi erdélyi büntetőkódex-javaslat, egy több mint kettőszáz éve kidolgozott, nagyobb terjedelmű jogszabály(tervezet/javaslat) magyar nyelvre történő fordítása nem csupán az eredeti latin szöveg egyes szóalakjainak magyarra fordítását és ezeknek mondatba rendezését jelenti. A fordítás során arra kellett törekedni, hogy a lefordított anyag normatív szöveggé, jogszabályi rendelkezések soraként és azok rendszereként is megállja a helyét, méghozzá a maga korának, a 18–19. századok fordulójának jogszabályaként.

Az elkészült fordítás az 1811. évi XLII. törvénycikk 2.) bekezdése fentebb idézett rendelkezésének azzal a céllal és reménnyel kívánt eleget tenni, hogy jogtörténelmünknek, jogi kultúrtörténelmünknek e csaknem elfeledett, érdekes és értékes darabját megmentheti az utókor, a magyar nyelvű érdeklődő közönség számára, és a szűkebb jogtörténelmi szakma számára is kutatások motívumaként vagy segédeszközeként szolgálhat a jövőben.

<sup>241</sup> *Törvénytudományi Műszótár*. Közre bocsátja a Magyar Tudós Társaság. Második, tetemesen bővített kiadás. Pest, 1847. Eggenberger J. és fia Acad. könyvvarusok

<sup>242</sup> BABOS Kálmán: *Közhasznú Magyarázó Szótár. A magyar irodalmi művekben, magán és hivatalos iratokban, hírlapokban, folyóiratokban és társalgási nyelvben gyakrabban előforduló idegen szavak megértésére és helyes kiejtésére*. Pest, 1865. Kiadja Heckenast Gusztáv

<sup>243</sup> *Magyar Törvénykezési Szótár*. Pest, 1837. Felsőbb engedelem mellet kiadta Trattner-Károlyi Könyvnyomtató-intézete

# LÁBJEGYZETEK HELYETT – MEGJEGYZÉSEK A MAGYAR SZÖVEGHEZ

Az 1811. évi erdélyi büntetőkódex-javaslat eredeti, latin szövege rendkívül nagy számban használ passzív szerkezeteket. A magyar nyelvre fordítás során ezek megtartásával talán korhűbb szöveget kaphatnánk, azonban a túlzottan archaizáló fordítás magában hordozná annak veszélyét, hogy napjaink olvasója egyes szóalakokat és mondatokat esetleg magyartalannak, a szöveg egészét pedig nehezen olvashatónak és kevésbé érthetőnek (élvezhetőnek) találná. A passzív szerkezetek cselekvő mondatokkal, kötőszavak beiktatásával vagy melléknévi igenevekkel történő feloldásának szélesebb lehetőségével szemben találunk a szövegben olyan – jellemzően jogi jelentéstartalommal is bíró – kifejezéseket, amelyek fordítása során a jelentéstartalom torzulásának elkerülése érdekében mégis kénytelenek vagyunk archaizáló kifejezéseket használni (ilyen például a közálladalom vagy a közbátorság), míg más esetekben érdemes lehet utalni a jelenleg is használt fogalom részben eltérő jelentéstartalmára (például a bűnös és a vádlott esetében).

A kódex legtöbbször használt, a mai magyar nyelvre nehezen fordítható fogalma a *status publicus*. A mai büntetőjogban védett jogtárgyként megjelenő közrend, köznyugalom, közbiztonság és közbizalom fogalmakhoz képest más és többet is jelent, de nem is egyszerűen az államot jelöli. A *status publicus* lényege leginkább az állam és annak szervezetrendszere, valamint a polgárok összessége által alkotott köz teljes aktuális állapotát jelenti, amit ezért – az egyszerűbb, de manapság inkább összetett szavak előtagjaként használt „köz” szóalak helyett – közálladalomnak fordíthatunk.

A közálladalom mellett a kódexben többször visszatérő, sajátos jelentésű kifejezés még a leginkább közbátorságnak fordítható *securitas publica*. A latin szóalak elsősre ugyan a közbiztonság megnevezést láttatja, azonban összevetve annak megjelenési helyeit a kódex egészében, a mai értelemben

vett közbiztonságnál tágabb jelentésű. A *securitas publica* fogalmán részben a köznyugalmat, és még inkább a polgárok cselekvési szabadságát magában foglaló jelenséget kell látnunk.

Az 1811. évi erdélyi büntetőkódex-javaslat – amellett, hogy a büntetőeljárás szabályainak körében több helyen is utal a polgári ügyekben alkalmazandó törvénykezési rend (az *Ordo iudiciarius*) rendelkezéseire – használja a polgári eljárásjogban felperesnek, illetve alperesnek fordítható *actor* és *reus* kifejezéseket.

Ez a megoldás nyilvánvalóan abból a történelmi előzményből fakad, hogy korábban a polgári és büntetőügyek eljárása – a jogágak elkülönülésének hiányából is adódóan – lényegében nem vagy alig különbözött egymástól, ezért eltérő fogalomrendszerük sem épülhetett ki. Minthogy azonban a kódexjavaslat már kifejezetten csak a közbűncselekményekre vonatkozó, a polgári eljárástól immár nyilvánvalóan elkülönülő és egyértelműen közjogivá váló büntető anyagi és eljárásjog szabályait kívánja rögzíteni, így ezeket a fogalmakat az eljárásjogi részben értelemszerűen vádlónak (aki egyébként hivatásos közvádoló) és terheltnek vagy vádlottnak fordíthatjuk.

Érdemes kiemelni azt is, hogy amíg mai gondolkodásunkban a büntetőeljárás tágabb értelmű terhelt fogalmán belül az eljárás állásától függően beszélünk gyanúsítottról vagy vádlottról (illetve elítéltről, esetleg feljelentettről is), addig a büntetőkódex-javaslat az ítélelhozatalig egységesen a *reus* kifejezést használja a terheltre, tehát a magyar fordításban a vádlott kifejezést ekként – és nem formálisan is vádemelés után lévőként, vád alá helyezettként – kell értenünk.

Továbbá az eljárásjogi fogalom mellett a *reus* mint az elkövetőre utaló kifejezés gyakran megjelenik az anyagi jogi részben is, itt a szó leghelyesebb magyar megfelelője: bűnös. Ez a kifejezés természetesen nem a mai fogalmaink szerinti, bíró által jogerősen kimondott bűnösségre utal, hanem olyan elkövetői minőségre, amikor az elkövető rendszerint valóban felelni tartozik a tettéért (a beszámítást kizáró okok alá eső személyeknél például egyszer sem használja a kódex a *reus* kifejezést, ennyiben tehát a *reus* több is, mint egyszerű elkövető, a tényállás megvalósítója). A *reus* fogalom használata pedig a korabeli európai perjogban általánosnak mondható, de még korábban, a régi kánoni perben is megfigyelhető ez a megoldás, ezért valószínűsíthető, hogy onnan vették át Európa-szerte a világi perjog nyelvébe is.<sup>244</sup>

<sup>244</sup> FRENSDORF, Ferdinand: *Ein Urtheilbuch des geistlichen Gerichts zu Augsburg aus dem 14. Jahrhundert*. Zeitschrift für Kirchenrecht 10. Tübingen, 1871. Laupp, Feiburg, Br., 1–37. p.; idézi BALOGH Elemér: Középkori bajor egyházi bíráskodás. *Bibliotheca Instituti Postgradualis Iuris Canonici, Universitatis Catholicae de Petro Pázmány nominatae*, 2000. 2. sz. 273. p.

A mai büntetőjogi fogalmaink szerinti bűnösség körében a kódex is két főbb csoportot különböztet meg. Lényegében szinonimaként használja a szándékosság (*dolus*) és a gonoszság (*malitia, malignitas*) megjelöléseket, mégis, ahol utóbbiak valamelyike szerepel, ott a fordításban sem szándékosság, hanem gonoszság kerül feltüntetésre a szöveghűbb és érzékletesebb szemléltetés érdekében. Ezekről különbözik a *culpa*, amelyet a polgári jogban használatos vétek helyett – bár ez is utalna a bűnösség kisebb fokára – a büntetőjogban bevett gondatlanságnak fordíthatunk.

A jogorvoslatok körében több helyütt használja a kódexjavaslat a birtokon belüli (*intra dominium*) jogorvoslat és birtokon kívüli (*extra dominium*) jogorvoslat kissé magánjogias felhangú megjelöléseit, amelyekkel napjaink jogszabályaiban már nem találkozhatunk, azonban értelemszerűen – és részben a kódex vonatkozó rendelkezéseiben is körülírva – a halasztó hatályú és az azonnali végrehajthatóságot eredményező (nem halasztó hatályú) jogorvoslat megkülönböztetéséről van itt szó.

Végül, az anyagi jogi különös rész egyik tényállásához érdemes rövid magyarázatot fűzni. A kettős és többes házasságot a kódexjavaslat – hasonlóan egyébként a 18. század közepének büntetőjog-tudományi munkáival – annak ellenére jelöli a bigámia és poligámia (vagyis a két- és többnejűség) kifejezéseivel, hogy a tényállás szövegéből egyértelműen kiderül, hogy a biandria és poliandria (vagyis a két- és többférjűség) egyaránt e tényállás szerint büntetendő.





**BÜNTETŐTÖRVÉNY  
A BŰNCSELEKMÉNYEKRE  
MEGFELELŐEN ROVANDÓ  
MÉLTÓ BÜNTETÉSEKET  
ILLETŐEN, HOGY AZ  
ERDÉLYI NAGYFEJEDELEMSÉG  
ÉS A HOZZÁ TARTOZÓ  
PARTIUM MINDEN  
BÍRÓSÁGÁNAK SZABÁLYKÉNT  
SZOLGÁLJON**

**Első rész  
A büntetőtörvényekről**

**Első cím  
A büntetőjog általános fogalmairól**

***Első cikk  
A büntetőjog tárgyáról***

**1. §**

A büntetőjog azoknak a törvényeknek összessége, amelyekkel a közbűncselekmények ismérveit, megítélésük és büntetésük módját és mértékét határozzák meg.

**2. §**

Közbűncselekményeknek tekintendők, és ekként a büntetőjog tárgyát képezik: az olyan tiltott cselekmények, amelyek a közálladalmat és annak belső rendjét és békéjét közvetlenül vagy közvetve sértik, és amelyeket ezért közönséges tisztii kereset illetékességével üldöznek; amely közbűncselekmények

pedig különböznek a magánbűncselekményektől, tudniillik amelyek magán-személyeknek a köz megsértése nélkül valamilyen sérelmet vagy kárt okoznak, amelyek tekintetében ezért a felperesség közvetlenül magukra az ekképpen sértettekre esik jogutódaik tekintetében is.

### 3. §

Amennyire a fennálló törvényeket, úgyannyira az állam támasztékait sértik azoknak áthágásával, közvetetten pedig minden törvényben tiltott cselekmény vagy bűncselekmény a közálladalmat sérti, mivel pedig a polgári társadalom célja a büntetőjog bevezetésével, hogy saját rendszerében az élet, a vagyon, a polgárok becsülete, nem kevésbé a közhitelesség és az erkölcsök tisztaságának megőrzését büntetés hátrányával biztosítsa, minden polgári társadalom alapja és kapcsa pedig az Istenbéli hiten és a hatalmas Isten hódolatán és tiszteletén alapszik, ezért nem véletlenül a büntetőtörvényt alkotó közbűncselekmények vagy büntettek a következő osztályokba sorolva és az alábbi rendben vizsgálva vehetők számba.

Az első osztályban vannak azok, amelyekkel a mindenható Isten tiszteletét és a vallást sértik.

A bűncselekmények második rendje, amelyekkel a közálladalmat és annak tekintélyét közvetlenül sértik: ilyenek a felségsértés és a hűtlenségi bűncselekmények, amelyek a Fejedelem és a közálladalmat megsemmisítésére vagy megdöntésére irányulnak, vagy ugyanezek ellen nyilvánvalóan hűtlen cselekményben valósulnak meg, amely osztályba sorolják azokat a közbűncselekményeket is, amelyekkel hűtlenség nélkül, de szoros értelemben vett szándékkal vagy nem kevésbé gondatlanságból a közhivatalt sértik; ezek a közvagyonlopás, a tisztvadászás, a közhivatallal visszaélés, a kötelességszegés az igazságszolgáltatási eljárásban, a hamis pénz verése, valamint a nyilvános erőszaktevés és más bíróságok.

A bűncselekmények harmadik osztályát azok alkotják, amelyek az élet biztonságát sértik, ezek: az emberölések, a rablógyilkosságok, a párbajok, a verések és a sebütések.

A negyedik osztályba tartoznak azok a bűncselekmények, amelyek a vagyon biztonságát sértik, mint a lopások, a kifosztások vagy a rablások és a gyűjtogatások.

Az ötödik osztályba azok sorolódnak, amelyek révén az erkölcsök tisztasága sérül, ebbe az osztályba tartoznak a törvényes renden kívül házasságban élő szeretők, nemkülönben a tiltott paráznság valamennyi fajai.

A hatodik osztályba azokat sorolják, amelyek a közönséges becsület biztonságát sértik, ide tartoznak a becsületsértő levelek és képek, valamint nyilvános szóbeli sértések. Végül:

A bűncselekmények hetedik osztályaként ismeretesek azok, amelyek a közbizalmat és a közhittel biztonságát veszélyeztetik, ilyennek számítanak a csalások, mint a hamis oklevelek készítése, a hamis vallomások, az álorcásság és hasonlóak.

### ***Második cikk***

#### ***A bűncselekmények beszámításáról***

##### **1. §**

Bűncselekmény az, amidőn valaki vagy törvényben tiltott cselekményt követ el, vagy a törvényben előírtat elmulasztja, avagy más módon cselekszik, mint ahogy előíratott, mindazonáltal a bűncselekmény ténylegességéhez, és hogy azt valakinek büntetést érdemlően be lehessen számítani, szükséges, miután megérlelődött a tudatban, szabadon és akaratlagosan és elhatározott akaratvalósítsák meg, ebből következik, hogy a törvényekben meghatározott cselekményekben minél nagyobb a szabadság és tudatosság, annál nagyobb kell legyen a bűncselekmény beszámítása, másfelől viszont az alábbiak beszámítás és tisztí büntetés alá nem eshetnek.

1. Akinek belátási képessége azt a szintet sem éri el, amivel a gyermekeknek hetedik életévük előtt rendelkezniük kell; sőt, a hetedik életévük után egészen a tizenkettedik évük, vagyis a törvényes kor betöltéséig rendes büntetéssel nem is büntethetők; jöllehet, a mérsékelt fenyítés vagy más arányos büntetés alól nem mentesülhetnek.

2. A minden belátási képességtől megfosztott elmebetegek.

3. Az örültek, akiknek ugyan vannak tiszta pillanataik, akkor, amikor tudatzavarban szenvednek, örvendjenek mentességnek a büntetés terhe alól.

4. A holdkórosok és alvajárók, akik a holtakhoz hasonlatos benyomást szoktak kelteni, kivéve mégis, ha a bűncselekményük elkövetésében a vétkekesség is megjelenik, amidőn ártalmas alvási szokásukról másokat figyelmeztetni elmulasztanak, és a bűncselekmény ezért megy végbe, a vétkekesség foka szerint, amennyiben a figyelmeztetés elmaradt, büntetendők.

5. A tébolyodottak, akik a betegség alatt beszámíthatatlanok.

6. A részegek, ha saját hibájukon kívül, csalárdul rászedve estek részegségbe, ugyanis akik azt szándékosan idézik elő, az akaratnak is betudandó következmény okán számoljanak azzal, hogy a büntetőtörvények terhe alá esnek.

7. Az akár jogi, akár megcáfolhatatlan tény nem ismerők, ugyanis őket úgy kell tekinteni, hogy az értelem és az akarat teljes együttműködése nélkül cselekednek.

8. Az olyan kényszerítő szükségben cselekvők, amelyben az élet vagy a testi épség közvetlen veszélyeztetése nélkül a segítséget megtagadni nem lehetne, jóllehet ugyanis a tiltott cselekvés e minőségét felismerték, a méltányos segítség szükségében e törvény ellen éppen annak céljai megvalósítását szolgálva cselekvőnek kell őket tekinteni.

9. A véletlen baleset vagy olyan események, amelyeket nem láthatott előre vagy nem háríthatott el az, aki vétett, valamint a fizikai kényszerből megvalósultak, kizárják a bűnösség minden beszámítását.

Az előrebocsátottakból pedig az következik, hogy a közálladalomra és a polgártársakra kevésbé ártalmas egyéb cselekményeket törvényben tiltani nem lehet, ugyanis a polgárnak tessék néki bármi; a törvényeknek, amelyeknek a közbátorság okán magát aláveti, megszegése nélkül; szabad megtennie, ennélfogva beszámítás és állami megtorlás alá eső bűncselekménynek csak azok számítanak, amelyeket jelen büntetőtörvény ilyennek nyilvánít.

És ne csak eme Nagyfejedelemség polgárai és lakosai, hanem az annak területén tartózkodó idegenek is mentesek lehessenek a bűncselekmények beszámítása és a büntetés alól.

## 2. §

De még az olyanokat sem, akik egyébként beszámítás és büntetés alá esnek, mielőtt a pusztá elhatározás valamely törvényben tiltott cselekményre vezetne, és ha nyilvánvalóvá válik az elhatározott szándék, büntetheti idegen bíróság; mindazonáltal, ha valaki akár a Fejedelem, akár a közálladalom ellen irányuló kegyetlen bűncselekmény világos elhatározását, amihez továbbra is ragaszkodik, bevallja, vagy múltbelieket megbánás tanúsítása nélkül olyan helyen, ahol másokat ilyen gaszágra indíthat, felidéz, büntetlenül ne hagyják.

## 3. §

Miután az elgondolás kísérletbe fordul, ha az elkövető a véghezvitellel bűnbánattól vezérelve felhagy, és addig minden háborítatlanul maradt, a büntetés alól mentesül, ellenben ha a bűncselekménytől nem önként áll el, hanem a törekvésnek vagy valaki más szab gátat, vagy az elkövetőt a véletlen közbejött akadályozza meg a cselekvésben, a megkísérelt bűncselekmény jellege szerint, és annak fokát tekintve, amennyire tudniillik az elkövető a bűncselekmény elkövetéséhez közelebb vagy távolabb jutott, mégse annak a bűncselekménynek a rendes büntetésével bűnhődjön, amelyre törekedett, hanem enyhébben; nem úgy az elhallgatók, a Fejedelmet és a közálladalmat érintő súlyosabb bűncselekmények esetén, azok, akik a bűncselekményre törekvésről tudtak, hacsak alapos félelem, vagy más alkalmas körülmény miatt ki nem mentetnek, egyformán bűnhődjenek.

#### 4. §

Miként a gondolatok, úgy a vélekedések is, különösen a vallás és a hittételek kérdésében, emberi büntetés alá semmiképpen sem eshetnek, hacsak nem a polgári rend megingatására irányulónak látszanak, vagy közönséges istentelenség vagy erkölcsi romlás vezet azokra.

#### 5. §

Mind a bűncselekmények, mind az akaratlagos magatartások tekintetében, akár szándékosságból vagy eltökélt gonoszságból, akár gondatlanságból erednek, meg kell különböztetni, miféle fokozataik is határolhatók el.

Szándékosság vagy gonoszság az: amidőn az eredmény a szándéknak megfelel, aminek első fokozata az, amidőn a bűncselekmény az elme heves és rendkívüli indulatában követtetik el.

Második, amidőn valaki készakarva és elszánt szándékkal vét a törvény ellen.

Harmadik, amidőn az előre megfontolt szándékkal megvalósított bűncselekményhez bosszú vagy kegyetlenség is járul.

Gondatlanság az: amidőn az eredmény a cselekvő egyenes szándéka ellenére következik be; amelynek fokozatai:

Az első: amikor a cselekmény igen távoli kapcsolatban van az eredménnyel.

Második: amikor az előzmények ismeretében a cselekményből az eredmény valószínűleg bekövetkezhet.

Harmadik: amikor a bekövetkező eredmény a támadó cselekményből könnyedén következhet, úgy, ahogy azt egyenesen szándékolták.

#### 6. §

Akik a bűncselekmény elkövetőjeként vagy felbujtójaként a törvényben tiltott cselekmény iránt a legteljesebb szándékkal vannak, azoknak bűncselekménye mind között a legsúlyosabb. Továbbá, mivelhogy a felbujtók és felfogadók szintűgy azokkal egyezően elkövetőknek tekintendők, azok is a legsúlyosabban vétének. Továbbá aki bűncselekményt követ el, vagy amely társak az elkövetéshez hathatós segítséget nyújtanak, mivelhogy egy és ugyanazon fokú rossz szándékkal rendelkezőknek számítanak, egyformán bűnösök legyenek, a maradék cinkosokat és csatlakozókat pedig, a bűntársakat, miként a beavatóttakat is a bűncselekményre tekintettel a vétek fokához igazodó büntetéssel büntessék.

### ***Harmadik cikk*** ***A büntetésekről általában és azok osztályáról***

#### **1. §**

Büntetés mindama hátrány, ami a bűnösre az elkövetett bűncselekmény miatt kiszabásra kerül. A jelen rendelkezésekben meghatározottaknak a különböző bűncselekményekre a gonoszság vagy a gondatlanság különböző fokozatai szerint történő alkalmazása a bíró lelkiismeretére és megítélésre tartozik.

#### **2. §**

A büntetések célja kettős. 1. A köz biztonságának megőrzése példa statuálásával. 2. Az elkövetőnek, ha lehetséges, megjavítása, vagy az ártalmas állapot megszüntetése, e kettős cél érvényesítéséhez a következő szabályokat be kell tartani.

a.) Minthogy a büntetések a bűncselekményekkel szembeni ellenérvés felkeltése végett az eredeti társadalmi szerződés által hallgatólag vagy kifejezetten bevettek és megengedettek, így tehát a lakosság lelkiületének és erkölcsének megfelelően azokat a büntetési nemeket kell választani, amelyek a bűncselekményekkel szembeni ellenérvés felkeltésére alkalmasabbak.

b.) Mivel a közbátorság fenntartásának célját meghaladó büntetések kegyetlensége az eredeti társadalmi szerződéssel és az emberiséggel ellentézik, a büntetések súlyossága nem irányulhat többre, mint amit a köz épsége megkíván.

c.) Mivelhogy a polgárok együttélésének rendjét és szilárdságát nagyban elősegíti, ha a törvénykezés igazságos működéséről a polgárok lelkiülete meg van győződve, ezért amennyire elérhető, az arányos mértéket a büntetés és a bűncselekmény között mindig meg kell tartani, aminek mértéke a bűncselekmény szándékosságának vagy gondatlanságának milyenségéből és fokából, valamint a közbátorságot nagyobb vagy kisebb mértékben érintő körülményekből állapítandó meg.

d.) Minthogy az eltitkolt vagy rejtett büntetés a bűncselekményekkel szembeni nyilvános ellenérvést felkelteni nem képes, ezért azok a büntetési nemek alkalmazandók, amelyek szembeűnőbbek és nagyobb nyilvánosságúak, valamint az erkölcsök javítására alkalmasabbak.

e.) Mivel az elkövetésre rábírás és felhívás bizonyosan nagyobb reményt ad a mentesülésre, az igazságszolgáltatásnak arra kell törekednie, nehogy bármely bűncselekmény büntetlenül maradjon, mindazonáltal a büntetéseket soha nem szabad könyörtelenségéé aljasítani.



f.) Mivel a büntető igazságszolgáltatás elhúzódása és megfáradása által a bűncselekmény az elkövetés és a büntetés kiszabása között törvényszerűen eltérő hosszabb idővel nem kevésbé veszíti el a bűncselekménynek a polgári társadalomra ártalmas veszélyt jelentő hatásait, mint a büntetések akár az elkövetők akár mások megjavítására hatékonyságukat, mi több, az elhúzódás által igen sok bűncselekmény a büntetlenségben és elévülésben elenyészik, ezért a büntetéseket az elkövetett bűncselekmény után minél gyorsabban ki kell szabni, ugyanis a javítandó erkölcsökre nézve többet érnek az enyhébben, de mégis gyorsabban lesújtottak, mint akiket azt követően, amikor a bűncselekmény emléke és súlya a maradandóságából veszíteni kezd, szigorúsággal ösztönöznek.

g.) Mivelhogy a lakosság eltérő lelkülete, szellemisége és gondolkodásmódja szerint valamely bűncselekményi típusok nagyobb mértékben szoktak előfordulni, amely bűncselekmények jobban elszaporodnak, azokat az ellenérzés felkeltése végett annál hatékonyabb büntetéssel kell büntetni.

h.) Azokban az esetekben, amelyekhez vagylagos büntetés rendeltetett, a bírói ítéletre tartozik annak kiválasztása, melyik büntetési nemet helyettesítse egy másik, mint a verést a fogság, vagy a fogságot a verés az elkövető körülményei, életkora és fizikai állapota okán, az eme büntetőtörvényben meghatározott testi büntetéseket azonban pénzbeli bírsággal helyettesíteni ne lehessen.

i.) A büntetések megállapítása során figyelembe kell venni a kár, a veszteség, a szenvedés és a sértett félnek okozott más jogtalanság kiegyenlítéséből ezeknek a további büntetésekhez adódó részeit, mégpedig úgy, hogy ha a bűncselekmény elkövetésére többen együttműködtek, a kár megfizetésére, valamint a szenvedés és a költségek ellentételezésére a csoportosulást éppúgy, mint az egyeseket, a szándékosság vagy gondatlanság arányában bíróilag kötelezik. Ha azonban a büntársak közül többen képtelenek fizetni, még ha csupán az egyiknek kell is kifizetnie azokét, az okozott kárért egyetemlegesen helytállni tartozik, míg a büntársakkal szemben viszontigénye megmarad.

### 3. §

Mivel a büntetések az elkövetett bűncselekmény miatt a bűnösnek vagy a fejére és életére, vagy a testére, vagy a méltóságára, illetve a vagyonára szoktak irányulni, ezért a büntetéseknek három fajtája alakult ki: amelyek ugyanis az életet veszik el, halálbüntetésnek vagy főbenjárónak, amelyek pedig az élet elvesztése nélkül csupán az elkövető testét sújtják, testinek, és végül amelyek a test sújtása nélkül a bűnös méltóságára, illetve vagyonára irányulnak, polgári büntetésnek neveztetnek.

## *Negyedik cikk* *A halálbüntetésekről*

### 1. §

Minthogy a természetjog az erőszak ellen megengedi az erőszakot, tudniillik a saját élet megvédését akár halál okozásával azzal szemben, aki azt elragadni kívánja, egyúttal, sőt még inkább a polgári igazságszolgáltatás jogában, amennyiben a közösség minden oltalmát a természetes állapot megsértésével megkerülték, úgy tartják, legyen szabad a súlyosabb bűncselekményeket halálbüntetéssel is megtorolni, azonban e lehetőség érvényesítésében és alkalmazásában az előbbiek szerint a büntetések célja mindenkor figyelembe veendő, és a büntetés és a bűncselekmény között olyan arányosságot kell tartani, hogy halálbüntetés csakis olyan elkövetőkkel szemben alkalmazható, aki vagy készakarva valakinek halálát okozván, vagy másokat életveszélybe sodorván, magát a tálió, vagyis saját életét elveszejtő büntetést érdemessé teszi, például a gyilkosokkal, a gyújtogatókkal, és a házra vagy valakinek személyére törve lopást vagy rablást elkövető rablókkal szemben. Továbbá halálbüntetésnek van helye azokban az esetekben is, ahol a bűncselekmény súlyosságát más múlandó büntetéssel kellően kiegyenlíteni vagy a közbátorságról gondoskodni más módon, mint az elkövető ilyennek történő alávételével, nem lehet, például a felségsértés és a hazaárulás esetében. Más bűncselekmények esetében azonban, amelyek a hatályos törvények előírása alapján halálbüntetést vonnak maguk után, az a bűncselekmény minősége szerint másik, időben véges, de a halállal egyenértékű vagy ahhoz közelítő testi büntetéssel váltandó fel.

### 2. §

Ami a halálbüntetés fajtáit illeti, a többinek, amelyek a hazai büntetőtörvények alapján mostanáig gyakorlatban voltak, mégpedig kiváltképp a karóba húzásnak elhagyásával, rendes büntetés a jövőben a kötél általi és a kard általi halál, vagy a lefejezés, amelyeket azonban a bűncselekmény súlya szerint a testi büntetések más fajtáival is, például kézlevágással magának a végrehajtási eljárásnak során, továbbá az élenjárókat vagy hangadókat illetően azok büntársainak a jelenlétükben végrehajtandó kivégzésével, elégetéssel vagy hasonlóképpen a holttest kitételével, amely azonban három napnál tovább sohasem tarthat; végül az ítéletben mindig kifejezendő becsületvesztési büntetéssel lehet súlyosbítani. Aminek az az eredménye, hogy a becsületvesztéssel együtt halálra ítéltet tetemei a vesztőhelyen a hóhér által elégettetnek, a becsületvesztés nélkül ítélteteket azonban barátainak vagy rokonaiknak, ha kérték, elhantolásra, azonban a szokásos szertartás nélkül, át kell adni.

## **Ötödik cikk**

### ***A testi büntetésekről***

#### **1. §**

A testi büntetéseknek jelen büntetőtörvényben is elfogadott fajtái ezek: a botozás, a vesszővel fenyítés, az örökös vagy ideiglenes fogság, a kenyéren és vízen koplaltatás, a közönséges munkára ítélet, a kalodába vagy megjavító pellengrére állítás, a vesztőhelyre vezetés és a megbélyegzés.

#### **2. §**

A nemesek, akik közé a székely lófők és gyalogosok is tartoznak, miként az ingatlantulajdonnak örvendő polgárok is, valamint a hivatalt viselő nem nemes honoráciorok ütlegetés büntetése alá ne essenek.

#### **3. §**

A halálbüntetéshez hasonlóan az örökös és ugyancsak a tízévit megközelítő, béklyókban végrehajtandó fogság során, figyelembe véve az elkövetők körülményeit és állapotát is, koplaltatás, bottal, és tekintettel lévén a gyengébbik nem esetében korbáccsal verés, de ötszázat soha meg nem haladva, is közbeiktatandó.

#### **4. §**

A fogságnak, a közönséges munkának, valamint a kenyéren és vízen koplaltatásnak, amely hetenkénti kettő napon túl nem terjedhet, tartamát, mértékét és helyét, a bűncselekmények és az elkövetők körülményeihez mérten világosan és határozottan kell kinyilvánítani.

#### **5. §**

Amikor a fogság és a botozás egymással felváltva helyettesíthetők, elrendelvé először mindig az elkövető törvényhatósági orvos vagy sebész által elvégzett vizsgálatát és azon felül a felelősség alatt előadandó hiteles javaslatot, a bíró bölcs döntése által megítélendő marad, hogy e fajták közül melyik illik inkább az elkövető életkorához, fizikai állapotához és körülményeihez vagy a bűncselekmény jellegéhez. E büntetések helyettesítése esetén pedig egyévi fogság rendesen száz botütetésnek felel meg.

## 6. §

Nehogy a bűnös az emberek közösségétől elidegenüljön, és emiatt számára a közönsége keresők életmódjának elérése elzáródjon, a részben az előzőleg elkövetett bűncselekmény törvényes bizonyságául szolgáló bélyeget nem az elkövető homlokára, hanem a hátára kell sütni, mivel a büntetés emlékét ezen a módon is éppúgy fenn lehet tartani; azonban az örökös fogságra ítélt kettős bélyeggel jelölendő meg, hogy ily módon, még ha sikerül is kiszabadulniuk, bárki által felismerhetők és visszatarthatók legyenek.

## 7. §

Ha a bűncselekmények jellege megkívánja, a testi büntetések több fajtája is egymással, sőt még a polgáriak is a testiakkal összekapcsolhatók: így a fogság közönséges munkával és botozással, valamint kenyéren és vízen koplaltatással is súlyosbítható, annak kikötésével azonban, nehogy olyan büntetési fajták is, amelyek egymással összeférhetetlenek, mint a koplaltatás a közönséges munkával, összekapcsolásra kerüljenek, és nehogy becsületvesztést eredményező büntetéseket az azt nem érdemlő elkövetőkre kiszabjanak.

## 8. §

A megjavító pellengérré állítás a bűncselekmény felírásával kiváltképp az erkölcsök megrontására irányuló bűncselekmények esetén szabandó ki, amelyek során az elkövető aljas szándékának bizonyosságát, botránkoztató erkölcstelenséget vagy furfangos megtévesztést tanúsított, egyébként, hacsak az ítélet kötelező rendelkezésének közbejöttével nem kerül sor becsületvesztésre, becsületvesztést eredményező büntetést nem von maga után.

### ***Hatodik cikk*** ***A polgári büntetésekről***

## 1. §

A polgári büntetések fajtái: a pénzbírság, a száműzetés, a becsületvesztés, a jószágvesztés, a tisztvesztés, a közhivatal viselésére alkalmatlanság.

## 2. §

A pénzbírság fajtái: a törvényes büntetés, amelyet az erdélyi jogban rendesen 200 forintban határoztak meg, és kiterjed valamennyi bírságos bűncselekményre, és amelyhez más, törvényben meghatározott állandó mértékű pénzbeli büntetést hozzáadni nem lehet; a holtak főváltsága, amelyet a törvényhatóságok igazán világos törvényei vagy rendeletei alapján a következőképpen lehet rögzíteni:

1. Minden vármegyei nemes tekintetében – 66 forintban,
2. A székely főembereké, a lófőké és a gyalogoké, valamint a székelyek kebelén élő Marosvásárhely városi polgároké – 25 forintban,
3. A királyi telkeket bíró szászoké – 40 forintban,
4. A vármegye kebelén élő szabad királyi városi polgároké – 66 forintban,
5. A földműveseké és megkülönböztetés nélkül a szabadosoké – 25 forintban.

Az élők főváltsága a holtak főváltságának fele részét képezi, végül a kisebb hatalmaskodás, a nyelvváltság és a helytelen panasz büntetései az élők főváltságával megegyeznek, azonban a vármegyei nemesek esetében azzal a kivétellel, hogy az ő tekintetükben a kisebb hatalmaskodás büntetése 50 forintot tesz ki.

## 3. §

A köznép pénzbírságai az 1791. évi újabb artikulus 28. cikke<sup>245</sup> értelmében, kivéve a kár és a költségek megtérítését, mint ahogy azokat is, amelyek általában a közösségeket illetik, testiekké oly módon váltandók át, hogy egyetlen forintra ugyanannyi botütést kell átváltani, vagy a körülmények ekként megkövetelvén, egyévi fogság a fentebb kinyilvánított arány mellett száz bot büntetésre változtatható, azonban a pénzbüntetésnek testivé, avagy fogsággá történő átváltása a köznép jogállásán kívül álló személyekre is alkalmazható, olyan esetben, amikor eme pénzbírság teljesítését nem találják megfelelőnek.

## 4. §

Ha bírságot szabnak ki, a köztisztviselők, amilyenek a városok, a mezővárosok, a társulások, a céhek és egyebek, a bírságnak a törvényes kort elért egyes tagok általi arányos megfizetésével büntethetnek, így a polgári büntetések egyes fajait is, amilyen a közös kiváltságok vagy a jövedelmek elvesztése, mivel azok elvesztéséből a kár az egyesekre származik, a közösség egyes tagjaira

<sup>245</sup> 1791. évi (erdélyi) XXVIII. törvénycikk: a pénzbüntetéseket, a paraszt népet illetőleg, testiekre változtatják át.

lehet kiszabni, de halálos vagy testi büntetéssel sújtani a közösség egyes tagjait nincs lehetőség, hanem annak hivatali előjárói, ha szándékoságból vagy vétekből eredően kötelességüket elmulasztják, hasonlóképpen a bűnszerzők, a bujtogatók, a csábítók vagy a hangadók, halálos vagy testi büntetéssel büntetendők a bűncselekmény jellege szerint.

## 5. §

A becsületvesztést a hivatal viselésére és a tanúbizonyosság tételére képtelenség képezi. Azonban hivatal viselésére képtelenséget kiszabni azzal szemben lehet, akit nem nyilvánítottak tanúbizonyosság tételére és pervitelre képtelennek, amely esetben ugyanis becsületvesztés alá nem eshetne; egyébként amikor egyenesen és közvetlenül ugyan nem becsületvesztés büntetése, hanem a polgári büntetések olyan fajtája kerül kiszabásra, amely szükségszerűen becstelenséget okoz, a becsületvesztés büntetése az ítéletben mindig kifejezendő; mindazonáltal önmagában a becsületvesztés büntetése a köznép legalacsonyabb osztályával szemben, akiket a becsület és jó hírnév elvesztése kevésbé érint, rendszerint nem kiszabandó, mivel a büntetések céljával találkozni semmennyire sem alkalmas.

### ***Hetedik cikk***

#### ***A bíró jogáról és döntéséről a büntetéseket illetően***

## 1. §

A bírónak jogában és megfontolásán áll, hogy a törvényben meghatározott büntetést a súlyosító és enyhítő körülmények alapján arányosítsa és hozzászabja.

## 2. §

Mivel az emberi cselekvések esetei végtelenek, ezért a bűncselekmények körülményei is olyannyira eltérőnek és annyira sokfélének szoktak mutatkozni, hogy az egyes büntetések a bármikor szóba jöhető valamennyi esetre meg nem felelhetnek, emiatt a büntető igazságszolgáltatás szükségéből, amely a közbátorságnak veszélyeztetése hiányában sohasem merülne fel, törvényi rendelkezés hiányában a bíróra marad, hogy a büntetéseket a felmerülő súlyosító és enyhítő körülményekkel arányosítsa.



### 3. §

A bírói elhatározást nem kevésbé a büntetések mérséklésére, szintúgy törvényesen kell gyakorolni, hogy senki a köz javának ürügyén saját bosszúra törekedni vagy a nyilvánvaló bűnelkövetők irányába a közbátorság veszélyeztetésével méltánytalan kegyet gyakorolni ne merészeljen.

### 4. §

Ezért tehát a bírói tetszés szerinti büntetések igazságosan mérendők, a bűncselekmények sajátosságai, az elkövetők erkölcsi és a köz biztonságának érdeke az elkövetett bűncselekménnyel összefüggésben kölcsönösen összemérendők, és ezeket összemérve, a büntetés a felmerülő körülmények szerint súlyosabban vagy enyhébben állapítandó meg, miközben a büntetések természetét illetően a bírók döntésének eligazítására a következő szabályok szolgálnak.

1. A bíró, aki hivatalos tiszt, nem választott bíró, a törvénynél sem enyhébb, sem szigorúbb nem lehet, továbbá a törvényben világosan meghatározott büntetést sem nem enyhítheti (amit csak a fejedelem tehet), sem nem súlyosbíthatja, és az ítéletével azok kereteit sem írhatja felül, hogy a bűncselekmények jellegének és a gonoszság vagy gondatlanság több-kevesebb súlyosító vagy enyhítő körülményből mérhető különböző fokának megfelelő értékelésével a törvényekhez igazodjon; az elé kerülő, törvényben nem kifejtett esetekben pedig a bűncselekmény természetéből kiveendő büntetést szabjon ki, az abból a közösségre háruló nagyobb kár vagy botrány (ezek egyébként egészen a halálos vagy azzal egyenértékű büntetésre is kiterjedhetnek) méltányos korlátozására is figyelemmel.

2. A törvényben meghatározott büntetést a bíró másra nem változtathat, ha csaknem amikor a pénzbüntetést azért kell testire változtatni, mert az elkövető azt teljesíteni nem tudta, vagy a kár megtérítésével harmadszor is elkésik.

3. A kizárólag halálbüntetést nem érdemlő különféle bűncselekmények halmozódásáért a büntetés soha nem terjeszthető ki a halálbüntetésre.

4. A bíró a döntésére bízott ügyekben mindig legyen kíméletességre hajló, nemcsak azokban az ügyekben, amelyekben a rendes büntetést enyhítik, hanem az egyes elkövetők betegeskedésére, indítékára, és a megjavulásuk reményére, az egyesek ismeretekben való jártasságára, nem kevésbé a szabadok közül még nem tanultak számára nézve is; a kíméletesség azonban a büntetések megállapítása során mindig a közbátorság veszélyeztetése nélkül alkalmazandó.

***Nyolcadik cikk***  
***A körülményekről, amelyek***  
***a büntetéseket súlyosítják***

**1. §**

A körülmények, amelyeket a bölcs bíró döntésében a büntetések súlyosbítására kell meghatározni, kétfélék; tudniillik általánosak, amelyek általában minden bűncselekményhez kapcsolódnak, és különösek, amelyek valamennyi bűncselekményhez csak azok különféle sajátos vagy különös tulajdonságai szerint.

Mivel ehelyütt a büntetőjog általános fogalmai szerepeltetnek, csak az általános súlyosító körülményeket kell számba venni.

Első körülmény: a bűncselekmények nagyobb gyakorisága: mivelhogy amely bűncselekmény nagyobb mértékben növekedni kezd, azt súlyosabban kell büntetni, úgyszintén amely bűncselekmények könnyebben eltitkolhatók, szigorúbb büntetéssel büntetendők, hogy ennél fogva a súlyosabb büntetéstől való félelem visszatartsa azokat, akiket a le nem lepleződés és a büntetlenség reménye bűnelkövetésre ösztönöz.

Második körülmény: az elkövető egészen köztudomásúlag romlott erkölcei.

Harmadik körülmény: a bűncselekmény-ismétlés.

Negyedik körülmény: a kitartó szándék a kigondolt és elkövetett bűncselekmény eredményére.

Ötödik körülmény: ha olyan ellen követ el bűncselekményt, akinek jogai védelmét őrá bízták.

Hatodik körülmény: a súlyos megbotránkoztatás vagy feltűnő vakmerőség a bűncselekmény elkövetésében.

Hetedik súlyosító körülmény: ha a bűncselekmény miatt a sértett különös törődésre vagy szájalomra érdemes.

Nyolcadik súlyosító körülmény: ha valaki a hitese személyébe vetett bizalmat megsérti.

Kilencedik súlyosító körülmény: ha másnak bűntársaságba csábítása is járul hozzá.

Tizedik súlyosító körülmény: ha a bűncselekményt közös szerencsétlenség idején, mint ragály, háború és hasonlóknál során követik el.

Tizenegyedik súlyosító körülmény: ugyanazon személy esetében több, halálbüntetést érdemlő bűncselekmény találkozása, például ha valaki gyilkosságot és házasságtörést követ el egyidejűleg.

Tizenkettedik súlyosító körülmény: mindazok terhére súlyosodik a bűncselekmény, akik bűnszerzők vagy felbujtók, és többeket, akik addig feddhetetlenül éltek, rosszakaratú szándékkal bűntársaságba vonnak.

### ***Kilencedik cikk***

#### ***A büntetéseket enyhítő okokról általában***

Az első enyhítő ok: a fiatalkor, amely mindkét nem esetében a 12. évig ilyenek tekintendő, mivel ugyanis az ítélőképesség ettől az életkortól kezd kifejlődni, az emberi életkor a büntető ítéletre érettnak tekintendő, amikor azonban fiatalkorú, az emberi élet ezen időszaka a felfogás és belátás túlaradó indulatai miatt hibáknak nagyobb mértékben ki van téve, a korengedelem, hacsak a gonoszság az életkoron túl nem tesz, a büntetést enyhítő okként értékelendő, és a serdületlenekkel szemben a bíró bölcs megítélése szerint enyhébb büntetések, inkább tetszés szerinti, semmint rendesek, alkalmazandók, mégpedig úgy: hogy mivel az emberek különböző alkata szerint egyesek gyorsabban, mások később érik el az ítéletre érettséget, a tetszés szerinti büntetések az életkornak, a felnövekvés napjaiban, nemkülönben amikor az emberek szellemileg, belátásban és testileg felnőttkorúak, és az elkövetett bűncselekmény körülményeinek megfelelően.

Második enyhítő ok: az elaggott kor, abban az esetben, amikor a bíró úgy találja, hogy az öregedés betegségétől a felfogás és belátás ereje érzékelhetően megfogyatkozott, amikor is a bűncselekmény jellege szerint kiszabandó súlyosabb testi büntetést a már elaggott bűnös az élet veszélyeztetése nélkül el nem viselhetné, ilyen esetben ugyanis a súlyosabb testi büntetést enyhébbre kell átváltoztatni.

Harmadik enyhítő ok: a testi gyengeség, ha az annyira súlyos, hogy a bűnös súlyosabb testi büntetést elviselni nem tud; enyhébbre vagy polgárira kell változtatni.

Negyedik enyhítő ok: a lelki betegség, amidőn tudniillik valaki a belátás képességétől ugyan nincs megfosztva, mindazonáltal a lélek működésével összefüggő betegséges testi bántalmak miatt nincs a jó elmeműködés állapotában, mint a súlyos búskórosok és más idült bántalomtól szenvedők, amennyire ugyanis abban a testi betegségben az értelem használata akadályoztatva van, a betegség nagyobb vagy kisebb foka szerint a büntetéseket enyhíteni illik.

Ötödik enyhítő ok: az ostobaság és nagyfokú együgyűség, amelyek hasonlóan az elmének nem testi betegségből, hanem veleszületett állapotból és a vérmeRSéklet hibájából eredő fogyatékságai; együgyűnek és ostobának pedig azokat tartják, akik ugyan a belátás képességének és átlagos belátásnak örvendenek, azonban az értelem gyenge ereje miatt semmilyen éleslátással nem bírnak, ezért azokban az esetekben, amelyeket csak az éles elméjük láthatnak át, a büntetés alól kimentendők; de a természetjog által tiltott cselekvésekért, amilyen a gyilkosság, az erőszakos fajtalanság és más ilyesfélék, büntetéssel, azonban az együgyűség nagyobb vagy kisebb foka szerint enyhítendővel, büntetendők.

Hatodik enyhítő ok: a jogos bosszúságból eredő harag, ott ugyanis, amennyiben a gondolkodás menetét felzaklatják, például amidőn valaki a szülőknak, feleségnek, utódoknak és rokonoknak testében, becsületében vagy más módon okozott súlyos sérelmet felismerve azonnali bosszúra fakad, a léleknek jogos bosszúságból eredő indulata enyhítő oknak, sőt, ha a szemérem elleni erőszak vagy a törvényes ágy bemocskolása azonnal, időmúlás nélkül megtoroltatik, minden büntetés alól mentő oknak tekintendő.

Hetedik enyhítő ok: az önkéntes beismerés; amennyiben valaki tényleges megbánásból fakadóan és addig büntetlen előéletének tudatában a bűncselekmény feltárása előtt és elfogása előtt feladja magát, ha a beismeréssel a közbátorságra veszélyes több elkövetőt is leleplezett, és e tetteivel a közbiztonságához nagyobb mértékben hozzájárult.

Nyolcadik enyhítő ok: a süketek és némák állapota, amennyiben ezek a testi fogyatékosok a belátás betegségével nyilvánvalóan összefüggnek.

Kilencedik enyhítő ok: a tévedés, amely első értelemben jogira és ténybelire oszlik, és ugyancsak mindkettő, akár jogi, akár ténybeli, elhárítható és győzhetetlen tévedésre.

A jogi tévedés a törvények ismeretének hiányosságában áll, amelyek mint-hogy természetiek vagy polgáriak, emezeket a szokásos kihirdetés által becsátják nyilvános tudomásra és ebből kifolyólag kötelező erőre, amazok pedig, vagyis a természetiek, a természetes értelem által, amely mindenkinél ugyanaz, és a feltörekvő értelem tapasztalata által ébrednek; ezért a természeti törvényekbeni tévedés csak azoknál fordulhat elő, akik a belátás képességétől elhagyatottak lehetnek, mi több, az ép elmével rendelkezőknél a természeti törvényekbeni tévedés kifogása a büntetések enyhítésére semmiképpen sem szolgál; e kategória alatt mindenesetre a közismert természeti törvények értendőek, mint a szülőik tisztelete, az ölés tilalma és más hasonló; ugyan amelyek alaposabb vizsgálatot kívánnak és értelmezés segítségével éppúgy kikövetkeztethetők a természetjog alapjaiból, azokban a tudatlanok és együgyűek tévedése vélelmezhető, és ezek esetében, ha győzhetetlen tévedés áll fenn, kimentésre, ha elhárítható, a büntetés enyhítésére szolgál.

A polgári törvények pedig, amelyeket valamely polgári közösség saját körülményeinek megfelelően magának alkot vagy átvész, minthogy a kihirdetéssel kötelező erőt nyernek, csakugyan helyesen a kihirdetés némely esetében hatályosnak vélelmezendők a katonákra, az idegenekre, a nőkre és a parasztokra, mint a közálladalomtól távolabb lévő kevésbé érintettek, ezért ezekre és másokra is, még ha a kihirdetés hiányossága igazolódik is, mégis a bölcs és legigazságosabb bíró megítélése szerint a polgári törvényekbeni győzhetetlen tévedést a büntetés enyhítésére a vétek foka szerint, tudniillik amennyire ki-ki saját vétkéből sodródott a törvények ismeretének hiányosságába, el kell fogadni.

Végül a ténybeli tévedés, legyen akár elhárítható vagy győzhetetlen, egyaránt a legigazságosabb bírói döntésben megítélendő maradjon, a ténnyel közvetlenül összefüggő körülmények alapján. A ténybeli tévedés menthetőségéhez azonban kettő kell, hogy tudniillik megálljon: 1.) a megvádolt elkövető a tény körülményeinek felismerésére, amely közvetlenül a bűncselekmény oka volt, kellő és elegendő törekvést tanúsított, nemkülönben 2.) annál, amit tanúsított, nagyobb odafigyelésre nem volt köteles, mint a példákban: ha valaki: a mezőben szabadon a földön fekvő vadállatra leadott lövéssel, szemeinek minden igyekezete ellenére a földön alvó és a leadott lövéssel eltalált gyermeket nem láthatta, nemkülönben ha az erdő rejteke felé menekülő állatra leadott lövéssel ugyanabban a rejtekben megbújt embert, mivel nem láthatta, sem a rejteket átkutatnia nem kellett, meggyilkol vagy megsebesít; ezen körülmények igazolásával mindkét esetben a gyarló ténybeli tévedés miatt a büntetés alól mentesnek kell nyilvánítani.

Tizedik enyhítő ok: az elkövető által felhagyott kísérlet, amely nem az akarat belső elhatározásán alapul, az ugyanis az emberi törvények alá nem tartozik, hanem az elkövető olyan szándékán, amely már külső cselekvésekben végződik és jöllehet eredményre mégsem vezet; mivel azonban az már nyilvános tudomásra jutott, és a kísérlet tilossága felismerhető és megakadályozható, ugyan büntetni szokás, mégis enyhébben, mint rendszeren.

Tizenegyedik enyhítő ok: az elkövetők sokasága és a bűnszerző bizonytalansága; amikor tudniillik a bűncselekmény végrehajtására összejövő többek közül a közvetlen bűnszerző nem ismert, mivel többek veszedelme a köznek többet ártana, mint használna, a bölcs bírói döntés érdekében, amennyire a felmerülő körülmények engedik, az elkövetők sokaságát a büntetések enyhítésére kel tekintetbe venni.

Tizenkettedik enyhítő ok: az elkövetőknek addig az ideig büntetlen előélete.

Tizenharmadik enyhítő ok: a huzamos fogság és tömlöc, amelyet az elkövető az adott vétek előtt kiállt.

Tizennegyedik enyhítő ok: az elkövető szándékosságának és gondatlanságának vagy a bűnjelnek kétsége.

Tizenötödik enyhítő ok: a sértett féllal való megegyezés, amely azonban az emberölési esetekben enyhítésre nem szolgál, mivelhogy az emberiség jogával ellenkezni látszik, hogy embervért megegyezés révén áruba bocsássanak.

Tizenhatodik enyhítő ok: a részegség, mégpedig saját elhatározásból, mégis a bűncselekményre irányozott egyenes szándék nélkül, ha ugyanis az elkövető nyilvánvalóan azért ivott mértéken felül, hogy a bűncselekményhez bátorságot merítsen, a részegség a rendes büntetés enyhítésére semmiképpen sem szolgál, ezért a bíróik idejében vizsgálják, hogy a részegek megrögzöttek-e, vagy kevésbé, és azok részegségének körülményeit.

Amely általános súlyosító vagy enyhítő körülmények mellett még több különös is van, bármely bűncselekményre azok különböző sajátos vagy különös tulajdonságai szerint, emezek az igazságos bírói megítélés által mindig méltányosan figyelembe veendőek maradnak.

## **Második cím**

### **A bűncselekményekről, amelyek a mindenható Isten tiszteletét és a vallást sértik**

#### ***Első cikk***

#### ***Az istenkáromlás bűncselekményéről***

##### **1. §**

A bűncselekmények között, amelyek a mindenható Isten tiszteletét sértik, első és legirtózatosabb.

Istenkáromlás bűntette: amely a mindenható Isten vagy a vallás ellen, amelynek alapítója maga az Isten, a leghatalmasabb Isten és a vallás ádáz gyalázásával, nemkülönben nyilvános botránkoztatással tett kijelentésekből és elkövetett tettekből áll, amely kijelentések és tettek pedig kétféleképpen tekinthetők:

1. amidőn valami közvetlenül a mindenható Isten méltósága vagy a vallás tisztelete ellen mondatott vagy tétetett; vagy

2. amidőn nagyobb mértékben helytelen szokásból és rossz szándékú beszéd tolakodásával az isteni cselekedeteket, mint a teremtetést és másokat elvetemült lélekkel illetnek, vagy a vallás alapvető ismérveit, mint a szentségeket, a Szentírást és más ilyesfélét gyalázzák.

Az istenkáromlás büntetését súlyosító körülmények: ha

- a.) a lélek előre elszánt kevélységéből és a szándék vakmerőségéből követik el,
- b.) a nyilvános dorgálást követően, sőt az alkalmazott büntetést követően is ugyanazon bűncselekmény csökönyösségében kitartanak,
- c.) magas hivatalt viselő és másoknak jó példával elől járni köteles személy követ el istenkáromlást,
- d.) az istenkáromlás által akár a szent igehirdetésen vagy más nyilvános gyűlésen nagy botrány keletkezik.

Enyhítő körülmények.

1. Ha valamely istenkáromló kijelentés és tett teljes részegségben vagy váratlan esemény következtében indulatosan keletkezett.

2. Idegen nyelven vagy olyan által kimondott vagy elkövetett istenkáromlás, aki teljes vallási és irodalmi tudatlanságban szenved.

3. Az istenkáromló szóban vagy tettel komoly bűnbánatot tanúsított.

## 2. §

Az istenkáromlók első csoportját illetően, akik tudniillik az Isten vagy a vallás ellen közvetlenül szólva vagy cselekedve követnek el istenkáromlást és kifejezetten az Istent vagy a vallást gyalázzák, még ha minden az ilyen tett tekintetében jelentősen enyhítő körülmény fel is merül, nehogy mégis a büntetlenség által a leghatalmasabb Isten tisztelete és a vallás szentsége elértéktelenedjen, büntetlenül sohase maradjon, hanem akármilyen állásúak és állapotúak az elkövetők, az első alkalommal elkövetett bűncselekményért egész évi fogsággal kenyéren és vízen koplaltatás mellett és egyházi visszafogadás közbejöttével bűnhődjenek, azonban egyik vagy másik vagy az előbb írottak közül egyes súlyosító körülmények közbejöttékor a fogság a felmerülő körülményekhez képest a bölcs bírói megítélés szerint meghosszabbítandó, és hetenként kétnapi koplaltatással vagy béklyókban elvégzendő közönséges munkával súlyosítandó, nemkülönben ha az istenkáromló az előbb írott bírói fenyítést követően azt az istentelenséget megismétli, örökös közönséges munkára ítéltessen, de azal a törvényi kiegészítéssel, hogy amidőn állhatatos bűnbánásáról a büntető igazságszolgáltatásnak a legbizonyosabb hitelét adja, kétévi fogság letöltése után szabadon bocsátandó.

Az istenkáromlók második csoportja, akik tudniillik nagyobb mértékben helytelen szokásból és rossz szándékú beszéd tolakodásával a mindennapos lármázás során, éspedig nem készakarva és az Istenre vagy a vallásra irányozottan átkozódnak, hanem az isteni cselekedetokről, az emberi lélekről és a vallás ismertetőjegyeiről illetlenül beszélnek, tudniillik a teremtés művét, amely Istent illető, az ördögnek tulajdonítván és a vallásosságból és a jó erkölcsökből más módokon csúfot űzvéen, akár nemesek, akár polgárok vagy nem nemesek legyenek, az első cselekedet miatt a helyi tisztviselő által komolyan megintendők, ha pedig a megintésnek semmi hatása nincs, és ezek a tiltott cselekvések megismétlődnek, az *Approbatae Constitutiones* 5. részének 34. *edictuma*,<sup>246</sup> és a *Compilatae Constitutiones* 3. része 14. címe<sup>247</sup> 2. cikkének rendelkezése szerint büntetendők. Végül az istenkáromlók osztályába tartoznak azok is, akik a polgári rendszert megrendítő és az erkölcsök megrontását hordozó bűnös könyveket terjesztenek, akik a szándékosság vagy gondatlanság nagyobb vagy kisebb fokához és az ezáltal a közre háramló kárhoz és botrányhoz mérten egy hónaptól egy évig megállapítandó fogsággal büntetendők, és ezeknek írásait tűzben el kell pusztítani.

<sup>246</sup> Latrok büntetéséről. (Ezen belül a lelkeződésekkel való szitkozódások.) – A lelkeződés: más hitének káromlása, olyan káromkodás, amelynek tárgya a lélek.

<sup>247</sup> Gonosz-tévők és szitkozódók büntetéséről.



### 3. §

Továbbá az istenség és a vallás ellen elkövetett bűncselekmények bűnösei:

1. Az ateisták, azok, akik saját veszedelmes eltévelyedésükből másoknak olyan elveket próbálnak nyilvánvalóan és nyilvánosan sugalmazni és meggyőződésévé tenni, hogy Isten egyáltalán nem létezik, és a világi dolgokról való gondoskodás sem őt illeti.

2. Aki azt állítja, hogy a vallás egyáltalán nem szükséges, és minden vallást nevetség és gúny tárgyává tesz.

3. Akik eme Fejedelemségben a négy bevett, úgyszintén a kifejezetten eltúrt vallásokon kívül tiltott újításokat nyilvánosan bevezetni és ily módon a lelkek szétszakítására és háborgatására okot szolgáltatni próbálnak. És végül:

4. Aki másokat a vallásuk szabad gyakorlásában háborgat, és az Istennek való tiszteletet tiltott és botránnyos cselekedeteivel akadályozza.

Eme bűncselekmények büntetéseként a bűnösökre a szándékosság vagy gondatlanság különböző fokai szerint három hónaptól három évig kiszabandó fogság mellett hetenként kétnapi kenyéren és vízen koplaltatást kell meghatározni.

#### **Harmadik cím**

#### **A bűncselekményekről, amelyek a közálladalmat közvetlenül sértik**

##### ***Első cikk***

##### ***A felségsértés bűncselekményéről és a hűtlenség bélyegéről***

### 1. §

A felségsértés bűncselekménye a hűtlenség bélyegét eredményezi, a Magyar Királyság és az Erdélyi Fejedelemség sarkalatos törvénye alapján a Fejedelem által törvények útján gyakorolni szokott legfőbb méltóság vagy a polgári hatalom ellen elkövetett bűncselekmény, amely által tudniillik magának a Fejedelemnek és a közálladalomnak megdöntését és elpusztítását kísérelik meg.

### 2. §

Tehát a felségsértés és a hűtlenség bélyegében elmarasztalt bűnösnek tekintendők:

1. Akik a *Decretum Tripartitum* 1. része 14. címének<sup>248</sup> 1. §-a szerint a Fejedelem személyére erőszakos kezeket emelnek, annak életére cselet vetnek, és ama házba, ahol a Fejedelem tartózkodik, erőszakosan berontanak, vagy más hasonló cselekményekkel a Fejedelemnek vagy házának, tudniillik örököseinek és a róla származó törvényes leszármazóknak veszedelmére és személyes sérelmére nyilvánvalóan a pártütés bűncselekményébe esettnek találtatnak.

2. Akik az idézett törvényhely 2. §-a szerint a közálladalom ellen felbátorodván és szembeállván mint hazaárulók, a haza békéjét és nyugalját, vagy kívülről az ellenségekkel szövetkezvén, és az azok uralmán kívül eső fegyvereknek és élelemnek azok érdekében való megszerzésével, az ország végvárainak család átadásával, a Fejedelem és a haza ellenségeihez szökvén ártó szándékkal, vagy pedig belülről nyílt lázadás keltésével háborgatni megkísérelnek.

3. Akik a Fejedelem és a haza veszére irányuló bármiféle titkos áskálódások és összeesküvések, vagy akár a Fejedelemnek tett veszedelmes sugalmazások és tanácskozások által a nemzet rendjét és jellegét elváltoztatni és a haza törvényes rendszerét és alkotmányát csalárdul felforgatni törekednek.

### 3. §

Eme bűncselekmény rendes büntetése: fő- és (a *Decretum Tripartitum* 3. részének 4. címe<sup>249</sup> szerint örökös birtokaikat illetően a székelyek kivételével) minden, az elkövető személyét vagy saját osztályrészét illető jószágvesztés, vagy a távollévő elkövetővel szemben köröztetés egyidejűleg a vagyon elkobzásához kapcsoltnak; a feleség és a fiak része, ha ezek ártatlanok voltak, az elkövető osztályrészétől elkülönítvén és birtoklásra azoknak átengedvén; amely rendes büntetését a hűtlenség bélyegének mégis eme bűncselekmény szörnyűsége miatt a körülmények súlyossága szerint a büntetés kiszabása körében szigorítani, miként az enyhítő körülmények alapján a Fejedelem által könnyíteni vagy enyhíteni is lehet; e bűncselekmény miatt azonban nem csupán a befejezett büntett büntetettik, hanem a megkísérelt is, ha az a törvény által tiltott cselekményben már megmutatkozott, a törekvésből mégsem következhetett be az eredmény; továbbá a bűncselekmény részesei, ha azt eme büntető rendtartás rendelkezésére idejében felfedni és leleplezni hagyták, kivéve, ha törvényes akadályok által meggátoltattak, a vétek nagyobb vagy kisebb fokának megfelelően büntetés alá esnek.

<sup>248</sup> A hűtlenség eseteiről.

<sup>249</sup> Az erdélyi scythulokról, kiket székelyeknek hívunk.

#### 4. §

Ami pedig a többi közismertnek tekintett és a *Decretum Tripartitum* 1. részének 14. címe<sup>250</sup> és más hazai törvények tartalmában felsorolt esetet illeti, amilyenek egyebek között: a hamis oklevelek készítése és a hamis pénz verése, a menedéklevelek megsértése, az ország rendes bírójának megverése, fogva tartása vagy megölése, a kétszeri visszaűzés, a hűtlenségi bűncselekménnyel hamisan vádolás, nem kevésbé a rokongyilkosság, a legközelebbi két fokon belüli fajtalanság és a tagcsönkítés bűncselekménye és továbbiak; mivelhogy ezek sem a jelleget illetően, sem a büntetést illetően a feltüntetett felségsértési és hűtlenségi bűncselekményekkel azonos elbírálás alá nem eshetnek, ezek a bűncselekményeknek másik, természetüknek inkább megfelelő osztályaihoz, mégis nyilván az alább felsorolásra kerülő bűncselekményfajtákhoz soroltatnak, amelyek a közálladalmat, valamint a Fejedelem és a hivatali előljárók tekintélyét a királyi javak csalárd bitorlásával vagy vakmerő engedetlenséggel, valamint a közügyek intézésében fondorkodással és nyilvános erőszaktevelekkel közvetlenül ugyan, mégis a bélyeg terhe nélkül sértik. Amely bűncselekmények jellegét és természetét tekintve leginkább megfelelő büntetések is alább, a maguk helyén kerülnek meghatározásra.

#### ***Második cikk***

#### ***A nyilvános erőszaktevésekről***

#### 1. §

Mivelhogy a nemzet belső nyugalmanak és a polgárok biztonságának megőrzése megkívánja, hogy a polgári igazságszolgáltatás és annak gyakorlásának tekintélye épen és sértetlenül megmaradjon, és senki ezzel makacsul szembe helyezkedni, vagy a hivatali tekintély megvetésével és megingatásával más tettelesen megtámadni vagy háborgatni ne merjen, ezért a hazai törvények a nemesek házai törvényes ok nélküli megszállásának, és ugyanezek birtokai elfoglalásának, nem kevésbé a fogva tartásuknak, megverésüknek, megsebesítésüknek vagy megölésüknek tettét is a nagyobb hatalmaskodás büntetése alá kívánják vonni.

<sup>250</sup> A hűtlenség eseteiről.

## 2. §

Jóllehet pedig, az ilyesféle nagyobb hatalmaskodási cselekményeket rendes magánkeresettel kell üldözni, mindazonáltal az olyan esetben, amikor a megszállást vagy másnak megtámadását zavargással és nyilvános botrányal, tudniillik segítséget gyűjtve és fegyveres kézzel követik el, vagy gyilkossággal párosul, vagy végül hivatalos ügyben és saját szolgálatuk során törvényesen eljáró közhivatalnokokat megtámadnak, megvernek vagy fogva tartanak; mint közbűncselekmények, közönséges keresettel is megfelelően üldözhetőek.

## 3. §

A közönséges keresettel megtorlandó előbb felsorolt nyilvános erőszaktevések rendes büntetését illetően tehát általánosan megállapítható, hogy ha az elkövetett erőszak esete szántszándékú gyilkossággal kapcsolódik össze, akkor a bűnös halálbüntetés alá esik, ha pedig az erőszakot vagy az ellenállást gyilkosság nélkül, azonban mégis zavargással és nyilvános botrányal követik el, ebben az esetben az elkövető a szándékosság nagyobb vagy kisebb foka szerint a bíró által megállapítván egytől öt évig tartó fogsággal, mégpedig a nemeseket, polgárokat és más honoráciorokat illetően hetenként kétnapi kenyéren és vízen koplaltatással, a földműveseket illetően pedig negyedévenként verendő 25 botütéssel együtt büntetendő.

### ***Harmadik cikk*** ***A közvagyyonlopásról***

## 1. §

A bűncselekmények között, amelyek a közálladalmat közvetlenül sértik, előkelő helyen áll a közvagyyonlopás bűncselekménye.

## 2. §

A közvagyyonlopás valójában a közvagyonnak és a közös hasznoknak csalárd és álnok meglopása és elidegenítése azok által, akiknek becsületére és kezelésére azok rábízva lettek. A közvagyonhoz és a közös hasznokhoz tartoznak a Fejedelem, a rendek, a nemzetek, a kerületek, a városok, a mezővárosok és más

közösségek, nemkülönben az egyházak, a szerzetesrendek, a kórházak, az árvaházak, az iskolák, a testületek és a kegyes alapítványok vagyona, ahogy a bírói letétek is, és a termés, nemkülönben az ásványok, amelyeket a királyi bányák mélyéből kiásnak, amelyek tolvajai egyformán közvagyonlopóknak tekintendők.

### 3. §

A közvagyonlopást súlyosító körülmények:

a.) Ha a becsületességre vonatkozó hivatali eszküvel megerősített közvagyonot és a közös hasznokat álnokul elvonják, őket ugyanis a közvagyonlopás mellett az esküszegést elkövetőknek is kell számítani.

b.) Ha a közvagyonlopást hamisított iratoknak, amilyenek a nyugták és az elismervények és más ilyesféléknek felhasználásával vagy a számadási könyvekből való csalárd kitörléssel vagy kihagyással viszik véghez.

c.) Amidőn a közvagyonlopó saját vagyonából és lehetőségeiből a megszerzettet és elidegenítettet semennyire sem lehet megtéríteni.

Enyhítő körülmények:

1. Ha az ilyen bűncselekmény elkövetéséhez semmilyen hamisított eszköz felhasználása nem járul.

2. Az elkövető vagyona a kártérítés megfizetésére egészben vagy részben elegendő, vagy magát a büntárgyat az elkövető kezén megtalálják.

### 4. §

A közvagyonlopók, akik a közös pénzt vagy a közös hasznokat hamis iratok készítésével vagy készíttetésével, avagy a számadási könyvekből való csalárd kihagyás vagy kitörlés által meglopják, mint kétszer súlyosabb bűncselekmény bűnösei, becsületvesztési büntetésre és tízévi fogságra ítélve lakoljanak úgy, hogy a fogságból szabadulásuk után se adassék ugyanezek írásainak és tanúságtételének bármiféle hitel; ha azonban a közvagyonlopás azon elkövetés nélkül valósulna meg, hogy hamis irat felhasználnak vagy bármi csalárdul kihagyottnak vagy kitöröltnek mutatkozna, a közhivatalnokok és tisztviselők az okozott kár jóvátételén túl hivatalvesztéssel, amely büntetés kiszabása kerületenként kihirdetendő, nemkülönben a szándékosság nagyobb vagy kisebb foka szerint féltől öt évig, és nem tovább terjedhető fogsággal bűnhődjenek.

### ***Negyedik cikk*** ***A tisztvadászásról***

#### **1. §**

Mivel a közhivatalok olyan polgári tisztségek, amelyeket kiérdemelni kell, nem megvásárolni és nem más tisztességtelen módokon elfoglalni, ezért a tisztvadászás bűncselekménye, amidőn a közhivatalokat a szavazatok titkos megvásárlásával és felkészített titkos küldöttek vagy bármilyen csalárd rászedések által szerzik meg, törvény által büntetendő.

#### **2. §**

A tisztvadászás büntetése a tisztvadászó tekintetében arra a hivatalra, amire törekedett, örökös alkalmatlanságban, azonfelül kilenc évig folyamatosan minden más közhivataltól is kizárásban; azokat illetően pedig, akik a saját szavazataikat eladják, vagy eme eladásban vagy csalárd megszerzésben bármilyen csalárd rászedéssel közreműködnek, a szavazati jog hat évre szóló elvesztésében és az elfogadott ajándékok kétszeresére teendő pénzbírság kiszabásában állapítandó meg.

### ***Ötödik cikk*** ***A közhivatallal visszaélésről***

#### **1. §**

A tiszt hitzegés bűncselekményét követik el a közhivatalnokok, akik a törvények engedélye ellenében és azon túlmenően nemeseket, polgárokat vagy nem nemeseket, bármilyen állapottal bírnak, tiltott és jogtalan pénzbeli vagy természetbeni szolgáltatások követelésével, avagy kézi vagy szekérrel való munkaszolgáltatásokkal törvények hamis ürügyén, vagy fegyveres követeléssel, avagy bármilyen hivatali erőszakkal nyomorgatnak.

#### **2. §**

A közhivatallal visszaélés bűncselekményét súlyosító körülmények:

a.) Ha bűncselekmény büntetlenül hagyásáért vagy köztartozások elengedéséért követeltek valamit.

b.) Amidőn az ilyesféle követelésekkel özvegyeket, félárvakat, árvakat terhelnek leginkább.

c.) A követelések mértéke nagy.

Enyhítő körülmények:

1. Ha a követelés kisebb annál, mint hogy érzékeny megterhelésnek lehessen számítani.

2. A közönséges kereset lefolyása előtt a kárpótlást megtérítik, vagy a sérelem kárpótlásának elengedését alapos megfontolásokból, amilyenek: a hála valamilyen jótettért, a közeli vérrokonság és más hasonló, önként felajánlják.

### 3. §

A közhivatalnokok, akik a halálos vagy halálossal egyenértékű büntetést érdemlő bűncselekmények elengedéséért és büntetlenül hagyásáért bármit követelnek, egész évig terjedő fogsággal hetenként kétnapi kenyéren és vízen koplaltatás mellett és köztisztviségek viselésére képtelenséggel; azonban a fővesztésnél enyhébb bűncselekménynél, vagy a köztartozásokat bármiféle váltságdíjért megrövidítők fél évi fogsággal ugyanúgy kenyéren és vízen; végül akik ilyen ürügyek nélkül, csupán jogtalan haszon végett, 25 forintnál nagyobb érték kicsikarására cselekednek, mindazok tíz évig tartó hivatalviselésre képtelenséggel, a kevesebbet kicsikarók pedig a törvényes büntetéssel büntetendőek, kiegészülve mégis az egyes esetek a követelés kétszeres visszatérítésével.

## ***Hatodik cikk***

### ***A kötelelességszegésről az igazságszolgáltatási eljárásban***

#### 1. §

A közhivatalnokok, akik ajándékokkal vagy másképpen bármely félre tekintettel megvesztegetvén mások törvényes jogai ellen igazságtalanságot követnek el, az igazságszolgáltatási eljárásban elkövetett kötelelességszegés bűnösei, és mint-hogy ezek elkövetésével az igazságszolgáltatás szerepével, ami a polgári társadalom legbecsesebb kincse, jogtalanság végett visszaélnek, a polgári egyezés célja ellen, hogy tudniillik mindenkinek a magáé megadasson, és meghagyasson, a legsúlyosabban vétének.

#### 2. §

Az efféle elkövető hivatalnokok, akár közéleti, akár jogi vonalon szegték meg kötelezettségüket, a hivatalból, amelyet betöltöttek, elbocsátással, és köztisztviségek viselésére képtelenséggel, nemkülönben az okozott kár megtérítésével büntetendőek.



### 3. §

Nem kevésbé azok is, akik ajándékok felajánlásával az igazságszolgáltatási eljárásra cselt vetnek, és hivatalnokokat megvesztegetnek, ha azt az országos kormányshéken vagy ítélőshéken követik el vagy kísérlík meg, és a vesztegető a saját tettét az illetékes bíróságnak magától nem jelenti be, a teljes törvényes büntetéssel, ha a helyi hivatalnokok és bíróságok előtt, a törvényes büntetés felével büntetendők, megengedvén a bírónak az ítéletben a pénzbeli büntetést az elkövetők állapota és körülményei szerint testire átváltoztatni.

Egyébiránt, hogy az igazságszolgáltatás ügyintézőit az ármánykodókkal szemben épen és sértetlenül jobban meg lehessen tartani és az ármánykodás okait és forrásait ki lehessen zárni, a törvényben nyilvánosan meghatározásra kerül, hogy a törvényes büntetés felének terhe alatt, miként a felajánlás, úgy minden ajándék elfogadása is a közálladalom igazgatásában tilos legyen, gondosan ügyelvén, nehogy eme törvények rendelkezése a felajánlás és az elfogadás jogtalan értelmezései által az igaz értelmétől elferdíttessen.

#### ***Hetedik cikk***

#### ***A pénzhamisítőkról és a királyi kincstár közértékpapírjaival és a fémekkel kapcsolatos kötelességszegőkről***

### 1. §

Mivel a bányászattal kapcsolatos kötelességszegések megakadályozására különös rendelkezéssel bányászati törvényszék állíttatik fel; figyelmen kívül maradván tehát ez és az említett bányászati rendtartásra utalt ama intézkedések, a maradékról úgy rendelik:

1. Akik a királyi pénz utánzása végett hamis pénzérméket vernek vagy vetretnek, és azokat törvényes pénzek látszata szerint a nyilvános forgalomba bevezetik, mégis azzal a megkülönböztetéssel, hogy az, aki törvényes ötvözetű pénzeket ver és hoz forgalomba, kisebb, az pedig, aki a törvényes belső értéknel kisebb pénzérméket vervén a közt megcsalja, nagyobb büntetés alá essen.

2. Akik a törvényes pénz szokásos súlyából kivágással, csiszolással, olvasztással vagy bármilyen más eljárással elvesznek, vagy hamis és tiltott pénzt hoznak a Fejedelemségbe, és azt a törvényes és érvényes pénzzel szándékosan váltják és csalárdul összeelegyítik.

3. Aki a királyi kincstár közértékpapírjait vagy a papíros pénzeket utánozni, hasonlókat készíteni, meghamisítani és forgalomba helyezni merészeli.

4. A mesterekkel bezárólag, akik az áruba bocsátott termékek elkészítése során az értékesebb fémek, tudniillik az arany vagy az ezüst helyébe értéktelenebbet helyettesítenek, vagy az értéktelenebbnek az értékeshez hozzáadásával és vegyítésével a vevők megcsalásából hasznot húznak.

## 2. §

Ami az első három pontban feltüntetett hamisítókát illeti: mivelhogy ezek a királyi jogok sértetlenségének és a közbátorságnak fenntartása érdekében súlyosabb büntetéssel fenyegetést érdemelnek, ezért ha azok kötelelességszegése a hamis pénzek készítésében vagy a valódiak megrontásában, avagy papíros pénzek készítésében nyilvánvalóan bebizonyosodott, az ilyenek a szándékoság vagy a gondatlanság nagyobb vagy kisebb foka szerint kettő évtől tíz évig terjedhető, béklyókban kiállandó fogsággal, nemkülönben figyelembe véve az elkövetők körülményeit és állapotát, kellő kegyéren és vízen koplaltatással, bot- vagy korbácsütésekkel, a bűncselekmény megismétlése esetén azonban közönséges munkában kiállandó örökös fogsággal bűnhődjenek, amely büntetésnek legyen kitéve ugyanennek minden bűntársa, akár azok verték vagy hamisították közvetlenül a pénzeket, akár tanáccsal, segítséggel vagy más módon támogatták ezeket, különösképpen akik pénzverő eszközöket és fémeket biztosítottak, vagy a hamis pénzekkel szándékosan fizettek, vagy éppen saját házukat a pénzverés vagy rejtegetés helyszínéül és rejtekhelyéül átengedték.

## 3. §

A fémeknek a negyedik pontban feltüntetett meghamisítóit illetően az áruba bocsátott termékek meghamisítóival szemben általánosan megállapítandó enyhébb büntetés alkalmazandó.

### ***Nyolcadik cikk***

#### ***Az áruba bocsátott termékek meghamisításáról***

## 1. §

Az áruba bocsátott termékek meghamisítása különféle módokon szokott megtörténni, leginkább mégis ezeken: amidőn a jó állagú termékekhez csekélyebb vagy semmilyen értékű minőséget vegyítenek az eladható mennyiség növelése végett; vagy azokhoz, amiket súlymértékre adnak el, a súly növelése végett valamit, de haszontalanul, hozzáadnak; avagy az áruk jobb minőségének tanúsítása végett a gyártási számot, feliratot és jelet csalárdul megváltoztatják.

## 2. §

Az áruk meghamisítói első alkalommal megfogatván azoknak elkobzásával, további másik alkalommal a nemesek, polgárok és közönséges kereskedők az elkobzáson felül a törvényes büntetés felével vagy egyenértékű árestummal, a földművesek két hónapi fogsággal és 25 bot- vagy korbácsütéssel és végül harmadik alkalommal az előbb meghatározott büntetéseken felül a kereskedés gyakorlása jogának elvesztésével is büntetendők.

## 3. §

Az arany- és ezüstművesek kötelességzegéseinek megelőzésére a jövőre kifejezetten meghatározásra kerül: hogy senki közülük a jövőben ezüsből a 13-as bécsi fémjelhez, hasonlóképpen aranyból egyaránt az 1-es, 2-es és 3-as számú bécsi fémjelekhez igazítottnál kisebb értékben semmit készíteni ne merészeljen; sőt, saját nevét és a fémjelet az efféle gyártmányba mindig pontosan bevéssze; az ellenkezőt megkísérlők első alkalommal a meghamisított arany vagy ezüst értékének teljes megfizetésével, második alkalommal azonfelül három hónapi fogsággal, és végül harmadik alkalommal a mondott büntetéseken felül a saját műhely, amelyet a köz megcsalására használtak, további folytatása jogának elvesztésével is bűnhődnek.

## 4. §

És hogy az előbbieket minél biztosabban és pontosabban foganatba vétesse, elrendeltetik: hogy Kolozsvár, Marosvásárhely, Nagyszeben és Brassó városokban három vagy kettő olyan egyént az arany- és ezüstművesek közül a Királyi Kormányzás megnevezzen és állítson, akik az ismeretes jártasságon túl az alapos vizsgálati módszert és a fémek jellemzését is alaposan ismerik; minden ezek előtt bemutatandó gyártmányra a kiválóságot és a városnak jelét is, amelyben élnek, kifejező hiteles fémjelet kell verni, felelősség terhe mellett.

### ***Kilencedik cikk*** ***A mértékek meghamisítóiról***

## 1. §

Akik áruba bocsátott termékeket hamis mértékekkel, mint ölekkkel, fontokkal, nehezekekkel, fertályokkal, mérlegekkel, kupákkal, hordókkal, mérőkkel és más ilyesfélékkel árusítanak, vagy jóllehet igazságos mértékekkel, mégis csalárdul és tisztátalanul az eladás során azokból hasznot húztak, az okozott kár jóvátételén felül a cselekményért első alkalommal megfogatván a nemesek, polgárok

és kereskedők, valamint a szabadosok 12 forint büntetéssel, a földművesek a nemek különbözősége szerint 12 bot- vagy vesszőbüntetéssel, második alkalommal az előbbiek 24 forinttal, az utóbbiak pedig 24 bot- vagy korbácsütéssel; és végül harmadik alkalommal mint a köz minősített megcsalói büntetőleg üldöztetvén, a bűncselekmények minősége szerint büntetendőek, és azonfelül a saját kimérés vagy kereskedés további gyakorlásának jogát is a saját személyüket illetően örökre elveszítik.

## 2. §

Hogyha azonban a tisztviselőknak (akikre gondos örökös nehezedik, nehogy a hamis mértékek elterjedjenek) hanyagsága, még inkább elnézése miatt történnek ilyen szándékos és csalárd eladások, azok az ügyigazgató által közönséges kereset közbejöttével a legrövidebb eljárás útján az *Approbatae Constitutiones* 3. része 45. cikkének<sup>251</sup> rendelkezése szerint büntetendőek.

### ***Tizedik cikk***

#### ***A katonaszökevények pártolóirol***

A katonaszökevények pártolóival szemben az 1751. évi törvények 2. és 3. cikkeiben<sup>252</sup> kifejezett különös törvényhez hasonlóan határoztatik: hogyha valaki kipróbált katonát vagy már nem csupán a szolgálatba beállt, hanem hűségesküvel is kötelezett újoncot mint hitszegőt és zászlójának elárulóját tudván magához befogad, és akár ő maga, akár más által eltitkolja és elrejti, és ilyen módon a szökés alkalmát a szökevénynek biztosítja, bebizonyosodván a dolog valósága, a szökevényt személyében minden dologgal, tudniillik a befogadóhoz amaz által odavitt egyenruhával és a fegyverekkel visszaszolgáltatni köteles, vagy ha azt már a szökés megtörténtével visszaszolgáltatni sehogy sem tudná, állítson a szökevény helyett másik ugyanolyan alkalmasat, még ha a szökevény az egyenruhát és a fegyvereket magával is vitte, egyenruhával és a fegyverekkel, avagy katona állítása helyett az egyenruha és a fegyverek értékét tegye le, és egyszersmind a törvény áthágása miatt ugyanannyi forint bírság alá essen, amennyit az egyenruha és a fegyverek értéke kitesz, ha tudniillik ő maga nemes, polgár vagy szabados volt; ha pedig földműves, méltó ütlegetés testi büntetesként 40 bizonyosan érezhető botütéssel illessék, mindazonáltal azonban

<sup>251</sup> Mértékről.

<sup>252</sup> 1751. évi (erdélyi) II. törvénycikk azokról, akik a régi katonákat, avagy a már katonának beállott és kötelezett újoncokat tudva befogadják és rejtegetik, valamint azokról a tisztviselőkről és területi joghatósággal felruházott földesurakról, akik az ilyen szökevények letartóztatását és viszszaállítását elmulasztják; illetve 1751. évi (erdélyi) III. törvénycikk azokról, akik az ilyen szökevényt befogadják ugyan, de mint befogadók nem tudják, hogy az illető szökevény lenne.

a szökevény visszaállítását illetően az előbbieken kifejtett módon a megtérítés összegének letételére a földművest egyaránt kötelezni kell. Ugyanilyen módon a vármegyék, székek vagy kerületek, hasonlóképpen a városok vagy mezővárosok tisztviselői és elöljárói, nem kevésbé a földesurak, akik azon a helyen, ahol a kipróbált katona vagy újonc szökevény tartózkodott, területi joghatósággal bírnak, és a szökevénynek ottani jelenléte és megbújása vagy elrejtőzése tudomásukra jutott, mégis az ilyen szökevények elfogását és visszaszolgáltatását elmulasztják, az előbb kifejtett törvényi rendelkezés és büntetés alá esnek, ha azok elfogása és visszaszolgáltatása mégis lehetséges volt, és nem mások szándékossága vagy gondatlansága által hiúsult meg. Hogy pedig az ilyen szökevények visszaszolgáltatása a tartományoknak kevésbé legyen terhes, akár bármelyik őrhelyen, akár állomáshelyen vagy szálláson és bármely egységhez tartozó akármelyik katonai tisztviselőnek, akinek az átadás a visszaszolgáltató megítélése szerint nagyobb könnyedséggel és kényelemmel teljesíthető, átadhatók; amely tettel a visszaszolgáltató a további kötelesség alól szabadul.

Ha pedig bárhol megesne, hogy a szökevényt valaki befogadja, mégis azonban anélkül, hogy a befogadó a szökevény voltáról tudna, bebizonyosodván a dolog, a szökevényt minden amaz által magával hozottal együtt adja ugyan vissza, azonban a tudatlansága a befogadót a büntetést és a kár visszatérítését illetően mentesíti.

### ***Tizenegyedik cikk*** ***A lázadásokról és zavargásokról***

#### **1. §**

A belső közbiztonság annak a belső rendnek a nyugalmán alapul, amelyet a nemzet törvényes alkotmányára támaszkodó alapvető törvényeknek oltalma, és a különféle lekötelezésben összekötött polgárok és lakosok egymás közötti, a nemzetnek, egyaránt a köznek boldogulására tartozó hivataloknak és a Fejedelemnek tartozó tisztelete von maga után.

#### **2. §**

Mint hogy tehát a polgárok belső nyugalma a természetes szabadság és széles körű függetlenség feláldozásának viszonzása kell legyen, akik közvetlenül a polgári társadalmak eme rendeltetése ellen zavargást és zendülő lázadást idéznek elő, és ezáltal a nemzet belső köznyugalmát megzavarni megkísérik vagy arra törekednek, súlyos bűncselekményben bűnösök.

### 3. §

A bűncselekmény elkövetése során tetten ért hangadók és vezérek elfogandók, és a gaztettnek, például statuálván, minél gyorsabb feltartóztatására statáriális eljárásban halálbüntetéssel bűnhődnek, a maradék bűntársak és bűnrészesek azonban a rendes vádoló fórum előtt a szándékosság vagy gondatlanság nagyobb vagy kisebb foka szerint egy évtől öt évig terjedhető és közönséges munkával kitöltendő fogsággal büntetendők.

#### ***Tizenkettedik cikk Azok büntetéséről, akik a köztekintéllyel szembehelyezkednek***

##### 1. §

Amikor a belső közbiztonságot, leginkább a törvényeknek és a felsőbbség és a köztisztséget viselők ezeken alapuló tekintélyének semmibe vételével megingatják, az ilyen esetekben is megköveteli az értelem, hogy a polgárok békessége és nyugalma fenýtőleg őriztessen meg.

##### 2. §

Akik tehát a Fejedelemnek, a Királyi Kormányzóságnak az egyetemeknek és a hivatali elöljáróknak a törvényekkel összhangban kiadott vagy a törvények hatályosulására irányuló parancsaival és rendelkezéseivel szemben a kellő engedelmességet megtagadják, vagy az általános törvények által le nem rontott helyi kormányzati rendelkezéseket áthágják; ha nemesek, szabad közösségek, polgárok vagy nem nemes honoráciorok voltak, végrehajtás útján megfizetendő 200 forint törvényes büntetéssel büntetendők, a többi nemtelenek pedig azonnal elfogandók és törvényes kereset útján félévi fogsággal, két részben kicsapandó 50 botütés mellett bűnhődnek, és végül az egyes hivatalnokok törvényes rendelkezéseinek nem engedelmeskedőkre kiszabandó büntetéseket illetően a helyi rendelkezéseket kell megtartani.

***Tizenharmadik cikk***  
***A közőrizet megsértéséről***

**1. §**

A közőrizet megsértésében bűnös az: aki bírói, uradalmi vagy közőrizetben lévén, abból magát akármilyen módon kivonja vagy kivonni megkísérli.

**2. §**

Amennyiben a fogoly azt megelőzően szökik meg, hogy a marasztaló ítéletet vele szemben meghozták volna, és a szökés alkalmával a maga kiszabadítására erőszakot nem alkalmaz, vagy más fogolytársakat is a szökésre rá nem bír, vagy végül újabb bűncselekménnyel meg nem terhelte magát, annak ez a vakmerősége csak és kizárólag 25 bot- vagy korbácsütéssel fenytendő.

**3. §**

Ha azonban a marasztaló ítélet meghozatala után, különösen a börtönből kitörve szabadul, és más fogolytársakat is a szökés bűntársaságába csábít, még ha más új bűncselekménybe nem is keveri magát, mégis a közítélkezés megcsúfolásának megkísérlése miatt az ítéletben meghatározott büntetésen túl két részben kicsapandó 50 bot- vagy korbácsütéssel büntetendő, és ezen felül keményebb börtön és súlyosabb béklyók adassanak; az újonnan hozzátett bűncselekmény (kivéve ha a korábban meghozott ítélet erejénél fogva már halálra ítéltetett) szintén üldözendő és érdeme szerint büntetendő.

**4. §**

E bűncselekményben pedig nem csupán maguk a szökést megkísérlő foglyok bűnösök, hanem mindazok, akik ezeknek az efféle cél eléréséhez segítségül vagy tanácsul voltak, és a béklyókból vagy börtönből maguknak kiszabadításához eszközöket is biztosítottak, különösen pedig mindazok, akiknek közvetlen figyelmére és felügyeletére a foglyok és a börtönök bízva vannak, ha ily módon a szökés fölött szemet hunynak, vagy azt ezek vétkeességének vagy hanyagságának terhére lehet róni.

**5. §**

A bűncselekmény súlyosságát és a kimérendő büntetést mindenkor a szökevény által elkövetett bűncselekmény súlya, valamint a szándékosság vagy gondatlanság különböző fokozatai határozzák meg, a szökött foglyokról vissza-



háramló károk megfizetésén túl ezen bűncselekmények bűnösei egy évtől öt évig terjedhető fogságra, a kellő botütésekkel vagy hetenként kétnapi kenyéren és vízen koplattatással együtt ítéltetnek, és ha az elkövetők a börtönőrök voltak, tisztségüktől is örökre elessenek.

**Negyedik cím**  
**A bűncselekményekről, amelyek az**  
**élet biztonságát sértik**

**Első cikk**  
**A büntetlen emberölésekről**

**1. §**

Jóllehet, általában minden bűncselekménynél, mint az előbbieknél is, a szándékosságot vagy az akarat gonosz szándékát, avagy a gondatlanságot szokás felróni, azonban a véletlen és az akaratlan cselekvés a beszámítástól, miként a büntetéstől is, mentes legyen; mégis mivel az emberölések fajtái között a véletlen emberölésen túl több törvényben megengedett eset is adódik, amelyek tekintetében az emberölés megfelelő módon büntetendőként és büntetlenként, vagy enyhébben büntetendőként megkülönböztethető, és a büntetlen osztályba a következő esetek sorolhatók.

1. Ha az ölés teljesen véletlen esetből és emberi cselekvésnek fel nem róható okokból következett be.

2. Ha valaki a köztörvényben kifejezett parancsra vagy engedéllyel és reárott köteleességből másnak halálát okozza, például a katona az ellenséget vagy a zászlót eláruló bajtársat megöli, vagy az ölés valamilyen eseményre a köztörvényben meghatározott játék során vagy küzdőtéren következik be.

3. Ha valakit a tiszti tekintély elől a fővesztési bűncselekmény miatti jogszerű fogsága vagy tömlöcbe vetése során onnan megszökve, vagy más esetben is, fegyvert ragadva, erőszakosan és olyan módon ellenszegülve ölnék meg, hogy az élet veszélyeztetése nélkül legyűrni nem lehetett.

4. Ha valakit fővesztési bűncselekményben tetten érnek, és az őt elfogni vagy a bűncselekményt megtorolni joggal bíró másvalakinek ellenállván megölik, például ha a nőrablót és a házasságtörőt az elraboltnak vagy annak, akivel a házasságtörést elköveti, atyja vagy férje a bűncselekmény elkövetésében tetten éri.

5. Ha az éjjel behatoló tolvajt ölik meg.

6. Ha valaki mást az életveszélyből menteni akarván, amidőn azt az életet és testi épséget másképpen megóvni nem tudná, a jogtalan támadót megöli.

7. Ha a személyében vagy dolgaiban megtámadott a támadót a jogos védelem mérsékletének megtartásával megöli, amely tekintetben a jogos védelem mérsékletének megkülönböztetésére a következő szabályok szolgálnak:

- a.) Tényleges vagy bizonyosan fenyegető legyen az élet veszélyeztetése.
- b.) Csak ha a támadó megölésével a fenyegető veszély elhárítható, és a menekülésre semmi más megoldási lehetőség nem adódik.
- c.) A fenyegető erőszak elhárítása arányos legyen.
- d.) A védekezést a támadás folyamata alatt fejtik ki, nem szünetelést és időközönként követően, amikor tudniillik a veszély már elmúlottnak tekintendő.

## 2. §

Ellenkezőleg, az előbb írt jogos védelem mérsékletével szemben súlyosító körülménynek tekinthetők:

1. Amidőn valaki, amikor az ölési szándéokra utaló minden jel és bizonyíték nélkül egy másik megtámadta, a támadónak halálát okozni elsiette, mint például ha azt, aki minden más veszélyes körülmény nélkül arcon ütötte, megöli.

2. Azt ölik meg, aki csak a veszély előidézésére mindenféle további folyamánny és előrehaladás nélküli fenyegetéseket helyezett kilátásba.

3. Aki a már menekülő ellenfelet öli meg, hacsaknem amaz azért fogott menekülésbe, hogy a támadáshoz alkalmasabb helyet foglalhasson el, vagy hogy azután mindjárt a veszélyeztetésre alkalmasabb fegyvereket, tudniillik megtöltött lőfegyvert és hasonlókat is magához vehessen.

4. Aki a büntető tiszt törvényes kényszerével szemben, vagy az okozott sérelmet a tettenérés során megtorló férjjel szemben követi el az ölést.

5. Ha az őt fenyegető veszély elhárításához az enyhébb utat választani, és a bírónak és másoknak azonnali segítségét kikérni, vagy a valaki életének, testének és becsületének veszélyeztetése nélküli kimenetel alkalmát megragadni elmulasztotta. Az elmenekülés azonban, minthogy sem nem bizonyosan eredményes, sem a sértetlenség megóvásának nem becses módja, nem sorolható ide.

## 3. §

Nyilvánvalóan, a jogos védelem mérsékletével élők semmilyen büntetés alá nem esnek, akik azonban a mérséklet látszata alatt akár gondatlan, akár szándékos emberölést követnek el, a bűncselekmény minősége szerint büntetlenül ne maradjanak.

**Második cikk**  
**A közönséges és gondatlan emberölésről**

**1. §**

Az ölési akaratot az emberölések esetében szándékosságnak tekintve, a büntendő emberölések bizonyára kettős fajtájúnak, tudniillik szándékosnak vagy gondatlannak mondhatók, mégis mivel különbségnek kell lennie a dühből vagy hirtelen felindulásból eredő közönséges emberölések és a minősítettek között, amelyeket előre megfontolt különös fondorlattal és gonoszszággal, vagy a megölt személyre nézve nagyobb kegyetlenséggel követnek el, ezért a szándékos és minősített emberölések osztályába sorolódnak a következő cikkekben tárgyalandó rokongyilkosság, csecsemőgyilkosság, valamint bérgyilkosság, mérgezés és rablógyilkosság. A közönséges emberölést illetően pedig:

**2. §**

Közönséges emberölésben mondják bűnösnek, ha valaki általánosságban valamely embert dühből vagy hirtelenségből megöl, aminek rendes büntetése a lenyakazás, amely azonban az enyhítő körülményekre figyelemmel mérsékelhető és más testire átváltoztatható.

**3. §**

Ilyen körülmények pedig:

a.) Ha semmilyen gyűlölet és semmilyen ellenségeskedés a bűnös és a megölt között korábban nem merült fel.

b.) Ha a bűnös mindaddig büntetlenül élt.

c.) Ha a bűnös a megölt által túrhetetlen gyalázkodásokkal vagy más bántalommal jogos haragra ingerelvén az ölést első felindulásában követte el.

d.) Ha a bűnös az elkövetett emberölés után nyomban és késedelem nélkül a gonosztett komoly megbánását tanúsítja, és magát önként átadja a hatóságoknak.

e.) Ha a gyilkos a barátságos beszélgetés során az emberölés cselekménye előtt a részegségig ivott, mégis akkor vagy előzőleg a megölttel szemben a gyűlölet semmilyen jelét nem tanúsította.

f.) Ha az emberölési cselekményben ugyan több, de nem a veszélyes testrészre, és nem halálos eszközökkel okozott csapás történt, és mi több, az okozott sérülések csak véletlenségből és nem feltétlenül voltak halálosak.

Következésképpen, ha ezek vagy más körülmények alapján az emberölés inkább vétekből és gondatlan cselekedetből, és nem szándékosságból vagy

eltévelyedett elszánásból bekövetkezettnek mutatkozik, úgy a gondatlan emberölésnek a szándékostól való megkülönböztetése során mindig ahhoz kell visszatérni, hogy a szándékosság az emberölés esetén az ölésre a tudatban elhatározott, világos és nyilvánvaló érvekből következik, a gondatlanság pedig különösen a tiltott cselekvéseket illetően a szükséges és kellő figyelem és körütekintés elmulasztásából, avagy meggondolatlan cselekedetből vagy részegségből, amely gyakran a gondatlan cselekedet közvetlen oka.

#### 4. §

Mindkét emberölésnek, úgy a szándékosnak, mint a gondatlannak sajátja, hogy az akár szándékosan vagy gondatlanul elkövetett emberölési cselekményre vonatkozó megállapodások a büntetés enyhítésére semennyire sem szolgálnak, mivel az emberi vért pénzért eladni vagy megvenni embertelennek tekintendő.

### ***Harmadik cikk*** ***A rokongyilkosságról***

#### 1. §

Rokongyilkosság néven jelölik a szülők között, ahová a nagyapákat és nagyanyákat, valamint dédapákat, dédanyákat is sorolják, miként az első fokú, vagyis egyazon szülőktől származó fivérek és nővérek között is, nem kevésbé a fiú-unokák és lányunokák között, miként a házastársak között is és végül a gyámolt által a saját gyámja vagy gondviselője ellen elkövetett emberölést; amelyeket pedig első fokú sógorok vagy a negyedik fokig leszármazó vérrokon atyafiak között követik el, azt kvázi-rokongyilkosságnak mondják.

#### 2. §

Mindkét rendű rokongyilkosok, ha az ölést szándékosan, vagyis előzetes ölési akarattal követték el, keményebb, tudniillik a gyötirelem nagyobb fajával megerősítve súlyosítandó halálos büntetéssel legyenek büntetendők, mégis azzal a megkülönböztetéssel, hogy az első rendbe tartozó rokongyilkosokkal szemben a büntetés a jobb kéznek a végrehajtás aktusa közben megejtendő levágásával súlyosíttatik; akik pedig ugyan tiltott, de nem az ölési akaratra irányuló cselekvéssel, méghozzá ténylegesen inkább súlyos gondatlansággal, semmint szándékosan, apát, anyát, nagyapát, nagyanyát, dédapát, dédanyát, avagy a férj feleséget és fordítva, avagy a vele egyazon szülőktől származó fivéreket és nővéreket öltek, lenyakazás büntetéssel; a további fokokban pedig,

egészen a negyedikig, az ölést éppúgy inkább gondatlansággal, semmint szándékosan elkövetők, háromévi, a gondatlanság nagyobb vagy kisebb fokára tekintettel hat évig terjeszthető, fogsággal bűnhődjenek, amihez közönséges munkát is és határozott idejű koplaltatást, vagy kellő bot-, illetve megfelelően, korbácsütést lehet hozzátenni.

### 3. §

A szülőket a gyermekek tekintetében nem illeti több jog, mint amit azoknak saját boldogulására irányuló nevelése megkövetelni látszik, ezért azonban, mivel ezekhez a fenyítés és fegyelmezés jogát is hozzáértendőnek tekintik, ha a fenyítés és a fegyelmezés a mértéket túllépte, és ezért következett be a halál, a szülői cselekedet büntetlenül ugyan nem maradhat, azonban a közönséges emberölésnél enyhébben kell büntetni, ugyanis a fiút fenyítő apa nem sodródott tilos cselekvésbe; mivel azonban a módot és mértéket túllépte, gondatlanságba sodródottnak számít, ennél fogva a büntetés a gondatlanság foka szerint alkalmazandó, és azt egy évtől három évig terjedhető fogságban, kenyéren és vízen koplaltatással, avagy az elkövető állapotára és körülményeire tekintettel kellő bot- vagy korbácsütésekben kell meghatározni.

## ***Negyedik cikk*** ***A csecsemőgyilkosságról***

### 1. §

A minősített emberölések fajtáihoz tartozik a csecsemőgyilkosság is, amely akkor valósul meg, amidőn az apa vagy az anya a saját, még csecsemő utódját, a törvénytelen szülés szégyenét eltitkolandó, vagy a nevelés terhét elkerülendő, avagy bármilyen más okból megöli.

### 2. §

Mivelhogy ez a bűncselekmény a leginkább titokban szokott végbemenni, ezért fontos a felderítéshez alkalmas ismertetőjelek büntetőtörvényben való felsorolása, amelyek többnyire a következők szoktak lenni:

1. A has szokatlan felduzzadása, és annak azután következő hirtelen lepadása.
2. Ha a leány havonkéntije elmaradtak, és az állapotosokra jellemző gyengeségeket mutat.
3. A bábák vagy jártas asszonyok a nő testét megvizsgálva tanúsítják, hogy az szült.

4. A gyanúsított nő melleiben tejet hordoz, és a tejzésnek más természetes oka nem mutatkozik.

5. Ha a szülést eltitkolta, és azt állítja, hogy a gyermek az ő vétke nélkül halt meg.

6. Ha tagadta, hogy terhes lenne, és a szülést utóbb felfedezik.

7. Arra hivatkozik, hogy a szülés véletlenségből történt az árnyékszéken.

8. Azt állítja, hogy nem is tudja, hogy állapotos volt.

9. Kiderül, hogy az oldalát vagy a hasát korábban összeszorította, és a testén más erőszakosságokat alkalmazott.

### 3. §

Súlyosbodik a csecsemőgyilkosság bűncselekménye, ha az anya önnön kezétől történt a saját gyermekének megölése, vagy annak halálát elősegítendő az élethez szükséges gondoskodást neki nem biztosította, és annak gondozását teljesen elmulasztotta; enyhítették azonban, ha nem állt fenn szándékos mulasztás és ölési célzat.

### 4. §

A csecsemőgyilkosok, akik önnön kézzel a saját gyermeküket megölték, vagy a halál elősegítésére az éltető gondoskodást makacsul megtagadták, hasonlóképpen ezek támogatói is, akik egyenesen és közvetlenül az erőszakos halál előidézéséhez hathatós segítséget nyújtottak, lenyakazás büntetése alá essenek; akiknél azonban a szándékosság, vagyis az ölési célzat nem állt fenn, hanem a gyermek halála a kellő gondosság gondatlanságból eredő nagyobb elhanyagolása által bekövetkezettnek látszik, az ilyenekkel szemben az elkövető körülményei és állapota szerint ugyancsak a gondatlanság nagyobb, illetve kisebb foka egytől három évig megállapítandó fogsággal, kenyéren és vízen koplaltatással együtt, avagy kellő bot- vagy vesszőbüntetéssel fenytendő.

### 5. §

Egyébiránt a csecsemőgyilkosság eseteinek megelőzéséhez szükséges, hogy súlyosabb megszégyenítéssel együtt járó büntetéseket a teherbe esettek ne mérjenek, és a teherbe esésről tudomást szerezve időlegesen a szülés szükségleteihez a helyi tisztviselők megfelelő támogatásokat biztosítsanak; és ezen cikk fenyegetésével szorosan vigyáztatik, hogy a teherbe ejtőt is, ha erővel vagy csábítással tette volna, minél gyorsabban felkutassák és leleplezzék, egyszersmind úgy az anya, mint az utód részére eltartás biztosítására, sőt, a szülés költségeinek megfizetésére is hatékonyabb utakon kényszerítsék közhatalmilag.

## **Ötödik cikk**

### **A csecsemők kitételéről**

#### **1. §**

A csecsemők kitételének bűncselekményét leggyakrabban két módon szokták elkövetni.

1. Amidőn a csecsemőt elhagyatott és az emberek tekintetétől távoli helyen hagyják avégből, hogy étlen és bármilyen módon végül meghaljon.

2. Ha a paráznság vagy a házasságtörés gyalázatának elkerülése végett az anya a csecsemőt forgalmas és feltűnő helyen azzal a céllal teszi ki, hogy vagy maga az apa, vagy az elhaladók sajnálattól vezérelve a nevelését elvállalják.

#### **2. §**

A kitétel bizonyítékaiként fogadhatók el:

a.) Ha a méh terhének megszűnése után a csecsemő létezéséről semmit nem lehet tudni.

b.) A teherbe esett nő annak a helynek a közelében lakott, ahol a csecsemőt kitétték.

c.) A közelmúltbéli terhesség gyanújelei a gyanúsított nőnél továbbra is fennállnak.

De ezeken kívül azok is, amelyek a csecsemőgyilkosság bizonyítékai között felsorolva voltak, a csecsemők kitételének felderítésére szolgálhatnak.

#### **3. §**

Az előbbi esetben, ha a kitétt csecsemő meghalt, és egyszersmind biztosan tudni lehet, hogy az apa vagy az anya annak halála elősegítésének szándékával tette ki, a rendes lenyakazás büntetésnek van helye, más esetben pedig, ha a kitétt csecsemő ugyan a kitétel ténye miatt, de a kitevő szándékán kívül halt meg, a gondatlanság fokának megfelelő vessző vagy bot büntetéssel, avagy koplaltatással, miként egy évtől háromig terjedhető fogsággal is fenyíthető azon szülők esetén, akik a kitéltet akár közvetlenül, akár mások által végzik el; és azok is, akik a szülők parancsára vagy kérésére a kitétel cselekményét saját kezűleg teljességbe viszik, egyformán vessző vagy bot büntetéssel, avagy fogsággal zabolázandók a vétek foka szerint.



***Hatodik cikk******A magzatelhajtás tudatos előidézéséről*****1. §**

A magzatelhajtás tudatos előidézése által a nemzedékeknek az Isten által az emberi faj megmaradására felállított és meghatározott rendjét hágják át és nyomják el, ezért a magzatelhajtás előidézése a köztörvényben meghatározott bűncselekmény.

A magzatelhajtás tudatos előidézése pedig az, amidőn a nő az ő anyaméhében rejtőző saját magzatát tiltott módok alkalmazásával elhajtotta és eltávolította, vagy valaki más a nyilvánvalóan állapotos nővel ezt tette.

**2. §**

A tudatosan előidézett magzatelhajtás bizonyítékai:

- a.) Ha azt, amit vélhetően állapotosan vásárolt, el is adta.
- b.) A hasát vagy az oldalát szokatlan terhekkel tudatosan megerőltette.
- c.) Magasabb helyről önként és a lehetőséget keresve leugrott. Avagy:
- d.) Az apa, a férj vagy más a magzatelhajtást tudatosan előidézendő, az állapotost hevesen ütlegelték, a földre lökték és szorították, vagy a méhében terhet hordozóval tudatosan a magzatelhajtást szolgáló mérget itattak.

**3. §**

A magzatelhajtást előidézőknek és azoknak büntetése, akik hathatós segítséget nyújtottak, a szándékosság vagy gondatlanság nagyobb vagy kisebb foka szerint koplaltatással, avagy kellő bot- vagy korbácsütésekkel összekapcsolt, féltől kettő évig terjedő fogságban határozandó meg.

***Hetedik cikk******A rablógyilkosságról*****1. §**

A rablógyilkosság a bármely előny vagy haszon végett elkövetett emberölés.

**2. §**

A rablógyilkosság bűncselekményének kísérlete esetén is, ha az eredményhez közel került, és a bűnös, amennyire rajta állt, a bűncselekményt véghezvitte,

jöllehet, szándéka ellenére az erőszakot követően az élet megmenekült, ténylegesen nem kevésbé rablógyilkosságot képez; amely bűncselekmény lényege sem nem a cselekvés ismétlődése, és nem is a fegyveres elkövetés, sem az elvett dolog nagyobb mennyisége; hanem leginkább csak a jövőbeni haszon reményére irányul, és az sem számít, hogy a rablógyilkosságot maga követi el, vagy a rablóknak segítséget nyújt.

### 3. §

A rablógyilkosság bűncselekményét leginkább ama körülmények súlyosítják, ha:

- a.) A rablógyilkosság cselekménye által többen öletnek meg.
- b.) A rablók a megöltekkel a pénz, az arany és ezüst vagy más értékek felfedése végett kínzás útján kegyetlenkedtek.
- c.) Magasabb hivatalba rendeltet vagy egyébként közismerttet öltek meg.
- d.) A rablógyilkosságot köz- vagy áldozati pénzek elrablásával, avagy állami, illetve áldozati dolgok fosztogatásával követték el.
- e.) A szolga vagy a cselédlány az urat vagy úrnőt a vagyon elrablása végett megölte.

f.) Menlevélnek örvendőt támadnak és ölnek meg haszon reményében.

Enyhítő körülményeknek számítanak azonban a következők:

1. Ha kegyesebb gátlásra ébredvén, mint amilyen gonosz a szándék volt, az ölést nem viszik végbe.
2. A rablógyilkossági szövetkezésbe mindenféle saját haszon érdeke nélkül, csupán gyenge jellemből keveredett valaki, és ez saját kezűleg az öléshez segítséget nem is nyújtott.
3. Éppen csak létrejött a szövetkezés, de bármiféle tényleges eredmény előtt megszünt vagy önkéntesen feloszlott.

### 4. §

Mivel a rablógyilkosság bűncselekménye az Erdélyi Fejedelemségben nem ritka, a rablógyilkosság szigorú büntetése a közbiztonság megerősítésének érdekét szolgálja. Ha tehát a rablógyilkosság az előbb felsorolt egyik vagy másik súlyosbító körülménnyel valósult meg, az elkövető súlyosított kötél büntetéssel fenyítették. Azonban az emberölés a rablógyilkosság által teljesebbé nem menvén, enyhébb büntetésként a szándékosság vagy gondatlanság különböző foka szerint háromtól tíz évig terjedhető fogság szabható ki kenyéren és vízen koplaltatással, avagy kellő bot- vagy korbácsütésekkel.

**Nyolcadik cikk****A bérért megrendelt emberölésről, amit  
bérgyilkosságnak mondanak****1. §**

A bérgyilkosság másnak előzetes megrendelésére bérért elkövetett emberölés.

Az ölést megrendelőt és a bért annak eredménye teljesítéséért ígérőt gyilkbérlónek mondják; aki a teljesedésbe viendő emberölést bérért elvállalja, bérgyilkosnak mondják; mindegy azonban, hogy valaki személyesen, avagy levél küldött útján rendeli meg magát az ölést.

**2. §**

Bérgyilkosság bűncselekményében bűnösöknek számítanak mindazok, akik a megrendelt emberölés eredménye végett bármilyen cselekvést kifejtettek, a megrendelésben közreműködtek, és a küldöttet, a levelet vagy a pénzt a felbéreltnek tudatosan eljuttatták.

**3. §**

E bűncselekmény súlyosbodik, ha vérségi vagy házassági kötelékben összekapcsolt személyek között, avagy állam vagy egyházi, avagy különös tiszteletben álló és közismert személyekkel szemben, avagy a szolga által saját ura ellen követtetett el; de egyébként is bármely közönséges személyekkel szemben elkövetve a közönséges emberölésnél súlyosabbnak számít, ugyanis minél nagyobb szándékot foglal magában, a közbátorságra annál veszélyesebb. Enyhíttetik azonban a bűncselekmény úgy a megrendelő, mint a felbéreltek részéről, ha kegyes gátlásra ébredvén a gonosztevő a bűnös egyezés megkísérlésével mindenféle eredmény nélkül felhagyott, vagy az eredményt megkísérelvén nem járt sikerrel, mint amikor lőfegyverrel az elvonulóra lőnek ugyan, de elvétvén a lövés irányát, az ölésre irányuló szándékból és tekintetből nem keletkezik sérelem.

**4. §**

A bérgyilkosság bűncselekményének bűnöseire mindenkor súlyosított lenyagazás büntetését, éspedig a felbérelt tekintetében mindig előbb, a megrendelő jelenlétében végrehajtandóan kell kimondani, büntetlenül azonban még azok se maradjanak, akiknek kísérlete eredményre nem vezetett, hanem akik az

eredményre, jóllehet meghiúsulván a sikere, igazán törekedtek, tízévi fogsággal és kellő koplaltatással, bot- vagy korbácsütésekkel, ha azonban a minden tekintetben meg nem kísérelt bűnös egyezséghez egyedüli szándékkal, de egészen kifejezetten ragaszkodott, egyévi fogsággal büntetendő.

***Kilencedik cikk***  
***A fondorlatos emberölésről***

**1. §**

Fondorlatos emberölés valósul meg, amidőn valaki mást alattomosan, vagy színlelt és tettetett barátság idején, avagy olyan cselszövészek által öl meg, amelyeket könnyen elhárítani és kikerülni nem lehetett; amely fajtájú emberölőket orgyilkosoknak mondanak.

**2. §**

Mivelhogy különös és készakarva tanúsított az a szándékosság, amely által a fondorlatos emberölést el szokták követni, ezért ha teljesedésbe vitetett, éppen úgy, mint az egyszerű emberöléstől különböző másiak, súlyosítással; azonban ha az ölési eredmény bármilyen módon meghiúsul, mégis a támadást megkezdtek és megkísérelték, a halálosat megközelítő büntetéssel, tudniillik tízévi fogsággal és kellő kenyéren és vízen koplaltatással, hasonlóképpen bot- vagy korbácsütésekkel lesz fenyítendő.

***Tizedik cikk***  
***A mérgezésről***

**1. §**

Mérgezés az a bűncselekmény, amikor valaki embereknek vagy csordáknak és nyájaknak mérgezés használatával az életet és egészséget illetően árt; ezért a mérgezés fogalma alatt nyilvánvalóan nemcsak az a tett értendő, amikor a mérgezés által bárkinek a halála következik be, hanem általában mindazok, amelyeknél a mérgezés használatával emberek vagy csordák és nyájak egészségét károsítják, minthogy azonban a mérgezés tevékenysége titokban szokott végbemenni, annak bizonyítékait szükséges felsorolni.

## 2. §

A mérgezés bizonyítékai eme következők: ha:

- a.) A haldokló azt állítja valakiről, hogy vele mérget itatott.
- b.) A közbeszédből és más sejtésekből valószínűsíthető, hogy valakit méreggel öltek meg.
- c.) Ha valaki rendelkezett méreggel, és nem tudja igazolni, milyen alkalmaszban használta fel.
- d.) A gyanúsított a megölttel gyűlölségben élt, vagy annak halálából haszna származott.
- e.) Titokban mérgezett italt vagy eledelt készített, vagy abba valamit beleönteni vagy beletenni látták, és azután azt a megöltnek átnyújtotta.
- f.) A túlélő házastárs a gyanúsított személlyel a korábbi hitvesének erőszakos halála után gyanús kapcsolatot bonyolított.

## 3. §

A mérgezést súlyosító körülmények:

1. Amidőn a mérgezés által rokongyilkosságot követtek el.
2. Az áldozás közben vagy a szentségek látszata alatt itatják meg azt.
3. Ha valaki elvetemült merészséggel forrásokat és más közös használatra szánt dolgokat méreggel beszennyezett, amiből többeknek pusztulása következett be.

Enyhítő körülmények:

- a.) A mérgezés enyhébb mennyisége vagy minősége, amiből halál nem következhetett be.
- b.) Annak bizonytalansága, hogy az elhunyt a méregtől halt-e meg.
- c.) Ha valaki nem halál előidézésére, hanem vágy keltése végett kínált bájitalt.
- d.) Ha jóhiszemű orvosságos szer gyanánt valakit halállal itatott meg.
- e.) A mérgezés eladására rossz szándék nélkül, óvatlanságból és hanyagságból került sor.

## 4. §

A mérgezők, akik halál okozásának szándékával embernek mérget kínáltak, ha a halál bekövetkezett, mint szándékos emberölők, rendes kard büntetéssel; a halálos eredmény (noha a mérgezést megkísérelték) be nem következvén, azonos mértékkel büntetendőek, mint ami a fondorlatos emberölőkre az előző cikkben meghatározva íratott; ahol azonban semmilyen akarat és szándék, hanem csak gondatlanság állt fenn, amint fentebb, az enyhítő körülmények sorában számba vett esetekben, a gondatlanság nagyobb vagy kisebb foka szerint

három hónaptól egy évig terjedhető fogságot kell kimondani; és végül, ha erős a gyanú, hogy az egyik házastárs a másik által méreggel tétetett el láb alól, amazt házasságra lépni azzal a személlyel, akivel a férj vagy feleség életében gyanús kapcsolatot ápolt, sohase engedjék, sőt, egyébként is minden kapcsolatot és barátkozást vagy érintkezést egyévi fogság fenyegetése alatt azoknak megtiltsanak. Ha azonban a méreg megítatásával csordákban és nyájokban okoztak kárt, az okozott kár jóvátételén túl egyévi fogsággal, kellő kenyéren és vízen koplaltatás, avagy bot- vagy korbácsütések mellett sújtandó.

## 5. §

Ahol a halál úgy következett be, hogy az elhunytak valóban méregtől történt elhalálózását bizonyosan meg lehet állapítani, miként a bekövetkezett emberölések egyéb eseteiben is, a holttest vizsgálata és felboncolása soha ne maradjon el.

### *Tizenegyedik cikk*

#### *A mérgek és ártalmas orvosságok árusításáról*

## 1. §

Mivel a gonoszságból vagy gondatlanságból elkövetett mérgezési bűncselekményekkel az előbbi cikk foglalkozott, ehelyütt csupán a mérgek és ártalmas orvosságok olyan eladása vétetik tekintetbe, ami bármilyen ölési szándék nélkül, csakis haszon végett történik.

## 2. §

E bűncselekmény bűnösei tehát:

1. Az orvosok, sebészek, javasemberek és kereskedők, akik akár az előírt garanciák és rendészeti szabályok ellenére mérgeket, akár tiltott orvosságokat árusítanak, vagy azokat nem becsületesen készítik el, avagy végül egy, az orvos által felírt fajtájú orvosságot önkényesen elő nem írt másikkal helyettesítenek.

2. A vásárló kóborlók, akik bizonyos titokzatosnak állított orvosságokkal utazva kiváltképp a műveletlen köznépet becsapják, és azoknak ártalmára vannak.

3. Mindazok, akik bármilyen módon nyereség végett a polgárok és lakosok egészségének ártalmat okoznak, azok kezelésének látszatával.

### 3. §

Az egyes efféle esetekben úgy az okozott kár nagysága, mint a hanyagság vagy gondatlanság foka és a bűncselekmény minősége befolyásolja a büntetés mértékét. Amelyre pedig háromhavitól egy évig, hetenként kétnapi kenyéren és vízen koplaltatással mérendő a fogság, és a gondatlanság legmagasabb fokán a tevékenység vagy a kereskedés gyakorlásától eltiltással; tovább nem terjeszkedvén.

#### ***Tizenkettedik cikk***

#### ***A zavargásban elkövetett emberölésről***

##### 1. §

Zavargásban elkövetett emberölés az, amit többek csődületében követnek el.

##### 2. §

Minthogy az emberölési szándék vagy előzetes ölési akarat, amidőn teljesebbe vitték, mindig halálos büntetés alá esik, ezért ha többen összeesküvés útján valakinek megölésére összetódultak, az egyes összejövő bűntársak lenyakazás büntetéssel; sőt, az emberölés a rokongyilkosság minősítése alá esvén vagy egyébként más körülmények által súlyosítván, súlyosítással; az olyan tett esetén pedig, amikor minden megelőző gyűlölködés nélkül következik be többek zavargó csődületében valakinek a halála, mégpedig úgy, hogy szándékosság vagy előzetes ölési szándék az összejövők egyikénél sem ismerhető fel, az egyesek az elkövetés körülményei szerint és a gondatlanság nagyobb vagy kisebb foka szerint egy évtől három évig terjedhető fogsággal, nemkülönben kellő bot- vagy korbácsütésekkel vagy kenyéren és vízen koplaltatással büntetendő. Mégis megtartandók ezek az iránymutató szabályok:

1. Ha annál, aki a halálos ütést mérte, semmilyen szándékosság, hanem csak gondatlanság fennállása ismerhető fel, hacsak a gondatlanság súlyosabb nem volt, ami a szándékosság felé közelít, a halálos büntetésnél alantabb ugyan, de rá nézve súlyos testi büntetéssel fenyítendő. Nemkülönben:

2. A bűnszerzőkkel és hangadókkal szemben a tettelegesség szándékossága nem kellően bizonyíttatván éppúgy súlyosabb testi büntetést kell meghatározni, a súlyosabb testi büntetés azonban lehet bot- vagy vesszőbüntetés a fogsággal együtt, vagy csak több évig terjedő fogság, de közönséges munkával.



***Tizenharmadik cikk***  
***Az önvesszejtésről vagy öngyilkosságról***

**1. §**

Önvesszejtés vagy öngyilkosság az a tiltott cselekvés, amellyel valaki saját halálát okozza.

**2. §**

Az önvesszejtés tettét kettős erkölcsösség alapján lehet megítélni; akik ugyanis a lélek gyengélkedésétől vagy az elme valamilyen betegségétől a belátás képességén kívül helyezkedve, vagy a természeti dolgok nemtudása miatt mérgezett ételt vagy mérgezett italt ragadván magukhoz, vagy bármilyen gondatlanságból vagy véletlenségből fosztják meg magukat az életüktől, minthogy ez a tett szándékosság nélkül vagy a belátás képességének hiánya miatt valósult meg, semmilyen bűnösség alá nem esnek; azok a gonosztevők azonban, akik a fenyegető jogos büntetés végrehajtásának elkerülése végett önként elébe mennek a halálos ítéletnek, az öngyilkosság bűnöseinek számítanak.

**3. §**

Az értelem zavara miatt és mindenféle szándékosság nélkül csak gondatlanságból vagy véletlenségből önvesszejtésbe esetteket semmilyen büntetéssel illetni, mi több, sem a végső emberi tisztesség jogától, ami a tisztességes szertartásból és illő eltemetésből áll, megfosztani nem lehet; akik azonban az előbbi okokból szándékosan okozzák a saját halálukat, azok az eltemetés tisztességétől megfosztandók, és holttesteiket a hóhér a vesztőhelyen földelje el, vagy ha a bűncselekmény szörnyűsége megköveteli, ugyanott három napon át ki kell tenni azokat egyidejűleg a károknak, amit a bűncselekmények elkövetésével okoztak, a hátrahagyott vagyonából a sértett félnek megtérítést kell adni.

Ha pedig az önvesszejtés véghezvitelét valamely közbejövő akadály megghiúsítja, az önmaguk megölését megkísérlőket az elkövetők körülményei szerint orvosok és léleg Gondozó személyek őrizetére és gondozására kell bízni mindaddig, amikor őket teljesen magukhoz térteknek nyilvánítják; ha azonban korábbi bűncselekménnyel büntetést érdemeltek ki, a megkísérelt öngyilkosság miatt megfelelő fenyegetéssel közbejöttével, a büntetés kimondására elő kell őket állítani, vagy ha már jogerőssé vált, végrehajtásra kell átadni őket.

### ***Tizennegyedik cikk*** ***A párbajról***

#### **1. §**

A párbaj kettőnek kölcsönösen ellenséges érzületből, az ölés elkövetésének szándékával vagy veszélyével elkövetett küzdelme, amely, minthogy manapság leginkább a becsület sérelmének jogtalan megbosszulására szokták alkalmazni, magánbosszúnak azonban a polgári társadalomban teret adni nem lehet, ezért a párbajok alkalmainak megelőzése érdekében önmagában a párbajra kihívást is árestum vagy egyévi fogság büntetése alatt meg kell tiltani, ugyanezt a büntetést rendelve a kihívott tekintetében is, ha az magát a felhívásra az illetékes joghatóságra sürgősen rábízni elmulasztotta.

#### **2. §**

Hogyha tehát a párbaj során a kihívottat a kihívó megölte, akkor a kihívó mint eltökélt emberölés bűnöse, rendes kard büntetés, a kihívó válván a kihívott áldozatává, amaz a halálosat megközelítő büntetés alá essen; és végül, ahol a párbaj kimenetele szerencsésebben, mint ígérkezett, csupán valamelyiknek vagy mindkettőnek megsebesítésében végződve megállapodott, avagy mások bármiféle eredmény előtt, rögtön az első támadás közben megakadályozták, vagy végül szintén, ha a párbaj nem halál okozásának szándékával valósult meg, akkor a hetenként kétnapi kenyéren és vízen koplaltatással egy évig tartandó fogságon felül a törvényes büntetéssel is egyformán büntetendő mindkét fél, anélkül, hogy a megsértettnek vagy megsebesítettnek, aki saját tetteiből szenved el a szerencsétlenséget, bármilyen kártérítést ítélnének meg az elviselt kínokért.

### ***Tizenötödik cikk*** ***A verésekről vagy sebütésekről***

#### **1. §**

Jóllehet, a verések és sebütések általánosan a magános jogsértések fajtáihoz sorolódnak, és a bűnösöket eleddig csupán magánkeresettel szokták perelni, mégis amennyiben a verések és sebütések cselekményeinél is a magánbosszút a polgári társadalom intézményének és a hivatali tekintélynek ellentmondóan gyakorolják, azok zabolázásában is a közönséges keresetet helyt érdemlőnek kell elismerni.

## 2. §

Mint hogy nem kevésbé azokban az esetekben, amikor az alperesekkel szemben a verésekre vagy sebütésekre tekintettel valamilyen magánkeresetet támasztanak, ők, a bíróilag rájuk mért büntetés vállalása által, amely vagy testi szokott lenni, vagy pénzbeli bírságból áll, a bűncselekmény miatt a közbosszú tekintetében is kiengesztelteknek számítanak, ezért a bűnösök ellen közvetlenül indítandó tisztí közkeresetnek és fenyítéknek csakis akkor marad helye, amidőn a verést vagy sebütést nyilvános botránnyal vitték véghez, amely esetben közkeresetnek és fenyítéknek is helye van.

## 3. §

A verési és sebütési cselekményekre mérendő büntetések meghatározása során tehát, a nemeseket és állami tisztviselőket illetően a jelen büntető rendtartás korábban közölt 3. címének 2. cikke, nemkülönben jelen Gyűlés 62. cikke,<sup>253</sup> másokat illetően pedig a hazai törvények és a helyi rendeletek rendelése, jelsül az egyházi személyeket illetően az *Approbatae Constitutiones* 1. része 5. címének<sup>254</sup> 5. cikkében<sup>255</sup> írt büntetés megtartandó; kivéve mégis a szülőkkal és a második fokig bezárólag a vérrokonokkal szembeni verés és sebütés esetét, amely bűncselekmény tekintetében a *Decretum Tripartitum* 1. része 14. címében<sup>256</sup> és az *Approbatae Constitutiones* 3. része 48. címében<sup>257</sup> közölt régtől ható törvényeknek, amelyekben tudniillik eme bűncselekményt a hűtlenség bélyegével és kézlevágással büntetni parancsolták, szigorúságát mérsékelvén: e bűncselekmény bűnösei, különösen ha a verést vagy a sebütést kegyetlenséggel és megszegyenítéssel okozták, ötévi fogságtól a halálos büntetéshez közeliig terjedhető büntetéssel büntetendőeknek rendeltetnek, mindazonáltal úgy, hogy a nemeseket és polgárokat, valamint a honorácior személyeket illetően a fogság a megveretés helyén hetenként kétnapi kenyéren és vízen koplaltatással súlyosbodik, amely büntetés mindenesetre az enyhítő körülmények figyelembevételével, különösen azok sértettjeinek közbenjárására enyhíthető.

<sup>253</sup> A nagyobb hatalmaskodás magyarázatáról és annak büntetéséről.

<sup>254</sup> Papok avagy prédikátori rendekről.

<sup>255</sup> E rendelkezés szerint az egyházi tanítók bántalmazói kettőszáz forinttal bűnhődnek.

<sup>256</sup> A hűtlenség eseteiről.

<sup>257</sup> Fiak erköztelenségekről (sic!).

#### 4. §

Végül, mivel a *Decretum Tripartitum* 1. része 14. címe<sup>258</sup> 15. §-ának törvénye által a tagok csonkítói és a szemek kivájói is a hűtlenség bélyegének bűnösei közé soroltattak, a verés azon esetét illetően, amelyből tagok csonkítása következik be, elrendeltetik, hogy ha ezáltal a megcsonkítottak az elérendő mindennapi életre képtelenné váltak, a csonkító a kínok és az ellátáshoz szükséges költségek megtérítésén túl a megcsonkított mindennapi életéről, ameddig tovább él, a bíró által megállapítandó mérték szerint gondoskodni tartozik.

### ***Tizenhatodik cikk*** ***Az öncsonkításról***

#### 1. §

Öncsonkítás az, amidőn valaki magát különösen a közszolgálat alóli mentesülés végett ép és használható testrésztől megfosztja vagy mással megfosztatja.

#### 2. §

Amely bűncselekményben bűnösök jellemzően azok, akik a katonai szolgálat alóli mentesülés okán hüvelykujjaikat levágják, fogaikat kitépik, vagy bármilyen más módon önmagukat megcsonkítják, és magukat a rendes katonai szolgálat teljesítésére képtelenné teszik.

#### 3. §

Akik tehát ilyen bűnösségbe esnek, ha csonkaságuk nem akadályozza, hogy az ilyenek más katonai szolgálatokra áttérjenek, a leszerelés kedvezménye ezekre semmiképpen sem kiterjedvén ki, húsz évi ilyen szolgálat letöltése végett a katonai hatóságnak átadandók.

#### 4. §

És végül, akik mindennemű további katonai szolgálatokra teljesen alkalmatlannak lettek, közönséges munkával eltöltendő kétévi fogságra ítélelndők.

<sup>258</sup> A hűtlenség eseteiről.

***Tizenhetedik cikk***  
***A joghatóság alá tartozókkal szembeni***  
***sanyargatásról***

**1. §**

Sanyargatás alatt azokat kell itt érteni, akik akár köz-, akár uradalmi joghatóságot gyakorolnak, a nekik alárendeltekkel szemben törvényes jelleg nélkül és a törvényben meghatározott mértéken felül alkalmazott szörnyű ütlegetések, érdemtelen tömlöcbe vetések, eláztatások, és bármilyen durvaságok. Sanyargatja továbbá a saját jobbágyát az a földesúr, vagy annak tisztje, aki a saját jobbágyának azokat a megélhetési javakat, amivel őneki akár törvény, akár törvénybe nem ütköző urbárium, vagy végül ugyancsak hallgatólagos vagy kifejezett megállapodás alapján tartozik, elvonja és nem adja meg.

**2. §**

Az okozott kár kétszeresen történő visszatérítésén és az elviselt kínok jóvátételén túl a kegyetlenkedés rendes büntetése a bírságos pénztárba befizetendő 200 forintban kerül megállapításra, mégis tekintetbe véve az uradalmi tisztviselők élő főválságát.

***Tizennyolcadik cikk***  
***A vesztegzárak, úttilalmak,***  
***valamint az egészség ügyében kiadott***  
***iránymutató szabályok áthágásáról,***  
***és az ezekre rendelt büntetésről***

**1. §**

Eme bűncselekmény bűnösei:

1. Mindazok, akik a közeli Moldvában és Havasalföldön tomboló pestis idején, vagy önnön maguk a vesztegzár kikerülésére csalásokat megkísérelvén útgendélyeket vagy bármilyen, ezt a célt szolgáló eszközöket készítenének vagy azokat tudatosan felhasználnák, avagy másoknak ilyenek készítéséhez segítségére lennének.

2. Azok, akik gyanús vagy veszélyes egészségügyi helyzetű helyekről árukkal vagy azok nélkül érkezvén, hogy a vesztegzárat minél könnyebben kikerüljék, a helyeket, ahonnan jöttek, eltitkolják, elhallgatják, vagy más valótlan helyeket jelentenek be hamisan.

3. Azok, akik a felállított vesztegzár napjainak eltelte előtt és anélkül, hogy egyik vagy másik vesztegzárolási tisztviselő jelen lett volna, önmagukat más személyekkel összeelegyítették, vagy a maguk áruit az előírt elővigyázatossági szabályokat figyelmen kívül hagyva eladásra kínálták.

4. Azok, akik vesztegzár alá vett helyek közelében élvén, jelesül a fogadósok, kocsmárosok és más szálláshelyeket működtetők, idegen és gyanús, a hivatali tisztviselő által nem látott és meg nem vizsgált útengedélyeket adtak a szálláshelyről távozóknak.

5. Azok, akik a szükséges tanúsítványokkal nem rendelkező idegen árukat átvenni, szállítani, valamint a tartományba útengedély és az előírt tanúsítvány nélkül belépő embereket is segíteni, és az ilyenek előmozdításához támogatást és segítséget nyújtani, és az ilyenekkel érintkezni, avagy mi több, azok számára magukat az utazás útmutatójaként láttatni megkísérelték.

6. Azok, akik rejtett és tilos ösvényeken és utakon jutottak be eme Fejedelemségbe, miként azok is, akik a mindig tiltott, azonban pestis tombolása idején azonfelül rendkívül veszedelmes bejutást választották.

7. Azok, akik a saját házukban kitört pestist elhallgatták, avagy mi több, a halottat saját házaikban eltemették, vagy pedig a pestissel fertőzött és az állami hatóság által lezárt helyről az öröket kikerülve titokban magukat más helyre csempészni nem átalloztak. És végül:

8. Azok, akik pestises helyekről ruhákat eladtak vagy felvásároltak, és más helyekre szállítottak, vagy azokat elrejtették ugyan, azonban rövidesen előásták, újabb pestises fertőzést okozva.

## 2. §

Minthogy az előbb levezetett bűncselekmények annál inkább megkövetelik a törvények szigorát és a végrehajtás határozottságát, minél egyszerűbben romlásba dönthetik és mintegy lángba boríthatják azok az egész Fejedelemséget, ezért a fentebb 1., 2., 3., 6., 7. és 8. pontokban felsorolt bűncselekmények miatt, hacsak valamilyen enyhítő körülmények nem járulnak mellé, rendes büntetésként mindig lenyakazást kell kimondani, azokkal szemben azonban, amelyek a 4. és 5. pontok alá esnek, a gonoszság vagy a gondatlanság nagyobb vagy kisebb foka szerint egytől három évig terjedő fogság büntetése mérendő kellő bot és korbácsütésekkel vagy kenyéren és vízen koplaltatással, engesztelhetetlenül.

## ***Tizenkilencedik cikk*** ***Az emberrablásról***

### **1. §**

Az emberrablás az a lopás, amikor haszonszerzési céllal ember embert titokban elragad, és eladásra kínál, amely bűncselekmény ugyan a legritkábban szokott előfordulni, minthogy mégis bekövetkezhet, a büntetőjogban rendelkezni kell annak büntetéséről.

### **2. §**

Miként más bűncselekményeké, úgy az emberrablásé is, nem ugyanazon, hanem a körülmények foka szerint nagyobb vagy kisebb büntetésként mondható ki; ha ugyanis a lopást a veleszületett státusz vagy más körülmények folytán előkelő személy ellen követték el, vagy azt, aki a lopás áldozatává vált, keményebb szolgálatra vagy bármely más gaztetre eladták, az emberrablás bűnöse közönséges munkában eltöltendő örökös fogságra ítéléssel büntetendő, ha azonban az emberrablást alacsonyabb állású személlyel szemben vitték véghez, anélkül, hogy szolgálásnak, meggyalázásnak vagy bármiféle gaztettnek tették volna ki, egytől három évig terjedhető fogság büntetése mondandó ki egyidejű közönséges munkára hurcolással.

## **Ötödik cím** **A bűncselekményekről, amelyek a** **vagyon biztonságát sértik**

### ***Első cikk*** ***E bűncselekmények általános fogalmáról*** ***és osztályozásáról***

Az erdélyi tartományi törvények alapján a birtokok erőszakos lerohanásait és elfoglalásait, amelyeket a hatalmaskodási cselekmények neve alatt foglalnak össze, a törvény által előírt módon a sértettek magánkeresetére szoktak büntetni, ezért tehát jöllehet, a mondott hatalmaskodási cselekmények a vagyon biztonságát érintik, mégis minthogy a 3. cím 3. cikkéhez tartozó fentebbi eseteken kívül közönséges keresetre nem büntethetők, azokra jelen büntető rendtartás rendelkezése nem terjed ki; hanem a vagyon biztonságát sértő bűncselekmények itt megjelölt címéhez csupán a lopások, rablások és gyűjtogatások alább felsorolt fajai sorolódnak.



**Második cikk*****A lopásról általában és annak fajairól***

Lopás alatt értendő ehelyütt az idegen dolognak a tulajdonos akarata ellenére vagy akár tudtán kívül elkövetett elvétele, amely ha közönséges dolgokra és mindeddig nem kiváltságolt helyen, titokban, nyilvánvaló és hathatós erőszak nélkül történik, egyszerű vagy közönséges lopásnak; ha szent helyen és dolgokra követték el, szentségtörésnek mondják; amidőn az utakon és keresztutaknál álnokul vagy éjjeli behatolás során nyilvánvaló erőszakkal követték el, rablásnak vagy kifosztásnak mondják; ha véletlenül megtalált és eltitkolt dolgokra, talált dolgok lopásának nevezik; és végül akik tolvajokat és fosztogatókat rejtegetnek, befogadnak és eltitkolnak, befogadók neve alá esnek; amely utóbbi, a közönséges lopástól különböző fajok pedig a minősített lopások osztályához sorolhatók.

**Harmadik cikk*****A közönséges, valamint a lovak, csordák és nyájak tárgyabéli lopásról*****1. §**

A közönséges lopás bűnöseivel szemben általában, úgy a lovakat, csordákat és nyájakat is, mint más, lopással elvett dolgokat illetően, a büntetéseknek, a cselekmények ismétlődésének ténye szerint, visszaulván a lopással elvett dolog értékére is, minden hatóság előtt tekintetbe veendő a következő fokozatait kell megtartani. Aki első alkalommal, három forint értékéig vagy az alatt követ el lopást, az okozott kár és az elmaradt hasznok megtérítésén túl, ha nemes, polgár vagy szabados lenne, 25 forint pénzbeli büntetéssel, a földműves pedig arányos megveretés testi büntetésével, tudniillik 25 botütéssel vagy az elkövető állapota szerint vessző fenyítéssel büntetendő. A második alkalommal elkövetett bármilyen lopás miatt viszont, az állapot előbbi megkülönböztetése mellett egyévi fogsággal, illetve a törvényes büntetés felével, vagy pedig eme pénzbeli büntetés helyett a földművesek részletekben, négy alkalommal kiállandó száz botütéssel bűnhődnek. Harmadik alkalommal elfogtatván pedig a büntetést háromévi fogságban, illetve háromszáz kellően érezhető botütésben tartozzanak kiállni; a megveretés helyett a nemeseket, polgárokat és szabadosokat illetően hetenként kétnapi kenyéren és vízen koplaltatással helyettesítve; és végül ha továbbra is a lopás bűncselekményébe visszaestek mint javíthatatlanok, fogságban kiállandó örökös munkára ítéltessenek; a kár

visszatérítését tekintve az egyes esetekben, ha azt másképpen teljesíteni képtelenek lennének, annak megfizetésére a fogságból szabadulván munka útján is kényszeríteni kell őket.

## 2. §

Hogyha pedig a lopást első alkalommal lovakra vagy csordákra követték el, vagy három forint értékét meghaladta, akkor az elkövető a második cselekményre meghatározott büntetés alá esik, és a másodrendbeli cselekmény miatt a büntetés maga megkettőztetik, a harmadik cselekmény miatt pedig az ezen fokra előírt büntetés ama törvényhatóság neve kezdőbetűinek, ahol a büntetést kiszabják, az elkövető hátrára nyomandó bélyegének rásütésével, vagy ha amaz a közrendűnél magasabb állást élvező volt, a becsületvesztés bélyegének kimondásával súlyosítandó.

## 3. §

Ismételtnek pedig ezeket a bűncselekményi aktusokat abban az értelemben kell tekinteni, ha az elkövetőt bírói marasztalás és ítélet útján nyilvánították annak; amit, hogy a bírónak arról bizonyosabb meggyőződése lehessen, a pallosjognak örvendő egyes fórumok, az elkövetők nevei szerint, akiket lopás bűncselekménye vagy más büntetendő bűncselekmények miatt elítéltek, kötelesek iktatókönyvet vagy lajstromot vezetni, és abban az elkövetők lakóhelyét is és életkorát, valamint más személyes ismertetőjeleit a bizonyított bűnösség kinyilvánításával együtt pontosan bejegyezni. Amidőn pedig valamely gonosztevő halálos büntetésre ítélésére és végső megbüntetéssel illetésére kerül sor, ez a gonosztevők elriasztása végett az egész Fejedelemségben körbejárva közzéteendő.

## 4. §

Ezeket az előbb írott büntetési fokozatokat azonban csak a közönséges lopásokra, amelyek tudniillik a rablás, szentségtörés vagy más súlyosabb minőségű fajokba nem esnek, illik alkalmazandóknak számítani; arra az esetre ugyanis, amikor az idegen dolog ellopása a közbejövő körülmények által súlyosbodik, a büntetést is súlyosítani illik; a súlyosító körülmények pedig leginkább az itt következők: Ha:

a.) A tulajdonost a saját dolgának védelme során vagy a felismert tolvaj üldözésének folyamán a tolvaj megsebesítette vagy megölte.

b.) Az erőszakos lopás egyszersmind betöréssel valósult meg.

c.) Ezen körülmények közbejöttékor ugyanis: az emberöléssel elkövetett lopás rendes lenyakazás büntetéssel, a betöréssel elkövetett erőszakos lopás pedig három évtől hat évig megállapítandó fogsággal, kellő kenyéren és vízen koplaltatás, nemkülönben bot- vagy korbácsütések mellett büntetendő az első

cselekmény miatt; az ismételt cselekmény miatt pedig közönséges munkában kiállandó örökös fogsággal és hozzá járuló becsületvesztés büntetéssel. És végül a szolgák által elkövetett lopások tekintetében a következők rendeltetnek továbbá, hogy nagyobb büntetést érdemlő és súlyosított lopási bűncselekménynek ama eseteket fogadják el:

1. Amidőn bármelyik nemű szolgák bármilyen csekély lopásokat betöréssel követnek el.

2. Amidőn az oltalmukra bízott dolgokat sértik meg és ragadják el.

3. Amidőn a lopás elkövetéséhez tolvajkulcsot használtak.

4. Amidőn az elkövetett lopás a 25 forintot meghaladja.

5. Amidőn a saját uruk elveszített és általuk megtalált dolgait uruknak nem adják vissza, hanem eltitolják.

És ezeket akár közvetlenül maguk, akár közvetetten követik el.

Enyhítő körülményeknek pedig, és ekként kisebb büntetést érdemlő lopásoknak ezek tekintendők:

1. Ha a lopás a 25 forint értéket nem haladja meg.

2. Ha a lopást betörés vagy feltörés nélkül követik el.

3. Ha az úr a saját szolgájának járó ellátást elvonta, és ezért mintegy szükségétől kényszerítve ragadtatta magát a lopásra.

4. Ha a szolga a 15. évét nem haladta meg.

5. Ha a szolga saját bűncselekményét a cselekmény felfedezése előtt beismerte, annál inkább, ha az elvettét vissza is szolgáltatta.

6. Ha az úr a saját elkövető szolgájának megbocsájtott.

A súlyosabb és nagyobb büntetést maguk után vonó lopások előbb meghatározott eseteiben az okozott kár jóvátételén vagy az elvettek visszaszolgáltatásán túl az első cselekmény büntetése háromévi fogságban és negyedévenkénti 300 bot- vagy korbácsütésben áll. A második cselekményé hatévi fogságban és 300 bot- vagy korbácsütésben. A harmadik cselekményé pedig tízévi fogságban és félévenként kimérendő 500 bot- vagy korbácsütésben.

Az enyhébb és kisebb büntetést érdemlők miatt pedig, az okozott kár megtérítését vagy az elvettek visszaszolgáltatását mindig szem előtt tartván, az első cselekmény büntetését egyévi fogságban és 100 bot- vagy korbácsütésben kell kiróni, a másodikét kétévi fogságban és negyedévenkénti 200 bot- vagy korbácsütésben, a harmadikét négyévi fogságban és 200 bot- vagy korbácsütésben, és végül a negyedik cselekményét hatévi fogságban és osztott részekben félévenként kimérendő 300 bot- vagy korbácsütésben; semmi különbség nem lévén abban, hogy a szolga egy vagy egymás után több ura mellett kísérelte meg az előbb megjelölt lopási bűncselekményeket megismételni; azt is hozzátevé, hogy a harmadszor megismételt bűncselekmény esetében, még ha azt az úr meg is bocsájtotta, az előbb meghatározott büntetés enyhítésére semmiképpen se szolgáljon; és végül, ha a szolga a társától lopott el valamit, azt is mindig súlyosító és a büntetést növelő körülményként kell elfogadni.

### ***Negyedik cikk*** ***A szentségtörő lopásokról***

#### **1. §**

A szentségtörő lopások fogalma alatt értik a szent, avagy a szent helyeken elhelyezett magános dolgok bármilyen csalárd elorozásait, hasonlóképpen a magánosoktól lopással szerzett dolgoknak szent helyeken elrejtéseit, és végül a sírboltok és temetkezési helyek feltöréseit és kifosztásait.

#### **2. §**

Mivelhogy a szent dolgoknak csalárd meglopása vagy a szent helyek megsérteése saját minőségénél fogva a más közönséges dolgokra elkövetett lopásoknál annyiban súlyosabb, hogy az efféle szentségtörő lopás vallási botránnyal jár együtt, ezért illő, hogy a szentségtörő lopás bűnszerzőjét a közönséges lopás fentebb megállapított büntetésein túl megjavító pellengérré is állítsák.

### ***Ötödik cikk*** ***A rablásról és az útonállók befogadóirol***

#### **1. §**

Jóllehet, a rablás a rablógyilkosságtól különbözik annyiban, hogy rablás alatt az idegen dolognak ugyan nyilvánvaló és szembetűnő erőszakkal, mégis emberölés nélkül elkövetett elvétele értendő; mivel nem kevésbé méltó azzal szemben is, aki rablást követ el, az ölés véghezvitelének avagy az elszánt rablásnak akár annak megölésével is, akinek házára vagy személyére tör, történő végrehajtásának szándékát fennállónak tekinteni; továbbá eme Fejedelemségben a rablás büntetésének súlyosítását annak rendkívüli gyakorisága miatt is megköveteli a közbátorság; az előzőek okán e bűncselekmény rendes büntetéseként kötélt büntetést kell meghatározni, amely különösen abban az esetben, amikor a rablást nagyobb társaságokban követték el, elengedhetetlenül kiszabandó legyen; vagy az esetleges enyhítő körülmények közbejöttével, miként: ha a rablógyilkosság vagy rablás véghezvitelére létrejött társaság még semmi eredményt nem ért el, vagy valaki a más ellen végső szükségben kifejtett erőszaktól halt meg; a szándékosság vagy a gondatlanság nagyobb vagy kisebb foka szerint egytől hat évig terjedhető fogság, kellő bot- vagy korbácsütés, avagy kenyéren és vízen koplaltatás mellett szabandó ki.

## 2. §

Minthogy azonban befogadók és segítők közbenjárása nélkül lopásokat vagy rablógyilkosságokat véghez vinni alig néha lehetséges, ezért a tolvajok befogadói és segítői, különösen azok, akik útonállókat befogadtak, eltitkoltak, illetve alapos félelem nélkül ellátással segítettek vagy kifosztás bűncselekmény véghezvitelére indultak, az okozott kár megtérítése mellett egyforma büntetéssel fenytendő; ide nem értve azokat, akik a fosztogatóknak csak színlelt segítséget nyújtottak, akik mégis lopás büntetése alatt kötelesek azokat a fosztogatókat feljelenteni, nem gátolván őket a fosztogatók által esetlegesen tőlük kikövetelt hallgatási eskü sem.

### ***Hatodik cikk*** ***A talált dolgok lopásáról***

## 1. §

Akik másnak a megtalált dolgát eltitkolják és saját tulajdonukba veszik, talált dolgok lopását elkövetőknek neveztetnek.

Amelynek megzabolázására a következő iránymutató szabályok rendeltetnek. Bármely dolog, avagy csordák és nyájak vagy lovak valaki által megtalálván vagy befogván, a találás és befogás tényét, ha a tulajdonos nyilvánvaló, közvetlenül őneki, ha azonban amaz mindaddig bizonytalan és ismeretlen, a nemesek, polgárok és szabadosok az illetékes kerületi és helyi tisztviselőnek, nemkülönbben a jobbágyok a saját földesuraiknak vagy azok tisztjeinek a talált dolgok és befogott csordák kielégítő leírásával maga a találás és befogás napjától tizenöt napon belül pontos összeírás mellett bejelenteni tartoznak, a tisztviselő és a földesurak pedig a rájuk bízott leírást nyolcnaponként a nyilvános vásárokon és vásárnapokon közzéteendők, és ha a tulajdonos eme közzététele útján meg nem mutatkozik, a tizenötödik alkalmat követően szerte a Fejedelemségben körülhordozás végett a Királyi Kormányzáságnak bemutatni és bemutatni tartoznak; aminek következtében, ha a tulajdonos a saját dolgáért megjelent, és a tulajdonjogot a körülményekkel összhangban és testi esküvel is kiegészítve igazolta, kétségek nélkül visszaadandó, a talált dolgok értékének tized része a találónak jutalom gyanánt kifizetvén; a csordák és nyájak azonban, ha a találónak azokból semmi haszna nem volt, vagy az élelmezésnél kevesebb, az élelmezés arányos megtérítése mellett visszaadandó; ha pedig a talált dolgok iránti tulajdonjog a köztudomásból vagy máshonnan nem nyilvánvaló, a tulajdonra igényt tartókat, mielőtt esküre bocsátanák őket, a felkért csordák állapotáról mindig előzetesen és külön-külön ki kell kérdezni, és ennél fogva csak ha a csorda általuk elmondott leírása az igazságon alapul,

négy tanúval esküre bocsáttatván, saját testi esküjükkal is kiegészítve igazolják a tulajdonjogot; az eskütársak számának megkettőzésével eddig szokásban volt esküajánlást az esküszegések megelőzése végett jelen rendtartás által eltörölven, és a legrövidebb eljárással jogi útra viendő megesketés aktusa által a rájuk nehezedő befolyásokat elkerülendő; egyébként ha a találók az időszerű bejelentést, csakugyan a kerületi és helyi tisztek vagy a földesurak a közzététel végrehajtását elmulasztják, úgy emezek, mint amazok, közönséges kereset alá essenek, és a találók a három forintnál kisebb értékű dolgok esetén, ha földművesek és nem nemesek voltak, 25 ütessel, ha nemesek és polgárok, ugyanannyi forint bírsággal, a többet érő tárgyak miatt a földművesek kéthónapi fogsággal és 25 bot- vagy korbácsütéssel, a nemesek és polgárok, valamint a szabadosok a törvényes büntetés felével; amidőn pedig akár a földesurak vagy azok tisztjei a közzétételt elmulasztották, amazok a törvényes büntetés egészével, azonban a hivatali feladatokat ennyiben elmulasztó kerületi és helyi tisztek, ha csupán gondatlanságban forogtak, éppúgy a törvényes büntetéssel, ha a szándékosság bizonyított, a törvényes büntetésen túl a tisztiségből elmozdítással és bármely köztisztviselésére alkalmatlansággal büntetendők, és ezekhez az egyes büntetési fajtákhoz hozzá kell adni a gazda kártalanítását.

### ***Hetedik cikk***

#### ***A lopott dolgok megvásárlásáról***

A talált dolgok lopásához hasonlít a lopott dolgok megvásárlása, aminek okán meghatározzatik, hogy aki tudva és szándékosan lopott dolgot vásárol, a megvásárolt dolog egyszerű visszaadásán túl a teljes ár megfizetésével; aki figyelmetlenségből és gondatlanságból, az ár felének megfizetésével és a megvett dolog visszaszolgáltatásával büntetendő. Ha azonban sem a dolgot és annak értékét, sem a büntetés helyett kirótt ár megfizetését teljesíteni nem képesek, a pénzbeni teljesítést a korábban meghatározott elvek és mérték szerint megfelelő testi büntetéssel kell helyettesíteni.

A lopott dolgok megvásárlásából következni szoktak a magyar szóval *zuwattosságnak*, *szavatyosságnak* mondott biztosítékok követelései, amelyeknek okán a jövőre nézve rendeltetik, hogy azt, akinek kezéinél elorozott lovat, csordát vagy bármi másokat találtak, a tulajdonos maga mellett öt esküvel, ami nem kíméletlenségből, hanem a dolognak valóságából, vagyis a tulajdonos bizonyos tudomásából, és az előbbi cikkben rendelt módon nyilvánítandó, bizonyítván a tulajdoni igényt, azonnali visszaállításra és a tulajdonosnak megfizetendő fáradsalmak és költségek és elmaradt haszon és tényleges kár megfelelő megtérítésére kell kötelezni; és ha a vétel jogos címét bizonyítani nem tudta, a rontó körülményekhez képest büntetendő; amidőn pedig szavatosságra

hivatkozott és az általa elkövetett lopás tekintetében semmilyen körülmények nem terhelik, az érvényes jótállási jog szerint kielégítő óvadék alatt a szavatos felkutatására kiküldendő, és az ennek kezén megtalált lopott dolgok vagy lovak és csordák is, ha a biztosíték rendjének rendezéséhez szükséges volt, azok árának a tulajdonos kezeihez való megfizetése vagy az érték erejéig biztos óvadék mellett, őnála maradjanak. Továbbá abban az esetben, ha szavatos nem volt, a kár a költségeknek, fáradságnak és más felmerülő terheknek megfizetését fogja növelni. Sőt, ha a lopás tekintetében a legmegbízhatóbb körülmények terhelnék, a felmerülő körülmények arányából a lopás büntetését is el fogja szenvedni; végül, szavatos állítván, amaz a jóhiszemű vevőnek vagy cserélőnek a költségeket visszatéríteni és más felmerülő terhekért is kárpótolni, egyszerszintén a lopás tekintetében is felelni tartozik; annak büntetését, ha a biztosítékot másra nem hárította, viselni fogja, elismerve mégis mindenkor az enyhítő körülményeket; a biztosíték terhe pedig egy harmadikra hárítván, annak menetele addig engedtetik, mígnem az utolsó szavatosra megállapodik, akire minden terhek a lopás büntetésével együtt szállni fognak, hacsak azt a közbejövő körülmények ki nem mentik, vagy nem enyhítik.

***Nyolcadik cikk***  
***A lopásokról, amelyeknek vádja a helyi közösségeket terheli***

**1. §**

Az erdélyi tartományi jog szerint léteznek a lopásnak bizonyos fajai, amelyeknek vádját a helyi közösségek tartoznak megcáfolni, vagy annak tényénél fogva a sértett félnek kártérítést szolgáltatni; efféle lopásokat összefoglaló törvény az *Approbatae Constitutiones* 3. részének 34. címe,<sup>259</sup> hasonlóképpen a *Compilatae Constitutiones* 5. részének 24. *edictuma*.<sup>260</sup>

**2. §**

Mínthogy az idézett törvénynek megtartásával; amelynek erejével a helyi közösségek, amidőn az ő körükben elkövetett lopás bűnszerzőjét más módon megállapítani nem lehet, a tolvaj egyedi megnevezésére és kiállítására kötelesek, és ha ez meg nem történik, a kár megtérítésének vettetnek alá; a helység lakosai között a gonosztevőkkel szembeni éberség inkább a közösségre hárul,

<sup>259</sup> Nyom követésről. – Tudniillik az elveszett jószág nyomának követéséről.

<sup>260</sup> Nyomról.



és amint ismeretes, hogy az efféle lopásokból eredő kár közös megtérítése, ami az egyes és egyedüli személyt romba döntené, a kártérítésre többek együttállván kevésbé érzékenyen végződik, és a kárnak eme megtérítése a károkozó cselekmény miatt az egyeseknek egyformán hasznára válik; ezért az előbb említett törvény ereje a jövőre is megújítván, figyelemmel mégis a legszen- tebb Őfelsége kegyes engedelmeivel tett módosításra, és minden lopásból vagy rablásból, avagy rablógyilkosságból és álnok felégetésből eredhető kárra kiterjesztvén, ennek alkalmazását illetően a következő, általánosan minden helyen és az egyes nemzetek körében megtartandó szabályok kerülnek előírásra.

1. Ha magából a közösség kebeléből (nem pedig annak határából) a vásárnapokon kívül, amelyeket történetesen ugyanott népesen látogatni szoktak, oroztak el csordákat vagy lovakat, ha a tulajdonos az elorozott csordák vagy lovak látható nyomainak valódisága felől a testi esküt leteszi, azokat a nyomokat a helység lakosai felvenni és követni tartoznak, és ha a saját határból kivezettek, az a közösség, amelynek határába vezettek, tovább követni tartozik; abban az esetben, ha a közösségek bármelyike a saját határára mutató nyomot kivezetni nem tudja, a kár megtérítésének kitéve maradjon.

2. Amidőn más dolgok és jószágok tűntek el lopás útján a közösség kebeléből vagy környékéről, és a közösség a gonosztevőt kiadni vagy felfedni nem tudta, hacsak eközben az elorozott dolgok tulajdonosa háznépének vagy cselédeknek sorából valaki a lopás gyanújának kitéve el nem szökött, ha a tulajdonos az elszenvedett kár mennyiségét vagy értékét testi esküvel avagy más bizonyossággal bizonyítja, a közösség az alább rögzített módon és mértékben a kárt jóvátenni tartozik, figyelemmel mégis azokra a kikötésekre, hogy előbb a károsult az esetet késedelem nélkül minden körülményekkel a helyi bírónak jelentse be, és ezek a helyi jegyzővel, és ha olyanok találhatók, más királyi küldöttekkel is, a bejelentett eset vizsgálatát azonnal vegyék fel, és a körülmények és a tett szerzőjének feltárására az egyes szomszédokat és akik arról a dolgról valamilyen tudomással bírhatnak, eskü felvételére összehívják, amely gyanú ha a földművesek vagy nem nemesek közül esik valakire, azt nyomban fogják el, és az illetékes joghatóságnak adják át üldöztetésre; ami továbbá a kárnak a károsult esküje által teendő igazolását illeti, az eskü letétele előtt az igényelt kár hitelességével szembeni vagy az esküt ajánlóknak hitelt érdemlőségével szembeni, avagy minden más ellentmondásokat meg kell hallgatni, megvitatni, és végül mindkét fél meghallgatása után lehet dönteneni, hogy az eskü letétele elfogadható-e vagy sem.

3. Ha lángnak álnok felkeltése és felégetés által valakit a közösség környékén megkárosítottak, az efféle károkozás tekintetében is a közösség az előbb írott kikötések mellett felelni tartozik. Végül:

4. Az előbbieket szerint a kárnak a közösségre nehezedő megtérítéséről, hogy a tulajdonosokat is a dolgaik iránt nagyobb figyelemre, gondosságra

és éberségre bíztassák, elrendeltetik: hogy a közösségek egyik esetben sem többet, mint csak az előbbi módon igazolt kárnak fele részét tartoznak visszatéríteni a károsult tulajdonosoknak; annak további része és mértéke megtérítéséről pedig úgy tartják, hogy mivel a helység kebelében vagy környékén bekövetkezhető károkat és lopásokat illetően a felelősség leginkább ugyanazon helység bírójára és esküdtjeire, valamint az ezek által állított őrekre nehezedik, azok, ha úgy tűnik, hogy a feladataikat elmulasztották, a környékben jelentkező kár jóvátételére a többi lakosokhoz viszonyítva háromszorosan tartoznak közreműködni; ugyanígy a nemesi udvarokban lakó szolgák és napszámosok is, akiknek gondjára az elveszett dolgokat vagy csordákat bízták, ha a kár elsősorban az ő hanyagságukból is következett be, a kárnak jóvátételére háromszorosan közreműködni kötelesek, sőt, ha az okozott kár tekintetében meggyanúsítanak és biztos bizonyítékokkal és körülményekkel terhelnék őket, a közösség ezeknek őrizetére és vizsgálatára is szabadon eljárhat a földesúr vagy annak tisztje engedélyével, aki ha az efféle vizsgálat és őrizet tűrését végül is bármilyen módon akadályozni merészelné, ha az igénylő károsult maga lenne, saját gyapodását emiatt elveszíti, ha pedig más, a közösség egyszeriben szabadulván, a kár visszatérítésének minden terhe az ekként ellenszegülő földesúrra vagy annak tisztjére háruljon.

### ***Kilencedik cikk*** ***A gyújtogatókról***

#### **1. §**

Akik veszélyes láng keltésével tűzvészt okoznak, azokat gyújtogatóknak mondják, és amiként az egyebek, úgy ez a bűncselekmény is szándékosan vagy gondatlanságból követhető el, ha ugyanis tűzvész okozásának előzetes szándékából épületekre vagy bármely más éghetőkre lángot vetnek, szándékos gyújtogatóknak, ha gondatlan és vétkes cselekedetből támadt a tűzvész, annak okozóit gondatlan gyújtogatóknak mondják.

#### **2. §**

Súlyosbodik e bűncselekmény:

1. Amidőn a tűzvészt szent helyeken vagy több egymáshoz közel álló lakóház között azzal a megkülönböztetéssel okozták, hogy egész városok, mezővárosok, községek vagy falvak lángba veszttek.

2. A tűzvész okozása által egyszersmind más bűncselekmény, akár házasságtörés, emberölés vagy idegen dolgok fosztogatásának véghezvitelére is mód nyílt.

3. A tűzvészből súlyos és helyrehozhatatlan kár keletkezett.

4. A tűzvészt a hazát fenyegető ellenség megbízásából okozták.

Azonban a büntetést enyhítő okok:

a.) Ha a lángot meggyújtották, de mielőtt tűzvész lobbanna, az, aki meggyújtotta, vagy másvalaki, eloltja.

b.) A tűzvész kevésbé veszélyes helyen, mint mezőn, kertben, szőlőkben és más hasonlóknban támadó maradt.

c.) A tűzvész okozásában inkább gondatlanság vagy könnyelműség, semmint szándékosság forgott fenn.

### 3. §

Mivelhogy valamely helyeken a veszélyes tűzvészek okozása gyakrabban szokott bekövetkezni, ezért a régi törvényben a pusztá tűzvésszel fenyegetés miatt, mint a *Decretum Tripartitum* 3. részének 23. címében,<sup>261</sup> halálos büntetést rendeltek, mégis eme törvény szigorát csillapítván, azok, akik előzetes elhatározással tűzvészt okozván épített templomokra, raktáros házakra, magtárakra és más nagyobb értékű épületekre, nemkülönben erdőkre és szántóföldekre a tűzbe veszejtés veszélyét vetik, azzal a megkülönböztetéssel számítanak a halálos büntetés alá esendőknek, hogy ha különösen a tűzvész veszélyének növelése végett szándékosan több épületre vagy szent helyekre vetettek lángot, és ebből súlyosabb veszély terjedt ki, vagy a tűzvész folyamán más bűncselekményt is véghezvittek, a büntetést súlyosítani kell; ha a tűzvészből csekélyebb kár keletkezett és szándékosan ugyan, de kevésbé veszélyesen támadt a tűzvész, rendes lenyakazás büntetés; és végül semmilyen veszély vagy kár nem következvén, vagy ha a fenyegetést komolyan és olyasvalaki mondta, aki más gaztettekre is utalván merészelté megtenni a fenyegetéseit, a bűnösökkel szemben háromévi fogság büntetés kellő bot- vagy korbácsütésekkel vagy kenyéren és vízen koplaltatással rendeltetik; azonban ha a tűzvész csak gondatlanságból, mint lőfegyvernek gondatlan kilövése által, vagy dohányfüstölése során, és más módon vagy bármely más könnyelműség által kelt, egyaránt fogság vagy ütlegetés büntetése mérendő, de a bűncselekmény körülményei és az elkövető állapota szerint enyhébb vagy súlyosabb, mindig hozzákapcsolván az okozott kár azok általi megtérítésének kötelezettségét, akik azt közvetlenül okozták.

<sup>261</sup> Vajon fenyegetés miatt szabad-e valakit bántani?

**Tizedik cikk**  
**A határok megrontásáról vagy**  
**határjelek elmozdításáról**

**1. §**

Minthogy a birtokok elválasztására közhatalmilag állított jelek a vagyonbiztonság érdekében rendkívül fontosak, és kellemetlen tapasztalatokból ismeretes, hogy azok erőszakos vagy szándékos megrontása vagy megváltoztatása legtöbbször kellemetlenségek sorára adott okot és alkalmat, ezért a vagyonbiztonságra és úgy a köz, mint a magánosok nyugalmára tekintettel kívánatos, hogy ez a bűncselekmény (kivéve mégis az egyéb határpercek közül azokat, amelyek közönséges keresetek tárgyai nem lehetnek) büntetlenül ne maradjon.

**2. §**

Aki tehát az állandó és a szokásban megszilárdult határokat, mint a területek végének elválasztására és megjelölésére rendelt jeleket erőszakkal vagy csalárdul, akár közvetve, akár közvetlenül megrontja, megsemmisíti, letöri, levágja vagy bármilyen okból azok korábbi állapotát megváltoztatja, az okozott kár megtérítésén túl a gonoszság vagy gondatlanság nagyobb vagy kisebb foka szerint egy évtől három évig terjedhető fogsággal bünhődjön.

**Tizenegyedik cikk**  
**A szökevényeknek és azok pártfogóinak büntetéséről**

**1. §**

Mivelhogy az alattvalók közül senkinek a Fejedelem egyetértése nélkül annak uralma alól törvényesen magát kivonnia és tartományokba kivándorolnia és lakóhelyét és házát azokba áttennie nem lehet, és ezenkívül a népek számosabb szökdösése által nemcsak a közkincstárnak, de a tulajdonosoknak, és a bűnös terhére is jelentős kár származik, hogy maguk a szökevények és kibujdosók is saját vagyonuknak az elhatározott szökésből fakadó elszórását és elpusztítását, a büntetés legtöbbször késlekedvén, semmiképpen meg ne kíséreljék, ezért ez a cselekedet is bizonyosan, mint a törvényekben, különösen az *Approbatae Constitutiones* 3. része 14. címének<sup>262</sup> 1. cikkében és a 37. címének<sup>263</sup> 1. cikkében<sup>264</sup> tilalmazott, közönséges kereset útján büntetéssel üldözendő.

<sup>262</sup> Salvus conductusokról (menlevelekről).

<sup>263</sup> Utakról.

<sup>264</sup> E rendelkezés szerint az ország határát szabados utakon kívül elhagyók, illetve a menlevél (salvus conductus) nélkül közlekedők hűtlenségi büntetés alá esnek.

## 2. §

E bűncselekményben bűnösök tehát:

1. Maguk a szökevények vagy kibujdosók.
2. A kiküldött térítő, különösen a közeli Moldva és Havasalföld országokból eme Fejedelemségbe titokban vagy színlelt ürüggyel bejövő oláh papok és szerzetesek.
3. A toborzók, akik a felsőbb hatalom által adott felhatalmazás nélkül idegen katonai szolgálatra embereket toboroznak.
4. Úgy a kiküldött térítőknak, mint a toborzóknak társai és segítői, a fuvarozók és végül, akik a szökevényeket és a toborzottakat tudatosan eligazítják vagy eme Fejedelemségből kivezetik.
5. Akik az ilyesféle térítőknak és toborzóknak és ezek segítőinek vagy a szökevényeknek és a toborzottaknak szállást biztosítanak, ellátást nyújtanak, őket elrejtik vagy a róluk való tudomásukat a helyi hatóságnak azonnal nem jelentik.

## 3. §

A kibujdosás alkalmával elfogott szökevények, miként a toborzottak is, az 1791. évi 26. törvénycikkben<sup>265</sup> a jobbágyoknak engedett kiváltságoknak és minden sajátlag birtokolt vagyonnak (hacsaknem utódaik vannak, amely esetben azoknak meg kell hagyni) elvesztésén túl, közönséges munkában eltöltendő háromévi fogsággal büntetendők. Továbbá:

## 4. §

A kiküldött térítő, a toborzók és az ezeknek a törvénytelen célhoz hatékonyan segítők a gonoszságnak és az ebből a nemzetre áradó kárnak nagyobb vagy kisebb foka szerint a halállal egyenértékű, közönséges munkában kiállandó büntetéssel, sőt, a gonoszság legmagasabb fokán, amidőn a közjólét és a növekvő gyarlóság példa statuálását is megköveteli, lenyakazás büntetéssel is bűnhődnek; és végül:

## 5. §

A kibujdosóknak és a toborzottaknak fuvarozói, eligazítói, segítői és rejtegetői, miként azok is, akik a dologról tudomással bírván a felsőbbségnek idejében jelenteni elmulasztották, a gonoszság vagy gondatlanság nagyobb vagy kisebb foka szerint közönséges munkában töltendő egyévitől a haláloshoz közelítőig terjedhető fogság büntetéssel büntetendők.

<sup>265</sup> 1791. évi (erdélyi) XXVI. törvénycikk a jobbágyok örök időkre való személyes lekööttségének az eltörléséről és a nekik bizonyos föltételek alatt megengedett szabad költözésről.

***Tizenkettedik cikk******Azoknak büntetéséről, akik a marhavészt terjesztik*****1. §**

Mivel az állattenyésztés az erdélyi kereskedelmi gyakorlat és különösen a földművelői népek vagyonának legnagyobb részét képezi, amelynek növekedését azonban semmi nem hátráltatja jobban, mint az ismétlődően tomboló marhavész, nyilvánvaló következmény, hogy mindazok, akik álnok vagy gondatlan cselekedetükkel a marhavész keltésére vagy terjesztésére valamilyen módon végül okot adtak, a közvagyon, valamint a polgárok és eme Fejedelemség lakosai vagyonának biztonsága ellen súlyosan vétő, és ekként tiltott és káros tettük közönséges keresettel üldöztetvén büntetlenül nem maradhat.

**2. §**

Amely bűncselekménynek bűnösei:

1. Azok, akik a közeli helyeken már marhavész tombolván, saját csordáik megbetegedvén, és az ezekből eredő vést illető gyanúról a helyi tisztviselőknek, valamint a jegyzőnek és a községi bírónak a fertőzött csorda vizsgálatának elvégzése végett azonnal nem jelentettek; és amazt más egészséges csordákba elegyítették.

2. Akik a vész valamely helyen már kitörvén, avagy eme betegségnek alapos gyanúja fennforogván, mielőtt a hivatalos vizsgálatot elvégezhetnék volna, és annak a helynek szükségszerű elzárásáról rendelkezhetek volna; annál inkább azonban, ha az elzárás után kísérelték meg azt; saját csordáikat titokban vagy nyíltan más, egészséges helyekre hajtották és hajtatták, és ekként e tilos cselekedetükkel a vész terjesztésére alkalmat szolgáltattak.

3. Azok, akik jóllehet, valamely helynek lezárását közzétették, mégis azon keresztül marhacsordákkal átkelni merészeltek.

4. Azok, akik a vésszel fertőzött csordák nyers bőreit a védelmi előírások és iránymutató szabályok figyelmen kívül hagyásával más, egészséges helyekre szállították vagy szállításra eladták, vagy ilyeneket tudatosan összevásároltak.

5. Úgy az eme Fejedelemségben élő, mint az idegen kereskedők, különösen azok, akik a közeli Moldva és Havasalföld országokból eme Fejedelemségbe vesztegzár alá vett helyeken keresztül csordákat hajtván a saját állományukban kitörő vést a helyi hatóságnak az elvégzendő vizsgálat és a megteendő szükséges intézkedések végett azonnal nem jelentették, hanem eltitkolták, és a fertőzött csordákat egészséges helyeken széthajtván, eme törvénytelen, felettébb vétkes tettükkel, mint a kellemetlen tapasztalatokból gyakorta ismeretes, a vést elterjesztették. És végül:

6. Azok a vesztegzárolási tisztviselők, akik a kereskedőknek akár elnézésből, akár az alapos vizsgálat elhanyagolásával és a hivataluk által számukra előírt kötelességek figyelmen kívül hagyásával a megbetegedett vagy a vész gyanújában lévő csordák eme Fejedelemségbe történő behajtását engedélyezték.

### 3. §

Akik e bűncselekményben bűnösöknek bizonyultak és elítéltettek, és bizonyára a vesztegzárolási tisztviselők, a hivatalukból azonnal eltávolítandók és valamennyi köztisztviselésére alkalmatlannak kell nyilvánítani őket, a magánosok pedig, ha nemesek vagy polgárok lennének, a törvényes 200 forint büntetéssel, a földművesek azonban, miként azok a nemesek és polgárok is, akik nem fizetnének, fél évi, béklyókban és közönséges munkában kitöltendő fogsággal büntetendők; és az általuk okozott kárt egyenként jóvátenni kötelesek; akik azonban a törvénytelen tetteikkel az ártatlan Fejedelemség és annak polgárai és lakosai számára olyan károkat okoztak, amelyeknek megtérítésére a vagyonuk és lehetőségeik nem elégségesek, rájuk a fentebb megállapított fogság büntetése a visszatérítetlenül maradt kár mennyisége szerint mindig kiterjesztendő.

## **Hatodik cím**

### **A bűncselekményekről, amelyek az erkölcsök tisztaságát sértik**

#### ***Első cikk***

#### ***E bűncselekmények általános fogalmáról***

### 1. §

E bűncselekmények fogalma alatt értik a tiltott paráznság valamennyi fajait, miként olyanok, amelyek tudniillik házassági renden kívül a családok és házi közösségek tisztasága érdekében bevezetett helyes nemzési rendet kiforgatják, a házi közösségeket, amelyek magát a polgári társadalmat alkotják, eltorzítják, és az erkölcs bomlását felelevenítik. Ezek gyakorlásának pedig szokásosan sokféle, különböző és változatos módjai vannak; némelyeket ugyanis a faj természetellen ellen követnek el, amidőn tudniillik az ember az oktan állattal istentelen dolgot tesz; másokat a nemek természete ellen, amikor férfi a férfival, nő a nővel összehál, vagy férfi a nővel helytelen nemiséget gyakorol, és végül a harmadik osztályba sorolódnak minden bujaságok, amelyeket ugyan természetes rendben, de a házassági renden kívül gyakorolnak.



## 2. §

A bujaságnak akár a faj, akár a nemek természete ellen elkövetett fajtáit általánosan a természet elleni fajtalanság megnevezésben foglalják össze, a továbbiakat pedig, amelyeket a törvényes házassági renden kívül, a helyes nemzési rend ellenére követnek el, azoknak megannyi különféle fajtái szerint a kurválkodásnak, a paráználkodásnak, a házasságtörésnek, a többnejűségnek, az ágyastartásnak, a vérfertőzésnek, a nőrablásnak, az erőszaktételeknek és a kerítésnek neveivel jelölnek.

### *Második cikk*

#### *A természet elleni fajtalanságról*

## 1. §

Mivel a természet elleni fajtalanság megnevezés alatt nem csupán az állatokkal való összekeveredés, amit sajátlag bestialitásnak is neveznek, hanem a nemek természete ellenére gyakorolt nemiség fajtái is értendőek, a természet elleni fajtalanság előbbi csoportját illetően elrendeltetik, hogy hacsak a belátás teljes fogvatkozása vagy a bűncselekmény elkövetésében nyilvánvaló részegség vagy az ítélőképesség éretlensége, avagy más hasonló enyhítő körülmények azok büntetésének enyhítését nem indokolnák, továbbá e bűncselekmény valóságáról teljesen meggyőződván, az első cselekményért a haláloshoz közelítő büntetésre, a második cselekményért pedig közönséges munkában eltöltendő örökös fogságra kell ítélni őket, és az oktalan állatot, amellyel a bűncselekményt elkövették, tűzben el kell veszejteni, annak árát az elkövető vagyonából a tulajdonosnak megtérítvén. A természet elleni fajtalanság második csoportja, tudniillik akik ugyan nem oktalan állattal, hanem a nemek természete ellenére gyakorolják a nemiséget, első alkalommal háromévi fogsággal kellő botütésekkel vagy az elkövető körülményei és állapota szerint kenyéren és vízen koplaltatással együtt, második alkalommal a haláloshoz közelítő büntetéssel, további ismételt alkalommal pedig közönséges munkában kiállandó örökös fogság büntetéssel sújtandók.

### ***Harmadik cikk*** ***A kurválkodásról***

#### **1. §**

Kurválkodás neve alatt jelölik a büntetőjogban a tiltott nemiségnek válogatás nélküli és nyilvános gyakorlását, amelynél a férfiakat, akik válogatás nélkül és nyilvánosan gyakorolják a nemiséget, kurválkodóknak, a nőket, akik mindenki bujaságának válogatás nélkül engedelmeskednek, kurváknak és kéjनोंknek mondják.

#### **2. §**

Minél inkább a közösség erkölceinek megrontására vezetnek a kurválkodások, a kurválkodókat és kurvákat a közösségben a jó erkölcsök megőrzése végett annál nagyobb odafigyeléssel illik büntetni; büntetendőek tehát a férfiak, ha szabadok és házasságtól mentesek voltak, az első alkalommal elkövetett cselekményért a nemesek és polgárok a törvényes büntetés felével, a nem nemesek kéthavi fogsággal és huszonöt bot- vagy korbácsütéssel, a bírósági büntetést követően megismételt cselekményért emezek a teljes törvényes büntetéssel, amazok négyhavi fogsággal és két részletben kicsapandó ötven bot- vagy korbácsütéssel, végül a második bírósági büntetést követően újra megismételt cselekményért emezek, vagyis a nemesek és polgárok a törvényes büntetés kétszeresével, amazok, tudniillik a nem nemesek nyolchavi fogsággal és négy részletben kicsapandó száz bot- vagy korbácsütéssel; abban az esetben pedig, amikor a nemesek és polgárok fizetni nem tudtak, emezek első alkalommal háromhavi, második alkalommal félévi, végül harmadszorra egyévi fogsággal, és az ismételt cselekmények miatt mindig megjavító pellengérre állítással; ezek a büntetési fokozatok azonban csak a házassági köteléktől mentes férfiakra terjednek ki, a házastársi kötelékben összekötöttek büntetési módja ugyanis a házasságtörések cikkelyébe illeszkedik; a kéjनोंk és kurvák esetében pedig: akik válogatás nélkül bárki bujaságának engedelmeskednek, a közterektől tartózkodással három hónapi tartamban és eközben felenként, két részletben végrehajtandó vészőbüntetés kicsapásával büntetendőek, ha pedig saját erkölceik megbomoltak, és a rájuk ismételten kiszabott büntetéseket követően is a nyilvános botránytól és ártalmas léttől vissza nem rettentek, ötévi fogsággal, mégpedig a nemesek és a polgári állású személyek hetenként kétnapi kenyéren és vízen koplaltatással, a nem nemesek pedig félévenkénti részletekben kicsapandó kettőszázötven korbácsütéssel együtt büntetendőek.

### *Negyedik cikk* *Az ágyastartásról*

Az ágyastartás férfinak és nőnek a házasságkötés ünnepélyességei nélkül, amiket a törvények előírnak, a bujaságnak gyakorlására azoknak saját akaratából kezdett kapcsolata.

#### 1. §

Mivel a családok szilárdsága és tisztasága és a házi közösségek tartóssága, amelyek maguk a polgári társadalomnak alapvető elemei, hasonlóképpen a házastársak közötti bizalom és hűség megerősítése végett a leginkább fontos, hogy a házasságok ne pusztá elhatározással, egyszerű megállapodással, hanem azokkal az ünnepélyességekkel köttessenek, amelyeket a törvények előírnak, ezért az ágyastartásokat, minthogy a törvényes ünnepélyességektől megfosztottak és nem tisztán az emberi faj gyarapításának szándékával, hanem csak a bujaság kielégítésére indultak, büntetlenül eltűrni nem szabad. Az e bűncselekményben marasztaltakat pedig először az illetékes helyi hatóságok törvényes intéssel ettől a tiltott közösségtől eltiltják, amely intézésnek hatása elmaradván, a nőt a férfitől az illetékességi területről való tényleges kizárással elválasztják, a férfi pedig, ha fizetni képes nemes vagy polgár volna, a törvényes büntetés felével, vagy amidőn fizetéképtelen lenne, háromhavi fogsággal, a nem nemes pedig kéthavi fogsággal és huszonöt bot- vagy korbácsütéssel büntetendő, és valahányszor az ágyastartást megújítják, az előbbi megkülönböztetés szerint a nemesekkel és polgárokkal szemben a teljes törvényes büntetés, a nem nemesekkel szemben négyhavi fogság és ötven bot- vagy korbácsütés, vagy ha a körülmények indokolják, az elkövetők mindkét rendjével szemben fogságbüntetés és megjavító pellengérré állítás alkalmazandó.

#### 2. §

Minthogy az ágyastartás a kéjelgés gyakorlásának a törvények előírásai ellenére felvett módja, ezért semmilyen törvényi következményt, amilyenek a hitbérbeni jogok vagy a férfi vagyonában az öröklési haszonélvezet, hacsak a szerzeményeket illetően végrendelet közbe nem jönne, akár maguknak az ágyasoknak, akár az ágyasságból született gyermekeknek biztosítani nem kell; a férfiak mindazonáltal a kiskorú utódoknak a közepes érettség elérésének életkoráig, ami mindkét nemre a tizennyolcadik évben rögzíthető, eltartást, amelynek mennyiségét a vagyonok arányából az illetékes bíró határozza meg, hasonlóképpen a szülési költségeket is megfizetni tartozzanak; azonkívül ha valaki, csakis írásban, a nőnek, akivel az ágyastartást gyakorolta, bárminek szolgáltatására kötelezte volna magát, saját kötelezettségéért a maga szerzeményeivel

vagy jövedelmeivel megfelelni köteles legyen, és ez a kötelezettség, amennyiben annak kielégítésére a magát lekötelezőnek saját szerzeményei elégségesek, az örökösökre is átszáll.

### ***Ötödik cikk*** ***A paráználkodásról***

#### **1. §**

A paráználkodás a házassági köteléktől mentes férfi által özvegyvel vagy hajadonnal, akik azonban nem álltak prostituált szeretőknek, végzett tiltott nemi-ségi tényleges aktus.

#### **2. §**

A paráználkodás minősége leginkább ama körülmények által súlyosbodik, ha tudniillik az oltalmára és gondjára bízott hajadont vagy özvegyet becsteleníti meg, vagy a paráználkodást felnőttkorú férfi gyermekkel végezte.

#### **3. §**

Jóllehet, a paráználkodás mint a bujaság gyakorlásának tiltott formája büntetlenül nem hagyható, mivel azonban általa sem a házastársi hűség nem sérül, sem általában nem közbotrány és az erkölcsök nyilvános megrontása végett gyakorolják, ezért e bűncselekmény bűnöseivel szemben a más tiltott bujasági bűncselekményekkel szembeninél enyhébben kiszabandó büntetést kell rendelni: tudniillik ha első alkalommal találja a bíró bűnösnek e bűncselekmény miatt, a nemes személyek 25 forint pénzbani büntetés, a nem nemesek ugyanennyi bot- vagy vesszőbüntetés alá esznek, amit az elkövető állapota szerint fogságra is át lehet váltani; amely büntetés a második cselekmény miatt elítélre vitetvén megkettőződik, végül akiket harmadik alkalommal találunk bűnösnek e bűncselekmény tekintetében, azokkal szemben az ismételt kurválnálkodás miatt meghatározott büntetés lesz kiszabandó.

#### **4. §**

Jóllehet pedig, házasságot kötvén a bűnösök az előbb írt pénzbani vagy testi büntetések alól megszabadulhatnak, a paráználkodó aktusból azonban semmilyen jog nem származhat bármelyiküket akarata ellenére házasságra kötelezni, még ha meg is fogadták azt; mindazonáltal a törvénytelen közönsülésből született utód eltartását ugyanezen utód tizennyolc éves koráig az atyai javak

arányában a szülési költségek megfizetésével együtt a legigazságosabb bírói döntés mellett a paráználkodók tartoznak biztosítani, mégpedig úgy, hogy az apa élete esetleg bevégeztetvén, ez a kötelezettség, amennyiben ugyanennek szerzeményei elégségesek, az örökösökre is áthárul.

### ***Hatodik cikk*** ***A házasságtörésről***

#### **1. §**

A házasságtörés vagy egyaránt házassági kötelékben egybekötött, vagy egyik egybekötött és másik szabad, tehát házasulatlan vagy özvegy személy között ténylegesen végzett nemiségi bűncselekmény, és emezt egyszerű, amazt kettős házasságtörésnek mondják a büntetőjogban.

#### **2. §**

Minthogy a házasságtöréssel a házi közösségeknek, amelyekből a polgári társadalmak felépülnek, rendje sérül, a veleszületett állások, amelyeknek bizonyos voltát a polgári társadalmak tisztasága megköveteli, bizonytalanba fordulnak, és a gyermekek megfelelő nevelését próbára teszik, ezért ez a bűncselekmény súlyosabban büntetendő. Különösen pedig eme okokból súlyosodik leggyakrabban e bűncselekmény minősége: ha tudniillik az ártatlan házastárs életének megrendezett csalfaságai miatt, jóllehet, azok nem mentek végbe, létesített kapcsolatot, ha a bírói fenyítést követően megismételték, illetve különös méltóságot viselő és mások előtt jó példával járni köteles személy követte el; enyhítették azonban, amidőn az ártatlan hitvestárs a házasságtörő félnek a vétek megbüntetését utóbb az ágyba befogadással következetesen elengedte, a másik fél részéről a házastársi kötelezettség megtagadása valamilyen lelki elfordulás miatt vagy hosszadalmas gyengélkedés miatt nyilvánvalóan bekövetkezett, a másik fél az ágytól hosszú időn át távol maradt; és mindkét nemű elkövetők, akiknek házasságtörése ugyan bebizonyosodott, azonban az előbb írt enyhítő körülmények egyike, annál inkább, ha több által enyhítendő, a házaselet botránynak elkerülése érdekében az első alkalommal elkövetett cselekmény miatt a nemesek és polgárok a teljes törvényes büntetéssel, vagy akik fizetni képtelenek voltak, félévi fogsággal, a földművesek pedig négyhavi fogsággal és ötven bot- vagy korbácsütéssel büntetendők; az ismételt házasságtörés miatt pedig egyévi fogsággal és hetenként kétnapi kenyéren és vízen koplaltatással sújtandók. Ahol pedig a különböző vallások szabályai szerint akár válás, akár ágytól és asztaltól elválásztás következett, a *Decretum Tripartitum* 1. része

105. címe<sup>266</sup> törvényének formájára és analógiájára, a házasságtörésen kapott nő úgy a hitbért, mint az eltartást, miként a férj előbb elhalván valamennyi özvegyi jogokat is elveszíti; másrészről a házasságtörő férfi is az ártatlan feleségnek a közszereményekből a saját részének felét átengedni tartozik. A szokásokat illetően azoknak mindeddig érvényesült statutáris törvényei továbbra is a maguk erejében megmaradnak. Hogyha azonban a férj a feleségének megbocsájtott, és a házasságtörés elkövetését követően is azzal együtt lakott, a férjének halálával az özvegyi jogokat élvezhesse. Végül, a harmadik alkalommal is házasságtörést elkövetők kétévi fogsággal és az előbb írt koplaltatással büntetendők.

### **Hetedik cikk**

#### ***A többes házasságról és kettős házasságról\****

A többes házasság a többekkel, férfival vagy nővel, egyidejűleg, a szokásos ünnepélyességgel valóságosan és ténylegesen megkötött házasság.

#### **1. §**

A többes vagy kettős házasságot, minthogy a gyermekek megfelelő nevelését zavarosságba sodorja, ezért mint a mai keresztény szokásokban tilalmazottat, a büntetendő bűncselekmények között a büntető jogba illesztették; enyhébb mégis e bűncselekmény minősége, ha valaki előző feleségét halottnak vagy magát megfelelő okkal elváltak gondolván köt házasságot, a házastárs által elhagyott vagy tűrhetetlen szokások miatt ágytól és asztaltól elválasztott személy, avagy a korábbi házastársának közönséges munkákra és ekként egynéhány évi tömlőcre ítélese vagy ellenségek általi elragadása után valósít meg kettős házasságot, avagy amidőn az ártatlan házastárs a sérelmet elnézi, és a kettős házassulóért közbenjár.

#### **2. §**

Ha az efféle enyhítő körülmények egyike sem jött közbe, a kettős vagy többes házasság miatt, minthogy ismétlődő házasságtörést foglal magában, a házasságtörést ismétlőkkel szemben előírt büntetés az előbb kinyilvánított vallási megkülönböztetés szerint alkalmazandó lesz.

<sup>266</sup> Hogy a házasságtörésen kapott nő elveszti hitbérét, de nem jegyajándékát.

\* E bűncselekményeket a tervezet poligámiának és bigámiának, vagyis többnejűségnek és kétnejűségnek nevezi, de a tényállásból egyértelmű, hogy a két- és többférjűség, vagyis a biandria és a poliandria ugyancsak büntetendő.

### 3. §

Mivel pedig bizonyos, hogy kettős házasságra legesleginkább az adott ürügyet és alkalmat, hogy a házastársak egyike a másik által hűtlenül elhagyatván és emez annak visszatérésére a korábban érvényes rendelkezések szerint hét évig várakozván az ilyen hosszú várakozás során a szűkösséget megunva vagy az eltartásának fogyatkozása miatt második házasságra szánta magát; ezt a várakezési időt a hűtlenül elhagyók vonatkozásában a Karok és Rendek mindössze egy évre szorítva és rendelve elhatározták, hogy ha a hűtlen elhagyót egy év eltelte után az elhagyott hirdetményileg idézte, a felhozandó házassági ürügyet felülbíráltathassa és megszüntettethesse.

#### ***Nyolcadik cikk*** ***A vérfertőzésről***

### 1. §

A vérfertőzés a származási közelség miatt a házasságkötéstől tiltott személyek között végbement tényleges nemiségi bűncselekmény.

### 2. §

Minél közelebbiek voltak vérségileg az elkövetők, annál inkább súlyosbodik a vérfertőzés, enyhébb azonban, sőt mellőzhető a közeliségnek nyilvánvaló nem tudása miatt; mindazonáltal majd az egybekötöttek között mint házasságtörés, a szabadok között mint paráználkodás, büntetendő; hasonlóképpen enyhébb a fivérek és nővérek között, akik gyermekkoruk óta szülőktől elárvultan valamilyen családi szokásból bűnösen együtt háltak, és azután az alkalmat megragadván testileg egyesültek; súlyosbodik ellenben a szülőkkal szemben, akik ezt az irdatlan bujaságot saját gyermekeikre követik el a természet meggyalázásával.

### 3. §

A szülők és gyermekek közötti vérfertőzés büntetése a szülőket illetően becsületvesztés büntetésében és közönséges munkában töltendő tízévi fogságban, a gyermekeket illetően pedig ötévi fogságban kirovandó, hozzátéve továbbá azt: hogy a fogság tartamának kitöltése után is, soha egy helyen, még kevésbé együtt, nem lakhatnak; másokkal szemben egyévi fogságban vagy az elkövető körülményei szerint nagyobb vagy kisebb testi fenytésben szabandó ki körültekintő bírói mérlegelés szerint; a vérfertőzés bűncselekménye miatt a hajdonoknak vagy özvegyeknek, akik ennek a bűncselekménynek áldozatul estek,



járó büntető hitbér feloldására azonban nem lévén illetékes. A vérfertőzésből született utódoknak pedig, mint a saját veleszületett állásuk tekintetében ártatlanoknak, eltartásukhoz támogatást kell nyújtani úgy, mint más előbb írt bűncselekmények esetén rendeltetett.

#### 4. §

Minthogy a vérfertőzés csak a házasságra lépésre tilalmas vérségi fokokban követhető el, észszerű, hogy azokban a vérrokonsági fokokban, amelyekben (akkor is, ha felmentés birtokában) házasságra lehet lépni, vérfertőzés bűncselekménye nem jöhet létre.

### ***Kilencedik cikk*** ***Az erőszaktételetről***

#### 1. §

Az erőszaktételel a női nem ellenkezés ellenére erőszakosan elkövetett paráználkodás, ebből eredően az efféle erőszakban bűnösök nem csupán azok lesznek, akik tényleges erőszakkal végeznek bujaságot, hanem azok is, akik teljes ittasság által vagy visszatérő őrület által a belátás képességén kívül helyezett hajadont, özvegyet vagy házassági kötelékben egybekötött személyt bujaság végett megszenségtelenítenek.

#### 2. §

Enyhébb e bűncselekmény minősége az erőszakolt fél következetes beleegyezése esetén, aminek azonban nyilvánvalóan kell fennállnia; súlyosbodik ellenben, ha a szülők vagy a gyám, avagy más közeli származású rokonok, avagy kiemelt és megkülönböztetett rangban álló személyre alacsonyabb állású és a bántalmazottat elvenni nem méltó ember alkalmazza az erőszakot.

#### 3. §

Mivelhogy az erőszaktételel által azok a közös erkölcsök és a becsület biztonsága sérülnek a legsúlyosabban, amelyeket a polgári társadalomban épen és sértetlenül meg kell őrizni, ezért az ilyen bűncselekmény rendesen a haláloshoz közelítő büntetéssel és megjavító pellengérré állítással büntetendő, sőt, ha a bűncselekményt az előbb kifejtett körülmények súlyosítják, az elkövető előbb írt büntetése örökös munkára ítélelssel súlyosítható; sőt még az erőszakolt félnek akár maga a cselekmény során, akár a bűncselekmény véghezvitelét

követően a házasság elfogadásával kifejezett következetes beleegyezése esetén is a közbiztonságban okozott sérelem jóvátételeként a bűnösre, ha nemes vagy polgár volt, a teljes törvényes büntetés vagy félévi fogság, ha pedig nem nemes, négyhavi fogság és ötven botütés rovandó; végül az utódnak, aki az erőszakos paráználkodásból született, az elkövető vagyonából amannak arányában kellő eltartás biztosítandó, egyidejűleg pedig a szülési költségek is az erőszak által sértett félnek, a legigazságosabb bírói megítélés szerint.

### ***Tizedik cikk*** ***A nőrablásról***

#### **1. §**

A nőrablás tisztességes nőszemélynek vagy csupán a bujaság kiélésére vagy házasság érdekében elkövetett erőszakos elszöktetése.

#### **2. §**

Mivel a nőrablás olyképpen elkövetett bűncselekmény, hogy az elrabolt személynek a legsúlyosabb és ismételt sérelmeket okozhatják, ezért ha az istentelen bujaságot vagy az erőszakos házasságkötést az elrabolt személlyel annak mindenféle beleegyezése nélkül vitték véghez, magát a nőrablót az előző cikkben a nemi erőszaktevőkkel szemben előírt büntetésre, azokat pedig, akik ennek a törvénytelen törekvése eléréséhez és a tiltott bujaság folytatásához tanáccsal vagy tettel hatékony segítségére voltak, egytől három évig kiszabandó fogságra kell ítélni a szükséges kenyéren és vízen koplaltatással avagy bot- vagy korbácsütésekkel együtt; de az elrabolt személynek a házasságba beleegyezése hozzájárulván, annál inkább, ha a nőrablást annak előzetes beleegyezésével követték el, azonban a szülők egyáltalán egyet nem értvén, sérelmükért a gyermekek kiházásításának jogában, és a közbiztonság törvényeinek sérelméért magára a nőrablóra félévi, annak segítőire háromhavi fogság, kenyéren és vízen, avagy kellő bot- vagy korbácsütésekkel rovandó; továbbá az e bűncselekményből születendő utódnak is az előbbieken kifejtett módon az eltartási támogatást, miként a szülési költségeket is meg kell fizettetni.

### ***Tizenegyedik cikk*** ***A kerítésről***

#### **1. §**

A kerítés az a gyalázatosság, amikor valaki saját lányainak vagy az oltalmára mint gyámra bízottaknak, avagy evégből fogadott idegen személyeknek testét válogatás nélkül bujaságra eladni kínálja.

#### **2. §**

A kerítők, így szokás ugyanis nevezni e bűncselekmény bűnöseit, akik sajátányaikkal vagy az oltalmukra mint gyámra bízottakkal ilyen gyalázatos kereskedést folytatnak, ha nemesek lennének vagy polgárok, az első alkalommal elkövetett cselekményért egyévi fogsággal kenyéren és vízen, ha nem nemesek, egyévi fogsággal és egyidejűleg ötven bot- vagy vesszőbüntetéssel és megjavító pellengérrre állítással illetendő; megismétlődvén pedig ugyanez a gyalázatos kereskedés, a büntetést mindmégannyiszor meg kell kettőzni.

### ***Tizenkettedik cikk*** ***A közbotrányt keltő cselekményekről***

#### **1. §**

E bűncselekményben bűnösök:

1. Akik közúton vagy az emberek számára elérhető valamely helyen magukat botrányosan lemeztelenítik, avagy bujaságra izgatás céljára alkalmas ruhákba öltözködnek és nyilvánosan mutatkoznak, szemérmetlen mozdulatokkal, dalokkal és pajzán mondókákkal különösen az addig romlatlan erkölcsű serdülőket pajzanságra szoktatják.

2. Aki az emberek számára jobban elérhető helyen mások megzavarásával és botrányosan valamely személyt bujaságra ingerel, avagy egyenesen bujaságba merül.

3. Akik pajzán cselekményeket ábrázoló könyvekkel, képekkel, szobrokkal vagy festményekkel kereskedést folytatnak.

#### **2. §**

A büntetést a köz számára okozott botrány nagyobb vagy kisebb foka szerint háromhónapi fogságtól egy évig terjedhető fogságban és megjavító pellengérrre állításban kell meghatározni.

***Tizenharmadik cikk***  
***Azok büntetéséről, akik törvénytelen korban***  
***házasságra lépnek, és ilyeneket összeesketnek***

**1. §**

Úgy az, aki törvénytelen korában és mielőtt a korengedelmet elérné, a szülők, gyámok vagy feljebbvalók beleegyezése nélkül házasságra lépne, mint az, aki ilyeneket tiltott módon összeesketne, a törvények és a családok rendje ellen vétkeznek, és ennél fogva büntetést érdemelnek.

**2. §**

E bűncselekmény miatt tehát az összeesketettek hetenként kétnapi kenyéren és vízen koplaltatással elviselendő háromhavi elkülönített árestummal fenytendő, az összeeskető egyházi személyek pedig a törvényhatósági pénztárnak fizetendő törvényes pénzbüntetés rájuk kirovandó fél része mellett az egyházi elöljáró által kellő egyházi fenyték alá is essenek.

**Hetedik cím**  
**A bűncselekményekről, amelyek a jó hírnév**  
**és a becsület biztonságát sértik**

***Első cikk***  
***E bűncselekmények általános fogalmáról***

**1. §**

Minthogy a jó hírnév és a becsület biztonsága a polgári társadalom céljához tartozik, ezért a bűncselekményeket, amelyek ezt a biztonságot sértik, a büntetőjog tárgyaihoz kell számítani.

Sérül azonban a magános vagy a köz-, mint a köztiszttség és a közálladalom, becsülete; ha magánost sértenek szavakkal, az erdélyi jog szerint a jogsértések eme fajtáit a sértettek magános keresetére szokás megbüntetni, és ezért a büntetőjog tárgyai között nincs helye; azonban a sértett becsületének nyilvános megsértései közönséges keresetre büntetendők; nemkülönben ha a közösségekben elterjesztett írással vagy kép készítésével a becsület, jóllehet magánosé, sérül, mivel a becsület megtámadásának ez a módja rendkívül veszélyes, egyaránt közönséges keresetre szokás megbüntetni, és a büntetőjog tárgyaihoz sorolandó a becsületsértő levelek neve alatt.

**Második cikk**  
**A becsületsértési bántalmakról**

**1. §**

A nyilvános becsületsértési bántalmak a Fejedelemmel szemben és az országgyűlésnek, a Királyi Kormányzóságnak, akár az ország törvényszékeinek vagy a helyi gyűléseknek a megyékben és a székeken, miként a városi és mezővárosi tisztviselőknek is és a közösségi testületben bármely hivatalokat viselő másoknak tiszteletével szemben kifejtett és kinyilvánított, sértés okozására irányuló bármilyen szitkozódásban állnak.

**2. §**

E bűncselekmény büntetése a következő fokozatokban állapítható meg: akik tudniillik a Fejedelem személye ellen mondanak szitkokat, egyévi fogsággal; ha a gyűlésnek, a Királyi Kormányzóságnak vagy az ország törvényszékeinek tekintélye ellen, törvényes büntetéssel; amidőn a megyék és székek gyűlései, bírói fórumai, a városok és mezővárosok tisztviselői ellen, a helyi rendtartás szerinti büntetéssel büntetendő; kiegészülvén mindig a gyalázkodás nyilvános visszavonásával, amit annak a bíróságnak színe előtt kell előadni, ahol a becsületsértési per kezdetét vette.

**3. §**

Egyébként e bűncselekmény minőségét súlyosítja: amidőn a bűnös kitart a gyalázkodásban, és a szitoknak semmi megbánását nem tanúsítja; enyhíti azonban annak jellegét a nyilvánvaló részegség, az elme zavartsága és az azonnal tanúsított megbánás, amely körülmények fennforgása mellett a rendes büntetés enyhítése vagy súlyosítása a legigazságosabb bírói döntésre marad; azoknak valósága pedig, amiket gyalázkodó módon mondtak, még ha a bűnös bizonyítékot is szolgáltat, a büntetést sohasem mentik vagy enyhítik, jóllehet ugyanis a dolog igaz volt, azonban a bűnös eljárása tiltott volt; és nehogy a polgári társadalomban, ahol mindenféle megbosszulást rendes bírói útra utáltak, megengedtesen, hogy bármiféle jogos kifogásokkal másnak becsülete ellen támadást intézzenek.

**Harmadik cikk****A becsületsértő levelekről és képekről****1. §**

Amidőn a gyalázkodást és szitkozódást bárki ellen leírva és nyomtatva teszik közzé, az efféle nyomtatott írás a becsületsértő levelek neve alá esik, amely fajhoz tartozik a másnak sértésére irányuló kép is.

**2. §**

Ha a becsületsértő levélben a Fejedelem ellen híresztelnek sértést, azért a szerzők és a híresztelők közönséges munkában eltöltendő egyévi fogsággal; ha a gyűlés vagy a Királyi Kormányzóság, avagy az ország törvényszékei ellen, törvényes büntetéssel; ha a közönséges gyűlések, a tisztek, a bírói fórumok és a tisztviselők ellen, a helyi rendtartás szerinti büntetéssel; valamint a gyalázkodás visszavonásával büntetendő. A sértéssel illetett magános sértettek tekintetében is azoknak magános keresete érintetlenül megmarad.

**Nyolcadik cím****A bűncselekményekről, amelyek a közbizalom és a közhitel biztonságát veszélyeztetik****Első cikk****E bűncselekmények általános fogalmáról**

A polgári ügyletek kölcsönös közbizalmára és közhitelére támaszkodik a kereskedelem, és ezért a bűncselekményekkel szemben, amelyek ezek biztonságát veszélyeztetik, a büntetőjogban büntetéseket kell meghatározni; ilyen minőségűnek tulajdonképpen a csalási bűncselekmények számítanak.

**Második cikk****A csalási bűncselekményekről általában**

A csalás pedig több bűncselekményben jelen van, mindazonáltal a büntetőjogban a csalási bűncselekményekhez csak azok sorolódnak, amelyeknek leglényegesebb körülményét másnak kárára a valóság csalárd megváltoztatása képezi, amilyenek az eskütörés, a vérárulás, az álorcás szerződések és bevallások, a hamis oklevelek készítése, a hamis pecsétek készítése.

### ***Harmadik cikk*** ***Az eskütörésről***

#### **1. §**

Eskütörés a letett esküvel ellentétes nyilatkozat, tett vagy írás, az eskütörés tehát az esküvel megfogadott kötelezettség megsértéséből és elhagyásából születik. Az eskü pedig polgári jogi kötelék, amellyel valakit a mindenható Isten kifejezett segítségül hívása mellett köteleznek az igazság feltárására vagy más törvényes kötelezettség teljesítésére.

#### **2. §**

Minthogy az esküt az igazság feltárása és a törvényes kötelek teljesítése során a szilárdságának és tisztaságának megtartására vezették be, az eskütöréseket, amelyek által a polgári kötelék oly szükségszerűen sérül, büntetni a közjónak érdekében áll.

#### **3. §**

Az eskütörést leginkább azokon a módokon szokták elkövetni, amidőn tudniillik valaki:

1. A neki szegezett vallató kérdésekre akár a per folyamán akár peren kívül a letett szent eskü ellenére a valóságot elhallgatta, vagy másképpen adta elő, mint ahogy ismerte.

2. A bíróság felkínált pótló vagy tisztító esküt a bűnös igazsága ellenére tette le.

3. Az esküvel megfogadott kötelemet ellentétes nyilatkozattal és tettel vagy annak teljesítését megszakítva megsértette.

#### **4. §**

Akik a feltett vallató kérdésekre akár a per folyamán akár peren kívül a valóságot visszatartván vagy a vallató kérdésekre valamilyen kitalált tényt vagy dolgot a bűnös igazsága ellenére előadván eskütörést követtek el, ha amaz első alkalommal, az ítélőképeség éretlenségéből és a méltányosság és az igazságosság súlyos sérelme nélkül valósult meg, a nemesek és polgárok a törvényes büntetés felével, de eltérően, a háromhavi fogságot kenyéren és vízen koplaltatással letöltve, a nem nemesek pedig kéthavi fogsággal és huszonöt bot- vagy korbácsütéssel büntetendők; további alkalommal, jöllehet ugyan ezen enyhítő körülmények mellett, de éppúgy a vallató kérdésekre elkövetett eskütörés miatt a nemesek és polgárok egész évi fogsággal, a nem nemesek



pedig egyévi fogsággal és félévénként kimérendő ötven bot- vagy korbácsütéssel bünhődnek; hozzájövén egyéb esetekben a becsületvesztés büntetése is, ami a tanúbizonyosság tételére és a köztisztviselők viselésére képtelenség. Akik pedig, miután ajándékokkal megvesztegették őket, jóllehet első alkalommal, de az igazságosság súlyos sérelmével és a másik fél nagyobb károsításával egyaránt a vallató kérdésekre követnek el eskütörést, a körülmények előbbi megkülönböztetése szerint az utóbb írott, súlyosabb büntetéssel lakoljanak, a becsületvesztéssel is az előbbi módon találkozáván.

Továbbá, ha a tudatosan és csalárdul tett hamis tanúságtétel miatt a bűnösre halálos büntetést mondtak ki és végrehajtásra át is adták, a hamis tanúkra kard büntetését szabják ki; de a hamis tanúságtétel miatt a halálos büntetést csak mondják ki, azonban annak végrehajtását elhalasztva vagy felfüggesztve, a hamis tanúk a haláloshoz közeli büntetésre ítéltessenek, ugyanúgy becsületvesztés alá esvén, miként az előbb írt esetekben. Végül a bíró által felkínált akár tisztító, akár pótló esküben eskütörést elkövetők három évig emelendő közönséges munka és becsületvesztés büntetése alá esnek; az esküvel megfogadott kötelmet azonban különböző módokon lehet megsérteni, és ezért egy és ugyanazon büntetés alá vonni nem lehet, ha ugyanis az ugyanolyan sértésből eredő eskütörés felségsértést vagy a hűtlenség bélyegének bűncselekményét leplezte, halálos büntetés mellett becsületvesztéssel, vagy ha a kiszabott büntetést még nem hajtották végre, annál inkább ha még a büntetés kiszabása előtt az eskütörést leplezték, becsületvesztéssel együtt kiszabandó örökös fogsággal büntetendő; ha a tisztí hitszegés bűncselekményébe esett, ama bűncselekményhez rendelt büntetésnek van helye; amidőn pedig a letett eskütől más hivatali tárgyat illetően, mint per titkainak felfedése, ajándékok elfogadása és más tisztátalan módok által eltévelyedett, hivataltól megfosztással, azonban a becsületvesztés következménye nélkül fenytendő az efféle elkövető. Azokkal szemben pedig, akik a hivatalon kívül, a megfogadott tett végrehajtásának módjában vagy egyszerűen a megfogadott kötelelem elmulasztásával sértették meg az esküvel vállalt hűséget, a körülmények különbözősége szerint, a felmerülő szándékosság, gondatlanság és kár minőségét figyelembe véve, a bíró általi büntetéseket, mint súlyosabb vagy enyhébb fogság, becsületvesztés, pénzbírság és más effélék, kell rendelni, azt is hozzátéve, hogy az eskütörés miatt bíróság elítélteket a megkárosított félnek az eskütörésük által okozott kár megtérítésére is kötelezni kell.

***Negyedik cikk***  
***A hamis oklevelek készítéséről***  
***és azoknak meghamisításáról,***  
***amelyeket becsületesen készítettek***

**1. §**

A hamis oklevelek készítése az a csalárd tett, amikor egy harmadik jogának elveszejtése és megkárosítása végett csalárd jogi vagy ténybeli koholmány és a valóság csalárd utánzása oklevélbe foglaltatik, és ezekhez a hitelességnek köz- vagy magános formságait, mint a nevek aláírását és pecsétnyomatot, adnak a hitelesség látszata érdekében.

**2. §**

A büntetések igazságosabb arányosítása érdekében a hamis oklevelek készítésének minősége három fokozatba sorolandó; hamisítottak lehetnek ugyanis:

1. Az akár személyi, akár vagyoni jogok összeírását magukban foglaló kiváltságosak, hasonlóképpen az ítéletek és bírói kötelezvények és a bírói fórumok, valamint hiteleshelyek hitelességet tanúsító egyebei.

2. Az ugyan magános, de a jog által elismert formában elkészített iratok.

3. A csupán a peren kívüli használatban mindenkor bizonyosnak tekintendő oklevelek, mint az útgedélyek és más effélék.

**3. §**

Akik kiváltságos vagy a fejedelmi pecsétet őrző hiteleshelyektől vagy bírói fórumoktól származó, hitelességet tanúsító okleveleket hamisan készítettek vagy készítették, azok az első cselekmény miatt a haláloshoz közeli avagy tízévi, az ismételt miatt pedig a halállal egyenértékű avagy közönséges munkában eltöltendő örökös fogság büntetésre; akik ugyan magános, de a jogban és az elmentmondási fórumokon érvényes iratokat készítettek, az első cselekmény miatt ötévi, az ismételt miatt pedig tízévi, egyaránt közönséges munkában eltöltendő fogságra ítélandók; és mindkét esetben egyaránt becsületvesztés büntetése alá is kell esniük. Továbbá, ha nem a jog által elismert formában, hanem csupán peren kívüli használatra készítettek meghatározott időre érvényes iratot, mint az útgedélyek és más hasonló, az első cselekményért egyévi, az ismételtért pedig háromévi, közönséges munkában kiállandó fogással bünhődjenek. És ez a büntetés vár azokra is, akik a saját részükre, jóllehet személyükre nézve törvényesen készített útgedélyeket másoknak használatra átadnák; azok pedig a valódi útgedélyeket, mint a személyüket illetően hamisakat, tudatosan felhasználják. Továbbá az egyes esetekben a hamis oklevelek készítésével okozott kár megtérítésének kötelezettsége is a bűnösökre rovandó.

Továbbá úgy a hamisítók, mint a megbízók tekintetében az enyhítő körülmények közé sorolandó a törvények nem tudása, az ítélőképesség éretlensége; különösen azonban annak tekintetében, aki saját kezűleg hamisított, enyhébb a tett minősége, ha a csalárdul megbízónak szándékáról nem tudott, és különös furfanggal vették rá arra.

#### 4. §

Végül, akik becsületesen készített okleveleket kivágással vagy kitörléssel meghamisítottak, és csalárdul a saját vagy egy harmadik érdekében valamit beleírtak, miként a hamis vagy meghamisított okleveleket tudatosan felhasználók is, azon fokok szerint büntetendők, amelyek a hamis oklevelek készítőivel szemben fentebb rendeltettek.

### ***Ötödik cikk***

#### ***A hamis pecsétek készítéséről és azok használatáról***

#### 1. §

Minthogy a pecsétek a bizonyító okiratok hitelességében a törvényes formások alapvető szerepét töltik be, azok sértetlenségét is meg kell őrizni a csalásokkal szemben; miként pedig a hamis oklevelek készítése esetén a büntetéseket az oklevelek különböző minősége alapján meghatározott fokozatok szerint kell arányosítani, úgy a hamis pecsétek készítőivel szemben is a büntetések fokozatos arányosítása e viszonylatban megtartandó: hogy tudniillik akik a fejedelmi vagy az országos, hasonlóképpen a bírói fórumokhoz tartozó és a hiteleshelyi vagy bármely közjellelű pecsétek utánozására hamis pecséteket készítettek vagy készítették, az első cselekményért tízévi, az ismételtért pedig közönséges munkával terhelt örökös fogság; ha közhivatalokat viselő személyeknek ugyan magános, de hivatali használatra szolgáló pecsétjeit hamis készítéssel faragták és rendelték meg, az első cselekményért ötévi, az ismételtért pedig közönséges munkában eltöltendő tízévi fogság; továbbá, ha csakis magános használatra szolgáló pecsétet utánoztak, az első cselekményért egyévi, az ismételtért háromévi, egyaránt közönséges munkában kiállandó fogság alá esnek. A két előbbi esetben a becsületvesztés büntetése is kapcsolódván; ugyanezen büntetési fokok alá essenek azok is, akik hamis pecséteket tudatosan felhasználtak; a hamis pecsétek készítésével és használatával okozott kárnak megtérítését is a büntetések egyes fokaihoz hozzáadván. Továbbá e bűncselekmény minősége enyhébb úgy a hamisító, mint a megbízó tekintetében, bármelyiknek nyilvánvaló éretlensége és a törvények súlyos nemtudása által,

hasonlóképpen ha a hamis pecséttel semmi használatot meg nem kíséreltek; különösen a hamisító cselekményét enyhíti, ha a hamis pecsét készítésére fufang alkalmazásával másvalaki vette rá, vagy a csalásnak mindenféle tudomásán kívül állva hamisított; amelyeknek, és más felmerülő enyhítő okoknak a mérlegelése a legigazságosabb bírói rendelkezésre maradjon.

### ***Hatodik cikk***

#### ***Az álorcás bevallásokról***

##### **1. §**

Az álorcás bevallások látszatra ugyan külsőleg törvényes, de valójában másnak nevével visszaélve és személyével visszaélve, harmadiknak megcsalása és megkárosítása végett hiteleshelyek és hiteles személyek előtt tett nyilatkozatok, mint aki szerződésben, végrendeletben, kölcsönös bevallásban és más hasonlóknak hiteleshely elé és a Fejedelem pecsétjeit őrzők elé idegen személyt állít kitalált néven, és annak bevallása által másnak dolgát tulajdonosként követelve magának leköteti, hagyományoztatja vagy adatja, vagy őt magát ilyen személyként másvalaki állítja, és saját nevét, hogy idegen jogokat magára vonhasson, megváltoztatja.

##### **2. §**

Az álorcások, akik oklevelek készítésére másokat felhasználnak, vagy akiket felhasználnak, miként fentebb a hamis oklevelek készítőivel szemben rendeltetett, ugyanazon fokozatok megtartásával büntetendő; ugyanez a büntetés várván azokra is, akik idegen család nevét maguknak bitorolva, magukat abba a törvényes örökösök döntése által belekevernü megkísérelnek.

### ***Hetedik cikk***

#### ***A csalárd vagyoneszejtőkről vagy úgynevezett bukottakról***

##### **1. §**

Csalárd vagyoneszejtőknek vagy bukottaknak mondják mindazokat, akik illetlen fényűzés vagy bármilyen más pazarlás által idegeneknek lekötött pénzét elfecsérelnek, nem kevésbé azok, akik a fizetésektelen állapot tudatos eltitkolásával másokat arra indítanak, hogy nekik pénzt kölcsönözzenek, miközben pedig teljes saját vagyonukat vagy annak jelentős hányadát elrejtik; hasonlóképpen azok, akik röviddel a bukás bekövetkezése előtt néhány hitelezőnek

a többiek megcsalásával biztosítékot nyújtani vagy azokat teljesen kielégíteni merészelték, akár úgy is, hogy saját bukásukat előre látták, mégis újabb terhes adósságokat halmoztak, és hamis könyveket vezettek vagy egyenesen semmilyeneket sem; továbbá akik jóllehet, még fizetőképeseek voltak, mégis a bukás lehetőségébe sodorták önmagukat avégett, hogy a hitelezőket valamilyen könnyítés végett átrendezhessék, és magukat azoknak károsításával gazdagíthassák, vagy más tiltott módon azokat megkerülhessék.

## 2. §

Akik a hitelezők kárára ilyen gazságot követtek el, miként nem csupán eskütörők, hanem a hitelnek is, ami nélkül a kereskedést fenntartani nem lehet, megsértői, közönséges munkában eltöltendő tízévi fogságra ítélandók, mégis azzal a megkülönböztetéssel, hogy aki az egymást követően kielégítendő hitelezőknek biztos óvadékot tudott fizetni, arra csupán háromévi, közönséges munkában eltöltendő büntetést mondjanak. Továbbá azok is, akik óvadékot fizetni nem tudtak, bármit szereztek munkával, koldulással vagy bármilyen más módon, harmadrészét a károsított hitelezőknek fizessék azok teljes kielégítéséig; ha netalán utóbb felfedezik, ezeknek valamiféle korábban eltitkolt vagyona is a hitelezők kielégítésére fordítandó.

### ***Nyolcadik cikk*** ***A szemfényvesztésről***

A szemfényvesztés alatt olyan csalárd cselekményeket kell érteni, ahol az álnokságnak vagy csalásnak több fajtái találkoznak, és valaki megcsalás vagy megkárosítás végett másvalakit különös furfangossággal kihasznál, ahová többek között a varázslás és jövendőmondás koholmánya soroltatik; miként pedig a szemfényvesztésnek minden fajtáit felsorolni lehetetlen volna, úgy annak különböző fajtáit illetően a büntetést sem lehet határozottan rögzíteni, hanem a bűncselekmény minősége szerint az egyéb csalókkal és minősített tolvajokkal szemben az előbbieken meghatározott büntetések a bölcs és igazságos bírói meghatározáshoz igazodván maradjanak.

—

És ezek azok, amiket a Karok és Rendek a polgároknak és eme Fejedelemség lakosainak úgy közös, mint egyéni belső bátorsága megőrzésének szándékával a közönséges keresetre üldözendő és büntetendő bűncselekményeket illetően a legszentebb Őfelségének is kegyes engedelmével elrendelni határoztak.

Mégis mivel a jelen büntetőtörvényben tárgyalt bűncselekmények mellett az emberi életben még számos eset és törvénysértés fordulhat elő, amelyek a biztonságot sértik és sokszor kellemetlen és káros következményeket vonnak maguk után, ezek sem maradhatnak büntetlenül. Általános szabályként pedig azt kell betartani: a jelen büntetőtörvényben kifejtett vagy azoknak tökéletesen megfelelő bűncselekmények és az ugyanebben meghatározott büntetések tekintetében, még ha a korábban létezett hazai törvények másként rendelkeztek is, nem amazok, hanem szigorúan jelen rendtartás előírása követendő; az ehelyütt ki nem fejtett, sem azoknak meg nem felelő esetekben pedig továbbra is a hazai törvények és a büntető novelláris cikkelyek rendelkezése követendő. Továbbá, mivel e rendelkezések sorában gyakran előfordul, és kötelezőnek kell tartani, hogy azok a nemesek, polgárok és nem nemes honoráciorok, akik a rájuk kimondott pénzbeni bírságot (az okozott kár megtérítését ide nem értve) megfizetni nem tudnák, kellő fogság büntetéssel büntetendők legyenek, tudni való, hogy azokat ebben az értelemben mindig fizetésekteleneknek kell tekinteni, akiknek éves jövedelmük fele nem haladja meg a rendelt pénzbeni büntetést, és ezért az ilyen elkövetők (nehogy a szülők bűncselekményei miatt az ártatlan gyermekeket büntessék és a megélhetés felétől megfosszák őket) a rendelt pénzbeni bírság helyett mindig testi, tudniillik fogság büntetéssel kell hogy bűnhődjenek.

## **Második rész**

### **A büntetőeljárások rendszabásáról**

#### **Első cím**

##### **A büntető igazságszolgáltatásról**

#### ***Első cikk***

##### ***Az erdélyi büntetőbíróóságokról és azok ügyköreiről***

#### **1. §**

Az erdélyi büntetőbíróóságok a büntetőügyek három fokozata szerint háromfélék, tudniillik: első folyamodásúak, fellebbezésiek és felülvizsgálatiak.

Első folyamodású büntetőbíróóságok a felségsértés és a hűtlenség bélyege ezen büntetőtörvény 1. része 3. címének 1. cikkében kifejtett bűncselekményeinek ügyeiben eme Nagyfejedelemség országgyűlései, az egyéb büntetőügyekben pedig a megyék és kerületek, és a székely székek ítélőszékei, miként ugyancsak a szász székek, valamint kerületek, a városok és a pallosjognak örvendő mezővárosok előljárói, nem kevésbé a hazai törvényekben, különösen

a *Decretum Tripartitum* 3. részének 26. címében,<sup>267</sup> hasonlóképpen az *Approbatae Constitutiones* 3. része 47. címének<sup>268</sup> 19. cikkében és a *Compilatae Constitutiones* 3. része 11. címének<sup>269</sup> 1. cikkében<sup>270</sup> megerősített földesúri székek; a megyék, a kerületek, a székely székek, a városok és hasonlóképpen a mezővárosok előbb említett alsórendűbb székei előtt eldöntött ügyek fellebbezési bírósága pedig a nemeseket és egyformán a nem nemeseket illetően a Királyi Ítéltő Tábla, a földesúri büntető törvényszékeken eldöntöttek pedig az ítélő törvényszékek; és végül felülvizsgálati bíróság emezeket illetően a Királyi Kormányzóság, amazokat illetően pedig a Királyi Ítéltő Tábla; továbbá a szász székek, valamint kerületek elöljárói előtt eldöntött ügyeknek fellebbvitelije és egyaránt felülvizsgálatija maga a Királyi Kormányzóság. A büntetőügyek gyorsabb eldöntése érdekében hozzátéve még azt a további törvényi rendelkezést, hogy az alsóbb rendű bíróságon elítélt elkövetőnek szabadsága legyen az ellene indított és eldöntött büntetőügyet a Királyi Ítéltő Tábla fellebbezési bíróságának mellőzésével közvetlenül a Királyi Kormányzóság felülvizsgálati bíróságára folyamodvány útján áttenni, amit a vádló tisztí ügyész sem akadályozhat meg. És végül miként az országgyűlés, úgy a Királyi Kormányzóság felülvizsgálati bíróságától is az élet kegyelmének elnyerése vagy a bíróilag kiszabott büntetés enyhítése végett a fenséges fejedelemhez folyamodás megkülönböztetés nélkül minden elítéltnak, a súlyosabbaknak is sértetlenül megmarad.

## 2. §

Továbbá, a földesúri büntető törvényszékek különös ügyköreit képezik: az uradalmi telken élőkkal és más alávettettekkel szemben a felségsértés és a hűtlenség bélyege bűncselekményeinek kivételével valamennyi közbüncselekmény tekintetében támasztott ügyek, hasonlóképpen az uradalmi területen a földesurak vagy azok tisztjei és alávettettjei saját buzgalomból elfogott bármely más idegen gonosztevőkkel szemben indítottak is.

## 3. §

Ha a földesurak valamelyike egyik vagy másik esetben vagy akár egyáltalában a törvény alapján őt illető joggal élni nem akarna, és azt a rendes törvényhatóságnak akarná átengedni, ez mindenestre (úri jogának egyéb sérelme nélkül) szabadságában álljon; hogyha azonban ezt az úri jogot gyakorolni és

<sup>267</sup> A jobbágyság részéről teendő törvényszolgáltatás módjáról és rendjéről.

<sup>268</sup> Latrok büntetéséről.

<sup>269</sup> Vármegyékről.

<sup>270</sup> Eszerint a jobbágyság megbüntetésére valamennyi földesúr jogosult, de ha nem teszi meg, úgy az illetékes tiszt járhat el a jobbággal szemben is.



a területén tetten ért gonosztevőket üldöztetni maga akarná, úgy az ilyen elkövetők befogatása és azt követő őrizetben tartása, mind pedig az azokkal szemben támasztandó ügyek további vitele tekintetében azt pontosan űzhesse és végrehajthassa.

1. Jóllehet a *Decretum Tripartitum* 3. részének 32. címében<sup>271</sup> és az *Approbatae Constitutiones* 3. része 47. címének<sup>272</sup> 7., 11. és 19. cikkeiben foglalt törvények<sup>273</sup> elég világosan meghatározták, hogyan tartoznak a földesurak a saját gonosztevő jobbágyaikat vagy a saját területükön önnön fáradsággal elfogott nem nemes idegeneket is a maguk földesúri bíróságán törvényi úton üldöztetni és méltóképpen büntetni, és a földesurakat terhelő eme törvényi kötelesség elmulasztását büntetendővé is akarták tenni, amely ugyanezeket terhelő büntetést megkülönböztetés nélkül az eme feladatot nem teljesítő minden földesúrral vagy azok tisztjeivel szemben ötszáz forintban határozták meg; hogy mégis a köz biztonságáról is és az igazság gyorsabb és alaposabb szolgáltatásáról annál inkább gondoskodni lehessen, az eddig fennállt törvényi rendelkezésekhez szigorúan megtartandón még a következők kapcsolódnak.

2. A gonosztevő a saját földesurának udvarába bevéve magát, amaz vagy az ő távollétében annak uradalmi tisztje az efféle gonosztevőt a vidéki bírók útján a rendes törvényhatóságnak előzetes kérelem nélkül is vagy azonnal átadja, vagy pedig, ha saját területi jogával élni és azt az elkövetőt saját földesúri bíróságán büntetőleg üldöztetni akarná, az illetékes kerületi tisztnek mint az efféle bíróság rendes elnöklőjének nyolcadon belül bejelenti; az elkövetőt eközben az elkövetett bűncselekmény minősége szerint vagy fogságban és biztos őrizet alatt tartván, vagy pedig elégséges óvadék ellenében elengedvén.

3. Aki a súlyosabb bűncselekménnyel megvádolt elkövetőt, még ha óvadék mellett is, szabadon engedi, amaz pedig azután a megérdemelt büntetéstől menekülven megszökik, az elengedő földesúr vagy annak tisztje nem csupán az előbb meghatározott, a legrövidebb végrehajtás útján behajtható ötszáz forint büntetése alá esnek, hanem az elszökött gonosztevő által okozott minden kárért is felelősek lesznek.

4. A földesurak vagy azok tisztjei saját bűnelkövető jobbágyaik óvadék melletti elengedése során a büntetőeljárások eme jogszabályban rögzített szabályaihoz pontosan tartásuk magukat, és ne engedjenek el olyanokat, akik annak kifejezett előírása szerint arra érdemesek nem lennének. A tiltott óvadékok mellett, annál inkább pedig az egyszerűen elengedett efféle gonosztevők a köz biztonságának nyilvánvaló hátrányával egybekötött menekülésének minél biztosabb

<sup>271</sup> Miképpen kelljen a vármegyei ispánoknak és a kiváltságos nemeseknek a nyilvános gonosztevőket büntetniük?

<sup>272</sup> Latrok büntetéséről.

<sup>273</sup> E cikkek az úriszék működésének részletszabályait tartalmazzák.

megakadályozására pedig a helyi tisztek gondos figyelmet fordítsanak, és ha a súlyosabb bűncselekménnyel bevádolt gonosztevőt ezen büntető jogszabály előírása ellenére elengedettnek találnák, nem akadályozván a földesúri óvadék, az ilyen gonosztevőt azonnal fogassák el, üldöztetés végett a rendes törvényhatóságnak átadandón. A földesurak az ilyen elkövetők jogtalan elengedése miatt nem csupán (mindazonáltal csakis azon felmerülő bűncselekmény tette miatt) annak saját úriszéken való üldözésének és megbüntetésének lehetőségét veszítsék el, hanem azonfelül ügyési kereset alá is eszenek.

5. Ha az elkövető nem a sajátjának, hanem más földesúrnak udvarába venné be magát, az udvar ura, vagy az ő távollétében annak jelenlévő tisztje a neki alá nem vetett ilyen gonosztevőt a törvényhatóságnak és a büntetőbíróknak a helyi tisztek előzetes kérelme nélkül is, annál inkább pedig az alapján, felelősség terhe és a legrövidebb végrehajtás útján behajtandó ötszáz forint büntetése alatt azonnal átadni tartoznak.

6. Jóllehet az elkövetők valamely befogatásában a földesurat a rendes törvényhatóság megelőzi, ha azonban a földesúr a befogatás napjától számítandó tizenötödön belül bejelentette, hogy saját jobbágyát magát a saját földesúri bíróságán üldöztetni szándékozik, a törvényhatóság azt a saját földesúrnak elégséges óvadék ellenében átadhatja; a tizenötöd elmúlván, az ilyen befogatott gonosztevő átadatásának helye nem lévén; a földesúr az efféle átadatás napjától számítandó tizenötöd határidején belül a saját bűnelkövető jobbágyát a saját földesúri bíróságán tartozzon üldöztetni, különben ha az abbahagyott üldözés vétke órá esne, az üldöztetés jogát azon tettet illetően el fogja veszíteni.

7. A kerületi tisztt mint a büntetőbírószág rendes elnöklője, vagy ő éppen valamely okból akadályoztatván, az önmaga által vagy a felettes tiszt által, avagy annak távollétében a rendes alispán és az ország rendes albírója által az ő helyébe állított másvalaki, miután neki a földesúr vagy annak tisztje bejelentette, a büntetőbírószág felállítására, amennyire megtehető, tizenötödön túl nem terjedő határidőt tűz, és azt a törvényhatóság tisztí ügyészének is, miként a sértett félnek is tudomására hozza.

8. Elérkezvén a kitűzött határidő, az elnöklő, azok közül, akiket a törvényhatóságok közgyűlései a földesúri bíróságok felállítására évenként választanak, kijelölendő négy esküdt ülnökkel együtt, akik közül az egyik a bíróság jegyzőjeként jár el, a földesúri bíróság felállításának helyén megjelennek, és ott összeülvén az elkövetőt a jelenlétükre előállítatják, és a perfelvételt avagy a keresetet a földesúr vagy az őt képviselő más személy mint vádló által neki előadatják; a perfelvételt a büntetőtörvény előírása szerint minden szükséges kellékkel felszerelten kell előadni; és ha a tisztí ügyész vagy a sértett fél kifogásolják, hogy a vádló akár esetleg hiányos tudomásból, akár hanyagságból nem olyan alapos és hiánytalan keresetet állított, mint amit a felmerülő bűncselekmény minősége megkívánna, azt a bíróságtól kikérni, és nem csupán

a kereset hiányosságát kiegészíteni, hanem ha vannak olyanok, a saját bizonyítási eszközeiket a bíróságnak előadni is teljes lehetőségük legyen.

9. A perfelvétel és a bizonyító iratok a bevádolt elkövetővel közölvén, és amaz az érdemi feleletét előadván, végtére azoknak bírói vizsgálata, és ha az igazság másképpen fel nem tárható, a szembesítés is elrendelendő; továbbá minthogy a földesúri bíróságokra tartozó büntetőügyek legtöbbször azon a helyen, ahol a bűncselekmény véghezvitetett, vagy legalább az ahhoz legközelebbin vitetnek, következésképpen a bizonyítások útja a földesúri bíróságok előtt egyszerűbb, és a tanúk nehézség nélkül a bíróság színe elé állíthatók és ott meghallgathatók, ezért az előbb írott ügyekben úgy maguk az irományok, mint pedig azok bemutatására a határidők korlátozottak, és a bűncselekmény súlyossága és a bölcs bírói megítélés szerint határozatnak meg; egyébiránt úgy magukra a földesurakra vagy az azok személyét képviselőkre, mind pedig a bírókra az a kötelezettség rovatván, hogy amennyire a dolgok vonatkozásában megtehető, az efféle ügyeket mindig meg nem szakított folyamatban kell végigvinni és eldönteni.

10. Ha az elkövetőt az úriszék bírója elítélte, akkor azonnal az illetékes törvényhatóság közönséges tömlöcébe kell átadni, az ügy végső felülvizsgálatáig ott őrizni, és a megállapításra kerülő büntetést ugyanott, vagy a bűncselekmény súlyossága szerint fejedelemségi közönséges tömlöcökben fogja kiállni; ha pedig felmentették, elégséges óvadék ellenében azonnal szabadon bocsátandó.

#### 4. §

Amidőn több földesúrnak jobbjai voltak egy és ugyanazon bűncselekménynek a részesei, mivel az ilyeneknek külön földesúri bíróságokon való üldözése több nehézséget foglalna magában, és nehogy az elbocsáttatás szándéka végett valljanak, az ilyen elkövetők tekintetében földesúri óvadéknak és őrizetnek e ponton semmi helye nem lévén, azonnal befogatandók és az illetékes törvényhatóság közönséges tömlöceibe adandók át; amelyekkel a tisztí ügyész a vizsgálatot és ahol szükséges volna, a szembesítést is késedelem nélkül elrendeli, és a felmerülő bűncselekmény felderítésére szolgáló többi előkészületekről is idejében gondoskodik. Ha a földesurak eközben meg tudnának jelenni, és az ugyanezen elkövetők elfogásának napjától számítandó tizenötöd határidejéig az eljáró illetékes tisztviselő előtt megnyilatkoznának afelől, hogy az általuk név szerint megjelölendő egyetlen földesúr székén akarnának ténylegesen minden elkövetőt illetően bíróságot felállítani, ebben az esetben az elkövetők a vizsgálatokkal és egyszersmind azok szembesítéseivel és az addig elvégzettetett előkészületekkel együtt biztos óvadék mellett az eme cikk 6. pontjában kirótt kötelezettséget majd gondosan teljesítő földesuraiknak átadandók; a tizenötöd elmulasztásával pedig a bejelentésnek helye többé nincsen.

## ***Második cikk*** ***A büntetőbíróság illetőségéről***

A büntetőbíróság illetékességének fogalma alatt az elkövető ügye eldöntésének joga értendő, ami pedig a törvényekből, nemkülönben a bűncselekmények minőségéből és az elkövetők állása alapján határozható meg.

A felségsértés és a hűtlenség bélyege bűncselekményeinek ügyei ugyanis az Udvarban országgyűlésre összegyűlt karok és rendek által ítéltetnek; más bűncselekmények tekintetében pedig a birtokos és lakóhellyel bíró nemesek, még ha a bűncselekmény helyén és tettében azon törvényhatóságnak, amely alá tartoznak, kebelén kívül, máshol fogják is el őket, mégis a vád alá kerülés és a kellő törvényes büntetés kiszabása végett a saját magukra illetékes törvényhatóságnak kerülnek átadásra, mégpedig olyan módon, hogy az a törvényhatóság, amelynek kebelében a bűncselekmény véghezvitetett, minden körülményt, gyanújelet, valamint bizonyítékot, nemkülönben a kegyes vallatásokat és a szembesítéseket, amelyek a bevádolttal szembeni tisztí kereset támasztására szolgálnak, annak az illetékes törvényhatóságnak részére, amelynek a befogatott átadásra kerül, egyszersmind megosztja és átteszi. És mindezek a szabad és királyi városoknak, a mezővárosoknak és a szászoknak ingatlantulajdonnal rendelkező polgáira is értendők; a többiek pedig, akár állandó lakóhellyel és ingatlantulajdonnal nem rendelkező nemesek, akár nem nemesek, ugyanazon joghatóságnak, ahol elfogják őket, bíraskodása alá esnek.

## ***Harmadik cikk*** ***A büntető- és közönséges ügyek különbözőségéről*** ***és minőségéről***

### **1. §**

A büntető- és közönséges ügyek minősége, ami által másoktól különböznek, abban áll, hogy nem magános, hanem közönséges keresettel, halálos vagy a halálosnál enyhébb testi, avagy polgári büntetésre szokták indítani őket, olyan bűncselekmények miatt, amelyek által köztudottan a köz szenved sérelmet; a büntető- és közönséges ügyek pedig az erdélyi jogban az alkalmazott eljárások alapján lehetnek: egyesek rövidek, amelyekben tudniillik egyedül az újítás jogorvoslatát engedik meg, miként a fellebbezést is birtokon belül; mások pedig a legrövidebbek, amelyekben semmilyen jogorvoslatnak és a birtokon belüli fellebbezésnek sincs helye, amilyenek azok a bírságos ügyek, amelyekben az ország tartományi törvényei és a novelláris rendszabások a törvényszegőkre

megállapított, végrehajtás közbejöttével behajtandó büntetést rendeltek, és az azonnali folyamodásúak, amelyek tekintetében a polgári ügyek törvénykezelési rendjében előírt eljárási módot kell követni.

## 2. §

Továbbá ha a rablógyilkosságok, kifosztások, gyújtogatások és a lázadási bűncselekmények eme Nagyfejedelemség valamely kerületében olyannyira fel erősödnének, hogy az immár zavargásokban összesereglett gonosztevők nyílt erőszakosságát csakis azonnali példa statuálásával lehet feltartóztatni és a békés polgárok biztonságáról gondoskodni, statáriális ítéletnek is helye van, amelynek követelményei és módozata az eddigiek és az alább a maga helyén kifejtendő külön cím összeadásával kerülnek bővebben meghatározásra.

### ***Negyedik cikk*** ***A büntetőügyek közvádloiról*** ***és a közönséges keresetekről***

#### 1. §

A büntető- és közönséges ügyeket az Országgyűlés, a Királyi Kormányzóság felülvizsgálati bírósága és a Királyi Ítéző Tábla előtt mindig a főügyigazgató mint az ország közvádlója üldözi, aki egyben azoknak vádjait is felülvizsgálni tartozik, akiket alsóbb székek elé vonnak, és a törvényhatóságok közvádloit, ha kötelességüket elhanyagolták, meginteni és a törvények folytán üldözni tartozik.

#### 2. §

Az alsóbb székek előtt mostanáig állított többi közvádló a jövőre eltöröltetvén, a büntető- és közönséges ügyek gondosabb elintézése és gyorsítása végett elrendeltetik, hogy az egyes ítélő székek és tisztviselők előtt, minden más kötelezettségüket elvéve, - csakis a büntető- és közönséges ügyek intézésére, megfelelő fizetéssel ügyészeket kell állítani; akikre tartozzon:

1. Ama joghatóság környékében, amely mellett állították őket, a felmerülő bűncselekményekről az illetékes altisztectől, az alsóbb tisztviselő előtt pedig az erre rendelt különböző személyektől a szükséges felvilágosítást megtudakolni, és a főügyigazgatóra tartozó ügyeket annak tisztességgel jelenteni, az ő rendelkezéseinek engedelmeskedni és a vele szemben szükséges fegyelmet ténylegesen megtartani.

2. Ügyelni arra, hogy az elkövetett bűncselekmények felől minden késlekedés mellőzésével, nehogy bármiféle késedelem folytán az elkövetők és a véghezvitt bűncselekmények felderítésére alkalmas körülményeket elrejtsek és elleplezzék, a kivallatásokat az alább meghatározandó módon lefolytassák.

3. A hivatali előljárónak, a tiszti karnak vagy éppenséggel a helyi tisztviselőnek, ha addigra a bejelentést előzetesen megtették, azok rendelkezése alapján a súlyosabb körülmények által terhelt bűnösöket, mégpedig azoknak alább kifejtendő körülményei szerint befogatni és közönséges őrizet alá vonatni.

4. Ugyan saját neve alatt, de hivatalból, és pedig mindig a hivatali előljáró, a tiszti kar, illetőleg a helyi tisztviselő tudomásával és engedelmével az eljárás alá vont bűnösökkel szemben keresetet emelni, azt minden szükséges kellékekkel felszerelni, és azok gyorsítását és megvitatását hathatósan szorgalmazni.

5. Gondosan közreműködni és ügyelni, hogy az alsóbb bíróságokon folyó, és akár fellebbezés útján a Királyi Táblára, akár a benyújtott folyamodvány mellett a Királyi Kormányzóságra felvitt ügyeket amoda a magasabb felülvizsgálat végett mielőbb átadják, befejezésük után pedig azok, akiknek kötelessége, késedelem nélkül a törvényes végrehajtásba vonják azokat.

6. A raboknak és más közönséges keresetnek alávetetteknek a saját aláírásaikkal és szokásos pecsétjeikkel, miként hitelességi záradékkal is megerősített jegyzékeit az eddig megszokott, a gyűlés által most is elfogadott szövegezés szerint, ha eltelik bármely negyedév, a törvényszékeknek és a tisztviselőknél bemutatni avégből, hogy onnan a Királyi Kormányzóságnak felülvizsgálatra megküldjék azokat; egyszersmind azokat a főügyigazgatónak is megküldeni tartoznak.

Amely, a pallosjognak örvendő egyes törvényhatóságok által megküldött jegyzékeket a Királyi Kormányzóság átnézi, és az elkövetőknek akár befogatása, akár elengedése tekintetében, akár üldözését illetően ezekben felismerhető hibákat kijavítja; és miután az ügyészeket és más alárendeltek a kötelezettség elmulasztása okának közlésére kötelezték, különösen pedig amidőn megessen, hogy némely bűncselekmények a törvényes üldöztetés elmulasztása folytán elévülnek, az ügyészeket feleletadásra hívták fel, a vétek vagy a részrehajlás foka szerint büntetendőők.

### 3. §

Minthogy a közönséges keresetek közvádat foglalnak magukban, közhatalmilag pedig senkit gyalázkodás céljából vádolni nem lehet, ezért önkényesen és törvényes és alapos indokok nélkül közönséges keresetek nem indíthatók; ezért a főügyigazgató mint az ország közvádlója, a számára előírt utasítás szerint különösen a köztisztviségeket viselő személyekkel, nemkülönben a nemesség kedvezményének örvendőikkel, valamint más tiszteletreméltó személyekkel, nemkülönben városokkal és mezővárosokkal és azok tisztviselőivel, miként

ugyancsak más közösségekkel szemben a kormányzó és a Királyi Kormányzóság tudomása és engedelmé nélkül közönséges keresetet soha ne emeljen; mégis a közgyűléseknek az a képessége ezután is épségben megmaradjon, hogy a kötelességszegő és féktelenkedő testületi tisztekkel, nemkülönben a kihágó és bűnelkövető nemesekkel szemben ügyészi üldözést lehessen elhatározni és elrendelni. És végül, alapos gyanújelek nélkül közönséges keresettel a földműveseket se gyötörjék, még kevésbé kínozzák fogsággal; ellenben gondosan ügyelni kell, nehogy bármiféle elnézés vagy hanyagság miatt azok, akik közönséges keresetre érdemesek, megmeneküljenek.

#### 4. §

A büntetőügyekben a közönséges keresetek tárgyai maguk az egyes bűncselekmények, amelyeket eme büntetőtörvény első részébe felvettek; az pedig, ahogyan a bűncselekményeket felismerni, felderíteni és végtére bíróilag üldöztetni és büntetni kell, a következő címekre tartozik.

### **Második cím**

### **A bűncselekmények és az elkövetők felderítéséről**

#### *Első cikk*

#### *A bűncselekmények gyanújeleiről*

#### 1. §

A gyanújelek a bűncselekmények és az elkövetők felderítésének különös segéd-eszközei, és ekként nevezett gyanújeleknek tekintendők a valószínűség bizonyítékai, amelyek a bűncselekményt megelőző, kísérő és követő körülményekből a bűnelkövető személyeket felfedik.

#### 2. §

Minthogy a gyanújelek a valószínűség erejét és hatását a tettel való kapcsolatból nyerik, ezért amelyek magával a tettel semmi kapcsolatban nem állnak, gyanújeleknek nem tekintendők.



### 3. §

Mivelhogy a gyanújelek a körülmények összegyűjtéséből és egybevetéséből erednek, fontos ezért az egyes körülményeket bizonyítani, és hogy a gyanújelek bizonyítók legyenek, a bűnjelek mindenféle felmerülése előtt, nyilvánvalóan kell megmutatkozniuk.

### 4. §

Az egyes körülményeket két tanú teljesen, egy fele részben bizonyítja, azonban a gyanújelek, amelyek a körülményekből létesülnek, akár teljesen, akár fele részben bizonyítják őket, csupán a bevádolt bűnösökkel szembeni kivallatás és tömlöczés elrendelésének okaiként fogadhatók el, a büntetés kiszabására pedig annyiban szolgálnak, hogy a bizonyítékok fokánál enyhébb neműt kell alkalmazni.

### 5. §

Mivel a gyanújelek nem egyforma módon, hanem egyesek jobban, mások kevésbé kapcsolódnak a tettel, ezért egyeseket távoliaknak, másokat közelieknek, némelyeket legközelebbieknek mondanak.

### 6. §

A távoli gyanújelekhez sorolódnak: a rovott előéletből eredő rossz hírnév; a bűncselekményt kisebb fele részben bizonyítván, a vádlottnak a bűntárs által önként tett megnevezése; közeli gyanújelek: a gyanúsított személynek elfogása a bűncselekményhez kedvező helyen; a gyanúsított személynek hasonlósága az alkat, az eszköz, az öltözék, a hang, a lovak és egyéb tekintetében azzal, amit a bűncselekmény során láttak; az akár a megkezdett vizsgálat előtt, akár az után történt szökés; a teljes belátásnak örvendő, haldokló sértett általi, az eset bizonyos ismeretéből tett és esküvel vagy a halállal megerősített vádolás.

A legközelebbi gyanújelek: a gyanúsítotthoz tartozó valamely dolognak a bűncselekmény helyszínén történő megtalálása; a bűncselekményt fele részben bizonyítván, a bűntárs által a bírói vizsgálat során tett megnevezés; a bűncselekmény bíróságon kívüli beismerése, ha azt kétségtelenül komolyan tették; a megvalósult bűncselekményre jellemző előzetes fenyegetések; ezek közül pedig többek, és a bűncselekmények más, akár távoli, akár közeli vagy legközelebbi gyanújelei is felmerülhetnek úgy a bűncselekmény, mint az elkövetők természete szerint, amelyek megítélésének és kellő mérlegelésének a bölcs bírói döntésre kell maradnia.

***Második cikk***  
***Az elkövetők feljelentéséről***

**1. §**

Miként a gyanújelek, úgy a megneveztetés is a bűncselekmények felderítésére szolgál, a feljelentés pedig a bűncselekménynek és az elkövetőnek a büntetőügyekben eljáró bíróhoz vagy a közvádolóhoz, nemkülönbön más felsőbbbségekhez és állami tisztviselőkhöz törvényesen tett bejelentése.

**2. §**

Nem csupán a már befejezett és teljesedésbe vitt bűncselekményt, hanem a megkíséreltet is, és különösen az uralkodó Fejedelemmel és a közálladalommal szemben elhatározott bűncselekmény elhatározását, annak véghezvitelét megelőzni eme haza minden polgárát és lakosát, különösen azonban a helyi előljárókat és a földesurakat (kivéve azonban a feljelentési kötelezettségből az alább jelölendő különös törvénnyel kivetteket) sérthetetlen hűség buzgalomával és hódolati esküvel kötelezik, az elmulasztók az elhallgatott bűncselekményből fenyegető vagy esetleg bekövetkezett veszély és kár, és az elhallgató személy állása és körülményei, nem kevésbé a súlyosabb gondatlanság vagy szándék által súlyosbított, kellő, időleges testi vagy vagyoni büntetéssel büntetendőik törvényes úton.

**3. §**

A feljelentésnek nem csupán a felmerülő körülményekkel egybehangzónak, hitelt érdemlőnek és a köz javára törekvésből eredőnek kell lennie, hanem kielégítő valószínűséggel megerősítettnek is; az eme követelményekben hiányos feljelentés sohasem fogadható el; a körülményekkel egybehangzó, hitelt érdemlő és valószínű feljelentés a valószínűség fokai szerint (amelyek a bölcs bírónak és feljebbvalónak, akihez a bejelentést tették, megítéléséből kerülnek megállapításra) mindenestre a nemesség állapotán kívül álló személyekkel szemben a befogatás elrendelésére, és a nemesekkel és egyformán a nem nemesekkel szemben különös kivallatás elrendelésére szolgál; mindazonáltal a feljelentettre bizonyításul vagy az általa esetleg betöltött hivatalból történő felmentésére a kivizsgálás bejelentése előtt sohasem elégséges.

#### 4. §

A feljelentő pedig az 1791. évi 24. törvénycikk<sup>274</sup> értelmében köteles közölni saját nevét és állását, és az országlakók bosszantásainak és háborgatásainak megelőzése és az igaz polgári biztonság fenntartása végett egyáltalán soha, a legsúlyosabb bűncselekmények esetén sem fogadhat el névtelen bejelentéseket a felsőbbség vagy a bíró.

#### 5. §

Továbbá miként az egyik részről a megengedett, sőt szükségességből tett, ésszerű és valószínű feljelentések a közbátorságot oltalmazzák, úgy a másik részről minden tisztességeseknek nyugalmaról, becsületéről és jó hírnevéről gondoskodni illik, amely végből rendeltetik, hogy ha a feljelentett ártatlannak és a hamis bejelentés ártó szándékkal, álnokul tétetettnek bizonyul, az ilyen fondorkodó bejelentő avagy polgári értelemben jogtalan rágalmozó az 1791. évi 24. törvénycikk tartalma szerint, az előírt módon kinyilvánítandón, a saját rosszindulatú bejelentésével a feljelentettnek okozott károk jóvátételén felül, azonkívül a legrövidebb eljárással, bármilyen jogorvoslattól elvágva megállapítandó, és ahhoz, amely alá a bevádoltnak esnie kellett volna, legközelebbi fokú büntetéssel büntetendő; a vagyon örökös elvesztésének azonban, mint-hogy helyesen csakis a felségsértés és a hűtlenség bélyege bűncselekményének kifejezett eseteire korlátozódik, e bűncselekménytípus esetén soha nincs helye.

#### 6. §

A törvénytelen korban lévők, az értelemben fogyatkozottak, a gyanús hitelűek, a becsületvesztettek és az egymás közötti valódi ellenségek bejelentéseinek, hacsak más közelebbi gyanújelek is hozzá nem járulnak, hitelt adni nem lehet; a feljelentési kötelezettség alól pedig, a tisztelet, a kötelék és a természetes szeretet miatt, amelyekben kölcsönösen összeköttenek, mentesülnek az üldözött bűnszerző vérrokonai felmenő és lemenő ágon, a házastársak, az oldalágiak a második vérrokonsági és sógorsági fokig bezárólag; eme büntetőtörvény első részének harmadik címe első cikkének bűncselekményeit kivéve, amelyeknek bejelentési kötelezettsége alól csupán a vérrokonok mentesülnek felmenő és lemenő ágon, valamint a házastársak, miként az első vérrokonsági fokban lévő fivérek és nővérek is.

<sup>274</sup> 1791. évi (erdélyi) XXIV. törvénycikk a névtelen és hamis feljelentésekről.

## 7. §

Továbbá a bűncselekmények felfedésének kötelezettsége főleg a törvényhatóságok tisztjeit és tisztviselőit terheli, akik ha eme büntetőtörvényben leírt valamely bűncselekmény alapos gyanújeléről értesülnek, nem csupán az alapos vizsgálatot folytatják le és folytattatják le azonnal, hanem kötelesek megtenni azt az intézkedést is, amit a bűncselekmény körülményei megkívánnak.

### ***Harmadik cikk*** ***Az általános vizsgálat***

#### 1. §

A bűncselekmények felderítésének harmadik módja a vizsgálat, amely kifejezés alatt a közönséges büntetőjogban minden törvényben előírt segédeszközöket értenek, amelyekkel valamely bűncselekmény ténye és annak bűnszerzői kideríthetők, amilyenek az orvosi, sebészi és bábai vizsgálatok és boncolások, a bűncselekmény bűnjelének és helyszínének szemlevizsgálatai, a házkutatások, a tanúvallomások vizsgálata, a szembesítések és minden más, a bűncselekmények és az elkövetők felderítésére szolgáló módszerek.

#### 2. §

A közönséges büntetőjog szerint a vizsgálat kettős; mégpedig általános, amely a még kétséges bűncselekmény és annak bűnszerzője ellen irányul a per megindítása előtt; és különös, amelyet a gyanújelek által terhelt személy ellen végeznek; ami tehát az általános vizsgálatot illeti, kiderülvén maga a bűncselekmény, az általános vizsgálat neve alatt a bűncselekmény nyomainak helyszíni vizsgálatait, a kutatásokat kiváltképpen a nemtelen gyanúsítottak házaiban, szintúgy a gyanúsítottak vizsgálatát, ha alacsonyabb állásúak volnának, a tanúk kivallatását, amazok szembesítését egymással vagy a gyanúsítottakkal, orvosi, sebészi, bábai szemrevételezéseket egymás után, de egy és ugyanazon cselekményben végzik el, és valamennyit ahogyan találták, egy és ugyanazon iratba feljegyzik, amely irat az általános vizsgálat nevét kapja; az előbb írott cselekmények pedig a bűncselekmények minősége szerint és azok felderítésének szükségessége szerint végzendők el, feleslegesen azonban sohasem.

### 3. §

Az általános vizsgálat kérdései pedig rendszeresen ezek legyenek:

1. Vajon megvalósult-e a bűncselekmény?
2. Ki által?
3. Mely időben és helyen?
4. Milyen körülmények között? Amelyekhez azonban a körülmények szükségére szerint többet hozzátehetnek, és az előbb írottakat is a tárgytól függően egyedileg, a szükségés terjedelemmel alkalmazhatják.

### 4. §

Mivelhogy az általános vizsgálat során elsősorban és mindenekelőtt a bűnjelet kell megvizsgálni, ami nem más, mint maga a tényleges bűncselekmény, annak feltárásához ezeket kell alkalmazni:

1. Azon bűncselekmények esetén, amelyek nyomokat hagynak maguk után, a szemle vizsgálat, a cselekmény minősége szerint orvosok, sebészek, bábák és a cselekmény nyomainak felismerésére alkalmas mások közreműködésével, az egyesektől előzetes esküt véve afelől, hogy a vizsgálat elvégzése tisztán, minden lehetséges módon legyen lefolytatva; a vizsgálat tárgyai pedig a különféle cselekmények szerint változatosak és különbözők lesznek, miként e példák szerint: az emberölés esetén a holttesteket és azok sebeit meg kell szemlélni, az eszközöket a sebekkel összemérni és a sebek mennyiségét és minőségét feltárni, mi több, annak bizonyossággal való megállapítására, hogy a megöltnek okozott sérülések közvetlenül vagy csak közvetve okozták-e annak halálát, a holttestek boncolásait is mindig el kell végeztetni; ha csecsemőgyilkosságot feltételeznek, vizsgálni kell, vajon az újszülött annak minden testrészében kifejlődött-e, a megfelelő módon fogant-e, hajjal és körmökkel rendelkezett-e, vajon a csecsemő feje belsőleg sérült-e, a köldökzsinórt elvágták-e, vagy az erőszakos halálnak más jele felfedezhető-e. Ha a megölt újszülöttek nincsenek meg, mégis azoknak a személyeknek, akik a csecsemő megölésében gyanúsaknak látszanak, méhét, hasát és női szerveit esküdt bábák megvizsgálták, aminek során, ha a szülés jeleit felismerik, a bűnjel meglétét erősen vélelmezni kell. A mérgezés esetén a holttesten látható duzzanatokat és foltokat meg kell vizsgálni, és a holttest boncolását is egyaránt el kell végezni; és ugyanígy kell a maguk után nyomokat hagyó más cselekmények esetén is eljárni, amely módzat nem csupán magának a bűnjelnek a felderítésére, hanem a bűnszerzőnek felderítésére is szolgálni fog.

2. A bűnjel és a bűnszerző feltárásához is alkalmazni kell a házkutatást, ami által a gyanúsítottak házaiban felkutatják az elkövetett bűncselekmény eszközeit, mint a csalási és pénzhamisítási bűncselekmények esetén a hamis

pecséteket, írásokat, mérlegsúlyokat, hamis érméket, vagy az elkövetett lopás, rablógyilkosság és rablás darabjait, mint az arany, ezüst, a ruhák és más elorozottak és elvittek; amely kutatásokat pedig esetlegesen nemesi udvarokban elvégezvén mindig a birtokos vagy az ő távollétében annak jelenlévő uradalmi tisztje előzetes megkérdezésével végezzék, aki ha azokat vonakodna megengedni, a legrövidebb végrehajtási eljárásban kimérendő törvényes büntetés alá fog esni.

3. A bűncselekményhez kapcsolódó gyanújelek minősége oly módon vizsgálendő, hogy a gyanújeleken felül úgy az elítéltekről való saját tudomásukat hozzáteszik a vizsgálók, mint ahogy a tanúk vallomásait bevonják; maguk a gyanújelek mindig a szomszédoknak és határosoknak és a dolognak valamilyen tudomásába belefolyó másoknak közreműködésével vizsgálándók meg.

4. Az általános vizsgálat a tanúk vizsgálatával végződik, akik a cselekményről vagy annak körülményeiről megalapozott tudomással bírnak, feltéve azoknak mindig azt a kérdést is, hogy rajtuk kívül ki mások bírnak tudomással a bűnjelről és a bűnszerzőről; a tanúk vallomását pedig, amennyire tartható, oly módon kell felvenni és leírni, hogy azokból a felfedett ismert tény értelme tisztán kitűnjön, és azok szavai a valós és eredeti jelentésüktől el ne téríttessenek.

Mivel azonban nem minden bűncselekmény esetén merülnek fel a vizsgálat előbb írott egyes tárgyai, a kivallatás csak azokra terjed ki, amelyek valamely bűncselekmény esetén a bűncselekmény minősége és körülményei alapján megismerendők és bizonyítandók.

### **Harmadik cím**

#### **A közönséges elkövetők befogatásáról**

##### ***Első cikk***

##### ***A tisztokról, akik a befogandó elkövetők tekintetében rendelkeznek***

#### **I. §**

Az előállított közönséges elkövetők befogatásáról a köz igazgatása rendjének jobb kézben tartása érdekében az azonnali és rendes rendelkezési lehetőség a kormányzati tiszteket illeti, akik úgy az esetleg előzőleg megtett alapos feljelentésekre, mint az ügyészek megkeresésére megteszik a rendelkezéseket a befogatásról, a megtett rendelkezések végrehajtását és a befogatottak ezt követő vádolását azután az ügyészeknek adják át; végül a földesurak joghatóságát közvetlenül érintő büntetőügyekben, az előírt törvényi korlátok között, ahogy a jognak kiszolgáltattása, úgy a házából való vagy jobbágy elkövetők

befogatása is a földesurakra és azok tisztjeire tartozik; ahol azonban az egész közálladalomra ártalmas és veszélyes bűncselekmény merül fel, a királyi fő-kormányzó vagy a Királyi Kormányzóság rendelkezik a befogandó elkövetők tekintetében a törvényekkel összhangban; és meghatározzák a megtett rendelkezések végrehajtását.

### **Második cikk**

#### **Az elkövetők befogatásáról**

##### **1. §**

A *Decretum Tripartitum* 1. része 9. címének 1. §-a,<sup>275</sup> hasonlóképpen az *Approbatæ Constitutiones* 2. része 7. címének<sup>276</sup> 4. cikke, valamint 3. része 6. címének<sup>277</sup> 3. cikke szerint a nemeseket, hacsak idézve vagy perbe hívva és törvénykezési rend szerint elítélve nem lettek, személyükben akárkinek kérelmére és vádjaira sehoh és senki le nem tartóztathatja. Minthogy azonban a nemesek szabadságát ugyanazon *Decretum* 2. §-ának törvénye<sup>278</sup> áttöri, a bűnvádas tettek és ügyek, nevezetesen az eltökélt emberölés, a falvak felégetése, a lopás és a rablás vagy rablógyilkosság, valamint az erőszakos paráznság miatt, amelyek miatt a nemesség méltóságát és címét, valamint szabadságát mindenki elveszíti, és ha így lenne, földművesnek keze által is az elkövetett vétek és bűncselekmény helyszínén az ilyen mindenkor szabadon letartóztatható; ezeken az eseteken túl letartóztathatók a lakóhely nélküli nemesek, ha szökéssel gyanúsítják őket, és úgy ezek, mint a lakóhellyel rendelkezők is, ha saját személyüket írásban lekötelték, vagy pedig amikor személyes megjelenésre idézték őket, nem jelentek meg, következésképpen a meg nem jelenés folytán velük szemben ítéletet hoztak, amelynek erejéből azután szabadon elfogathatók; amiből magától következik az előbb hivatkozott alapvető törvények világos értelme szerint, hogy a lakóhellyel és javak tulajdonával rendelkező nemesek az elkövetett bűncselekmény helyszínén és cselekménye közben vagy folyamatos és meg nem szakított üldözéssel történt elfogatás esetét kivéve, a *Decretum Tripartitum* 1. részének 9. és 14. címeiben,<sup>279</sup> miként az *Approbatæ Constitutiones* 2. részének 7. címében<sup>280</sup> is megjelölt súlyosabb bűncselekmények miatt is, ugyanazon cím 4. cikke szerint állásuknál fogva önmaguk teljes joggal való védelme szabadságának örvendenek.

<sup>275</sup> A nemeseknek négy kiváltságos és sarkalatos szabadságáról.

<sup>276</sup> Árulókról (sic!).

<sup>277</sup> Nemességről.

<sup>278</sup> Tudniillik a *Tripartitum* 1. része 9. címének 2. §-a.

<sup>279</sup> A nemeseknek négy kiváltságos és sarkalatos szabadságáról, illetve a hűtlenség eseteiről.

<sup>280</sup> Árulókról (sic!).



## 2. §

Hogy az eljárás alá vont nem nemes vádlott befogatandó-e és mikor az; a fennforgó bűncselekmény minőségéből és a bevádolt elkövető állásából és állapotából döntendő el; ha ugyanis a bűncselekmény halálos vagy a haláloshoz közeli büntetést von maga után, és fele részbeni bizonyítás vagy a bűncselekménnyel a legközelebről kapcsolódó gyanújelek terhelik az eljárás alá volt vádlottakat, azok befogatása, akár polgárok, akár bármilyen javak birtokának örvendő szabadosok, annál inkább ha a tulajdontól megfosztott közönséges földművesek voltak, nehogy magukat szökéssel a büntetés alól kivonják, az illetékes tisztek által késlekedés nélkül elintéztetendő; amidőn pedig csupán olyan gyanújelek merülnek fel, amelyek csak sejtelmet és gyanút eredményeznek, mégis a tulajdontól megfosztott közönséges földműveseket a gyanú alapján is az *Approbatae Constitutiones* 3. részének 47. címe<sup>281</sup> 3. cikkének fényében be kell fogatni, és kielégítő óvadéknak alávetni; de az elégséges vagyoni zálognak örvendő polgárokat és szabadosokat, hacsak a szökésnek nyilvánvalóbb gyanújelét nem adták, pusztán a gyanú alapján befogatni sosem kell.

Hasonlóképpen az enyhébb bűncselekmények miatt is, amelyeknek büntetése a halálnál kisebb szokott lenni, vagy a kiszabandó polgári bírság az eljárás alá vont bűnös vagyonának értékét nem haladja meg, az állandó lakóhellyel és javakkal rendelkező polgárokat és szabadosokat befogatással ne gyötörjék; a közönséges földműveseket, mint a javak semmiféle biztonságával nem biztosítottakat és ezért a szökésre nézve mindenkor gyanúsakat, befogatás által a törvény elébe állás garanciájának nyújtására kell kötelezni, és azt biztosítván elengedni, vagy ha garanciát nyújtani nem tudnának, a per kimeneteléig, mégis enyhébb fogság alatt, letartóztatni; nem kevésbé a bármilyen állapotú nem nemesek, ha a bűncselekmény helyszínéről elmenekültek, bárhol megtaláltak, úgy saját indíttatásból, mint a sértettek kérelmére, annak törvényhatósági tisztjei által szabadon letartóztathatók; sőt, a máshol elkövetett bűncselekmények miatt menekülő magánosok által is, ha segítségre szorulnak, segítőtket összekiabálva is, közönségesen *tolvajkiáltással*, befogatandók, azonban azután a helyi tiszteknek kell átadni őket.

A vádlottak befogatásának módját az élet veszélyeztetése nélkül, azok verése és sebütése nélkül kell végezni, hacsaknem az elfogóknak erőszakosan ellenállnak és halálát, illetve sebzését szándékolják; az ellenállás esetén ugyanis durvább módozat is, azonban az ellenállóhoz alkalmazkodó erővel, szabadon alkalmazható. Továbbá a megfogott vádlottat a legközelebbi helyi tisztnak bemutatják, és onnan az illetékes fennhatósághoz indítják, akinek feladata a vádlott befogatásának és tömlöcztetésének módját az elkövetett bűncselekmény

<sup>281</sup> Latrok büntetéséről.

mennyiségéből és a felmerülő más körülményekből megállapítani, amely rendelkezés azonban a marasztaló ítélet előtt sohasem terjesztendő tovább, mint ami annak szökése megakadályozására és személyének biztos őrizetben tartására szükséges volt.

### 3. §

Nehogy pedig a megmenekülés reménye alatt bűncselekményeket vigyenek véghez, a gyakorlatból egyébként immár kivett menedékjog, miként az igazság nyilvánvaló akadálya és a köz biztonságára nagyban sérelmes, teljesen megszűnván, ha az elkövetőt az elkövetett bűncselekmény helyszínén és cselekménye közben elfogatni nem lehetett, és ezért a szökést magának elhatározván egyházakba, plébániákra, iskolákba vagy más vallási helyekre avagy templomokba és pallosjognak nem örvendő más helyekre menekült, a bármilyen rangú és állapotú egyházi személyek és a templomok vagy iskolák prépostjai addig, amíg a felkutatásuk elvégzésére az idő elegendő, az ilyen elkövetőt a helyi tiszteknek, bíróknak és esküdteknek vagy az elkövetőt üldöző személyeknek, törvényes büntetés terhe alatt, a legrövidebb eljárással és minden elvárható segítséget biztosítva nyomban át kell adniuk; akik ha ezt cselekedni megtagadnák, annál inkább azonban, ha az elkövető efféle szökéséből veszedelem kerekedik, a helyi tisztek, bírók és esküdtek vagy a gonosztevőt üldöző személyek az előbb megjelölt valamennyi vallási helyekre, azonban mérséklettel és botrány nélkül bemehessenek, és a gonosztevőt onnan kivihessék, a rendes törvényhatóságnak azonnal átadva őket.

### 4. §

Ha pedig az emberölés, rablógyilkosság, kifosztás vagy gyújtogatás súlyos bűncselekményét elkövetett vagy a nyilvános tömlőcből megszökött elkövető az urának nemesi udvarába menekült, mégis szabad legyen az elkövetőt az elkövetett bűncselekmény helyéről és cselekményétől üldöző helyi tiszteknek, bíróknak, esküdteknek vagy más személyeknek ugyanabba az udvarba belépniük, és a gonosztevőt elfogniuk, azonban az udvar urának, annak tisztjeinek vagy háznépének okozott mindenféle sérelmek és háborgatás nélkül; kötelesek azonban mindig és egyszeriben az ilyen elfogott gonosztevőt, ha az udvar ura vagy az ő távollétében annak jelenlévő tisztje kérte és kinyilatkozta, hogy a törvény szerint illetékes saját földesúri jogával élni, és az elkövetőt saját úriszékén vádolni szándékozik, annak nyomban át kell adni, és ez megtörténvén a nemesi udvarból rögtön távozniuk kell, és egyidejűleg az ilyen ügyet a járási tisztnek azonnal tudtára kell hozni. Hogyha viszont az elkövető nemcsak az udvarba, hanem egészen magába a nemesi házba vagy más udvari épületekbe venné be magát, oda azonban erőszakkal behatolni, méginkább, hogy

az elkövető onnan kihúzasson, lerombolni, a nagyobb hatalmaskodás súlyos büntetésének terhe alatt nem lehet; ha azonban a földesúr vagy az ő távollétében annak jelenlévő uradalmi tisztje az addigra megtett előzőleges követelésre sem a gonosztevőt ki nem adják, sem az előbb írt mód szerint nyilatkozatot nem tesznek, az *Approbatae Constitutiones* 3. részének 42. címe<sup>282</sup> 2. cikkének rendelkezésére a felelősség minden terhe, a tisztjére tekintettel is, a földesúrra marad; és az ilyenekkel szemben ügyészi kereset elrendelése és az előbbieken meghatározott büntetés kiszabása végett a fennforgó ügyet azonnal a tiszt karnagyhoz vagy a tiszt karhoz kell utalni.

### 5. §

A befogatásra ítélt elkövető a törvényhatósági orvosok vagy sebészek által mindig alaposan megvizsgálendő, és az ilyen vizsgálatról írandó tanúságot az eljáráshoz kell csatolni avégből, hogy a bíró a kiszabandó testi büntetést az elkövető fizikai állapotához tudja igazítani.

### 6. §

Hogyha a bűncselekmény miatt kerestetett valamilyen módon megszökne, ilyen esetben a helyi tiszt vagy a földesurak az ügyet a tiszt karnagynak vagy a tiszt karnak késedelem nélkül jelentik, akik nyomban nem csupán a szökevény további üldözéséről és felkutatásáról rendelkeznek idejében, de a szökevény pontos személyleírásával a szomszédos törvényhatóságokat is, miként a Királyi Kormányzóságot is késedelem nélkül megkeresik a szükséges kihirdetés és felkutatás végett.

### ***Harmadik cikk***

### ***A vádlottak javairól, amelyeket maguknál tartanak, amikor tömlöcöztetik őket***

### 1. §

A vádlott, akit bárki elfoghat, ha biztos lakóhelynek örvendő birtokos vagy jobbágy, csakis személyében őrizendő, vagy ha magánál tart lopott dolgokat, csupán azokkal, ellenben az ismeretlen idegen vagy csavargó minden dologgal együtt, amelyeket magánál tart.

<sup>282</sup> Tisztek állapotjáról.

## 2. §

A vádlottal őrzött dolgokat a helyi tisztviselő jelenlétében összeírják, és azokról hiteles jegyzék készül, azután azokat, amelyek nyilvánvalóan lopásból származnak, azok illő gazdájának annak kielégítő igazolása mellett visszaszolgáltatják, a megmaradókat pedig, amiket a büntetés végrehajtása előtt senki nem igényel, a végrehajtástól számítandó évfordulóig tételesen meg kell őrizni, amelyeket pedig értékvesztés nélkül megtartani nem lehet, azokat árverezés útján értékesítik, és a Királyi Kormányzóság közbenjárásával vagy maga a dolog vagy annak vételára az egész Fejedelemségben közzétételek avégből, hogy az időközben valahonnan előkerülő tulajdonosoknak akár a vételarat vagy magát a dolgot vissza lehessen adni; az évforduló elteltével pedig, ha azokat senki nem követelte vissza, mint gazdátlan dolgok, annak a törvényhatóságnak a bíróságos pénztárába fizetendő be, ahol az elkövetőt elítélték.

## 3. §

Azokban az esetekben, amelyekben a sértett tulajdonos kárpótlását vagy a huzamos szenvedés költségeit és ezekhez hasonlókat is felhívják, ha az elkövető az elbukás esetére elégséges biztosítékkal és záloggal nem lenne biztosítva, a háztartásában bírt ingó dolgait is össze kell írni, és nehogy azokat elidegeníthessék, őrzésbe veendő k avégből, hogy ha esetleg elbukna, a sértetteknek vagy károsultaknak teljes kielégítést lehessen biztosítani.

### ***Negyedik cikk***

#### ***A vádlottak óvadékairól és jótállásairól***

### 1. §

Óvadék vagy jótállás mellett azok az elkövetők bocsáthatók el a per kimenetelig, akiknek kevésbé indokolt fogságból védekezniük.

### 2. §

Az óvadék feltételei egyebek között a következők kell legyenek, hogy: 1. A vádlott békésen éljen. 2. A saját javaiból semmit el ne idegenítsen. 3. Fegyverek nélkül járjon. 4. A pert véletlenül se hátráltassa. 5. Valahány alkalommal megidézik, a bíró jelenlétére elmenjen, vagy az érte kezeskedők, amíg csak szükséges, vele előállni tartozzanak. Amely feltételeket ha megsérti, ismét el kell fogni, és az állására tekintettel biztos őrizetben le kell tartóztatni.

### 3. §

Továbbá, hogy a vádlott elbocsátási kérelem alapján és indokával az írott ítélet meghozatala előtt óvadék vagy jótállás ellenében elengedendő legyen-e? Az ügy bírója a vádlót meghallgatván határozza meg, és az óvadék feltételeit is körültekintően írja elő. Annymiban számításba vehető az elbocsátás kedvezménye azon fogvatartottak tekintetében is, akik nem csavargók, hanem illően letelepedettek voltak, és az alsóbb bíróság vagy felmentette őket, vagy félévi fogságnál enyhébb büntetést mért rájuk, hogy addig is, amíg az ügyet felbbezés alapján felülbírálják, a háztartás további sérelmet is elszenvedni ne kényszerüljön.

### 4. §

A súlyosabb bűncselekmények esetén az óvadék melletti elbocsátásnak sem a bűncselekmény közben és helyén vagy folyamatos üldözéssel elfogott birtoikos nemeseket illetően, még kevésbé a többi, alacsonyabb állású elkövetőket illetően, soha nincs helye.

## **Negyedik cím** **A büntetőügyek előkészítéséről**

### ***Első cikk*** ***A vádlottak vizsgálatáról és az*** ***előzetes vizsgálatokról***

### 1. §

A büntető keresetek bizonyításában kitűnő segítség a vádlottak vizsgálata, amely azért is szükséges, mivel valamennyi idő elteltével a bűncselekmény fontos körülményei és a legfontosabb gyanújelek gyakorta eltűnnek és eltorzulnak; ezért azonnal, amint a bűnöst tetten érték, a jelenlévő és legközelebbi helyi tiszthez vigyék, aki a feladatra alkalmas társat véve maga mellé, a bíróságon kívüli vizsgálatot a vádlottal kezdje meg, először mégis a bűncselekmény valamely eszközeinek esetleges feltárása végett magának a vádlottnak ruháit, lakóhelyét és csomagjait kutassák át; sőt, amennyiben közönséges és idegen személy érték tetten, annak testét is megszemléljék, mivelhogy ezek az intézkedések a további vizsgálat megkönnyítése végett a korábban a bűnösre süttve égettett bélyeg felfedezésére is szolgálnak.

## 2. §

Ami a vizsgálat módját illeti, először a névről, életkorról, vallásról, életkörülményekről, szülőhelyről, állandó lakóhelyről, a házastársról és a gyermekekről és az elfogatás okáról tesznek fel kérdéseket a vádlottnak, és egyszersmind az igazság elmondása és a cselekmény maradéktalan elbeszélése felől komolyan figyelmeztetik; beismerés esetén pedig vagy ha beismerni szándékozna a vádlott, a hol?, mikor?, miért?, mely társakkal?, hogyan és mely eszközökkel követtetett el a gaztett? kérdéseket ismételjék meg.

## 3. §

Amely vizsgálatot ha az előbbi módon véghez vitték, mindketten, akik eljártak, saját aláírásaikkal és pecsétjeikkel megerősítik, és egyszersmind a fennforgó bűncselekmény felől alapos és részletekbe menő kivizsgálás lefolytatására várván magával a vádlottal, miként ugyancsak a gyanús eszközökkel, amelyeket esetleg a vádlottnál találtak, avagy a bűnjellel vagy a vizsgálati lelettel az eljáró tisztviselőnek vagy hivatalnak a tett valószerű leírása mellett átteszik.

## 4. §

A vádlott és a szükséges előbb említettek a tisztviselő kezére jutván, ha a vádlott annak joghatóságába tartozik, az ügyész útján, akinek minden előzetes eszközöket át kell adni, vele szemben a keresetet megindítja; ha azonban az ügy másik joghatóságba teendő és viendő volna, az addig keletkezett iratokat, valamint az vádlottnál talált dolgokat magával a vádlottal együtt az illetékes törvényhatóságnak a megfelelő intézkedések mellett összeírhatja; vagy ha a vádlottal szemben folytatandó ügy magasabb bíróságot igényel, a vádlottat annak a helynek, ahol megfogták, tömlöcében tartva, a vele szemben beszerzett bizonyítási eszközt a tett lényegi és valószerű leírásával együtt a főügyigazgatóhoz átteszi.

## 5. §

Azokban az ügyekben azonban, amelyekben a vádlottat az elítélés előtt nem őrizték, a vádlónak szabadságában áll előzetes kivallatásokat, amelyek felől bővebben a törvénykezési rendben rendelkeztek, előzetesen elvégeztetni; amely előzetes kivallatások azonban, mielőtt azokat az előírt módon jóváhagyták volna, semmilyen bizonyító erővel nem bírnak.

***Második cikk***  
***A per megindításáról***

**1. §**

Az akár szabad állapotú, akár fogva tartott elkövetők az elkövetett felségsértési bűncselekmény és a bélyeget eredményező vagy más bűncselekmények miatt büntető kereset alá esnek.

**2. §**

Azokat, akik a törvények által maguknak szabad helyzetből való védelme jogának örvendenek, minthogy nem kisebb az élet és a becsület kímélte, mint a javaké, miként a polgáriakban előíratott, úgy a büntető keresetek esetén is a tizenötödre hívják perbe vagy idézzék, és ezekben is minden egyéb követelményeket, amelyek az előadandó perindítás tekintetében a polgári ügyekben a törvénykezési rendben előírva lettek, pontosan megtartsanak.

**3. §**

A szorosan vett büntetőügyekben az elkövetőket mindig személyes megjelenésre kell idézni vagy perbe hívni.

**4. §**

Mivel azok, akik fogságból védik magukat, a bíróság székhelyén mindig jelen vannak, és megjelenésüknek semmilyen akadály nem áll útjába, ezeket elégséges nyolcadra perbe hívni vagy idézni. A büntető kereset lényegét világosan kifejtő perbe hívásokat vagy idézéseket az eljáráshoz mindig csatolni kell.

***Harmadik cikk***  
***A perfelvételtől avagy a vádlevélről***

**1. §**

Minthogy a büntetések célja és úgy a köz mint a polgárok egyéni biztonsága azt kívánják, hogy a büntetéseket az elkövetőkre az elkövetett bűncselekmény után valóban minél gyorsabban kiróhassák, az ártatlanok pedig, akiket netalán igazságtalan feljelentések vagy a nyilvánvaló körülmények valamilyen végzetes összezavarodása vontak gyanúba, a kereset és egyszersmind a befogatás kellemetlenségei alól mielőbb szabaduljanak, ezért törvényszüneteknek a büntetőügyek, különösen a sürgősebbek felvétele, elintézése és megvitatása



tekintetében semmilyen helye nem lehet, eltelvén a perbe hívás vagy idézés korábban meghatározott határideje, amely jelesül a befogatott elkövetők tekintetében azok befogatásának napjától számítandó egy hónapi határidőt meg nem haladhat, az ügyet az ügyvédi szék színe előtt előadandó kikiáltás mellett nyomban fel lehet és kell vétetni.

## 2. §

A büntetőeljárások természetéből a jog alapján megtámadott, személyes megjelenésre idézett mások is az ügy perfelvételének alkalmával magán az ügyvédi széken mindig jelen kell legyenek, hacsaknem a törvényhatósági orvosnak vagy sebésznek és két köztisztviselőnek együttes hiteles bizonyosságával súlyos betegségtől akadályoztatván megjelenni nem tudottaknak ismerik őket; ebben az esetben ugyanis, nehogy az ügy menete késlekedjen, az ügyvéd általi feleltre és maguk védelmére engedhetők, úgy mégis, hogy amint az egészségük helyreáll, amire gondosan figyelni szorosan a törvényhatóság köztisztviselőinek feladata, személyesen megjelenni tartoznak.

## 3. §

A bírósághoz a vádló, a főügyigazgató vagy a tisztí ügyész által minden szükséges kellékkal ellátott és határozott perfelvétel terjesztendő elő, amelyből világosan kiderül:

- a) A perbe idézett elkövető neve, családneve, és ha nemes volna, előneve is.
- b) Az üldözött bűncselekmény a legközelebbi és közvetlen körülményekkel.
- c) A hely és az idő, ahol és amikor azt elkövették.
- d) Az állított kereset bizonyítására csatolt iratok a vallató kérdésekkel együtt, ha azokhoz név szerint megjelölendő kihallgatandó tanúi vannak.
- e) A vádló kérelme, amely nem csapongó, hanem határozott és nem eltúlzott legyen, és a törvényeket, amelyekre azt alapította, világosan jelölje meg.

## 4. §

Ha az eljárás alá vont nem jelenne meg, az ügyvédi szék elnökének kötelességébe tartozik a perfelvétel végére azt saját kezűleg feljegyezni, és a vádló perfelvételét az ülés befejeztével a bíróságnak előterjeszteni.

## 5. §

A bíró a kikiáltás megtörténtétől számított nyolc nap után, ha úgy esne, hogy az eljárás alá vont eközben sem jelenik meg, akkor elveszván ennél fogva ön maga szabad állapotból való védelmének joga, ugyan nem a kereset érdemében,

hanem mint csökönnyessel szemben fog ítéletet hozni, amelynek erejénél fogva, nem akadályozva azt nemességének kedvezménye vagy birtokos állása, akárhol szabadon elfogatható, és a továbbiakban fogságból kell védekeznie.

## 6. §

Ha a kimentésre engedett eme nyolc napon belül az eljárás alá vont megjelenne, az ügyvédi szék elnökénél jelentkezzen, és annak útján az ügyet a bírótól a védekezés előkészítése végett visszakérheti.

### *Negyedik cikk* *Az iratok közléséről*

#### 1. §

A vele szemben emelt keresetet megtudni és megismerni, a vádlónak minden, a felrótt bűncselekmény bizonyítására benyújtott iratait megtekinteni, megvizsgálni, és azokkal szemben, ha képes, alappal védekezni, a jogos és törvényes védekezéshez tartozik, amit a bíróság előtt idejében megjelenő vagy ugyanakkor fogságban lévő elkövetőktől megtagadni a legszörnyűbb bűncselekmények esetén sem lehet; az iratok közlésének ezért a büntetőügyekben is mindkét részről helye van, magától értetődően az, hogy a felek kérelmének, engedménynek és kiadmányozásnak, miként csupán a büntetőügyek gyorsabb elintézését akadályozóknak, ezekben az ügyekben helye egyáltalán nincs.

#### 2. §

A dokumentumok közül az, amelyik magát a bűnjelet képezi, a vádlottal vagy annak ügyvédjével csak az ügyvédszék színe előtt ismerttetendő, az egyéb iratok pedig az ügyvédszéken készítendő jegyzőkönyv mellett a felek iratainak előkészítése végett az ügyvédeknek, akik azokról mindig azonnal kirovandó felfüggesztés terhe alatt gondoskodnak, az eljárással együtt mindkét részről átadandók.

#### 3. §

Ha a vádlott a vádló beadványaiban az iratok valamilyen látható hibáit észlelné, azokat ugyan feljegyezheti, de mivel azokat vitatni az ügy érdemére tartozik, az érdemi feleletével együtt terjesztheti elő a bíróságnak.

## **Ötödik cikk** **A kifogásokról**

### **1. §**

Jóllehet, a büntetőügyekben az egyszerű kifogásoknak a bírászkodás és a bíróság egyedüli kifogásolásán felül alig lehet helye, sőt, minthogy az előbb írottakból a bíró a saját tevékenységének alaposan tudatában lehet, és azoknak az ügyeknek, amelyek a bírászkodása alá nem tartoznak, megvitatásába bocsátkoznia sem szabad, a bíróság kifogásolása is ritkán hívható fel, mindazonáltal megengedhető, hogy ahol alapos oka lenne, a polgári ügyek törvénykezési rendjében világosan előírt rendben és módon a büntetőügyekben is a bírászkodás, a bíróság, a vádló és az eljárás kifogásolásait elő lehessen terjeszteni, mégpedig úgy, hogy azok tekintetében, akik szabad állapotból védik magukat, a rövid folyású ügyekre vonatkozóan, azokat illetően, akik fogságból vagy óvadékos állapotból védenék magukat, a legrövidebb folyású ügyekre vonatkozóan ugyanott előírt határidők tartandók meg.

### **2. §**

Ha a kifogásokat alapos indok nélkül és csupán az ügy elhúzására konokul előterjesztetteknek ítélik, a konokul kifogásoló vádlottat a helytelen perlés büntetésével azonnal bíróságolják, amely büntetést pedig, ha a vádlott nem tudná megfizetni, annak alaptalan kifogást előterjesztő ügyvédje letéteményezze a befizetésig.

## **Hatodik cikk** **A per befogadásáról és az ügy érdemi folyásáról** **annak ítéletre bocsátásáig**

### **1. §**

Akár megdöntötték az egyszerű kifogásokat, akár esetleg nem is emeltek olyanokat, a vádlott az érdemi válaszát a felhozott bűncselekmény őszinte elismerésével, tagadásával vagy megváltoztatásával a bíróságnak bemutatja, a válaszba foglalva ellenvetéseit is, amelyeket a vádlott a perfelvétel során bemutatott iratok hitelével, külső alaktságának hiányosságával vagy érdemével szemben bír, hasonlóképpen hozzátéve a vallató kérdésekkel vagy a vádló által megnevezett tanúk hitelével vagy kapcsolataival és részrehajlásával szembeni kifogásokat és eme kifogásokat megerősítő iratokat; és végül a vele szemben emelt büntető kereset megdöntésére szolgáló iratait is benyújtja; és egzsersmind, ha

saját védelmére tanúk vallomásait akarná felhasználni, saját vallató kérdéseit a bíróságnak előterjeszti, és a tanúkat, akiket bíróilag vizsgálatni kívánna, név, családnév és lakóhely szerint pontosan megjelöli.

## 2. §

Ugyancsak a vádlottnak szabad belátásán áll saját érdemi válaszát akár azonnal a bíróságnak előadni, mégis hogy a bűncselekmény miatt üldözötteknek, különösen a súlyosabb bűncselekmények esetén, amelyek miatt halálos büntetésre, jószágvesztéssel vagy anélkül, avagy az ahhoz legközelebbire irányul a kereset, a védekezés útjainak összegyűjtésére elegendő idő álljon rendelkezésre, és maguk mentésére a legtöbb alkalmat biztosítsák nekik, azoknak, akik szabad állapotból védekeznek hatvan, a fogságban lévőknek pedig harminc napot engedjenek, a szabadnapokat és az ünnepnapokat is beleszámítva, az érdemi válaszára.

## 3. §

Ha az érdemi feleletet a üldözött vádlott az előbbi módon előterjesztette, minthogy az ügynek ezen a fokán már úgy a kereset, mint a védelem indokainak a bíróság számára ismereteseznek kell lenniük, mielőtt az ügy menetében további lépéseket tennének, akkor is, ha bíróságon kívül végeznék azokat, a bírósági vizsgálat mégis az akár szabad állapotban, akár pedig fogságban, avagy óvadék mellett lévő vádlottal kezdődik, amit azonban később is az ügy végső befejezéséig a körülmények kívánalma szerint meg lehet ismételni.

## 4. §

A vizsgálat kérdéseit a büntetőbíróság maga alakítja a vádlott és a bűncselekmény körülményei szerint, amelyek közül általánosan és leggyakrabban a következőket kell feltenni: Vajon mi a vádlott neve? Kik a szülei? Milyen korú, állapotú, vallású? Vajon házasságban lekötött-e? Vajon vannak-e gyermekei? Mennyi vagyonnal bír? Hol lakott korábban? Kikkel érintkezik? Vajon azelőtt valamikor állt-e büntetőeljárás alatt, milyen kimenetellel, és melyik törvényhatóság előtt? Mindazonáltal azokban az ügyekben, amelyekben az eljárás alá vont előzetes vizsgálata már megtörtént, ezek a kérdések, mint már akkor elintéztettek, mellőzhetők. Továbbá a büntetőbíróság előzetes értekezés alapján a felmerülő bűncselekmény körülményeihez igazodó különös kérdéseket tesz fel.

## 5. §

A vizsgálat rendjében pedig leginkább a következő szabályokat kell megtartani:

1.) Tartózkodni kell a sugalmazásoktól, amelyek akár bizonyos személyre, akár körülményre mutatnak, ugyanis egyébként nem bizonyos, hogy a vádlott a lelkiismerete miatt vagy befolyásolás miatt ismert-e be valamit; olykor azonban, ha a vádlott makacs és a tanúk által bizonyított valós körülményeket elhallgatja, hasznos őt annak a vizsgálat során alávétetni, és az igazság beismerésére ösztönözni.

2.) És nehogy rábeszélésekkel vagy a büntetlenség ígéretével vagy az enyhítés reményével csikarják ki az eljárás alá vont vádlottak vallomását, azzal ugyanis egyaránt sokakat hazugságra indíthatnak, és a meg nem tartott ígéretek állhatatlanságot mutatnak, ami a bírótól távol kell álljon.

3.) A vizsgálat során keményebb intézkedések nem alkalmazandók, ha csaknem amikor a csökönyös vádlottak a büntetés elkerülése érdekében kétértelműen és képtelenül vagy egyáltalán semmit sem válaszolnak, és rosszhiszeműen örületet színlelnek; az ilyenek fenyegetéssel ösztönözhetőek, hogy a tény tudomásának megfelelően válaszoljanak.

4.) A bírói vizsgálatot a vádlott a vallomáshoz közeledvén sohase szakítsák meg, nehogy a szüneteléssel a szándék vizsgálatától az ítéletet elodázzák.

5.) A furfangos és mindennek akár tagadására, akár elfogadására kész vádlottat a kérdések rendjének olykori összezavarásával és ismételt alkalmakkal kell kihallgatni.

6.) A jegyző a papírost két részre osztva, az egyikre a kérdéseket, a másikra magukat a vallatottak szavait, amelyekkel az megszólalt, írja le gondosan és pontosan; és eközben az elkövető lelki állapotára, a reszketésre, a sápadtságra, a makacsságra és más figyelemre méltó körülményekre gondosan odafigyel, és azokat a felelet sarkára feljegyzi.

7.) Ha a vizsgálatat örültnek vagy eszeveszettnek mondanák, orvosok és más szakértők bevonásával megvizsgálendő, hogy valós vagy tettetett az örület. Ha ugyanis kiderülne az álnokság, ha a vádlottat a kikérdezés tárgya tekintetében legalább fele részbeni bizonyítás és a legközelebbi gyanújelek terhelik, fenyegetésekkel is és mérsékelt fenyítéssel válaszadásra lehet ösztönözni; ha pedig valóban értelmileg fogyatkozott volna, a vizsgálatról megkímélendő.

8.) Befejeződévén a vizsgálat, a terheltnak az iratokat fel kell olvasni; ha a vizsgált valamit változtatni akarna, az is, nehogy mégis az általa korábban ténylegesen elmondottakat helyesbítsék, a tétovázások átlátása végett folytatólagos vizsgálatnak vetendő alá.

9.) Hogyha valóban néma vagy süket volna, írás útján vagy egyezményes jelekkel kell kivenni a válaszokat.

10.) Ha a bűntársak és cinkosok többen voltak, valamennyi külön vizsgálandó, nehogy közülük valamelyik a másiknak vallomását hallván magát ugyanarra felkészítse.

11.) Ha az egyébként beismerésben lévő bűncselekményének körülményei olyannak mutatkoznak, hogy nyilvánvalónak tűnik, hogy azt egyetlen személy nem követhette el, a terhelt azonban a bűntársakat felfedni megtagadja, a súlyosabb, jelesül a felségsértés és a hűtlenség bélyegének bűncselekményei esetén, amelyekben a bűntársak ismerete is a közálladalom érdekében áll, csupán erre az esetre közbenső ítélet meghozatala mellett az elkövető, ha nemes vagy köztisztviselő, vagy a tiszteletreméltó polgárok közül volna, nyolc egyenlő és az elkövető fizikai állapotához igazodó, egymás utáni alkalmakkal egyaránt negyvennyolc óráig tartó rövid béklyóbüntetéssel, a nem nemesek pedig két hónapi időtartamon belül négy alkalommal egymás után kicsapandó száz bot-, illetőleg korbácsütéssel ösztökélendők a bűntársak felfedésére; hogyha azonban ezeken a keményebb módokon sem lehetne azok makacsságát megtörni, a további efféle vizsgálatot meg kell szüntetni, nehogy az kegyetlenkedéssé aljasodjon.

## 6. §

Ha a bírói vizsgálatot elvégezték, a vádló, avagy a főügyigazgató, avagy a törvényhatósági ügyész a vele közölt, a vádlott által a bírósághoz előterjesztett vallató kérdésekre és az esketésre megjelölt tanúkra, ha valamilyen alapos ellenvetése volna, harmadon belül tiltakozzon; a bíró pedig, akinek számára ekkor már úgy a vádló keresete, mint az üldözött vádlott védelme lényegének alaposan ismereteseznek kell lenniük, az ilyen közbejövőnek előterjesztésétől harmadon belül hozandó közbenső ítéletben a bizonyos és határozott igazság feltárásának és a kétség, ami esetleg a felrótt bűncselekményt vagy a bevádolt ártatlanságát illetően merülne fel, elosztatásának szándékával, úgy azokat a mindkét részről előterjesztett vallató kérdéseket, amelyekre a tanúk kihallgatásra kerülnek, mint az esketendő és egyszersmind az esetlegesen elutasítandó tanúkat pontosan határozza meg; és a tanúk megjelenésére és a bírói kivallatás kiállítására konkrét határidőt szabjon; és a döntés efféle kiegészítéséhez azokat, amik időszerűnek látszanak, intézze el.

## 7. §

A halálbüntetésre, jószágvesztéssel vagy anélkül, avagy az ahhoz legközelebbire alapított súlyosabb keresetek esetén az akár marasztaló, akár felmentő érdemi büntető ítéletek törvényen kívüli vizsgálatokra, még ha hitelesítették is azokat, sohasem alapulhatnak, hanem azokban csakis bírói kivallatásoknak van helye; az enyhébbek esetén azonban, nehogy a bíróságokat a gyakoribb

bírói kivallatások lefolytatása által az igazság szolgáltatásának jelentős késedelmével a további ügyek intézésétől elvonják, a törvényen kívüli vizsgálatok is, azonban mindig kellőképpen hitelesítve, elfogadhatók.

## 8. §

Az előbb megjelölt súlyosabb büntető keresetek esetén a tanúk rendesen mindig a teljes bíróság előtt esketendők és vizsgálandók; amennyiben pedig a tanúk esetleg a súlyosabb rosszulletük vagy nagyon elaggott és az utaknak szállítással járó fáradalmaira nem alkalmas idős koruk, avagy a bíróság székhelyétől való nagyon nagy távolság miatt (amely akadályoknak azonban mindig bizonyosaknak és nem színlelteknak kell lenniük) a bíróság előtt megjelenni nem tudnának, azok vallomásainak előre meghatározott kikérdezési pontok szerinti felvételére a bíróság testületéből és egyszersmind a törvényhatóságok közösségei által évenként választott esküdtek közül három személy kiküldendő ki; azok tekintetében pedig, akik különböző joghatóság alatt élnek, a fennforgó bűncselekmény kielégítő leírása és a kikérdezési pontok közlése mellett az illetékes bíróságok lesznek megkeresendők afelől, hogy a megjelölt tanúk vallomásait a bíróság színe előtt, avagy ha azt a tanúk állapota kevésbé engedné meg, a bíróság testületéből és egyszersmind a törvényhatóságok közösségei által évenként választott esküdtek közül kiküldendő három személy által felvegyék; és az ennyiben elkészítendő hiteles válasziratban a megkereső bíróságnak megküldjék. Azt, amit az előbbi módon kértek, a bíróság késedelem nélkül teljesíti, és nem a saját felelősségébe tartozik.

## 9. §

A bírói kivallatások végrehajtási módját illetően a következő szabályok érvényesülnek.

1.) A kivallatás jegyzőkönyvébe először le kell írni a vádló részéről előadott vallató kérdéseket, de csak azokat, amelyeket az előbb írott közbenső ítélettel bíróilag jóváhagytak, ezeket követik a vádló részéről nevezett és el nem utasított tanúk és azok vallomásai, azután úgy az eljárás alá vont félnek bíróilag engedett kérdései, mint az ugyanezen eljárás alá vont részéről megjelölt és el nem utasított tanúk és azok vallomásai következnek, a tanúk nevét, életkorát és állapotát rögtön minden vallomás elején feltüntetve.

2.) Akit az illetékes törvényhatóság eskü alatti tanúbizonyosság mondására idézett, hacsak törvény alapján a tanúbizonyosság tételének kötelezettsége alól abban az ügyben mentes nem lenne, amely akadályt pedig a helyi tisztnek időben bejelenteni tartozzon, a meghatározott helyen és időben megjelenni és az igazságot megvallani tartozik; ha olyan tagadná meg, aki a köznépi álláson



kívülre tartozik, hatvannégy forintnak megfelelő tizenhat nehéz súlyú márkával, elengedés nélkül büntetendő, ha pedig megfizetni nem tudná, kéthavi fogsággal fenyejték; a földműves pedig egyhavi fogságon felül a nem és életkor különbözősége szerint két alkalommal kicsapandó harminckettő bot-, korbács- vagy vesszőütéssel bűnhődjön; egyszersmind azonban a földművest és éppúgy a köznépi álláson kívülre tartozót a tanúbizonyág mondására az alkalmas módokon szorítsák, a nemest pedig a legrövidebb végrehajtási eljárással.

3.) Bármely, az igazság elmondására felhívott tanút a vizsgálat előtt előzetesen az eskütörés súlyosságáról a bíró vagy az erre kiküldött biztosok útján figyelmeztetni kell, azután testi esküt kell tennie afelől, hogy arról, amiről kihallgatják, rejtett szándék és kétség nélkül igazat fog vallani, és senkinek sem kedvezésére vagy gyűlöletéből; és semmit, amit tud, nem fog elhallgatni.

4.) Mivelhogy az eskü a tanúk általi bizonyításban az igazság feltárását célozza, annak elérése pedig valamely valláshoz igazodó esküformulával a leghatásosabb, ezért a tanúknak a vallásuknak megfelelő esküt kell előírni.

5.) Az egyes tanúk vizsgálata külön és a felek távollétében folytatandó, a vallomásokat pedig, amennyire meg lehet tenni, annak saját szavaival kell írásba foglalni; és mindenkinek elolvasásra átadandók vagy legalább felolvasandók avégett, hogy ha a tanú a felolvasás során valamit megváltoztatna, a vallomás abban a részében ott azonnal öelötte kijavíttasson, és a kiigazítás szintúgy felolvasandó, annyiszor mégpedig, ahányszor maga a tanú a bizonyítás befejezéséig kéri. Az írásban jártas tanúk a vallomásaikat mindig aláírják.

6.) Befejeződven a kivallatás, azt világosan tisztázatba foglalják, ami ha a bíróság színe előtt végeztetett, a jegyzőkönyvbe belefoglaltatván a bírók előtt felolvasandó, és az azt kézhez kapó feleknek, egyszersmind pedig más törvényhatóságoknak a jegyző aláírása és nyilvános bírósági pecsét alatt adatik ki; ha pedig ülésen kívül, a testület által kirendelt küldöttek vették fel, a kiküldött vizsgálók aláírásaival és pecsétjeivel erősítettik meg, és ilyen módon hitelesítve és világosan tanúvallomás formájába foglalva az érintett ügynek irataihoz csatolják.

## 10. §

Szembesítés az ügy körülményeire vonatkozóan elrendelhető: 1.) a vádlott és a tanúk között, 2.) maguk a tanúk között, 3.) a bűntársak között, 4.) a feljelentő és az vádlott között.

A vádlott és a tanúk között szükséges a szembesítés, ha a minden kifogás feletti tanú magáról a bűncselekmény cselekményéről tanúbizonyágot tett, a vádlott a bűncselekményt mégis tagadta, vagy ugyan a legközelebbi körülményeket igen, de a bűncselekményt teljesen nem bizonyító tanúkat vitatták, és egyébként kétes hitelűek volnának; a tanúk között pedig szembesítést kell végezni, amidőn ugyanazon tárgynak ugyanazon lényeges körülményeiben

ellentmondanak; valamint a vádlott-társak között is alkalmazandó, amidőn közülük az egyik a bűncselekményt megerősítette, a másik tagadta; hogy azonban a célt, amelyet a szembesítés céloz, minél egyszerűbben elérjék, a tanúk a vádlottal elkülönítve és egyenként szembesítendőek, és előzőleg az eskü letételével buzdítandók, bármely kérdés előadásában a válasz valósága felől azzal a kijelentéssel szakítandók félbe, hogy azt a vádlott színe előtt mondják el, amit azután a szembesítés jegyzőkönyvébe olyan pontosan le kell írni, hogy abból kitűnjenek mindkét szembesített nyilatkozatai, amelyben végül a megerősítés vagy a tagadás kérdésében kitarítottak; az egyebeket illetően pedig ugyanazok a szabályok tartandók meg, amelyek a vizsgálatra előírtak.

### 11. §

Akár mindkét részről tanúknak, akár az elkövetőnek a tanúkkal szembesítésére csak akkor kell intézkedni, amidőn az igazság feltárásának más útjai nem állnak rendelkezésre.

### 12. §

A megbizonyosodáshoz legközelebb esik a felismerés, amidőn a tanúk, akik a külső testi megjelenést illetően különböző jegyek alapján leírt valakit a bűncselekmény elkövetőjének mondtak, azt elébük állítva nekik bemutatván vádlottként is felismerik, amit a tettet tagadó elkövető nagyobb megbánása és elmarasztalása végett mindig a tanúk által annak fejére tett esküvel kell lefolytatni.

### 13. §

Mivelhogy egynémely bűncselekményeknek az ügy eldöntésében befolyással bíró körülményei adott helyszínhez kapcsolódnak, azok ténylegességének és valóságának megvizsgálására szükséges a helyszíneknek átkutatása, amelyeken elkövetettnek vélik a bűncselekményt, vagy ahol a bűnjelet megtalálták.

### 14. §

Jóllehet pedig, a helyszíni kutatásokat rendszerint az előkészítés során kell elvégezni, ha mégis az ügy állása és az ügy menetében esetleg feltárt körülmények megkívánják, a helyszíni kutatások a felek irományainak befejeződését követően utólag is elvégezhetőek, amely ilyen módon elvégzettekét bírói helyszíni kutatásnak nevezik.

## 15. §

A büntetőügyekben a bírói helyszíni kutatások lefolytatására a bíróság testületéből mindig két személyt küldjenek ki egy jegyzővel, és a kutatás pontjait a bíróság írja elő nekik, akik a helyszínre ki fognak menni; a felek bemutatásait, ha olyanokat felajánlottak, előbb meghallgatják és jegyzőkönyvbe veszik, majd azok távollétében a helyi körülmények felől biztosabban beszámoló tanúk közreműködésével a felmerülő körülmények valóságát megvizsgálják, és ahogy tapasztalták, jegyzőkönyvbe foglalják; végül ez a megfelelő hitelesítéssel megerősített jegyzőkönyv a büntetőbíróságnak kerül bemutatásra.

## 16. §

Ha a büntetőügyek előbb írott szükséges követelményeit a viszonzás előtt folyamatosan elvégezték, a bíró mindazokat az ügyhöz és a további iratokhoz csatolja, és az ilyen előkészülettel felszerelt büntetőügyet az ügyvédi szék útján a vádlónak, a főügyigazgatónak vagy a tisztí ügyésznek átadatja, akik a viszonzást, a megvádolt vádlott pedig azután arra a másodfeleletet egyenként nyolcadokon belül készítik el; és semmilyen további irományokat el nem fogadva, az ügyész a vádlott ügyvédjével az iratok jegyzékét elkészíti, és amaz az ügyvédi szék elnökének és mindkettejüknek aláírásaival megerősítetvén és a perbeszéd csatolása után, az ügyet mindkét fél az ügyvédi szék útján a fenti, a polgári ügyek törvénykezési rendjében részletesebben leírt módon a bíróságnak leteszi.

### **Ötödik cím**

#### **A büntetőügyek bírói megvitatásáról**

##### ***Első cikk***

##### ***A bizonyítások fokairól, és a büntetések alkalmazásáról***

## 1. §

A büntetőügyek bírói megvitatásában annak eldöntésére, hogy valamely büntetésnek van-e helye, és melyeknek, feltárandók és meghatározandók a bizonyítások fokai. A bizonyítás pedig bírói cselekmény, amely által a vádlott által elkövetett bűncselekmény valóságáról a bíró megbizonyosodik, az utak pedig, amelyeken a bűncselekmények valósága bizonyítható, leginkább négyfélék, tudniillik: a vádlottak vallomásai, azoknak saját kezétől való és egyéb iratok és levelek, a tanúk vallomásai, valamint végül az elfogatások is magának

a bűncselekménynek folyamata közben vagy folyamatos üldözéssel; amelyek pedig alapulhatnak szintúgy az elfogók vallomásain, amelyeken túl a bizonyítás segítségére vannak a büntársak nyilatkozatai és a vélelmek és a gyanújelek.

## 2. §

A vádlottak vallomásai teljes bizonyítást képeznek, ha komolyan és önként, az illetékes büntetőbíró előtt tették azokat, a bűnvalló a vallomásban állhatatosan kitart, a vallomás világosnak, érthetőnek, teljesnek és megalapozottnak, vagyis a bűncselekmény körül felmerülő körülményekkel egybecsengőnek bizonyul, amely követelményeknek ha legalább egyike hiányozna, a vallomás nem teljessé és ezért teljes bizonyítás megállapítására elégtelenné válik; az egyszer a bíróságon megtett vagy ugyancsak a bíróságon jóváhagyott bíróságon kívüli vallomás pedig, ha egyébként amaz a korábban elmondottakkal egyező és a felmerülő bűnjel körülményeivel egybecsengő, később vissza nem vonható, és akár visszavontan is teljes bizonyítást képez.

## 3. §

A vallomás nem csupán a cselekménynek, hanem egyben a cselekmény lényeges körülményeinek elmondása által lesz teljessé, különben ugyanis, ha a vádlott akár a cselekményt ismerte be a körülmények nélkül, akár a cselekménnyel össze nem függő körülményeket mondott el, az efféle vallomás, még ha bírósági is, minthogy nem teljes, más bizonyítások hiányában a vádlott elítélésére sohasem elégséges, mivel kétséget támaszt, vajon nem csupán az élet meguntja miatt vall-e maga ellen.

## 4. §

Ebből aztán nyilvánvalóan, nem teljesek a vallomások, amelyeket bíróságon kívülként tettek vagy bizalmas beszélgetés során, és utóbb a bíróság előtt újból nem ismertettek, nem önként, hanem félelemből és nem komolyan, hanem vagy részegségben, vagy a zavarokkal terhelt értelmű vádlott által tettek nyilvánvalóan, amelyek mint az előbb írott hiányosságokban szenvedők, teljes bizonyítást nem eredményeznek; mivel azonban nem teljesen hatástalannak, és némelyek kevesebbet, mások többet szolgálhatnak, hogy mekkora értékkel bírhatnak, az a felmerülő körülményekből állapítandó meg; azokban az ügyekben, amelyek önkéntes, teljes és közvetlen, és a felmerülő bűnjel körülményeivel teljesen megegyező bírósági vallomás által teljes bizonyításra vezettek, és a bűncselekmény felől a bíró erkölcsi bizonyossága beállt, úgy számítják, hogy sem tanúk általi további bizonyításnak, sem az igazság feltárása egyéb útjainak semmi szükségessége fenn nem áll, hanem a bíró által azonnal az ítélet meghozatalára viendő.

### 5. §

Hogy a tanúk általi bizonyítás teljes legyen, legalább kettő, minden kifogás feletti, testi esküvel kötelezett, magáról a bűncselekménynek folyamatáról közvetlenül és elégséges tudomás birtokában, a bíróságon vagy a bíróság által kijelölt és kiküldött személyek előtt vallomást tévő tanúnak kell megjelenie, ha ugyanezeknek vallomásai a tett és a bűncselekmény körülményeivel egybevágó; ugyanis ezek nélkül a két tanú vallomása csupán önmagában és egyszerűen a büntetőügyekben teljes bizonyításra nem elegendő.

### 6. §

Egyetlen tanúnak, bármennyire is minden kifogás feletti, nyilatkozata csak akkor bír a fele részbeni bizonyítás erejével, ha amaz a tett és a bűncselekmény felmerülő körülményeivel is egybehangzó.

### 7. §

Egyetlen megbízható és alapos kifogás alá nem eső tanú vallomása pedig elérheti a bizonyítás erejét a vádlott elmarasztalásához, ha a vádlott vallomása vagy a teljesen bizonyított és a tanú vallomásával minden körülményt illetően egybevágó gyanújelek kísérik.

### 8. §

Továbbá a tanúkkal szembeni kifogások a következők lehetnek:

1.) A belátás fogyatkozása miatt, amelyben szenvedni szoktak az őrültek, a szellemileg korlátozottak és a részegesek. Azonban, ha tiszta pillanataik vannak, az őrülteknek és a részegeseknek belátási hibái csak arra az időre fogadhatók el, amikor a bűncselekményt véghezvitték.

2.) A tanúbizonyosság tételére még képtelen életkor miatt, ami a tizenkettedik év előtt ilyennek tekintendő.

3.) A bíróilag ilyennek nyilvánított erkölcstelen életvitel miatt. A tanúknak ugyanis jóra valóknak és becsületeseknek kell lenniük, nem közönséges ítéletben marasztaltaknak vagy bűncselekményekkel jelölteknek, nem hamisítóknek, hamis esküvőknek és becstelenségnek, és végül nem nagyon alávalóknak, hitványoknak és gyanúsoknak.

4.) A megvádolt bűnössel szembeni ellenségesség miatt, vagy:

5.) Az ugyanazzal nyilvánvaló vérségi, avagy más háznépi kapcsolat miatt; a vérségi kapcsolat pedig felmenő és lemenő ágon végtelenül elismerendő, oldalágon pedig a rokonok és sógorok között a második fokkal bezárólag; a háznépi kapcsolat pedig a házközösségből ered, amilyen az úr és a szolga között van; jóllehet ugyanis azok vallomásai is, miként az atyafiaké és a rokonoké,

mellette vagy ellene egyaránt, különösen a rejtett esetekben, minden erőttől megfosztottnak nem tekintendők; azonban minden kifogás feletti, amilyeneket a teljes bizonyítás eléréséhez megkívánnak, nem lesznek; mindazonáltal a rejtett esetekben, ha a bűncselekmény legközelebbi körülményeivel mindenben megegyeznek, a valószínűség magas fokát eredményezik, sőt, ha a vérségi közelség miatt vagy a háznépi kapcsolat miatt kifogás alá eső egyetlen tanú mellett van másik, minden kifogás feletti, ennek a kettőnek megegyező vallomásai, ha azok a tett és a bűncselekmény körülményeivel teljesen egybevágnak, a rejtett esetekben elégséges bizonyítást képeznek.

### 9. §

Továbbá gyakorta az írásos eszközök által is teljesnek tartandó a bizonyítás, mint a felségsértés bűncselekményének eseteiben, ha a vádló bemutatja az özszeesküvésnek a bűntársak valódi és saját aláírásával megerősített és azoknak saját iratai között elrejtett és megtalált írott eszközét.

### 10. §

És továbbá maga a bűnjel, az azonnali tettenéréssel a bűnös kezében találás esetén kívül, még ha szavatost állítani nem is tudna, a *Decretum Tripartitum* 3. részének 34. címe<sup>283</sup> 3. szakaszának<sup>284</sup> erejét félretéve, a vádlottal szemben teljes bizonyítást ne eredményezzen, hanem csupán az elkövetett bűncselekmény súlyos gyanújelének tekintendő legyen.

### 11. §

A bűntársak nyilatkozatai pedig és a vélelmek és a gyanújelek rámutathatnak ugyan a bűncselekményt tagadó vádlottra, de a halálos büntetést hozó ügyekben teljes bizonyítást sohasem eredményezhetnek, minél súlyosabb ugyanis az ügy, annál erősebb bizonyítást kell megkívánni a vádlottak elítéléséhez, a bűntársak vádaskodásai azonban a hamisság minden gyanúját nem nélkülözik, mivel példákkal bizonyított a valamely menekvés reményében lévő vádlottakról, hogy minél többeket a bukásuk részességébe vonhatnak. Ezért a vélelmek és a gyanújelek gyakorta megdőlnék.

<sup>283</sup> Ellopott és a hadseregben vagy azon kívül megtalált lóról.

<sup>284</sup> E rendelkezés szerint, ha a ló birtokosa vásáron történt szerzésre hivatkozik, de nem tud szavatost vagy tanút állítani, akasztófán fog bűnhődni.

## 12. §

Ahol két minden kifogás feletti, egybehangzó és a felmerülő bűncselekmény körülményeivel egybevágó tanúságtétel vagy tökéletes vádlotti leírás, avagy magában a bűncselekmény folyamában elfogatás előzménye mellett a teljes bizonyítást elérték, a bűncselekmények minősége megkívánván, a Büntető Törvény első részével összhangban rendes büntetést kell kiszabni, teljes bizonyítás hiányában azonban a valószínűség tényleges fokainak mértéke és aránya szerint a halálbüntetés alá eső, de teljesen nem bizonyított bűncselekmények esetén a halálosnál enyhébb, az üldözött bűncselekmény súlyosságához és a terheltek állásához és állapotához alkalmazkodó büntetés állapítandó meg.

### ***Második cikk*** ***Az ítéletekről***

#### 1. §

A büntetőeljárás az előbb leírt módon befejeződve és ítéletre bocsáttatván, a bíró az ítélet meghozatalára intézkedik, és azt az ügy ítéletre bocsátásának napjától számítandó nyolcadon belül kihirdetni tartozik.

#### 2. §

A büntetőügyek ítéleteiben az elkövető nevét, hasonlóképpen a bűncselekményt, amellyel őt vádolták, világosan közölni kell, majd, mellőzve a szóváltások túláradó számbavételét, csupán az enyhítő és súlyosbító okokat és a döntés indokait kell kifejtetni a tanúknak és az iratoknak, amelyekre a bizonyítás alapul, megjelölésével, érthető tömörséggel, és ezekhez kapcsolódik azután a büntetés meghatározása, a büntetés azonban mindig bizonyosan és határozottan állapítandó meg. Amely szabály csak az elsőfokú bíróságnál tartandó meg; a fellebbezési vagy felülvizsgálati bíróságon, ha az alsóbb bíróságok ítéleteit helybenhagyták, elégséges csupán a helybenhagyás kinyilvánítása, ha pedig bizonyos részben vagy mindenfelől megváltoztatták, a megváltoztatás indokait úgy a fellebbezési, mint pedig a felülvizsgálati bíróság az ítéletében ékesen kifejti. Végül, a felek felelete alapján meghozott ítéletek, miután a vádlott, ha az ügy természetével így összeegyeztethető, a bíróság színe előtt személyesen előállt, a szokásos és ünnepélyes felolvasás útján kihirdetendők, és ugyan ezen eljárás alá vontnak értésére ott azonnal kifejtendők.

Ahol az ítéletben halálbüntetést jószágvesztéssel vagy anélkül, avagy az ehhez legközelebbit állapítottak meg, nem akadályozván a nemesség bármelyik



kedvezménye által, az elítélt nemes, még ha lakhatása és a vagyoni biztonsága biztosított is volna, avagy pedig az újítás jogorvoslatát vagy a fellebbezést bejelentette volna, azonnal elfogadandó, és biztos őrizetbe teendő, az ügy végső felülvizsgálatáig ott visszatartván.

### 3. §

A személyes megjelenésre és halálbüntetésre támasztott ügyekben, ha az ítélet távollévő és magát nem védő vádlottal szemben hozandó lenne, az sohasem érdemben és a büntetésnek, amit a vádló kért, kirovására, hanem csak az eljárás alá vontnak személyes letartóztatására hozandó és irányuló, amelynek erejénél fogva az eljárás alá vont letartóztatván és az ítékezés helyére vitetvén, az ügy vele szemben a fentiek szerint folytatandó.

Az enyhébb, személyes megjelenést nem igénylő ügyekben pedig, ha az eljárás alá vont magát megvédeni megtagadná, a vádlottal szemben érdemi ítéletet hozzanak, amely semmilyen jogorvoslatot meg nem engedve végrehajtásba vonandó, és az eljárás alá vont a jogaival csakis birtokon kívülről rendelkezhet.

## Hatodik cím

### A büntetőügyek jogorvoslatairól

#### *Első cikk*

##### *A kimentésről*

### 1. §

A kimentés a szabad állapotban lévén megvádolt és távollétében elítélt félnek engedett jogorvoslat, amelynek kedvezményével az ügyvédi székről az ügynek ítéletre bocsátásától nyolc napon belül kérheti a vádlott, hogy a védekezés felvételére elfogadják; amit meg is kell engedni.

#### *Második cikk*

##### *A bírói újítás jogorvoslatáról és az ügyvédészó visszavonásáról*

### 1. §

Jóllehet, a büntetőügyekben újabb iratok becsatolásának lehetősége fellebbezés útján is megengedett volna, mégis ama jogi kedvezmény előnye, amely a rendes, avagy rövid eljárások természetéből fakad, az egyazon eljárásban lefolyó büntetőügyekben sem zárható ki. Ezért az újítás birtokon belüli jogorvoslat az alsóbb bíróság ítéletével terhelteket megilleti és elismerendő.

## 2. §

Az újító fél a bejelentett újítást az érdemi felelet előterjesztésére fentebb megállapított időn belül tartozik lefolytatni, különben ettől a kedvezménytől helytelen perlés büntetése mellett elesik.

## 3. §

A feleknek e jogorvoslat esetében is a másodfeleletig engedhetők meg az irományok, amelyek az ügy érdemi folyására vonatkozóan fentebb megállapított határidőkön belül döntésre bocsátandók, és az ugyanott előírt módozat mindenben megtartandó.

## 4. §

Az első irományokban elkövetett ügyvédi hibák a továbbiakban visszavonhatók és újabb feleletekben kijavíthatók, amelyeket azonban a további irományokban követnek el, azok csak az érdemi ítélet meghozatala után bejelentendő újítás jogorvoslatának kedvezményével változtathatók jobbra.

### *Harmadik cikk*

### *A fellebbezésről és a folyamodványról*

## 1. §

Mivel az ügyek szokásos fellebbezése az igazságszolgáltatás gyorsításának mostanáig nagyban akadályára volt, ezért a fellebbezési fokokat a büntetőügyek minősége szerint korlátozzák, mégpedig úgy, hogy a legsúlyosabb büntetőügyekben a bírói megvitatásra nem több, mint három fórumot engedélyeznek; a városok és különös joghatóságnak örvendő mezővárosok előjáróitól, hasonlóképpen a megyék, kerületek, valamint a székely székek törvényszékeitől a fellebbezések közvetlenül a Királyi Táblához, onnan pedig a Királyi Kormányzósághoz mint felülvizsgálati bírósághoz, és végül a földesúri székektől először az ítélő törvényszékekhez, onnan pedig a Királyi Ítéltő Táblára teendő; de valójában ez a három fok sem megengedett az alábbi megkülönböztetés szerint.

1.) A halálbüntetésre, vagy a haláloshoz legközelebbire a becstelenséggel összekapcsoltan vagy anélkül, avagy csupán becstelenségre eldöntött ügyekben helye van fellebbezésnek és egyszersmind folyamodványnak a fentebbi módon úgy a Királyi Táblához, mint a Királyi Kormányzósághoz; akkor is, ha a bűncselekményt a vádlott beismerte, vagy a bűncselekmény elkövetése közben magán a bűncselekménynek helyszínén vagy folyamatos üldözés során fogták el.

2.) Azok az ügyek, amelyeket nem becstelenségre és nem is a haláloshoz legközelebbi büntetésre, még kevésbé halálusra, hanem más enyhébbre döntöttek el, ha az alsóbb bíróság ítélete a Királyi Tábla ítéletével egybehangzó, csak a Királyi Tábláig fellebbezhető, mégis azzal a kivétellel, hogy:

3.) Ahol háromhavi vagy enyhébb fogság, avagy csupán ötven botütés, avagy ugyanennyi forint bírság ítéltetett, az ügy az alsóbb bíróságtól teljesen megfellebbezhetetlen legyen.

## 2. §

Továbbá mivel a büntetések kirovása céljainak nem kell bosszúra hajlaniuk, és a polgárok biztonsága és a valódi polgári szabadság megkövetelik, hogy a polgárokat közönséges keresetek kellemetlenségeivel azon túl, amit a köz bátorság megkövetel, ne háborgassák és kínozzák, ezért a vádlott az elsőfokú bíróságon, miként azt követően a fellebbezésin is akár felmentetvén, akár kölcsönösen nem fellebbezván, a továbbiakban sem a főügyigazgató, sem a tiszti ügyész az efféle ügyet meg nem fellebbezhetik.

## 3. §

A fellebbezés attól a naptól, amikor az ítéletet a felek előtti szokásos felolvasás útján nyilvánosan törvényesen meghozták, egynapi időközön belül jelentendő be, hozzáfűzvéni írásban azonnal az ítélet után annak bejelentését.

## 4. §

Az élete kegyelméért vagy a bíróilag kimondott büntetés enyhítéséért Őfelségéhez folyamodó vádlott a folyamodványt annál a bíróságnál, amelytől folyamodni kíván, és attól a naptól, amikor vele szemben a főbenjáró büntetést kihirdették, egynapi időközön belül bejelenteni és az ítélethez írásban csatolni vagy a jegyző által csatoltatni tartozik; az ügy bírója pedig az ekként bejelentett folyamodványt a nyolcadon belül benyújtandó folyamodványi indokokkal, valamint az eredeti ügygel és a hozott ítélettel együtt a halálos ítélet meghozatalának napjától számítandó tizenötödön belül feltétlenül áttenni, és az előbbbitől kezdve a legszentebb Őfelsége legmagasabb rendelkezésére várakozni tartozik. És a folyamodvány efféle kedvezménye azoknak is, akik az Udvarban megtartott országgyűlésre összegyűltek által felségsértés vagy a hűtlenség bélyegének bűncselekményében marasztaltatnak, a *Diploma Leopoldinum* 4. pontja<sup>285</sup> értelmében sértetlenül megmarad.

<sup>285</sup> Súlyosabb bűnügyekben megmaradt a királyhoz folyamodás kötelezettsége.

**Hetedik cím**  
**A módoszatokról, amelyek által**  
**bíróságon kívülé válik**  
**a büntető keresetek és ítéletek foganata**

***Első cikk***  
***A bűncselekmények elévüléséről***

**1. §**

Hogy az erkölcsi bizonyosság, amennyire az emberi dolgok természete megengedi, elérhető legyen, miként a polgári ügyekben az érvényesítés joga, úgy a büntetőügyekben a büntetés joga bizonyos és meghatározott időre korlátozandó, és erre figyelemmel a bűncselekmények elévülése a büntetőügyek tárgyaira tekintettel megengedett, mégpedig azzal a hatással, hogy a törvényben előírt időtartamban az elkövetők üldözésének elmulasztásával a velük szembeni fellépés vagy a büntetés joga megszűnik.

**2. §**

A bűncselekmények elévülésének határideje a kétszeres tartamra korlátozódik, hogy tudniillik a halálbüntetést nem érdemlő bűncselekmények miatt hat éven belül, amelyek pedig halálbüntetéssel fenyegetettek, tizenkettő év elteltével, ha nem üldözték őket, az elkövetők a büntető kereset alól mentesek maradjanak. Azonban a háború, lázadás, járvány vagy a szökés ideje, amit az elkövető a szokásos lakóhelyén kívül töltött, ebbe a tartamba be nem számítható; nemkülönben kivéve a korábban ismeretlen elkövetőket is, akiket majd csak akkor kell kereset alá vonni, amikor ismeretessé válnak, még ha eközben az előírt elévülési határidő esetleg el is telt volna.

**3. §**

Az elévülés hatása a büntető ítéletekre is kiterjesztendő, mégpedig olyan módon, hogy ha azok végrehajtása, amelyek a halálosnál enyhébb büntetést foglalnak magukban, hat éven belül, a halálbüntetésre meghozottaké pedig tizenkettő év alatt végre nem hajtattak, azután a végrehajtási erőttől megfosztottak lesznek; kivéve mégis ebből is a háború, lázadás, járvány és a szökés idejét, amit az elkövető a lakóhelyén kívül töltött.

## **Második cikk**

### **A kegyelmezésről**

#### **1. §**

A kegyelmezés joga pedig, amely a halálbüntetés vagy a vagyonvesztés elengedésében, avagy a súlyosabb büntetés enyhítésében áll, a Fejedelmet illeti; mivel azonban az a közbátorság veszélyeztetése nélkül gyakorolandó, a tapasztalat pedig azt mutatja, hogy a halálbüntetések gyakoribb enyhítése és a büntetlenség ebből eredő reménye által az elvetemültek merészsége növekszik, ezért legszentebb Őfelsége az *Approbatae Constitutiones* 3. része 41. címének<sup>286</sup> 14. cikkével<sup>287</sup> összhangban az élet kegyelmének adományozása felől Királyi Kormányzóságát mindig előzetesen meghallgatni kegyeskedik, nehogy egyébként a halálbüntetések gyakoribb enyhítése által a legsúlyosabb bűncselekményeket is a közösségi és nyilvános megismerésen kívül, minden példának haszna nélkül, a tömlöcök magányában fogsággal, amellyel csak a vádlottat kínozzák, de annak az elriasztandó másokra semmi hatása nincs, büntessék.

#### **2. §**

Az előbbi módon adott kegyelem által megszűnik a kereset és a halálbüntetésre meghozott ítélet hatása, törvényszerű azonban az, hogy az enyhébb büntetés, ami a helyébe állíttatik, szigorúan végrehajtandó.

## **Nyolcadik cím**

### **A végrehajtásról**

#### **Első cikk**

#### **A büntetések helyeiről**

#### **1. §**

A büntetések fajai szerint határozandók meg a testi és a halálos fenyítékek helyei; miként:

<sup>286</sup> A 41. cím vélhetően sajtóhiba folytán került a szövegbe, mivel az *Approbatae Constitutiones* 3. részének 41. címe csupán kettő cikkből áll, és nem a kegyelmezésről, hanem az idegen és jövevény emberekről szól. A hivatkozás helyesen a 3. rész 47. címére utalhat.

<sup>287</sup> Az *Approbatae Constitutiones* 3. része 47. címének (Latrok büntetéséről) 14. cikke foglalkozik a cégéres véték elkövetőjével szembeni kegyelmezés kérdésével.

1.) Az ütlegbüntetéseket közszemlének kitett helyen kell kicsapni, amelyet a bíró a felmerülő körülményekre tekintettel határoz meg.

2.) A tömlöcöket akármely bíróság tekintetében úgy kell kialakítani, hogy azokat, akik a bírói ítélet előtt csupán a biztonság végett árestumban őriztetnek, és akiket az ítélet előtt nem kell kínozni, azoktól, akikre büntetésként határozott idejű fogság bíróilag rendeltetett, továbbá a férfiakat a nőktől el lehessen különíteni.

3.) A halálbüntetések helyét mindig a bíró határozza meg, ügyelvén arra, hogy azok közszemlének kitettek legyenek, azonban a szent helyeknek botránkoztatására, az utazóknak a közutakhoz való túlzott közelség miatt háborgatására és a szomszédos telkek bármiféle sérelmére ne legyenek.

## ***Második cikk*** ***A végrehajtási cselekményről***

### **1. §**

A végrehajtási cselekmény a büntető ítélet foganatának biztosításában áll, aminek akkor van helye, amidőn a büntetőügyek minden fellebbezési és fellebbezési fokon végigmenvén az elsőfokú büntetőbírósághoz végrehajtásra visszaküldettek, avagy amidőn az elsőfokú bíróságtól másik bírósághoz semmi fellebbezés nem lévén, az elsőfokú bíróság ítélete önmagából nyeri el a végrehajtási erejét, amely mindkét esetben az ügy bírója gondoskodik az ítélet végrehajtásának biztosításáról.

### **2. §**

Azok a polgári büntetések, amelyek a becsületvesztést, a köztisztviselők viselésére képtelenséget, a hivatalból elmozdítást vagy a jogok és kiváltságok elvesztését foglalják magukban, a kihirdetés által, amely először a büntetőbíróság színe előtt, azután szerte a Fejedelemség egészében körbejárván intézendő a közvádoló kérelmére, végrehajtásra adandó.

### **3. §**

A halálbüntetések végrehajtásának rendjében először az elítélt vádlottnak a büntetőbíróság színe előtt a jegyző az ítélet indokát és értelmét kifejti, és amazzal buzdítja, hogy a rá váró halál pillanatára a vallásának a halálra várókat illető szent rítusa szerint felkészüljön, amely végett a bíróságok elnököi a polgári törvényhatóság időközbeni megkeresése útján a szentségek vigasztalásának elítélteket megillető kiszolgáltatására alkalmas papokat is kijelöltenek,

akik azokat, ugyan elkülönített és biztos őrizet alatt, de szelídebb és a szentség meghallgatására alkalmas helyre kísérvén őket, szüntelenül gyámolítják, vigasztalják őket a fenyegető halál pillanatáig, bátorítják azok lelkét; majd a harmadik napon az elítéltek a vesztőhelyre előállítván, őket eközben is a pap nevelje, és ugyanott a szentség kiszolgáltatása közben a halál módja az ítélet tartalma szerint, tartván amennyit el lehet végezni addig a szentségből, azok testére kimérendő, amelyet elvégezvén a pap a büntető ítélet indokait a jelenlévőknek röviden kifejti, és az egyeseket az azonnali példa erejével erkölcsi becsületességre buzdítja. A bírósági ügyekben elnöklőknek és a tiszteknek bölcs döntésére maradván pedig, hogy valamennyi állásból és nemből a példa nagyobb látványa végett minél többeket lehessen összehívni.

### ***Harmadik cikk*** ***A bűnösök eltemetéséről***

#### **1. §**

A halálbüntetés teljesen végrehajtást nyervén ama elkövetők holtteste, akik súlyosítással kiszabott halálbüntetést érdemeltek és az alá estek, miután egyórai, és egyszersmind a kötél büntetéssel illetettek tekintetében háromnapra közszemlére kitétettek, a vesztőhelyen hantoltatnak el; azoknak a holtteste pedig, akiket becsstelenség nélkül, egyszerűen ítélték halálra, azok rokonainak, ha lehetséges, kiadandók, azonban a szokásos szertartás nélkül hantolandók el; és ezek a szabályok alkalmazandók azoknak a holttesteire is, akik a halálos ítélet meghozatala után, de annak végrehajtása előtt a tömlöcökben halnának meg. És végül a bírói elítélés előtt a fogságban meghalt, bármilyen súlyos bűncselekménnyel vádolt elkövetőktől a tisztességes elhantolás nem tagadható meg.

#### **2. §**

Jóllehet bizonyos, hogy az általános és berögzült közvélekedést az ellenkezőt célzó írott törvénnyel egyszerre kiirtani nem lehet; mivel mindazonáltal a törvényhozói és kormányzati felekre tartozik ama alkalmas módok megragadása, amelyekkel a hamis közvélekedés lassan és apránként józanabbra és embersegesebbre fordítható, ezért, mivel a polgári társadalom alapelveivel ellenkezik a törvényi végrehajtókat, akik a bíróságoknak az ítéletek végrehajtási



fogatához olyannyira szükségesek, hamis közvélekedésből becstelenedeknek tartani: elrendeltetik, hogy ezek a törvényi végrehajtók minden polgári tevékenységre és tanúbizonyosság tételére, éppúgy, mint az ugyanilyen rangú és állapotú többi lakosok, a jövőben elfogadhatók, és ezek is, mint a többiek, teljes jognak örvendenek, és senkinek nem lehet ezeket az életmódban, amit követnek, megzavarni, avagy ilyen ürüggyel akár nyilvános beszédekben, akár bármilyen más alkalommal velük szemben kifogással élni.

### ***Negyedik cikk*** ***Az elítéltek vagyonáról***

#### **1. §**

Amely ügyekben a büntető ítéletek az elítéltek vagyonát nem érintik, az azokban való öröklési jogok az örökösöknek egészében megmaradnak, azokban is a törvényhatóságnak valamely büntetőügyre fordított költségei és a bűncselekmény által sértett felet illető kártérítés elsőként és az örökösök öröklését megelőzően az elítéltek vagyonából mindig, azonban a kár és költségek bíróilag megerősítendő előzetes igazolása ellenében, levonandók; ahol azonban jószágvesztés következik, a költségek és a károk jóvátételeit az elkövető személyére néző vagyonból kell végrehajtani.

#### **2. §**

A felségsértés és a hűtlenség bélyegének bűncselekménye miatt hozott ítéletek eseteiben amennyire azok az elítélteknek az ő osztályrészükre eső vagyonából elegendőek, a végrehajtás az ítélmesterek vagy a bíróság testületéből küldött más egyén által, a polgári ügyekben a végrehajtásokra előírt mód szerint folytatandó le.

#### **3. §**

A felségsértés és a hűtlenség bélyegének bűncselekményeit kivéve, amelyek esetén az elítéltek az ő osztályrészükre eső ősi vagyon mellett a szerzett ingókat és ingatlanokat is örökre elveszítik, a többi, bármiféle vagyonvesztés nélküli halálbüntetésben marasztalt után a szerzett javairól való rendelkezés joga a hazai törvények értelmében továbbra is sértetlenül megmarad.

**Ötödik cikk*****Az elengedendő vádlottakkal szembeni végrehajtásról*****1. §**

Ami a polgári büntetéseket illeti, mint amilyenek a becsületvesztés és egyebek, ezeket a távollévőkkel szemben a kihirdetés által végrehajtásra átadják; ahol pedig bírságot szabtak ki, annak felkutatandó vagyonából törvényes végrehajtás útján levonják; a testi büntetéseket illetően, azok valódi és tényleges kimérése csakis a távollévők elfogatását, vagy az ítéletnek ahhoz a törvényhatósághoz, amely alatt az elítéltet megfogták, áttételét követően folytatható le, mégpedig oly módon, hogy a büntető ítéletet a szokásos hitelesítés mellett az illetékes törvényhatóságnak megküldik, és azt az ítélet tartalma szerinti testi büntetés kicsapására megkeresik; ha pedig a halálbüntetésre ítélt vádlottak sehol sem találhatók, a velük szemben hozott ítélet végrehajtása a halálraítéltnak ábrázolt másán utánozandó, és az a végrehajtás képében a törvényi végrehajtó által a vesztőhelyen kiállítandó, megmaradván mindazonáltal a büntetőbírósnak a visszatérő vagy valahol megtalálásra kerülő vádlottal szemben az ítélet tényleges végrehajtásának joga, a bűncselekmények elévülésének az elítélt vádlottak tekintetében helye soha nem lévén.

**Kilencedik cím****A felmentésekről****1. §**

A büntetőügyekben a felmentés az a bírói döntés, amelynek erejénél fogva az eljárás alá vont vádlottat a kereset alól szabaddá és feloldozottá, ha pedig fogoly volt, elbocsátandónak nyilvánítják, amely kinyilatkozás, miként más ügyekben, ítélet útján szokott tétetni.

**2. §**

Ha a vádló semmit vagy nem elégségesen bizonyít, a vádlottat fel kell menteni; mégis mindig eme 2. rész 5. címének 1. cikke szerint a büntetések meghatározásánál megtartandó szabályokra figyelemmel.

**3. §**

Minthogy a közbátorság érdekei megkívánják, az illetékes büntetőbírósnak hatalmában áll a felmentett vádlottra bíróilag kiróni, hogy a legszigorúbb testi

esküt letegye, hogy saját elfogatását és üldöztetését semmilyen módon nem fogja megbosszulni, amely eskütételt, ha megsérti, közönséges keresetre, mégis a legrövidebb eljárással meghozandó és meghatározandó, kellő büntetés alá fog esni.

### **Tizedik cím**

#### **A statáriális jogról és annak eljárásáról**

A közbátorság érdeke megkívánja, hogy az eme Fejedelemséggel szomszédos helyeken, különösen a hegyvidékeken gyakorta garázdálkodó haramiák, közutakat megszálló fosztogatók és nyilvános gyűjtogatók csődületei a lehető leggyorsabban feltartóztassanak, és azok elfogatandó hangadóit és társait annál biztosabban büntetéssel illessék, minél nagyobb nyugtalanságnak teszi ki a közálladalmat a tisztességes polgárok effélékben megrendített biztonsága. A statáriális jog gyakorlata tehát Őfelsége legmagasabb jóváhagyásának közbejöttével oly módon választható, hogy annak gyakorlása szigorúan csak a haramiákra, a közutakat az utazók megölésével vagy akár anélkül megszálló fosztogatókra, a közönséges gyűjtogatókra, a zavargók és zendülők hangadóira, és csak abban az esetben terjeszthető ki, ha ezeket társaságban garázdálkodva magában a bűncselekménynek folyamában és helyén vagy folyamatos üldözés során fogták el, avagy végül az efféle közismert gonosztevői csődületekkel szemben folytatandó üldözés alkalmával közülük némelyeket fegyverekkel felszerelve érték tetten, annál inkább pedig, ha valakik fegyveres kézzel szálltak szembe az üldözőkkel. Ezért az előljárók és egyszersmind a tanácsos tisztek szigorú felelőssége mellett e rendhagyó jog gyakorlása, a rendes eljárási formában helye soha nem lévén, bármilyen legszörnyűbb bűncselekmények többi vádlottjaira ki nem terjeszthető, hanem az olyanokat rendes eljárással kell üldözni.

Eme eljárás követelményei és gyakorlási módja a következőkben állapíthatók meg.

a) Követelmény, hogy a fentebb már megjelölt bűncselekmények hangadóit és társait magában a bűncselekménynek folyamában, avagy az üldözés alkalmával fogják el; ha tehát valakiket, bármilyen közismertek, a lakóhelyükön fognak el, nem statáriális, hanem rendes eljárással lesznek üldözendőek.

b) Az elfogást mindenféle késedelem nélkül az illetékes törvényhatóság tisztviselőjének be kell jelenten, gondosan megjelölve az elfogás napját és óráját.

c) Az elfogatott, vagy ha többen vannak, az egyesek egyenként biztos őrizetben tartandók, tekintet nélkül arra, hogy őket napközben őrizni szükséges-e, ügyelve, nehogy az ilyen elkövetők egymás között vagy mások útján érintkezni tudjanak.

d) A járási tisztek vagy két esküdt ülnök a sürgős kegyes vallatást, szembe-sítéseket és vizsgálatokat elintézik, gondosan összeírva és megőrizve a letartóztatottnál talált minden dolgot és iratot.

e) Az ilyen rendkívüli bíróság teljességéhez a kötelességre felesküdtöt, alkalmasságáról és becsületességéről ismert egyén szükséges, ezért a megyékben a rendes vagy helyettes alispánok, a székely székeken a rendes vagy helyettes királyi bírók, a szász székeken, a királyi városokban és a pallosjognak örvendő mezővárosokban a tanácsos tisztek három, a bírói fórumoknálapidíj mellett kijelölttel, vagy ha ezek törvényes okból akadályoztatva lennének, ugyanennyi, a megyékben és a székely székeken a földesúri és a harmadnapos bíróságokra évenként választott esküdttel, valamint egy jegyzővel összegyűlvén, az őrizet helyén, személyesen járnak el. És ott:

f) A bíróság színe előtt újból, de csak ama bűncselekmény tekintetében, amely miatt a vádlottat elfogták, és a bűntársak felderítésére, intézik a kegyes vallatást és szembe-sítéseket; és azok, hogy úgy a terhelő, mint a mentő tanúvallomásokat befogadják, ugyanazon eljárás jegyzőkönyvében pontosan rögzítendő.

g) A statáriális bíróság ugyan a rendes büntetőeljárás egyéb előírt szabályaihoz és annak formáságaihoz nincs kötve, azonban itt sem lehet a bűnjellel vagy a felmerülő körülményekkel egybevágó törvényes vallomás, avagy teljes törvényes bizonyítás nélkül döntést hozni. Ezért a döntést illetően:

h) Megmaradván teljes gondossággal a bírók kötelességének ez a része, mielőtt az ítélet meghozatalára eljutnának, gondosan vizsgálandó, hogy a kereset a fentebbiekben meghatározott statáriális eljárás tárgya lehet-e, avagy pedig az elkövető rendes bíróságnak átadandó legyen.

i) Abban az esetben, ha a bűncselekmény statáriális eljárásra alkalmas volt és teljesen bizonyították, akkor akasztófán, és egyszersmind a gyengébbik nem tekintetében lenyakazással kiállandó halálos büntetést kell rendelni, amely ítélelshöz azonban négy bíró egybehangzó szavazata szükséges; a bűntársak felderítése végett sem az ítélet kihirdetése, sem annak végrehajtása nem késleltethető.

k) Ha a vádlottat halálbüntetésre ítélték, a halálra felkészülni három órát kell engedni, ami végett a vallásának plébánosáról idejében gondoskodni kell, és azok eltelvén az ítélet az élet kegyelmének elnyerését szolgáló minden jogorvoslat kizárásával (a bírók jelenlétében, az alkalmas helyen akasztófa emel-tetvén) végrehajtásra bocsátandó.

l) A megbüntetett holtteste, amíg a statáriális jog végrehajtása folyik, fel-lógtatva és egyszersmind szemlére kitéve marad, azután pedig a vesztőhelynél a törvényi végrehajtó által elhantoltatik; ha pedig a bűncselekmény statáriális eljárásra tartozó nem volna, avagy a bizonyítékok hiánya miatt a bírók fentebb meghatározott szavazatai az elítéléshez nem elegendők, akkor a fogoly az

előbbi ügynek kivizsgálására is a továbbiakban eljáró rendes bíróságnak adandó át, és a statáriális bíróság által felmentett egyiket sem lehet (kivéve, ha az elfogott személyében való tévedés nyilvánvaló) a rendes bíróság döntése előtt szabadon bocsátani.

m) A statáriális eljárást pedig (a vizsgálatok, szembesítések és tanúvallomások kivételével) a továbbiakban az elejétől a végéig az összeült bíróság előtt meg nem szakított folyamban, csakis szóban folytatják. Azonban az ítélet kihirdetése és végrehajtásra átadása után az így meghozott döntésről az elnöklő, az ülnökök és a jegyző aláírásaival és teljes pontossággal elkészítendő jegyzőkönyvet a tiszti karnak késelem nélkül be kell adni, a Királyi Kormányzósnak a tizenötödön belüli benyújtásra.

n) A tiszti felek tartozzanak az efféle gonosztevők elfogatásáról tudomást szerezvén a döntés meghozatalát minden lehetséges módon gyorsítani, és főszabály szerint három napon túl nem terjeszkedni, azonban ha az elkövetőt az egyik vagy másik törvényhatóságtól legeslegtávolabbi helyen fogták el, a döntés és a végrehajtás a befogató órájától számítandó nyolc napon nem húzódhat túl, amely, csupán a bíró székhelyétől legtávolabbi helyeken felmerülő ügyekre megengedett határidő elteltével pedig, az őrizetes nem statáriális eljárás útján, hanem rendes eljárással és a rendes bíróság által lesz ítélandó.

o) Amennyiben valamely törvényhatóságnak, amelyhez az efféle végrehajtást szenvedett egyébként tartozott volna, érdekében áll annak tudomása, hogy az elkövető statáriális döntés végrehajtásának vétetett alá, annyiban szükséges azt a statáriális jogot gyakorló törvényhatóságnak tájékoztatnia.

—

Az Erdélyi Nagyfejedelemség és a hozzá tartozó Partium három nemzete karainak és rendjeinek általános gyűlése által. Kolozsvárott, 1811. július 17. napján.

*Teleki Lajos gróf* s.k.  
a karok elnöke

*Sala Mihály* s.k.  
ítélőmester

*Szentpáli Elek* s.k.  
ítélőmester

*Cserei Farkas* s.k.  
ítélőmester

# AZ 1811. ÉVI (ERDÉLYI) 42. TÖRVÉNYCIKK\*

Eme Erdélyi Nagyfejedelemségnek az 1791. évben országgyűlésre összegyűlt Karai és Rendjei éretten megfontolván azt, hogy a legújabb művelt kornak ítélkezési módja elvárja, hogy a tartományi törvényekben ezen nemzedékek közös szelleme szerint az elkövetőkkel szemben megállapított bizonyos büntetések az emberiségnek jobban megfelelőkre változtattassanak, és hogy eme Nagyfejedelemség rendszerben kidolgozott és törvényesen elfogadott büntetőtörvénynek addig híján volt, ugyanezen 1791. évi 64. törvénycikk által a törvények korrigálására vonatkozó további tárgyak között a büntetőtörvény kidolgozását is a törvénykezési ügyekre Legszentebb Felsőbíróknak kegyes engedelmével rendelt rendszeres országos bizottságra ruházták. Amit az arra kiküldött felek a tárgy súlyossága szerint elvégeztetvén, és a büntetőtörvény ama bizottság által kidolgoztatván, és két részbe oszttatván, Legszentebb Felsőbíróknak kegyes rendelkezésére az országgyűlésre összegyűlt Karok és Rendek által ezen meghosszabbított gyűlés során megfontolásba vétetvén, felülvizsgáltatván, kijavíttatván, kiigazíttatván, és végül jóváhagyatván, a bűncselekményekre megfelelően rovandó méltó büntetéseket illetően az Erdélyi Nagyfejedelemség és az ahhoz kapcsolt részek minden bírósága számára szabályul szolgáló büntetőtörvény Legszentebb Őfelségének is kegyes engedelmével a törvények jegyzékébe vétetik; eme büntetőtörvényt illetően még ezek a törvényi rendelkezések határozatván:

\* Az Erdélyi Nagy Fejedelemség MDCCCIXdik esztendőről MDCCCXdikre által nyújtatott, és Sz. Jakab Havának 9dik napjától fogva, Kolozsvár várossában folytatva tartatott országos gyűlésének jegyző könyve. Kolozsvár, 1811. Nyomtatott a Réformátum Kollégium betűivel, Török István által, 947. p.

1.) Az eme büntetőtörvényben kifejtett törvények azok kihirdetésének idejétől három hónap után a Fejedelemség minden egyes polgárát és lakosát, sőt még az annak területén tartózkodó idegeneket is különbségtétel nélkül kötik, és úgy a büntetőügyek elintézésében, mint a büntetések kiszabásában a bírók magukat azokhoz tökéletesen tartják, és ezen felül a Fejedelemségnek ezekkel szemben álló büntetőtörvényei érvényteleneknek nyilváníttatnak.

2.) Hogy pedig eme büntetőtörvény mindenkinek, akiket érint, minél pontosabban tudomására és értésére jusson, az eljárási rendet illetően az előző törvénycikkben meghatározott időben és módon ez a büntetőtörvény is lefordítandó magyar nyelvre is, és úgy latin, mint magyar nyelven kinyomtatandó.

3.) Az igaz polgári szabadság és biztonság megerősítésére és a Fejedelemség minden polgára gyötrelmeinek és háborgatásainak elhárítására közönséges keresettel üldözendő bűncselekményeknek a jövőben csak azok tekintendők, amelyek jelen büntetőtörvény vagy a hazának az abban hivatkozott korábbi törvényei és novelláris cikkelyei által ilyeneknek nyilváníttattak.



# A SZENTESÍTÉST MEGTAGADÓ KIRÁLYI LEIRAT\*

## I. FERENC stb.

Tekintetesk, tisztelendők stb. A büntető törvénykönyv javaslatában; amelyet ti, híveink, a számunkra kedves Erdélyi Nagyfejedelemség Karai és Rendjei az 1791. évi 64. törvénycikkkel a törvénykezési ügyekre kiküldött rendszeres országos bizottság munkáját megvizsgálás és megtanácskozás alá vonván az 1810. és 1811. években folyamatosan megtartott gyűlésen a mi kedves Erdélyi Nagyfejedelemségünkben és az ahhoz hozzákapcsolt részeken minden ítélőszéknek szabályaként kidolgoztatok, és az 1811. évi 42. törvénycikk javaslatával a legmagasabb királyi jelenlétünkön annak általunk való legkegyesebb királyi megfontolása végett a legalázatosabbjaitok közül az 1811. év szeptember hónapjának 11. napján előállott küldöttség útján előterjesztettetek; a politikai vétségeket a büntettekhez vegyítve benne foglaltatni, a politikai vétségek miatti eljárás módjáról semmi említést nem tételni, és annak rendelkezését a jelenbéli szükségnek és a majdan felmerülő ügyeknek nem minden tekintetben megfelelni, hanem a kidolgozott rendszer szükséges láncolatán túl abban számos gondosabban kiegészítendőket vagy meghatározandókat, egynéhány helyesbítendőket és újként hozzáteendőket is szükségeltetni tapasztaltunk.

Továbbá minthogy azon idő óta, amidőn a büntetőtörvény általatok, híveink, a Karok és Rendek által legmagasabb királyi megerősítésünkre terjesztett alázatosan, a tapasztalatok ebben a fontos, a polgárok életének biztonságát érintő tárgyban nagyban gyarapodtak, és egyébként is az eme tárgyat

\* SCHULER v. Libloy, Friedrivh: *Siebenbürgische Rechtsgeschichte. III. Band – Die siebenbürgischen Prozeßrechte und das Strafrecht.* Hermannstadt, 1868. Buchbruderei von der Closiuschen Erbin, XII–XIII. p.

illetően megalkotandó törvényekben a korok körülményeire figyelemmel kell lenni, a büntetőtörvénynek az általatok, híveink, a Karok és Rendek által legmagasabb királyi megerősítésünkre terjesztett előzetes javaslatát az 1811. évi 42. törvénycikk javaslatával együtt néktek az 1811. szeptember 11. napján előállott alázatos küldöttségetek felé kegyelmesen visszaadandónak és visszaküldendőnek lenni találtuk; kegyesen megengedvén és elrendelvén, hogy ezt a tárgyat új tárgyalásba veendőn, úgy a büntetteket és azok büntetéseit illetően, mint a politikai vétségeket és azok büntetéseit és a büntetti, egyszersmind a vétségi elkövetőkkel szembeni eljárás módját illetően, a fennálló körülményekhez igazítandón érett megfontolásotokra vegyétek ismét, és végül annak eredményét annak idején legkegyesebb királyi megfontolásunkra előterjesszétek. – Néktek egyebekben császári-királyi és fejedelmi kegyünket kegyes jóindulattal meghagyjuk.

# Jogtörténeti Értekezések

(alapította Kovács Kálmán)

1. RÉVÉSZ Tamás: *A központi állami ellenőrzés szervezetének kialakulása Magyarországon 1867 után*. Budapest, 1971
2. BUZÁS József: *Székesfehérvár és Fejér vármegye közigazgatása az 1918–1919. évi polgári demokratikus forradalom idején*. Budapest, 1971
3. MÁTHÉ Gábor – RÉVÉSZ Tamás: *Az esti- és levelező tagozatú oktatás fejlődése az ELTE Állam- és Jogtudományi Karán (1945–1970)*. Budapest, 1972
4. RÁCZ Lajos: *A polgári házasság intézményének megvalósulása Magyarországon*. Budapest, 1972.
5. BUZÁS József: *Veszprém vármegye közigazgatása az 1918–1919. évi polgári demokratikus forradalom első két hónapjában*. Budapest, 1973
6. KOVÁCS Kálmán (hrsg. und eingeleitet von): *Rechtsgeschichtliche Studien zum Zivilrecht. Studienband*. Budapest, 1974
7. NAGYNÉ SZEGVÁRI Katalin: *A jogtörténet-tudomány kutatási eredményei és perspektívái a felszabadulás után (helyzetelemzés)*. Budapest, 1975
8. DEGRÉ Alajos: *A magyar gyámsági jog kialakulása a dualizmus korának gyámsági kódexéig*. Budapest, 1977
9. RÉVÉSZ T. Mihály: *A sajtópolitika egyes kérdései Magyarországon a kiegyezés után*. Budapest, 1977
10. KOVÁCS Kálmán (szerk. és előszó): *A tanács hatalom jogpolitikája 1919-ben*. Tanulmánykötet. Budapest, 1979
11. MEZEY Barna: *A Rákóczi-szabadságharc országgyűlései*. Budapest, 1981
12. KOVÁCS Kálmán (szerk. és előszó): *A magyar politikai és jogi gondolkodás történetéből. XVIII–XIX. század*. Tanulmánykötet. Budapest, 1982
13. KOVÁCS Kálmán (szerk. és előszó): *Az állami és jogintézmények változásai a XX. század első felében Magyarországon*. Budapest, 1983
14. KOVÁCS Kálmán (szerk. és előszó): *A jogászképzés a magyar felsőoktatás rendszerében*. Tanulmánykötet. Budapest, 1984
15. KOVÁCS Kálmán (szerk. és előszó): *A jogalkotás és a jogalkalmazás egyes kérdései Magyarországon. 19–20. század*. Tanulmánykötet. Budapest, 1986

16. KOVÁCS, Kálmán – RÉVÉSZ, T. Mihály (hrsg. und eingeleitet von): *Zu den gegenwärtigen rechtsgeschichtlichen Forschungen*. Studienband. Budapest, 1987
17. MEZEY Barna: *A magyar polgári börtönügy kezdetei*. Budapest, 1995, Osiris–Századvég Kiadó
18. POMOGYI László: *Cigánykérdés és cigányügyi igazgatás a polgári Magyarországon*. Budapest, 1995
19. MEZEY Barna (szerk.): *Hatalommegosztás és jogállamiság*. Tanulmánykötet. Budapest, 1998, Osiris Kiadó
20. BÓDINÉ BELIZNAI Kinga – MEZEY Barna (szerk.): *A magyar börtönügy kutatásának alapjai*. Tanulmánykötet. Budapest, 1997 (2. kiadás, Budapest, 2000, Gondolat Kiadó)
21. BÓDINÉ BELIZNAI Kinga – MEZEY Barna (hrsg.): *Strafrechtskodifikation im 18. und 19. Jahrhundert*. Studienband. Budapest, 1997
22. BÓDINÉ BELIZNAI Kinga (szerk.): *Tanulmányok a magyar börtönügy történetéből*. Tanulmánykötet. Budapest, 1998, Gondolat Kiadó
23. GÖNCZI Katalin: *Magyarok az amerikai Legfelsőbb Bíróság előtt*. Budapest, 2000, Osiris Kiadó
24. POMOGYI László: *Szegényügy és közösségi illetőség a polgári Magyarországon*. Budapest, 2001, Osiris Kiadó
25. FÖGLEIN Gizella: *Államforma és államfői jogkör Magyarországon 1944–1949*. Budapest, 2001, Osiris Kiadó
26. MEZEY Barna (szerk.): *A praxistól a kodifikációig. Csemegi Károly emlékére (1826–1899)*. Budapest, 2001, Osiris Kiadó
27. MEZEY Barna (hrsg.): *Strafrechtsgeschichte an der Grenze des nächsten Jahrtausendes. Studienband*. Budapest, 2003, Gondolat Kiadó
28. MEZEY Barna (szerk.): *Eckhart Ferenc emlékkönyv*. Budapest, 2004, Gondolat Kiadó
29. HAJNAL Hugó: *Csemegi Károly*. Budapest, 2003, Gondolat Kiadó
30. KÉPES György: *A tökéletesebb unió: az Amerikai Egyesült Államok Alkotmánya*. Budapest, 2003, Gondolat Kiadó
31. MEZEY Barna (szerk.): *Ünnepi tanulmányok Kovács Kálmán egyetemi tanár emlékére*. Budapest, 2005, Gondolat Kiadó
32. BECCHI, Paolo – SEELMANN, Kurt: *Gaetano Filangieri és az európai felvilágosodás*. Budapest, 2005, Gondolat Kiadó
33. HORVÁTH Attila: *A magyar magánjog történetének alapjai*. Budapest, 2006, Gondolat Kiadó
34. LADÁNYI Andor: *Törekvések, kísérletek a jogászképzés reformjára 1890–1944*. Budapest, 2007, Gondolat Kiadó
35. CHAUVEAU, Adolphe – HELIÉ, Faustin: *A bűnrészesség*. Budapest, 2008, Gondolat Kiadó

36. HORVÁTH Attila – KOLTAY András – MÁTHÉ Gábor (szerk.): *Sapientia iniuria non potest fieri. Ünnepi tanulmányok Zlinszky János tiszteletére*. Budapest, 2009, Gondolat Kiadó
37. KÉPES György: *Dánia alkotmánytörténete a 13. század végétől napjainkig*. Budapest, 2009, Gondolat Kiadó
38. MEZEY Barna (szerk.): *Szimbolikus kommunikáció. A jog színházától a jogi rituáléig*. Budapest, 2011, Gondolat Kiadó
39. MEZEY Barna (szerk.): *Bor és jogtörténet*. Budapest, 2011, Gondolat Kiadó
40. BRAUNEDER, Wilhelm – KOHL, Gerald: *A jogtörténet-tudományi kutatások Ausztriában*. Budapest, 2011, Gondolat Kiadó
41. KÉPES György (szerk.): *Az abszolút monarchia*. Budapest, 2011, Gondolat Kiadó
42. ROKOLYA Gábor: *A közjegyzői intézmény fejlődése a polgári korban*. Budapest, 2013, Gondolat Kiadó
43. MEGYERI-PÁLFFI Zoltán (szerk.): *Szuverenitáskutatás*. Budapest, 2020, Gondolat Kiadó
44. STIPTA István: *A magyar történelmi alkotmány és a hazai közjogi-közigazgatási jogvédelem*. Budapest, 2020, Gondolat Kiadó
45. BÓDINÉ BELIZNAI Kinga – GOSZTONYI Gergely (szerk. és előszó): *A rendszerváltás harminc éve, avagy determinált volt-e a jogrendszer transzformációja?* Budapest, 2020, Gondolat Kiadó
46. NAGY Noémi (szerk. és előszó): *Nemzetiségi-nyelvi szuverenitás a hosszú 19. században*. Budapest, 2020, Gondolat Kiadó
47. KARÁCSONY András (szerk. és előszó): *Szuverenitáskérdések. Elméletek, történetek*. Budapest, 2020, Gondolat Kiadó
48. BÓDINÉ BELIZNAI Kinga: *Hivatás és függetlenség*. Budapest, 2020, Gondolat Kiadó
49. RAYMUNDUS PARTHENOPEIS: *A törvények rövid, könnyű és hasznos foglalata*. (Fordította, sajtó alá rendezte, jegyzetekkel ellátta és a bevezető tanulmányt írta BLAZOVICH László) Budapest, 2021, Gondolat Kiadó
50. MEZEY Barna (szerk.): *Kölcsönhatások. Európa és Magyarország a jogtörténelem sodrásában*. Budapest, 2021, Gondolat Kiadó
51. MÁTHÉ Gábor: *Közép-Európa újkori születése. A magyar közjog elemi forrásai. 16–20. század*. Budapest, 2021, Gondolat Kiadó
52. HORVÁTH Boldizsár: *Emléktöredékek köz- és magánéletemből*. (Sajtó alá rendezte CIEGER András és MATOLCSI Réka) Budapest, 2021, Gondolat Kiadó
53. MEGYERI-PÁLFFI Zoltán (szerk. és előszó): *Ábrázolt és épített jog*. Budapest, 2021, Gondolat Kiadó
54. GOSZTONYI Gergely (szerk. és előszó): *A velünk élő történelmi cenzúra*. Budapest, 2022, Gondolat Kiadó